

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

ΠΡΩΤΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ
ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ
ΜΕΤΑ
ΠΑΤΡΙΔΟΓΡΑΦΙΑΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΠΡΟΣ
ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΕΝ ΖΑΚΥΝΘΩ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΥΠΟ

Α. Σ. ΜΟΥΣΚΟΥ

ΕΝ ΖΑΚΥΝΘΩ.

ΤΥΠΟΙΣ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΥΣΤ. ΦΙΝΟΜΕΝΟΥ

1897

πρω. εισαγ. 24340/73

Πᾶν αντίτυπον μὴ φέρον τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγρα-
φέως, θεωρεῖται κλοπιμαῖον, καὶ κατὰ τὸν νόμον καταδιώ-
κεται.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ

ΦΙΛΟΜΟΥΣΟΥΣ ΖΑΚΥΝΘΙΟΥΣ

ΜΑΘΗΤΑΣ

ΑΦΙΕΡΟΥΝΤΑΙ ΤΟ ΠΑΡΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ΒΑΣΙΣ τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, κατ' ἀκολουθίαν δὲ τὰ ἐν αὐτῷ διδασκόμενα μαθήματα, ὅπως συντελέσωσιν εἰς τὴν πραγματοποίησιν ταύτην, πρέπει νὰ εἶνε τελεσιουργικά. Ἐν ἑκ τῶν μαθημάτων τῶν ἐχόντων μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ παιδὸς, μετὰ τὰ ἱερὰ, εἶνε καὶ τὸ μάθημα τῆς τε φυσικῆς καὶ πολιτικῆς Γεωγραφίας, τὸ ὁποῖον εἶνε τερπνὸν ἅμα δὲ καὶ ὠφέλιμον εἰς τὸν πρακτικὸν βίον.

Ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου πρέπει νὰ ἄρχηται ἐκ τῶν ἐγγυτάτων σημείων τοῦ παιδὸς, δηλαδὴ ἐξ αὐτοῦ τοῦ σχολείου, τοῦ χωρίου καὶ τῶν πέριξ αὐτοῦ μερῶν. Ἡ περιγραφή τῶν μερῶν τούτων καὶ τῆς ἀγ. πατρίδος αὐτοῦ, ἐν ἣ ἐγεννήθη καὶ εἶδε τὸ πρῶτον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ ἀνετράφη ἐνταύτῳ, καλεῖται χωρογραφία ἢ Πατριδογραφία. Πρὸς διδασκαλίαν δὲ τῆς Πατριδογραφίας βοηθητικὰ ὄργανα εἶνε κατὰ πρῶτον λόγον αὐτὴ ἡ γῆ, τὴν ὁποίαν κατοικοῦμεν, κατὰ δεῦτερον δὲ πονημάτιον εὐμεθόδως συντεταγμένον καὶ κατὰ τρίτον Πίναξ τοπικὸς ὕσον οἷον τε ἀκριβής. Ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς γῆς θὰ μάθωσιν οἱ μαθηταὶ βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ παρόντος βιβλίου τὰς πρώτας γεωγραφικὰς γνώσεις, δηλ. ποία εἶνε ἡ φύσις τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς (ξηρᾶς), ὅτι αὐτὴ εἶναι διηρημένη εἰς τμήματα μικρὰ καὶ με-

γάλα, ὅτι ἐπ' αὐτῶν οὐρηματίζονται πεδιάδες, λάφοι, βουνά, ὄρη, φάραγγες, ῥυάκες, χεῖμαρροι, κατανοί, ἔτι ἄλλα τὰ ἀλμυρὰ ὕδατα ἀποτελοῦσι μίαν ἀπέραντον θάλασσαν, θὰ διδαχθῶσι τὰ σημεῖα τοῦ ἄρξοντος κτλ. Ἐπὶ δὲ τοῦ Γεωγραφικοῦ πίνακος θὰ διδαχθῶσι πῶς παραίστανται ταῦτα, ἵνα διὰ τῶν συμβολικῶν τούτων καταλαμβάνωσι τὰ πραγματικά.

Ἀπιδὼν δὲ εἰς τὴν ἑλλειψιν Πατριδογραφίας καὶ γεωγραφικοῦ πίνακος Ζακύνθου κατάρτισα ἀμφότερα ταῦτα, ἀφοῦ περιῆλθον ἅπασαν τὴν νῆσον καὶ συνέλεξα τὴν ἀναγκαίαν ὕλην. Κατεχώρησα δὲ ἐν τῷ πονημάτιῳ ταῦτα ἰδία ἕκαστον δῆμον μετὰ τοῦ χωρογραφικοῦ αὐτοῦ πίνακος ἀρχίσας ἐκ τοῦ δήμου Ζακυνθίων.

Τὸ πονημάτιον τοῦτο σύγκειται ἐκ δύο μερῶν, καὶ τὸ μὲν Α' μέρος περιλαμβάνει τὰς πρώτας γνώσεις τῆς φυσικῆς καὶ πολιτικῆς γεωγραφίας, τὸ δὲ Β' περιλαμβάνει τὴν ἰδίως Πατριδογραφίαν Ζακύνθου. Προέταξα δὲ τῆς Πατριδογραφίας τὰς πρώτας γεωγραφικὰς καὶ πολιτικὰς γνώσεις, διότι ἀνεῦ τῆς διδασκαλίας τούτων εἶνε ἕλως ἀδύνατον νὰ μορφωθῶσιν ἐν τῷ μαθητῇ γεωγραφικὰ ἔννοιαι.

Ἀφοῦ δὲ διδαχθῶσι καλῶς οἱ μαθηταὶ τῆς Γ' τάξεως, τὸ Α' τοῦτο μέρος, ἀρχεται ἡ διδασκαλία τοῦ Β' μέρους, ἐκ τοῦ χωρίου καὶ δήμου, εἰς τὸν ἑποῖον εὐρίσκεται τὸ σχολεῖον καὶ προχωρεῖ ἀπὸ δήμου εἰς δῆμον ἐκ τῶν πλησιεστέρων εἰς τοὺς ἀποτέρω. Ἐν δὲ τῷ τέλει ἐν Β' κεφ. συμπεριλάβομεν ὀλίγα τινα περὶ τῶν νήσων Στροφάδων.

Τοιοῦτον εἶνε τὸδε τὸ πονημάτιον Πατριδογραφίας Ζακύνθου, ὅπερ οὕτω συντελεσθὲν παρέχω τοῖς φίλοις συναδέλφοις δημοδιδασκάλοις, ὅχι ὡς πλήρες καὶ τέλειον, διὸ παρακαλῶ αὐτοὺς νὰ κρίνωσι τὸ ἔργον μου τοῦτο ἐπιεικῶς. Εὐχόμεαι δὲ ὅπως χρῆσαι μὲν αὐτοῖς ὡς ἀφειτηρία πρὸς σύνταξιν τελειότερον καὶ εὐμεθοδεστέρον πρὸς τελεσφοροτέραν ἐκμάθησιν τῶν Ζακυνθίων μαθητῶν, ὡν πνευματικοὶ πατέρες ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἐτάχθημεν.

Ἐγραψον κατὰ Αὐγούστον τοῦ ἔτους 1896.

Ο ΞΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

ΠΡΩΤΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ
ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ
ΜΕΤΑ
ΠΑΤΡΙΔΟΓΡΑΦΙΑΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

ΜΕΡΟΣ Α.

Προκαταρκτικαὶ γενικαὶ γνώσεις ἐκ τῆς φυσικῆς καὶ
πολιτικῆς Γεωγραφίας

ΚΕΦ. Α.

Πρώται γνώσεις ἐκ τῆς φυσικῆς Γεωγραφίας.

Αἴθουσα τοῦ σχολείου. Οἰκία.

ΠΑΙΔΙΑ μου παιδιά, ὅπως ἕκαστος ἄνθρωπος, ἕκαστον πράγμα, ἕκαστον ζῶον ἔχει ἴδιον ὄνομα, ἔτσι ἔχει τὸ ὄνομά του, οὗτοι καὶ ἕκαστος τόπος ἔχει ἴδιον ὄνομα. Ὁ τόπος δὲ τον ὁποῖον ἡμεῖς τώρα κατοικοῦμεν λέγεται Ζάκυνθος (ἢ δεῖνα χωρίον τῆς Ζακύνθου). Τὸ σχολεῖον λοιπὸν τοῦτο εὐρίσκεται εἰς τὴν πόλιν Ζάκυνθον ἢ χωρίον δεῖνα (1)

Τὸ μέρος τοῦτο, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου εὐρισκόμεθα τώρα καὶ ὑπάρχουσι διάφορα πράγματα, λέγεται αἴθουσα ἢ δωμάτιον. Τὰ πράγματα ταῦτα τοῦ σχολείου εἶνε τὰ θρανία, αἱ μαυροπίνακες, αἱ εἰκόνες, οἱ χάρται κλπ. Ἐὰν ἐκβάλλωμεν ὅλα ταῦτα ἐξ αὐτοῦ μένει κενὸν τὸ δωμάτιον καὶ οἱ τοῖχοι αὐτοῦ γυμνοί. Τὸ δωμάτιον τοῦτο καλεῖται οἰκία. Ἡ οἰκία αὕτη ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη, ἔχει τέσσαρας

1) Ἐνταῦθα, προσθέτει ὁ διδάσκαλος τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου ἢ τῆς πόλεως ἐνθα ὑπάρχει τὸ σχολεῖον.

τοιχοῦς ἠνωμένους κατὰ τὰ ἄκρα. Τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον ἐνοῦνται οἱ τοῖχοι καλεῖται γωνία. Εἰς ἕκαστον δωμάτιον ἢ αἴθουσαν σχηματίζονται τέσσαρες γωνίαι.

Τοῖς τοίχοις ἐκτίσεν ὁ κτίστης ἀπὸ λίθου, ἄσβεστον, ἄμμου, πηλόν. Οἱ τοῖχοι λέγονται καὶ πλευραὶ τῆς αἰθούσης. Εἰς τοῖς τοίχοις ὑπάρχουσιν αἱ θύραι καὶ τὰ παράθυρα· καὶ τὰ μὲν παράθυρα χρησιμεύουσι διὰ νὰ εἰσέρχῃται τὸ φῶς καὶ ὁ ἀήρ, αἱ δὲ θύραι διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ προσέτι διὰ νὰ εἰσερχώμεθα καὶ ἐξερχώμεθα κλπ. Ἡ θύρα ἐκ τῆς ὁποίας ἰδίως εἰσερχώμεθα εἰς τὴν οἰκίαν ἢ εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην καλεῖται εἰσοδος.

Εἰς τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν θέτομεν θυρόφυλλα ἐκ σκιδίων, διὰ νὰ κλείωμεν αὐτὰ ὁσάκις περυσιάζεται ἀνάγκη, προσέτι δὲ θέτομεν πλίσσια μὲ ὑάλου, διὰ νὰ κλείωμεν αὐτὰ ἐν καιρῷ ψύχου, ἀνέμου, βροχῆς. Τὰ θυρόφυλλα καὶ τὰ πλίσσια κατασκευάζει ὁ τεχνίτης (ξύλουργός) ἀπὸ σκιδίας.

Μετὰ τῆς οἰκίας ταύτης εἶνε ἠνωμένη καὶ ἐτέρη διάφορος, κατὰ τὸ μέγεθος χρησιμεύουσα ὡς κατοικία ἢ ἀποθήκη κλπ. Ὑπάρχουσι λοιπὸν πολλαὶ καὶ διάφοροι οἰκίαι μικραὶ καὶ μεγάλαι, ἰσόγειοι καὶ ἀνώγειοι, δηλαδὴ μονόφοροι, διόροφοι κτλ. Τὸ ἐπάνω μέρος τῆς οἰκίας τὸ ἄνωθεν μέρος τῆς κεφαλῆς μας λέγεται ὀροφή ἢ στέγη, τὸ δὲ κάτω μέρος ἔδαφος ἢ πάτωμα.

Αἱ οἰκίαι χρησιμεύουσι πρὸς κατοικίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ προσφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἥλιου, τὴν βροχὴν, τὸν ἀνεμον καὶ τὸ ψύχος, πρὸς ἐναποθήκευσιν τροφῶν, προσφύλαξιν ζώων καὶ διὰ διαφόρους ἄλλας ἀνάγκας. Αἱ κατοικηθέναι οἰκίαι πρέπει νὰ εἶνε καθαραὶ καὶ εὐάεροι διὰ νὰ εἶνε ὑγιειναί.

Ἀὐλὴ· Προαύλιον

Πλησίον τῶν οἰκιῶν ὑπάρχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπαιθρὸς τις τόπος ἐστρωμένος διὰ πλινθῶν ἢ χαλίκων, οὗτος καλεῖται αὐλὴ ἢ προαύλιον. Ἡ αὐλὴ ἢ τὸ προαύλιον εἶνε μέρος ἀναγκαῖον τῆς οἰκίας. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο δὲν πρέπει νὰ συσσωρεύονται ἀκαθαρσίαι καὶ κόπροι, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται ἀσθένειαι, ἀλλὰ νὰ ὑπάρχῃ καθαριότης ἥτις συντελεῖ πολὺ εἰς τὴν ὑγίαν τῶν πλησίον κατοίκων.

Ὑδὸρ

Τὸ ὕδωρ εἶναι πολὺ ἀναγκαῖον εἰς τοῖς ἀνθρώπους, τὰ ζῷα καὶ

τὰ δένδρα, διὰ τοῦτο ὑπάρχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐντὸς τῶν προ-
 αυλιῶν ἢ καὶ ὀλίγων μακρὰν αὐτῶν φρέατα (κ. πηγὰδ.κ) ἢ δεξα-
 μεναὶ (στέρναι). Ἐντὸς αὐτῶν ἐναποθηκεύεται κατὰ τὴν ὥραν τοῦ
 χειμῶνος πολὺ ὕδωρ πρὸς χρῆσιν. Τὰ φρέατα καὶ αἱ δεξαμεναὶ πρὸ-
 πει νὰ εἶνε καθαρόταται, διότι τὸ ὕδωρ αὐτῶν χρησιμοποιεῖται
 δίως πρὸς πόσιν. Διὰ τοῦτο, ἀγαπητὰ μου παιδιὰ, δὲν εἶνε κα-
 λὸν νὰ ρίπνται ἐντὸς αὐτῶν οὐδὲν πρᾶγμα ἔστω καὶ παραμικρὸν
 διὰ νὰ μὴ γίνηται τὸ ὕδωρ ἀκάθαρτον. Τὸ ἀκάθαρτον ὕδωρ προ-
 ζενεῖ ἀσθενείας εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Τὰ παιδιὰ ὄχι μόνον δὲν
 πρέπει νὰ ρίπνται τίποτα εἰς τὰ φρέατα καὶ στέρνας, ἀλλ' οὔτε νὰ
 πλησιάσωσιν εἰς αὐτάς, διότι εἶνε ἐνδεχόμενον νὰ συμβῇ μέγα δυστύχημα,
 νὰ ριθῶσι δηλαδὴ ἐντὸς αὐτῶν καὶ πνιγῶσι.

Κ ἢ π ο ς. Π ε ρ ι β ὄ λ ι ο ν

Πηλσίον ἢ καὶ μακρὰν τοῦ προαυλίου τόπος τις ὑπάρχων περιπε-
 φραγμένος καὶ περιέχων διάφορα δένδρα καρποφόρα (ἔμπερα), ἢ κη-
 πεύσιμα εἶδη, καλεῖται περιβόλιον ἢ κήπος. Τὸ περιβόλιον καὶ ὁ κή-
 πος πρέπει νὰ καλλιεργῶνται καλῶς διὰ νὰ ἀποφέρωσι καλοὺς καὶ
 ἰσχυροὺς καρπούς. Τούτους πρέπει νὰ τρώγωμεν ὀρίμους καὶ ὄχι ἀώ-
 ρους ἢ σαπιμένους, διότι ἄντες τοιοῦτοι προξενοῦσιν ἀσθενείας.

Οἰκογένεια (φαμελιὰ).

Πηλσίον τοῦ σχολείου μας ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι οἰκίαι διάφοραι
 κατὰ τε τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος, εἰς τὰς ὁποίας κατοικοῦσιν ἄλ-
 λοι ἄνθρωποι. Οὗται εἶνε γείτονες ἡμῶν. Γείτονες δὲ πρὸς ἀλλήλους
 εἶνε πάντες οἱ ἄνθρωποι οἱ ἔχοντες πλησίον τὰς κατοικίας τῶν. Οἱ
 ἄνθρωποι οἱ κατοικοῦντες εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἰκίαν ἠνωμένοι
 ἀποτελοῦσι μίαν οἰκογένειαν (φαμελιάν)· αὕτη συνήθως ἀποτελεῖται
 ἐξ ἑνὸς ἀνδρὸγόνου, τῶν τέκνων τῶν καὶ ἄλλων μελῶν οἰκείων. Ὅλα
 τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, οἱ γονεῖς, δηλαδὴ, οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ
 λοιποὶ πρέπει νὰ τρέφωσι μετὰ τῶν μεγάλῃ ἀγάπην, διότι ἐξ αὐ-
 τῆς τῆς ἀγάπης ἐξαρτᾶται ἡ εὐτυχία αὐτῶν καὶ ὁ σεβασμὸς ἐκ
 μέρους τῶν γειτόνων καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

Τοὺς γείτονας ἡμῶν προσέτι ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν, ὄχι μόνον
 ἐκ θρησκευτικοῦ καθήκοντος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ κοινωνικοῦ αἰσθήματος

ἀγόμενοι, διότι πρώτοι αὐτοὶ οἱ γείτονες παντὸς ἄλλου συντρέ-
χουσι καὶ βοηθοῦσι τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὰς παρουσιαζομένας ἐκά-
στοτε δυστυχίας μας καὶ λαμβάνουσι μέρος εἰς πᾶσαν οἰκογενειακὴν
χαράν.

Χωρίον. Κώμη. Πόλις. Ἀκρόπολις. Πατρίς.

Ὁ τόπος ἐνθα ὑπάρχουσι ὀλίγαι οἰκογένειαι λέγεται χωρίον· ὅθεν
χωρίον εἶνε μικρὰ συνοικία. Ἐὰν ἡ συνοικία ἔῃ περισσοτέρας οἰκο-
γενείας λέγεται κώμη ἢ κομόπολις καὶ ἐὰν ἡ συνοικία ἔῃ πολ-
λὰς οἰκογενείας λέγεται πόλις. (1) Εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς κώμας
αἱ οἰκίαι εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μικροὶ καὶ ἀπεριποίητοι, εἰς δὲ
τὰς πόλεις μεγάλαι, περιποιημένοι καὶ ὡραῖαι κατὰ μέγα μέρος.

Πλὴν τῆς συνοικίας ταύτης (2) ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι συνοικίαι ὀ-
λίγον μακρὰν αὐτῆς, αἱ ὁποῖαι σχηματίζουσι ἄλλα χωρία ἢ κώμας.

Ἐὰν πλησίον πόλεως τινος ὑπάρχη ὑψομά τι ὄχυρον, δηλ. ἡ
κορυφή αὐτοῦ νὰ ἦναι περιτειγισμένη, τοῦτο καλεῖται ἀκρόπολις ἢ
φρούριον (κάστρον). Εἰς τὰς ἀκροπόλεις κατέφευγον τὸ πάλαι οἱ κά-
τοικοι τῆς κάτωθεν κειμένης πόλεως καὶ τῶν πέριξ μερῶν κατὰ
τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἐχθρῶν. Διάφοροι δὲ πόλεις εἶχον καὶ πέριξ
αὐτῶν τεῖχη ὑψηλὰ δηλ. ἦσαν περιτειγισμένοι καὶ ὄχυροι.

Ὁ τόπος (χωρίον, κώμη, πόλις), εἰς τὸν ὁποῖον γεννᾶται ἕκα-
στος ἄνθρωπος καὶ ἀνατρέφεται εἶνε ἰδιαιτέρα αὐτοῦ πατρίς, ὥστε
ἰδιαιτέρα ἡμῶν πατρίς εἶναι ὁ τόπος οὗτος εἰς τὴν ὁποῖον ἐγεννή-
θημεν καὶ ἀνετρέφημεν. Ἐκαστος δὲ ἄνθρωπος χρεωστὴ νὰ ἀγαπᾷ
ὑπερβαλόντως τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του· τὴν πατρίδα του. Τῶν
δικυμένων εἰς ξένας χώρας πατρίς εἶνε ὁ τόπος τῆς γεννήσεως
τοῦ πατρὸς των. (3)

Γαῖαι καλλιεργημέναι καὶ χέρσαι.

Πλησίον τῶν κατοικουμένων μερῶν ὑπάρχουσι γαῖαι καλλιεργημέ-

1) Συνοικία ἀριθμοῦτα μέχρι τῶν 70 οἰκογενειῶν καλεῖται χωρίον,
μέχρι τῶν 150 κώμη, ἄνω δὲ μέχρι τῶν 300 κομόπολις καὶ ἄνω τῶν
300 οἰκογ. καλεῖται πόλις. Ἐκάστη δὲ οἰκογένεια περιέχει κατὰ μέσον ὄ-
ρον 5 ψυχάς.

2) Ἐνταῦθα ὁ διδάσκαλος ἀναπτύσσει τί ἀποτελεῖ τὸ μέρος ὅπου εἶνε
τὸ σχολεῖον, πόλιν, κώμην ἢ χωρίον.

3) Ὁ διδάτκαλος ἀναπτύσσει εἰδικιώτερον τί εἶνε πατρίς.

ναι ὡς ἔωθεν τῆς πόλεως ταύτης (ἢ τοῦ χωρίου τούτου), ἐνθα ὑπάρχουσιν ὅλαι αἱ περίξ γαῖαι καλλιεργημέναι. Αἱ γαῖαι αὗται ἄλλαι μὲν ἔχουσι δένδρα ἄλλαι δὲ ὄχι. Ὅσαι ἔχουσι ὀπωροφόρα δένδρα αἶον λεμονέας, πορτοκαλέας, συκέας, μηλέας καὶ ἄλλα καλοῦνται περιβόλια, ὅσαι ἔχουσι ελαιόδενδρα καλοῦνται ελαιῶνες. Ὅσαι ἔχουσι σταφιδαμπέλους λέγονται σταφιδαμπελῶνες, ὅσαι δὲ εἶνε ἄδενδροι λέγονται ἀγροὶ ἢ χωράφια. Εἰς τοὺς ἀγροὺς σπείρουσι δημοτικῶς καρποὺς βάμβακα, λίνον, ὄσπρια, κλπ.

Τοῖς ἀγροῦς, τὰ περιβόλια, τοῖς ελαιῶνας, τὰς σταφιδαμπέλους ὀφείλομεν νὰ περιποιώμεθα καὶ καλλιεργῶμεν διὰ νὰ μᾶς δίδωσι πολλοὺς καὶ ὠραίους καρποὺς, διὰ τῶν ὁποίων συντηρούμεθα.

Ἐπάρχουσι καὶ τόποι αἰτνες ὄντες πετρώδεις δὲν ἐπιδέχονται καλλιέργειαν, ἢ εἶνε ὄλιος δι' ὄλου ἄγονοι, οἱ τσιούτοι τόποι καλοῦνται ἀγριοὶ ἢ χέρσοι. Οὗτοι εἶνε χροῖσιμοι εἰς βοσκήν ζώων. Τινὲς τούτων περιέχουσι πυκνῶς πολλὰ ἄκαρπα καὶ ἄγρια δένδρα. Οπου δὲ ὑπάρχουσι τοιαῦτα δένδρα καλοῦνται δάση κοινῶς δὲ λόγγοι. Τὰ δάση εἶνε χρῆσιμώτατα εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ ξυλίαν οἰκῶν δι. ναυπήγησιν πλοίων, διὰ καύσιμον ὕλην καὶ δι' ἄλλους λόγους φυσικῶς. Ἐνεκα τούτου εἶνε ἀνάγκη πρὸς τὸ συμφέρον μᾶς νὰ προστατεύωμεν τὰ δάση ἀπὸ πυρκαϊῶν καὶ καταστροφῶν. Οἱ καταστροφῆς τῶν δασῶν εἶνε κακοῦργοι καὶ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον.

Γαῖαι λοιπὸν καλλιεργημέναι καὶ ἀκαλλιεργηταὶ (χέρσοι), πλὴν τῶν ὅσων γνωρίζετε, ὑπάρχουσιν ἀπειραντοὶ καὶ καλοῦνται μὲ ἐν ὄνομα ξηρὰ. Ἡ μεγάλη αὕτη ξηρὰ σχηματίζει ἐν μέγιστον σφαιρικὸν σχῆμα, τὸ ὅποιον καλεῖται Γῆ.

Πεδιάς. Κοιλιάς.

Ἡ ἐπιφάνεια τῆς σφαιρικῆς γῆς δηλ. τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τῆς ξηρᾶς αὐτῆς πού μὲν εἶνε ἐπίπεδος πού δὲ ἔχει ὑψώματα, πού δὲ κοιλάματα. Ἡ ξηρὰ, ἢ ὅποια εἶνε μεγάλη, χαμηλὴ καὶ ἐπίπεδος καλεῖται πεδιάς. Ἡ πεδιάς ἔχει παχέα στρώματα χωμάτων, διὰ τοῦτο εἶνε καλλιεργήσιμος καὶ εὐφορωτάτη.

Μικρὰ πεδιάς, περίξ τῆς ὁποίας ὑπάρχουσιν ὑψώματα καλεῖται κοιλάς. Καὶ αἱ κοιλάδες εἶνε τόποι εὐφορωτάτοι.

Ὅρισμοί.

Πεδιάς εἶνε τόπος ἐκτεταμένος ἔχων ὀμαλὴν καὶ ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν.

Κοιλίαι εἶνε μικρὰ πεδία: εὐρισκόμενη μετὰξὺ ὑψωμάτων.

Λόφοι, Βουνά, ὄρη.

Τὰ ὑψώματα τὰ ὁποῖα σχηματίζονται εἰς τὴν ἑστῆν, τὴν ἐπιφάνειαν δηλ. τῆς γῆς ἀναλόγως τοῦ ὕψους αὐτῶν καλοῦνται λόφοι, βουνά, ὄρη. (1).

Τὸ ὑψωμα τὸ ὁποῖον εἶνε χαμηλὸν καλεῖται λοφίσκος κοινῶς δὲ ράχη. Ἐὰν δὲ εἶνε ὑψηλότερον καλεῖται λόφος. Ὁ λόφος εἴαν δὲν εἶνε πετρώδης, ἀλλὰ καλλιεργήσιμος καλεῖται γήλοφος. Ἐὰν τὸ ὑψωμα εἶνε ὑψηλότερον λόφου, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον μετὰ δυσκολίας ἀναβαίνομεν καλεῖται βουνόν. Τὸ βουνόν εἴαν εἶνε πολὺ ὑψηλόν καὶ ἀπόκρημνον καλεῖται ὄρος.

Τόπος ἐπίπεδος εὐρισκόμενος ἐπὶ ὑψηλοῦ μέρους καλεῖται ὄροπέδιον.

Πολλοὶ λόφοι συνηνωμένοι ὁ εἰς μετὰ τοῦ ἄλλου κατὰ σειρὰν λέγονται σειρὰ λόφων· ὁμοίως πολλὰ βουνὰ συνηνωμένα κατὰ σειρὰν λέγονται σειρὰ βουνῶν· τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ὅταν εἶνε ὄρη κατὰ σειρὰν καλοῦνται σειρὰ ἢ ἄλυσις ὄρέων.

Τὸ ἀνώτατον μέρος ὄλων τῶν ὑψωμάτων καλεῖται κορυφή, τῶν βουνῶν ὄρος· καὶ τῶν ὄρέων καλεῖται προσέτι καὶ ἀκρόρεια, τὸ δὲ κατώτατον μέρος καλεῖται πρόποδες, ρίζα ἢ ὑπάρεια, καὶ τὸ μέσον καλεῖται πλάγια, κλιτύς, πλευραί.

Αἱ σειραὶ ὄλων τῶν ὑψωμάτων εἰς διάφορα μέρη χωρίζονται, τὰ δὲ μετὰξὺ αὐτῶν διάστημα στενὸν μέρος καλεῖται χαράδρα, φάραγξ, στενά (κ. λαγγαδία).

Αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν καὶ τῶν ὄρέων δὲν ἔχουσι δένδρα δηλ. εἶνε γυμνά δένδρων, αἱ δὲ πλευραὶ αὐτῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχουσι δάση.

Πολλὰ ὑψώματα καὶ ἰδίως ὄρη ἐκβάλλουσιν ἐκ τῆς κορυφῆς τῶν πύρ, καπνὸν καὶ ἄλλας ὕλας πεπυρακτωμένας· τὰ τοιαῦτα ὄρη καλοῦνται ἡραιστέια, τὰ δὲ στόμια αὐτῶν (μεγάλαι ὀπαὶ) λέγονται κρατήρες.

Ὁρισμοί.

Λόφος εἶνε μικρὸν ὑψωμα γῆς ἕως 250 μέτρων. Βουνόν εἶνε ὑψωμα

(1) Λόφος λέγεται ὑψωμα μέχρι 250 μέτρων· Βουνόν μέχρι 500 μέτρων καὶ ὄρος τὸ ἔχει ὕψος ἄνω τῶν 500 μέτρων.

ὑψηλότερον τοῦ λόφου καὶ πετρῶδες μέχρι 500 μέτρων.

Ὄρος εἶνε ὑψηλότατον βουνόν, ἔχον ὕψος ἄνω τῶν 500 μέτρων.

Κορυφή λέγεται ἡ ἀνωτάτη ἄκρα παντὸς ὑψώματος, τῶν δὲ ὀρέων λέγεται καὶ ἀκρόρεια. Ὑπώρεια καὶ ρίζα ἢ πρόποδες λέγονται τὰ κατώτατα μέρη τῶν ὑψωμάτων.

Ὄροπέδιον λέγεται τόπος ἐπίπεδος ἐκτεινόμενος ἐπὶ ὑψώματος ἢ ἐπὶ κορυφῆς ὄρους.

Ἠφαίστειον λέγεται ὄρος τὸ ὁποῖον ἀναπέμπει κατὰ καιροῦς πῦρ, καπνὸν καὶ ἄλλας ὕλας· αἱ δὲ ὄπαι, ἐκ τῶν ὑποίων ἐξέρχονται ταῦτα, λέγονται κρατήρες.

Σπήλαιον. Βάραθρον.

Ἐπὶ τῶν διαφορῶν ὑψωμάτων καὶ ἰδίως εἰς τὰς κλιτύας καὶ τοὺς πρόποδας αὐτῶν ἔχουσι σχηματισθῆ κατὰ τὴν δημιουργίαν διάφορα κοιλώματα (κουφώματα), τὰ ὁποῖα εἰσέρχονται ἐντὸς τῆς γῆς ὀριζοντίως ἢ κατέρχονται πλαγίως κτλ. Τὰ κοιλώματα ταῦτα καλοῦνται σπήλαια· ταῦτα ἔχουσι εἰσοδὸν εἰς τὴν ἐπιφανείαν τῆς γῆς, καὶ εἶνε διάφορα κατὰ τε τὸ σχῆμα, τὸ μέγεθος καὶ τὸ βάθος. Ὅχι μόνον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑψωμάτων ἔχουσι σχηματισθῆ κοιλώματα, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς αὐτῶν εἰς ἰκανὸν βάθος, δηλαδὴ ὑπογείως ὑπάρχουσι τοιαῦτα κενὰ διαστήματα. Προσέτι δὲ εἰς διάφορα μέρη τοῦ ἐδάφους ὑπάρχουσι ἄλλαι κοιλότητες ἢ χέγματα καθέτως κατερχόμενα ὡς φράετα εἰς ἰκανὸν βάθος, τοιαῦτα χάσματα καλοῦνται βάραθρα.

Ὁρισμοί

Σπήλαιον εἶνε κοίλωμα φυσικὸν ὑπόγειον.

Βάραθρον εἶνε κοίλωμα ἢ χάσμα γῆς καθέτως κατερχόμενον εἰς ἰκανὸν βάθος.

Υ Δ Α Τ Α

Θαλάσσια. Πόσιμα Ἰαματικά.

Εἰς ἀπόστασιν τινα ἐντεῦθεν (1) παύει ἡ ξηρὰ καὶ ἄρχεται μετὰ γάλη ἑκτασις ὑδάτων ἄλμυρῶν τὴν γεῦσιν· τὰ ὕδατα ταῦτα καλοῦνται μὲ ἐν ὄνομα θάλασσα. Ἡ θάλασσα αὕτη εἶνε ἀπέραντος τὴν ἑκτασιν. Ἠλὴν τῶν θαλασσίων τούτων ὑδάτων ὑπάρχουσι ἐν τῇ ξηρᾷ.

1) Ἀπὸ τὴν θέσιν δηλ. τοῦ σχολείου.

καὶ ἄλλα ὕδατα διάφορα τὴν γεῦσιν καὶ ιδιότητα.

Ἡ ξηρὰ (ἢ γῆ) εἰς βάθος τι ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειάν της ἔχει στρώματα ἐκ λίθου, σιδήρου, θείου καὶ ἄλλων ὑλῶν, ὡς καὶ τὰ ἐσωτερικὰ κοιλώματα. Τὰ ὕδατα δὲ τῶν ἐροχῶν καὶ τῆς χιόνης ἀπορροφώμενα ὑπὸ τῶν χωμάτων κατέρχονται, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ διαπεράσῃ τὰ διάφορα στρώματα καὶ προχωρήσῃ εὐαθύτερον, συναθροίζονται εἰς τὰ ἐσωτερικὰ κοιλώματα καὶ ἐκεῖθεν λαμβάνουσι διέξοδον εἰς πολλὰ μέρη, ὅπουθεν διαρκῶς ἐξέρχονται ταῦτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἢτοι ἀναβρύουτιν ἢ πηγάζουσιν. Ἡ ἐξοδος οὕτη τῶν ὑδάτων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καλεῖται πηγὴ. Αἱ πηγαὶ ὑπάρχουσι εἰς τὰ πλάγια μέρη καὶ τοὺς πρόποδας τῶν ὑψωμάτων ὡς καὶ εἰς τὰ ἐπίπεδα μέρη, οὐδέποτε ὅμως ἐπὶ τῶν ἀκρωρειῶν. Τινὲς μὲν τούτων ἐκπηγάζουσιν ἄφθονον ὕδωρ, τινὲς δὲ ὀλίγον.

Τὰ πηγαῖα ὕδατα εἶνε διάφορα, ἄλλα μὲν εἶνε ψυχρὰ τὴν ἰδιότητα, ἄλλα δὲ θερμὰ, ἄλλα γλυκέα καὶ ἄλλα ὑφάλμυρα. Τὰ πηγαῖα ὕδατα ἔχουσι τὴν μέσσην θερμοκρασίαν τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον πηγάζουσιν, διὰ τοῦτο τὸ μὲν θερμὸ φαίνονται ψυχρότερα, τὸν δὲν χειμῶνα θερμότερα. Ὅσα δὲ διέρχονται διὰ μέσου διαφόρων ὀρυκτῶν ὑλῶν δηλ. θείου (διάφης), σιδήρου, χαλκοῦ, ἑλατος, φέρουσι μαζύ των τοιαύτας ὕλας ἐξ αὐτῶν, διὸ καλοῦνται μεταλλικά. Εἶνε ὅμως καὶ πηγαὶ, τῶν ὁποίων τὸ ὕδωρ ἐξέρχεται θερμὸν διότι διέρχεται διὰ ἡφαιστειωδῶν μερῶν. Τὰ θερμὰ ταῦτα ὕδατα ὡς καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ μεταλλικά ἢ μεταλλοῦχα χρησιμεύουσι πρὸς θεραπείαν διαφόρων ἀσθενειῶν, διὰ τοῦτο καλοῦνται ταῦτα ἱαματικά. Πολλὰ τῶν μεταλλοῦχων τούτων ὑδάτων εἶνε πόσιμα.

* Ἄλλων πηγῶν τὸ ὕδωρ ἐξέρχεται ἀναμεμιγμένον μὲ διαφόρους ἄλλας ὕλας φλογιστικὰς δηλ. πετρελαίου καὶ νάφθης (κ. νέφι.)

Ἐκ τῶν γλυκέων ὑδάτων τὰ καθαρὰ καὶ ἐλαφρὰ εἶνε πόσιμα καὶ ὠφέλιμα, τὰ δὲ μὴ καθαρὰ καὶ βαρῆα πινώμενα εἶνε λίαν βλαπτικά.

* Ὁρισμοί.

Πηγὴ λέγεται τὸ μέρος ὅπουθεν πηγάζει ἐκ τῆς γῆς τὸ ὕδωρ, ἢ αὐτὴ ἢ ἀνάβλυσις τοῦ ὕδατος.

Πόσιμα ὕδατα εἶνε τὰ καθαρὰ, ψυχρὰ καὶ γλυκέα.

Ἱαματικά ἢ μεταλλοῦχα ὕδατα λέγονται τὰ ἀναβρύοντα θερμὰ ἢ ψυχρὰ, χρήσιμα πρὸς θεραπείαν διαφόρων ἀσθενειῶν.

Λίμνη. Ἔλος. Τέλυμα.

Τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν καὶ τῶν βροχῶν ὅπου εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς εὐρίσκουσι τόπον κοιλώδη, ἐκεῖ συναθροίζονται καὶ πλημμυροῦσιν, ὅτοι σκεπάζουσιν αὐτόν.

Τὸ μέρος δὲ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον εἶνε σκεπασμένον ἀπὸ ὕδατα καὶ ἔχει γύροθεν ξηρὰν, καλεῖται λίμνη. Ἡ λίμνη εἶνε μικρὰ μὲν καὶ ἀβαθῆς, ὅταν ἡ κοιλότης τοῦ τόπου εἶνε μικρὰ, εἶνε δὲ μεγάλη καὶ βαθεῖα ὅταν ἡ κοιλότης τοῦ τόπου εἶνε μεγάλη.

Ἡ κοιλότης ἢ περιέχουσα τὰ ὕδατα καλεῖται κοίτη τῆς λίμνης, τὰ δὲ περίξ αὐτῆς καλοῦνται ἀκτὰὶ ἢ ὄχθαι. Εἰς τὰς ὄχθας αὐτῶν φυτρῶνουσι καλάμια, βοῦρλα καὶ ἄλλα ὕδατια φυτὰ.

Αἱ λίμναι εἶνε διάφοροι κατὰ τὸ σχῆμα, τὸ βῆθος, τὴν ἔκτασιν, ὥστε διὰ νὰ περιέλθῃ τις τὰς ὄχθας μίαν εἰς αὐτῶν χρειάζεται νὰ περιπατῇ ἐπὶ πολλῆς ὥρας ἢ καὶ ἡμέρας.

Εἰς τὰς λίμνας ζῶσιν ἰχθύες, ἐγγέλοι καὶ διάφορα ἄλλα ὑδρόβια. Ἐντὸς τῶν μεγάλων λιμνῶν πλέουσι πλοῖα καὶ ἀγαπλοῖα.

Τὰ ὕδατα τῶν περισσοτέρων λιμνῶν εἶνε πόσιμα.

Εἰς τινὰ μέρη ὀλίγον κοιλώδη ὑπάρχουσιν ὀλίγα ὕδατα ἀκίνητα, τούτων ἡ ἐπιφάνεια καλύπτεται ὑπὸ ὕδατιν φυτῶν. Τὰ μέρη ταῦτα καλοῦνται ἔλη. Εἰς ἄλλα δὲ μέρη τὰ ὕδατα εἶνε ὀλιγίστα καὶ ἐκεῖ σχηματίζονται τέλυμα (βάλτοι, βοῦρλα). Τέλυμα σχηματίζονται καὶ εἰς τὰ περίξ τῶν λιμνῶν καὶ τῶν ἐλῶν.

Τὰ ἔλη καὶ τὰ τέλυμα τὸ θέρος ξηραίνονται κατὰ μέγα μέρος. Ταῦτα προξενουσιν ἀσθενείας ἐκ τῆς σύψευς τῶν ὑδάτων, ἕνεκα τοῦτου δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχωσι κατοικίαι ἀνθρώπων πλησίον τούτων νοσογενῶν μερῶν.

Ὅρισμοί.

Λίμνη εἶνε μεγάλη συναγωγὴ ὕδατος ἐντὸς τῆς ξηρᾶς.

Ἔλος εἶνε συνάθροισις ὀλίγων ὑδάτων ἀβαθῶν καὶ ἀκινήτων.

Τέλυμα εἶνε μέρος ἐκτενὲς λασπῶδες ἢ βαλτῶδες.

Ρύαξ. Ποταμὸς. Χεῖραρρος.

Τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν, τὰ ὁποῖα ἀδιακόπως πηγάζουσι, κατερχόμενα σκάπτουσι τὸ ἔδαφος καὶ οὕτω σχηματίζουσι μικρὰν αὐλακκ στεγνὴν καὶ ἀβαθῆ. Τοιαῦται αὐλακες σχηματίζονται (ἢ ἔ-

χουσι σχηματισθῆ) καὶ ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῶν βροχῶν.

Ἐπιπλέον καὶ τεχνηταὶ αὐλακες. Τεχνηταὶ δὲ εἶνε αἱ ἐνθεν καὶ ἐνθεν τῶν ὁδῶν καὶ αἱ περὶ τῶν κτημάτων. Ἡ αὐλαξ καλεῖται καὶ ρύαξ, κοινῶς δὲ τάφος ἢ τράφος, χανδάκι. Ὁ ρύαξ ἐν ἀρχῇ εἶνε στενὸς καὶ ἐμβαθῆς περιλαμβάνων ὀλίγον ὕδωρ, τοῦτον δυνάμεθα νὰ διαβῶμεν διὰ πηδήματος. Ἐὰν δὲ ἀκολουθήσωμεν τὴν πρὸς τὰ κάτω διεύθυνσιν ἐνός ρύακος θὰ ἴδωμεν ὅτι ἐνοῦται μετ' ἄλλου ἴσου ἢ διαφόρου κατὰ τὸ μέγεθος. Οἱ δύο οὗτοι ρύακες ἐνοούμενοι παρακατιότες μετ' ἄλλων σχηματίζουνσι μεγαλύτερον ρύακα (λαγγάδι) βαθύτερον δηλαδὴ καὶ εὐρύτερον περιέχοντα περισσότερον ὕδωρ· τοῦτον δὲν δυνάμεθα νὰ διαβῶμεν διὰ πηδήματος διότι εἶνε, ὡς εἶπομεν, εὐρὸς καὶ πλατύς. Μετὰ τοῦτον ἐνοῦνται καὶ πολλοὶ ἄλλοι ρύακες μικροὶ καὶ μεγάλοι καὶ οὕτω, συναθροισόμενα πολλὰ ὕδατα ρέοντα ὁμοῦ, σχηματίζουνσι ἕτερον μέγαν ρύακα. Ὁ μέγας οὗτος ρύαξ καλεῖται ποταμός. Ὁ ρύαξ, ἐντός τοῦ ὁποίου ρεῖ τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ, ὀνομάζεται κοίτη ἢ ρεῖθρον, τὰ δὲ ἄκρα τῆς κοίτης καλοῦνται ὄχθαι τοῦ ποταμοῦ, ἐκ τούτων ἡ μὲν λέγεται δεξιὰ ὄχθη ἡ δὲ ἄλλη ἀριστερά. (1)

Τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν ἢ εἰς λίμνην. Τὸ μέρος δὲ ὅπου ὁ ποταμός τελευτᾷ καὶ τὸ ὕδωρ αὐτοῦ χύνεται καλεῖται στόμα ἢ ἐκβολὴ τοῦ ποταμοῦ.

Ὁ ποταμός ὅστις χύνεται εἰς ἄλλον μεγαλύτερον λέγεται παραπόταμος.

Πολλοὶ ποταμοὶ εἶνε ἀρκετὰ βαθεῖς καὶ πλατεῖς ὥστε δύνανται νὰ πλέωσιν εἰς αὐτοὺς πλοῖα καὶ ἀτμόπλοια.

Οἱ ποταμοὶ ἀρχίζουσιν ἀπὸ τῶν ὄρη (καὶ βουνά) ὅθεν εἶνε αἱ πηγαὶ τῶν καὶ τελειώνουσιν εἰς τὴν ἐκβολὴν τῶν.

Ἐντός τῶν ποταμῶν ζῶσι διάφορα γένη ὑδροβίων ζῶων οἷον ἰχθύς ἐγγεῖλαι κτλ.

Τὰ ὕδατα τῶν πλείστων ποταμῶν εἶνε γλυκέα καὶ πόσιμα.

Οἱ ποταμοὶ ρέουσιν ἀδιακόπως καθ' ἕλας τὴν ὥραν τοῦ ἔτους.

Ποτάμια τινα ρέουσι μόνον ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, τὸ δὲ θέρος ξηραίνονται, ταῦτα λέγονται χειμάρροι κοινῶς δὲ ξηροπόταμα.

1) Δεξιὰ ὄχθη εἶνε ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς τὰ δεξιὰ ὁ διὰ πλοίου πλέων ποταμὸν καὶ ἔχων ἐστραμμένον τὸ πρόσωπον πρὸς τὰς ἐκβολὰς, ἀριστερά δὲ εἶνε ἡ ἄλλη ὄχθη, ἥτις εἶνε πρὸς τὰς ἀριστερὰ αὐτοῦ.

Ὅρισμοί.

Ῥύαξ καλεῖται μεγάλη αὐλαξ, διὰ τῆς ὁποίας ρέουσι τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν καὶ τῶν βροχῶν.

Ποταμὸς εἶνε μέγιστος ῥύαξ, ὅστις, συμπεριλαμβάνων τὰ ὕδατα πολλῶν καὶ διαφόρων ρυάκων, χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν ἢ εἰς λίμνην.

Ῥεῦμα ἢ ρεῖθρον ἢ κοίτη τοῦ ποταμοῦ λέγεται ἡ αὐλαξ ἐντὸς τῆς ὁποίας ρέουσι τούτου τὰ ὕδατα.

Ὅχθαι τοῦ ποταμοῦ λέγονται τὰ ἐκκτερόθεν τῆς κοίτης αὐτοῦ ἄκρα.

Ἐκβολὴ ἢ στόμα τοῦ ποταμοῦ λέγεται τὸ μέρος κατὰ τὸ ὁποῖον χύνεται τὸ ὕδωρ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν ἢ εἰς λίμνην.

Χεῖμαρρος ἢ ξηροπόταμον λέγεται τὸ ποτάμιον, τὸ ὁποῖον σχηματίζεται ἀπὸ τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν καὶ τῶν χιόνων, κατὰ δὲ τὸ θέρος ξηραίνεται.

Διῶρυξ εἶνε αὐλαξ τεχνητὴ καὶ μεγάλη, διὰ τῆς ὁποίας συγκοινωνοῦσι δύο ποταμοὶ πρὸς ἀλλήλους ἢ θάλασσα πρὸς θάλασσαν.

Ὠκεανός. Θάλασσα. Πέλαγος.

Εἶπομεν ὅτι κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ τόπου τούτου δηλ. τῆς ξηρᾶς ταύτης ἄρχεται θάλασσα, ἡ ὁποία φαίνεται ὡς μεγίστη καὶ ἀπέραντος λίμνη· ταύτην δὲν δυνάμεθα νὰ διαβῶμεν περὶ ἄλλᾳ διὰ πλοίου ἢ ἀτμοπλοίου. Ἡ θάλασσα αὕτη ἐνοῦται μετ' ἄλλης πολὺ μεγαλότερας κατὰ τὴν ἐκτασιν καὶ τὸ εἶθος, καὶ μετ' ἐκείνης συνέχονται ἄλλαι, ὅθεν ὅλα τὰ αἰμυρὰ ὕδατα συνέχονται πρὸς ἄλληλα καὶ σχηματίζουσι πού μὲν μικρὰ πού δὲ μεγαλότερα, πού δὲ ἀπέραντα μέρη θαλασσιῶν ὑδάτων. Ταῦτα διὰ νὰ πλεύσωμεν δι' ἀτμοπλοίων ἀπικιτοῦνται ὄχι μόνον ἡμέραι ἀλλὰ καὶ μῆνες. Καὶ τὰ μὲν μικρὰ μέρη τῶν ὑδάτων τούτων καλοῦνται πελάγη, τὰ δὲ μεγαλότερα θάλασσα ἰδίως (1), τὰ δὲ μέγιστα καὶ ἀπέραντα μέρη καλοῦνται Ὠκεανοί. Οἱ Ὠκεανοὶ εἶνε πέντε· ὁ Ἀτλαντικός, ὁ Μέγας ἢ Εἰρηνικός, ὁ Ἰνδικός, ὁ Βόρειος παγωμένος καὶ ὁ Νότιος παγωμένος. Οἱ δύο οὗτοι λέγονται παγωμένοι διότι τὰ ὕδατά των ὑπάρχουσι ὑπὸ τοῦ πολλοῦ ψύχους διεηλεκτῶς παγωμένα. Ἐκάστη θάλασσα καὶ ἕκαστον πέλαγος ἔχει ἴδιον ὄνομα. Τὸ πέλαγος δὲ εἰς τὸ ὁποῖον

1) Θάλασσα κοινῶς καλεῖται καὶ αὐτὸ τὸ θαλάσιον ὕδωρ.

ὀπάρχει ἡ Ζάκυνθος καλεῖται Ἴονιον.

Κατὰ τὰ ἄκρα τῶν θαλάσσων ἐν γένει σχηματίζονται τὰ παράλια μέρη τῆς ξηρᾶς. Ἐντὸς τῶν θαλάσσιων ὑδάτων ζῶσιν δια τὰ γένη τῶν ἰχθύων, αἱ σπιταί, οἱ ὀκτάποδες, οἱ ἔχθιοι καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα εἶδη ὑδροβίων ζῶων καὶ φυτῶν.

Ἀπὸ τὸ θαλάσσιον ὕδωρ ἐξατμιζόμενον γίνεται τὸ μαγειρικὸν ἅλας.

Ὅρισμοί.

Ὁκεανὸς εἶνε ἐκτεταμένη καὶ ἀπέραντος θάλασσα.

Ὁκεανοὶ εἶνε πέντε· ὁ Ἀτλαντικός, ὁ Μέγας ἢ Εἰρηνικός, ὁ Ἰνδικός, ὁ Β. Παγωμένος καὶ ὁ Ν. Παγωμένος.

Θάλασσα λέγεται μέρος τοῦ Ὁκεανοῦ.

Πέλαγος εἶνε μέρος μικρότερον θαλάσσης.

Αἰγιαλός. Ἀκτή. Κόλπος. Λιμὴν.

Ὅρμος. Ἀκρωτήριον.

Τὸ μέρος ὀπόθεν παύει πᾶσα ξηρὰ καὶ ἀρχίζει θάλασσα, δηλαδή τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς, τὸ ὁποῖον ἐρέγεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης, λέγεται παραλία. Ἡ παραλία τοῦ μὲν εἶνε χαμηλὴ καὶ ἀμμώδης, τοῦ δὲ κρηνώδης καὶ ἀπότομος. Καὶ ἡ μὲν χαμηλὴ καλεῖται ἰδίως αἰγιαλός ἢ δὲ ἀπόκρημος καλεῖται ἀκτή.

Αἱ ἀκταὶ ἐσχηματίσθησαν ἀπόκρημοι ἐκεῖ ὅπου ἡ θάλασσα ἐξέπλυνε καὶ ἔσκαψε τὴν ξηρὰν ἕως ὅτου ἠμποδίσθη ἀπὸ τοὺς πετρώδεις βράχους νὰ προχωρήσῃ. Εἰς τὰς ἀκτὰς ἡ θάλασσα εἶνε βαθυτάτη, ὥστε πλοῖον δὲν δύναται νὰ ἀγκυροβολήσῃ· ἐξ ἐναντίας δὲ εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς εἶνε τόσον ἀβαθὴς, ὥστε πλοῖον δὲν δύναται νὰ πλησιάσῃ.

Τὰ παράλια δὲν εἶνε εὐθῆ ἀλλὰ ἀλλαγῶ μὲν εἰσδύουσι βαθύς· εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζονται ὑπὸ τῆς θαλάσσης κόλποι, λιμένες, ὄρμοι· ἀλλαγῶ δὲ ἐξέλθουσι πολὺ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ σχηματίζουσι ἀκρωτήρια. Εἰς τοὺς λιμένες καὶ ὄρμους, τὸ βάθος τῆς θαλάσσης εἶνε μέτριον, εἰς τούτους προσορμίζουσι τὰ πλοῖα. Πλησίον δὲ τῶν λιμένων ὑπάρχουσι πόλεις.

Τὰ ἀκρωτήρια εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βραχώδη καὶ ἀπόκρημα.

Εἰς τὰς ἀκρας πολλῶν ἀκρωτηρίων εἶνε τεθειμέναι φάροι καὶ φανοί, ὅπως ὀδηγούμενα τὰ πλοῖα ἐν ἄρα νυκτός, ἀπομακρύνονται αὐ-

τῶν καὶ διαφεύγωσι τὸν κίνδυνον.

Ἵθιαμοί.

Παραλία λέγεται τὸ ἄκρον τῆς ξηρᾶς, τὸ ὁποῖον θρέχεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης.

Αἰγιαλὸς λέγεται ἡ ταπεινὴ καὶ ἐπίπεδος ἢ ἀμυδῶδης παραλία.

Ἄκτῆ λέγεται ἡ βραχώδης ἢ κρημνώδης παραλία.

Κόλπος εἶνε βαθεῖα ἐκχώρησις τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν ξηρὰν.

Λιμὴν εἶνε μικρὸς κόλπος φυσικὸς ἢ τεχνητός, εἰς τὸν ὁποῖον διαμένουσι τὰ πλοῖα ἐν ἀσφαλείᾳ· προσέτι δὲ γίνονται αἱ ἐπιβιβάσεις καὶ ἀποβιβάσεις τῶν διαφόρων πραγμάτων κλπ.

Ἵρμος εἶνε μικρὸς λιμὴν, εἰς τὸν ὁποῖον προσορμίζουσι τὰ πλοῖα ἐν ἀνάγκῃ.

Ἄκρωτήριον εἶνε ἄκρα γῆς ἐκτεινομένη ἐντὸς τῆς θαλάσσης· καὶ εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπόκρημνος.

Ἵρίζων.

Ἐὰν ἀναβῶμεν εἰς τὴν κορυφὴν ὑψώματός τινος, ἢ ἰστάμεθα ἐπὶ τόπου ἐλευθέρου καὶ παρατηρήσωμεν μακρὰν γύρω ἡμῶν βλέπομεν ὅτι ὁ οὐρανὸς (1) ἐγγίζει εἰς τὴν ξηρὰν ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὑψωμάτων καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, ὅλη δὲ αὕτη ἡ κυκλικὴ περιφέρεια καλεῖται Ἵρίζων. Ὅσον δὲ ὑψηλότερα ἰστάμεθα ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ὁ Ἵρίζων φαίνεται ὅτι εἶνε μεγαλειότερος.

Ἵρισμός.

Ἵρίζων λέγεται ἡ κυκλικὴ ἐκείνη περιφέρεια, τὴν ὁποῖαν σχηματίζει ὁ οὐρανὸς κύκλῳ ἡμῶν ἰσταμένων ἐπὶ τόπου ἐλευθέρου καὶ ὑψηλοῦ.

Σημεῖα τοῦ Ἵρίζοντος

Ὁ Ἵρίζων διαιρεῖται εἰς τέσσαρα κύρια καὶ ἴσα μέρη, καὶ τὸ μὲν μέρος ὅθεν φαίνεται ὅτι ἀνατέλλει τὸ πρῶτ' ὁ ἥλιος λέγεται Ἀνατολή, τὸ δὲ μέρος τὸ ὁποῖον φαίνεται τὸ ἐσπέρας ὅτι δύο λέγεται Δύσις, τὸ μέρος δὲ τὸ ὁποῖον ἔχομεν πρὸς τὰ δεξιὰ μας ὅταν εἴμεθα ἐστραμμένοι πρὸς Ἀνατολὰς λέγεται Νότος ἢ Μεσημβρία καὶ τὸ πρὸς τὰ

1) Οὐρανὸς λέγεται τὸ ὑπὲρ τὴν γῆν κυρτωθεῖως σχηματιζόμενον μέρος.

ἀριστερά μας Βορρᾶς ἢ Ἄριτος. (1) Ταῦτα λέγονται σημεῖα τοῦ ὄριζοντος, καὶ τὰ ὁποῖα γράφονται χάριν συντομίας διὰ μόνων τῶν ἀρχικῶν γραμμῶν κεφαλαίων, ὡς Ἄ(νατολή), Δ(ύσις), Β(ορρᾶς), Ν(ότος). Ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων σημείων πνεύσιν οἱ τέσσαρες κυριώτεροι ἄνεμοι ὁ Βορρᾶς, ὁ Νότος, ὁ Ἀπιδιώτης ἢ Ἀνατολικὸς καὶ ὁ Ζέφυρος ἢ Δυτικὸς.

Μεταξὺ τῶν τεσσάρων τούτων κυρίων σημείων ἐννοοῦνται καὶ ἄλλα, τὸ Βορειοανατολικὸν (ΒΑ) μεταξὺ Β. καὶ Α. ἐκ τοῦ ὁποῦ πνέει ὁ Βορειοανατολικὸς ἄνεμος. Τὸ Βορειοδυτικὸν (ΒΔ) μεταξὺ Β. καὶ Δ., ἐκ τοῦ ὁποῦ πνέει ὁ Βορειοδυτικὸς ἄνεμος. Τὸ Νοτιοδυτικὸν (ΝΔ) μεταξὺ Ν. καὶ Δ., ὁπόθεν πνέει ὁ ΝΑ. ἄνεμος, καὶ τὸ Νοτιοανατολικὸν μεταξὺ Ν. καὶ Α. ὁπόθεν πνέει ὁ ΝΑ. (2). Τὰ τέσσαρα κύρια σημεῖα τοῦ ὄριζοντος παρίστανται ἐπὶ τῶν γεωγραφικῶν πινάκων ὡς ἐξῆς: τὸ μὲν Β. εἰς τὸ ἄνω μέρος αὐτῶν, τὸ δὲ Ν. εἰς τὸ κάτω, τὸ Α. πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τὸ Δ. πρὸς τὰ ἀριστερά.

Ἡπειροί.

Ἀερσόησοι. Νῆσοι. Σκόπελοι. Ὑφαλοί.

Ἰουβοί. Πελοβοί.

Ἐκ τῆς παραλλῆς τοῦ τόπου τούτου ἐὰν ἐκπλεύσωμεν καὶ διευθυνώμεν πρὸς οὐνόδηποτε μέρος τοῦ ὄριζοντος μετὰ πολυῶρον ἢ καὶ πολυήμερον ταξίδιον θὰ φθάσωμεν εἰς παραλλίαν ἄλλη; ξηρᾶς, καὶ ἐὰν ἐξακολουθώμεν πλέοντες, θὰ προσεγγίζωμεν εἰς ἄλλας ξηρᾶς, οὔτε λοιπὸν πλέοντες θὰ ἀνακαλύπτωμεν ἄλλου; τόπους μικροῦ; ἢ μεγάλου;. Ὡστε κατὰ τὴν ἄκρην ἐν γένει τῶν θαλασσῶν ἄγονται διάφοροι ξηραί, ἄλλαι μὲν μικραί, ἄλλαι δὲ λίαν ἐκτεταμέναι καὶ χωρισμέναι ἀπ' ἀλλήλων δι' αὐτῶν τῶν θαλασσῶν. Εἰς τοὺς τόπους τούτους ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, χωρία, κῶμαι, πόλεις, ζῶα, δένδρα, φυτά, γαῖα καλλιεργητέα καὶ χέρσοι, λόφοι, βουνά, ὄρη, πεδιάδες, ποταμοί, λίμναι κλπ. Οἱ ὠκεανοὶ λοιπὸν καὶ αἱ θάλασσαι εἰσχωροῦντες εἰς τὴν ξηρὰν διαίρουσιν αὐτὴν εἰς διάφορα κατὰ τὸ μέγεθος τμη-

1) Ὁ Β. ρρᾶς κοινῶς λέγεται Τρεμουντάνα, ὁ Νότος Ὅστρια, ὁ Ἀνατολικὸς Λεβάντες καὶ ὁ Δυτικὸς Πουνέντες.

2) Ὁ Β. Δ. ἄνεμος κοινῶς καλεῖται Γραῖγος, ὁ Β. Δ. καλεῖται Μαίστρος, ὁ Ν. Δ. Γαρμαῖς καὶ ὁ Ν. Α. Συρόκος. Μεταξὺ δὲ τῶν σημείων τούτων διακρίνονται καὶ ἄλλα 24.

ματα δηλ. εἰς ξηρὰς μεγίστας καὶ ξηρὰς μικρότερας. Αἱ μέγισται καὶ ἀπέραντοι ξηραὶ καλοῦνται Ἕπειροι, αἱ δὲ μικρότεραι, αἰετίνες εἶνε ἐντελῶς κεχωρισμένοι τῶν ἡπείρων καὶ βρέχονται περὶ ἑξ ὑπὸ θαλάσσης, ὡς ἡ Ζίκυνθος, κολοῦνται νῆσοι.

Αἱ Ἕπειροι εἶνε πέντε ἡ Εὐρώπη, ἡ Ἀσία, ἡ Ἀφρική, ἡ Ἀμερική καὶ ἡ Ὀκεανία ἢ Αὐστραλία. Τούτων τῶν ἡπείρων μεγάλη ἄκρα βρέχονται ὑπὸ θαλάσσης κατὰ τὴς τρεῖς πλευρὰς, κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν συνέχονται μετ' αὐτῶν τὰ μέρη ταῦτα καλοῦνται χερσόνησοι.

Νῆσοι δὲ εἶνε ἀναριθμητοὶ καὶ διάφοροι κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἔκτασιν. Μερικοὶ νῆσοι εἶνε τόσο μεγάλοι ὥστε διὰ νὰ περιέλθῃ τις μίαν ἐξ αὐτῶν χρειάζεται νὰ βαδίσῃ πολὺν χρόνον, ἄλλαι δὲ εἶνε μικρότεροι, ἄλλαι μικραὶ καὶ ἄλλαι λίαν μικραὶ. Αἱ μικρόταται αὐτῶν νῆσοι κολοῦνται νησιδία καὶ τοιαῦτα εἶνε ἄπειρα τὸν ἀριθμὸν καὶ ἔρημα.

Ὅσα ἐκ τῶν νησιδίων ἐξέχουσι ὀλίγον ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης λεγόνται Σκόπελοι, ὅσα δὲ ἐκ τούτων φθάνουσι μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἢ καλύπτονται ὑπ' αὐτῆς λέγονται ὕφαλοι. Οἱ ὕφαλοι εἶνε ἐπικίνδunami εἰς τοὺς ναυτιλλομένους. Τὰ παράλια μέρη τῶν διαφόρων ξηρῶν ποῦ μὲν ἀπέχουσι πολὺ ἀπ' ἀλλήλων, ἔχοντα ἐν τῷ μεταξύ μεγάλην θάλασσαν, ποῦ δὲ εἶνε πολὺ πλησίον καὶ ἐν τῷ μεταξύ σχηματίζεται λαίμωσ θαλάσσης, ὅστις χωρίζει τὰς δύο παρακειμένας παραλίας. Ὁ λαίμωσ οὗτος καλεῖται πορθμὸς. Εἰς ἄλλα δὲ μέρη δύο ξηραὶ ἐνοῦνται διὰ στενοῦ λαίμου ξηρῆς ὁ λαίμωσ οὗτος καλεῖται ἰσθμὸς.

Ἑρσιμοί.

Ἕπειρος λέγεται ἐκτεταμένη καὶ ἀπέραντος ξηρὰ.

Χερσόνησος εἶνε μεγάλη ἄκρα ἡπείρου βρεχομένη κατὰ τὰ τρία μέρη ὑπὸ θαλάσσης κατὰ δὲ τὸ ἄλλο συνέχεται μετ' αὐτῆς τῆς ἡπείρου.

Νῆσος εἶνε ξηρὰ περιβρεχομένη πανταχοθεν ὑπὸ ὕδατων.

Σκόπελος εἶνε νησιδίον ἢ βράχος, ὅστις ἐξέχει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ὑφαλος λέγεται ὁ βράχος ὅστις φθάνει μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἰσθμὸς λέγεται μέρος γῆς στενόν, τὸ ὅποιον χωρίζει δύο θαλάσσης καὶ ἐνώνει δύο παρακειμένας ξηρὰς.

Πορθμὸς εἶνε μέρος στενὸν θαλάσσης, τὸ ὅποιον χωρίζει δύο παρακειμένας ξηρὰς καὶ ἐνώνει δύο θαλάσσης.

Ἰδρόγειος σφαῖρα.

Ἐδιδάχθημεν ὅτι πλὴν τοῦ τόπου τούτου δηλ. τῆς πατρίδος μας ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι διάφοροι κατὰ τὸ μέγεθος τόποι κατοικημένοι καὶ ἀκατοίκητοι χωριζόμενοι διὰ θαλασσῶν. Οὗτοι εἶνε οἱ σχηματίζοντες τὰς πέντε ἡπείρους καὶ τὰς διαφόρους καὶ πολυκρίθμους νήσους, καὶ καλοῦνται μὲ ἐν ὄνομα ξηρά. Ὅλη αὕτη ἡ ξηρά ἀποτελεῖ ἐν σῶμα πολὺ μεγάλον στρογγύλον ὡς σφαῖραν ἢ ὡς πορτοκάλιον τὸ μέγιστον τούτου καὶ στρογγύλον σῶμα καλεῖται Γῆ, κοινῶς δὲ Κόσμος. Ἡ ἐπιφάνεια δὲ ἦτοι τὸ Ἐξωτερικὸν αὐτῆς μέρος ἢ ὁ φλοιὸς αὐτῆς ἔχει βαθύτατα καὶ ἀγανῆ κοιλώματα, ἐκτεταμένα ἐπίπεδα μέρη καὶ διάφορα ὑψώματα. Καὶ τὰ μὲν κοιλώματα περιλαμβάνουσιν ὅλα τὰ θαλάσσια ὕδατα, τὰ ὅποια σχηματίζουν τοὺς ὠκεανούς, τὰς θαλάσσας καὶ τὰ πελάγη, τὰ δὲ ἐπίπεδα μέρη σχηματίζουν τὰς πεδιάδας καὶ κοιλάδας τῆς ξηρᾶς, τὰ δὲ ὑψώματα, τὰ ὄρη, βουνὰ καὶ λόφους αὐτῆς. Ὅσα λοιπὸν μέρη τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς δὲν καλύπτονται ὑπὸ θαλασσίων ὑδάτων ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν ξηρὴν ἦτοι τὰς ἡπείρους καὶ νήσους, ὅσα δὲ μέρη καλύπτονται ὑπ' αὐτῶν ἀποτελοῦσι τοὺς ὠκεανούς καὶ λοιπὰ. Τὰ θαλάσσια ὕδατα εἶνε τόσα πολλὰ ὥστε καλύπτουσι τὰ τρία μέρη τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Γῆ αὕτη εἶνε στρογγυλὴ ὡς σφαῖρα, ἔχει δὲ ἐπάνω τῆς καὶ τὰ ὕδατα διὰ τοῦτο καλεῖται Ἰδρόγειος σφαῖρα.

Ἡ μεγίστη αὕτη Ἰδρόγειος σφαῖρα ἔχει τεθῆ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ μετέωρος (δηλ. ὡς κρεμασμένη) εἰς τὸ ἄπειρον διάστημα τοῦ οὐρανοῦ, ὡς εὐρίσκονται καὶ τὰ λοιπὰ οὐράνια σώματα οἷον οἱ ἀστέρες, ἡ Σελήνη καὶ ὁ Ἥλιος ὑπὸ τοῦ ὁποίου φωτίζεται.

Ἔθρισμα.

Ἰδρόγειος σφαῖρα ἢ Γῆ ὀνομάζεται τὸ οὐράνιον σῶμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατοικοῦμεν.

Ἄτμοσφαιρα.

Ἡ σφαῖρα τῆς γῆς περικυκλοῦται ὑπὸ ἀέρος· εἰς τὸν χῶρον τούτου ἀνέρχονται ὅλοι οἱ ἀτμοὶ αὐτῆς καὶ σχηματίζονται τὰ νέφη. Ὁ ἀήρ οὗτος μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἀτμῶν σχηματίζουσι κοίλην σφαῖραν, καὶ ἐντὸς ταύτης εὐρίσκεται ἡ γῆ περικλεισμένη. Ἡ κοίλη αὕτη ἀερίδης σφαῖρα, ἣτις περικυκλοῖ τὴν Γῆν λέγεται Ἄτμοσφαι-

ρα· ἐντὸς δὲ ταύτης εὐρίσκονται ὅλα τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς ἀντικείμενα ὡς ἄνθρωποι, ζῶα καὶ φυτὰ, χωρὶς τῆς ἀτμοσφαιρας ταύτης οὐδεμία ζωή, οὐδὲν δένδρον ἢ φυτὸν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, αὕτη εἶνε οὐσιῶδες μέρος τῆς γῆς καὶ ἔχει μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὴν γέννησιν καὶ αὐξήσιν τῶν διαφόρων αὐτῆς ἐμφύχων καὶ ἀψύχων πραγμάτων.

Ἡ ἀτμόσφαιρα ὅσα μὲν ἀπέχει τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἀραιούται, καὶ εἰς ἱκανὸν διάστημα τελευταῖα, διὰ τοῦτο εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων εἶνε ἀραιωμένη, ἐνῶ εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν θαλασσῶν ἐν γένει εἶνε πεπυκνωμένη.

Τὸ ἀκρότατον δὲ σημεῖον τῆς ἀτμοσφαιρας καλεῖται αἰθῆρ(1)

Ἡ θερμότης τῆς ἀτμοσφαιρας ἐλαττοῦται ἐπαισθητῶς, καθ' ὅσον ἀναβαίνομεν εἰς ὑψηλότερα μέρη.

Ὁρισμοί

Ἄτμόσφαιρα λέγεται ὁ αἶθρ ὅστις περικυκλώνει τὴν γῆν καὶ συνίσταται ἐκ τῶν ἀτμῶν καὶ τῶν ἀναθυμιάσεων τῶν ἐξκτιμιζομένων ἐξ αὐτῆς τῆς γῆς ὑπὸ τοῦ ἡλίου.

Αἰθῆρ καλεῖται τὸ ἀκρότατον σημεῖον τῆς ἀτμοσφαιρας.

Κλίμα.

Τριάκοντα (ἢ 31) ἡμερονύκτια ἀποτελοῦσιν ἓνα μῆνα, δώδεκα δὲ μῆνες (ἢ 365 ἡμερονύκτια) ἀποτελοῦσιν ἓν ἔτος. Τὸ ἔτος λοιπὸν ἔχει δώδεκα μῆνας τοὺς ἐξῆς Ἰανουάριον, Φεβρουάριον, Μάρτιον, Ἀπρίλιον, Μάιον, Ἰούνιον, Ἰούλιον, Αὐγустον, Σεπτέμβριον, Ὀκτώβριον, Νοέμβριον, καὶ Δεκέμβριον.

Τὸ ἔτος δὲ διαιρεῖται εἰς τέσσαρας ἐποχὰς ἢ ὥρας, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστη ἔχει ἀνὰ τρεῖς μῆνας, ἴτοι τὸ ἔαρ (ἢ ἀνοιξίς) περιλαμβάνον τὸν Μάρτιον, Ἀπρίλιον καὶ Μάιον· τὸ θέρος (ἢ καλοκαίρι) περιλαμβάνον τὸν Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὐγустον· τὸ φθινόπωρον περιλαμβάνον τὸν Σεπτέμβριον, Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον καὶ ὁ χειμὼν περιλαμβάνον

1) Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶνε μίγμα διαφόρων βευσπῶν τὰ ὁποῖα περικυκλῶνουσι τὴν σφαῖραν μέχρι τοῦ ὕψους 70—90 χιλιομ. καὶ εἶνε ὁ αἶθρ τῶν ὁποίων ἀγκυπνέομεν.

τὸν Δεκέμβριον, Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον.

Γνωρίζομεν δὲ καλῶς ὅτι τὸ μὲν ἥμερος κάμνει ζέστην πολλήν, τὸν δὲ χειμῶνα ἐξεναντίας κάμνει ψυχὸς πολὺ. Ὑπάρχουσα ἄρα τόποι, εἰς τοὺς ὁποίους κάμνει πάντοτε ζέστην πολλῶν περισσοτέραν παρ' ἄσιν κάμνει ἐδῶ κατὰ τὸ θέρος. Τοσαύτη δὲ εἶνε ἡ ζέστη ἐκεῖ ὥστε ἡ γῆ (τὸ χῶμα ἢ ἄμμος) φλογίζεται, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ ὁ ἀήρ καθίσταται πολὺ ζεστός καὶ ἀνυπόφορος. Ἔνεκα τούτου οἱ τόποι οὗτοι καλοῦνται θερμοὶ ἢ διακεκαυμένοι.

Ὑπάρχουσι δὲ καὶ τόποι, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ χειμὼν διαρκεῖ ἐπὶ πολλῶν χρόνων καὶ ἡ χιὼν δὲν τελειώνει ποτὲ ἀλλ' ὑπάρχει διαρκῶς, ὅθεν καὶ τὸ ψυχὸς εἶνε εἰς τοιοῦτον βαθμὸν μέγιστον ὥστε παγώνουσιν ἄχι μόνον τὰ ὕδατα τῆς ξηρᾶς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ὠκεανοὶ ὁ βόρειος καὶ ὁ νότιος. Ἔνεκα τούτου οἱ τόποι οὗτοι καλοῦνται κατεψυγμένοι.

Ὑπάρχουσι προσέτι καὶ τόποι εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάρχει μετρία θερμότης καὶ ταύτην διαδέχεται μέτριον ψυχὸς, ὡς ἐνταῦθα. Οἱ τόποι οὗτοι καλοῦνται συγκερασμένοι. Αἱ διαφοραὶ αὗται τοῦ ψυχὸς καὶ τῆς θερμότητος κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους τῆς γῆς καλοῦνται κλίματα. Κλίματα ὅθεν κυρίως εἶνε τρία θερμὸν, ψυχρὸν καὶ συγκερασμένον.

Ὁ τόπος λοιπὸν εἰς τὸν ὁποῖον κάμνει ζέστην πολλήν ἔχει κλίμα θερμὸν, ἐκεῖνος δὲ εἰς τὸν ὁποῖον κάμνει πολὺ ψυχὸς ἔχει κλίμα ψυχρὸν, καὶ ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον τὸ ψυχὸς καὶ ἡ θερμότης εἶνε μετρία ἔχει κλίμα συγκερασμένον.

Ὅρισμός

Κλίμα λέγεται ὁ διάφορος βαθμὸς τῆς θερμοκρασίας ἢ τοῦ τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψυχὸς ἐκάστου τόπου.

ΚΕΦΑΛ. Β'

Πρῶται γνώσεις ἐκ τῆς πολιτικῆς γεωγραφίας.

Θρησκεία.

Ἀγαπητά μου παιδιά, τὸ ὄν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ὅλον καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καλεῖται Θεός. Αὐτὸς ὁ Θεὸς μᾶς

χαρίζει τὴν ζωὴν, μάτχορηγεὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς καὶ ὡς πανάγαθος πατὴρ προνοεῖ περὶ ἡμῶν διὰ ταῦτα ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι χρεωστούμεν νὰ λατρεύωμεν αὐτὸν καὶ εἰς τὰς ἐντολάς αὐτοῦ νὰ ὑπακούωμεν. Τὸν Θεὸν αὐτὸν ἐλάτρευον καὶ οἱ πρῶτοι ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωποι ἀλλὰ κατ' ἄλλῃρον προῖόντος τοῦ χρόνου ἐλησμόνησαν αὐτὸν καὶ ἐλάτρευον ὡς Θεοὺς διάφορα πράγματα ψυχα ἢ ἄψυχα, ἐλάτρευον δηλ. τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀστέρας, τὰ ζῶα κλπ. προσωποποιούντες δὲ ταῦτα ὅλα ἕκαστον εἰδωλὸν ἐκ μετάλλων, λίθων καὶ ξύλων. Καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, οἵτινες ἀναγνωρίζουσι μὲν τὴν ὑπαρξίν ἐνός ὑπερτάτου ὄντος ἢ μιᾶς θεότητος ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχασαν τὴν ὀρθὴν ἐννοίαν τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, λατρεύουσι ἰδίους Θεοὺς διαφόρους.

Ἡ λατρεία δὲ ἐνός ὑπερτάτου ὄντος (Θεοῦ) καὶ ἡ πρὸς αὐτὸ εὐσέβεια καλεῖται θρησκεία.

Ὁρισμός.

Θρησκεία εἶνε ἡ λατρεία τοῦ ὑπερτάτου ὄντος.

ΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑΙ.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ τῆς γῆς δὲν σχηματίζουσι ἓνα λαὸν ἀλλὰ διαφόρους. Οὗτοι οἱ διάφοροι λαοὶ ἔχουσι καὶ διαφόρους θρησκείας, ὅθεν θρησκεία εἶνε πολλὰ καὶ διάφορα· αἱ πρῶτισται δὲ εἶνε ὁ Ἰουδαϊσμός, ὁ Χριστιανισμός, ὁ Μωαμεθανισμός, ὁ Βρυχμανισμός καὶ ὁ Βουδισμός. Αὗται ἀναγνωρίζουσι ἓνα μόνον Θεὸν καὶ καλοῦνται μονοθεϊστικαὶ θρησκείαι. Εἶνε δὲ προσέτι καὶ ὁ πολυθεϊσμός ὅστις περιλαμβάνει τοὺς λαοὺς τοὺς παρεχόμενους πολλοῖς Θεοῖς.

1) Ὁ Ἰουδαϊσμός. Ὁ Ἀβραὰμ ὅστις ὑπῆρξε 2 χιλ. ἔτη π. Χριστοῦ ἀνεγνώρισε καὶ ἐλάτρευε τὸν ἀληθινὸν Θεὸν τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός, τὸν Θεὸν τοῦ Ἀδάμ, τοῦ Νῶε. Τὸν Ἀβραὰμ ἐμνήθησαν καὶ οἱ ἀπόγονοί του Ἑβραῖοι, τῶν ὁποίων νομοθέτης ὑπῆρξεν ὁ Μωϋσῆς. Οὗτοι λατρεύουσι τὸν ἀληθινὸν Θεόν, δὲν ἀποδέχονται ὅμως τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἰ. Χριστοῦ καὶ ἱερὸν βιβλίον ἔχουσι τὴν Π. Διαθήκην.

2) Ὁ Χριστιανισμός. Ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἔθνους προέληθεν ὁ Κ. ἡμῶν Ἰ. Χριστός, ὅστις διὰ τῆς θείας αὐτοῦ διδασκαλίας καὶ τῶν ὑπερφυσικῶν θαυμάτων, ἐγένετο ὁ ἰδρυτὴς τῆς

ἡμῶν θρησκείας. Αὕτη περιλαμβάνει πάντας τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, δηλαδὴ εἰς τὸν τρισωπόστατον Θεόν, Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα (Ἅγιαν Τριάδα). Ἰερὰ δὲ βιβλία ὄλων τῶν χριστιανῶν εἶνε ἡ Πηχλαία Δι-
θήκη καὶ ἡ Νέα, ἥτοι τὸ Εὐαγγέλιον. Ἡ θρησκεία αὕτη εἶνε ἐ-
ξηλωμένη ἐπὶ τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων λαῶν καὶ διαιρεῖται εἰς
τρεις μεγάλας Ἐκκλησίας, τὴν Ἀνατολικὴν Ὀρθόδοξον, τὴν Δυτι-
κὴν καὶ τὴν τῶν Διαμαρτυρομένων, προσέτι δὲ καὶ εἰς ἄλλας μι-
κροτέρας αἰρέσεις.

Ἡ Ἀνατολικὴ φυλάττει ἀκριβῶς τὰς διδασκαλίας τῶν Ἀποστό-
λων καὶ ἔχει πνευματικὸν ἀρχηγὸν τὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως. Εἰς τὴν θρησκείαν ταύτην ἀνήκομεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες
καὶ ἄλλοι λαοί.

Ἡ Δυτικὴ ἢ Καθολικὴ ἐχωρίσθη ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς (τῷ 1055)-
αὕτη ἔχει πνευματικὸν ἀρχηγὸν τὸν Πατριάρχην τῆς Ρώμης, ὅστις
καλεῖται Πάπας.

Ἡ τῶν Διαμαρτυρομένων ἐχωρίσθη ἐκ τῆς Δυτικῆς καὶ διαιρεῖται
εἰς πολλὰς ἐκκλησίας ἢ αἰρέσεις. Τούτων ἐπισημότεραι εἶνε ὁ Λου-
θηρανισμὸς (εὐαγγελικὴ θρησκ.), ὁ καλθινισμὸς (ἢ τῶν ἀναμορφωτῶν)
καὶ ἡ ἀγγλικανὴ (ἢ ἐπισκοπικὴ).

Πρὸς τούτοις δὲ χριστιανοὶ αἰρετικοὶ εἶνε καὶ οἱ Νεστοριανοί, οἱ
Κόπται, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Ἰακωβίται κλπ.

3) Ὁ Μωαμεθανισμὸς ἢ Ἰσλαμισμὸς. Ἡ θρησκεία
αὕτη περιλαμβάνει πάντας τοὺς παρεδεχομένους τὴν θρησκείαν τοῦ
Μωάμεθ. Ἰερὸν αὐτῶν βιβλίον εἶνε τὸ Κοράνιον. Τὴν θρησκείαν ταύ-
την ἔχουσιν οἱ Τούρκοι.

4) Ὁ Βραχμανισμὸς. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς θρησκείας ταύτης
λατρεύουσι πολλοὺς θεοὺς, ἀλλ' ἀνκρωρίζουσι τὴν ὑπαρξίν μιᾶς ἀ-
νωτέρας δυνάμεως.

5) Ὁ Βουδισμὸς. Ἡ θρησκεία αὕτη ἔχει πολλὴν σέβαν
μὲ τὸν βραχμανισμὸν καὶ διαιρεῖται εἰς πολλοὺς κλάδους (ἢ θρη-
σκεία τοῦ Φουῆ, τοῦ Σίντου, τοῦ Κομφουίου, τῶν Σέικων). Αἱ θρη-
σκείαι αὗται παρεδέχονται ἐν ὄν παντοδύναμον.

6) Ὁ Φετιχισμὸς. Ἡ θρησκεία αὕτη εἶνε ἡ ἀγρο-
κοτῖχα ὄλων τῶν θρησκειῶν τῶν παρεδεχομένων πολλοὺς θεοὺς. Οἱ
φετιχισταὶ λατρεύουσι λίθους, ὄρη, ποταμοὺς, δένδρα κλπ. καὶ εἶνε
θρησκεία τῶν ἀγρίων λαῶν.

Πολιτισμός.

Οι ἄνθρωποι μετὰ τὸν κατακλυσμόν πληθυνόμενοι διεσπείροντο εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ ἐσχημάτιζον εἰς διαφόρους τόπους κατὰ μικρὰ ἀθροίσματα συνοικίας μικρὰς ἢ χωρία. Κατοικίας δὲ εἶχον καλύβας ἢ οἰκίας εἴτε πλησίον εἴτε μακρὰν τῆς θαλάσσης εἰς κατὰλληλα μέρη πρὸς νομὴν ζώων, καλλιέργειαν ἀγρῶν, ἀλιείαν καὶ ἐμπόριον. Κύριος δὲ σκοπὸς τῆς συνοικήσεως εἰς ἓν μέρος διαφόρων οικογενειῶν εἶνε ἡ ἀλληλοβοήθεια εἰς τὰς παρουσιαζομένας καθ' ἡμέραν ἀνάγκας. Οὕτω διὰ τῆς συνοικήσεως ἐσχημάτιζον τὰς κώμας καὶ τὰ χωρία. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, ὅσαι ἐκ τῶν μικρῶν ἐκείνων συνοικιῶν ἤκμασαν καὶ οἱ κάτοικοι ἐπολλαπλασιάσθησαν ἐσχηματίσθησαν πόλεις. Ἐκ τῶν συνοικιῶν δὲ ὅσαι μὲν εἶνε ἐκτισμέναι πλησίον τῆς θαλάσσης λέγονται παράλιοι, ὅσαι δὲ ἀπέχουσι αὐτῆς λέγονται μεσόγειοι.

Διασπαρέντες οὕτω οἱ ἄνθρωποι ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων κατ' ὀλίγον καὶ ἀποικήσαντες εἰς διαφόρους τόπους κατεστάθησαν διάφοροι κατὰ τε τὰ ἔθνη καὶ ἔθιμα, τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν, τὴν διαίταν καὶ τὸν πολιτισμόν. Διότι ἄλλοι μὲν ἐφεύρον τὰ γράμματα, ἄλλοι τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, διὰ τῶν ὁποίων οἱ λαοὶ εὐημεροῦσιν, ἄλλοι δὲ ἀπεναντίας ἔχοντες ἑλλείψιν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν κατεστάθησαν ἄγριοι κατ' οὐδὲν διαφέροντες τῶν ζώων ἢ μὴ κατὰ τὴν μορφήν.

Τοὺς ἀνθρώπους λοιπὸν δυνάμεθα νὰ διακρίσωμεν σήμερον κατὰ τὸν τρόπον τοῦ βίου των, κατὰ τὰς προόδους των, κατὰ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας εἰς τρεῖς τάξεις, εἰς ἀγρίους, βερβάρους καὶ πολιτισμένους.

* Ἄγριοι λαοὶ εἶνε ἐκεῖνοι οἵτινες ἔχουσι ὡς θρησκείαν δεισιδαιμονίας τινὰς, δὲν ἔχουσι γράμματα καὶ ζῶσι διὰ τῆς ἀλιείας καὶ τῆς θήρας, προσέτι δὲ εἶνε καὶ βοσκοὶ ζῶνι (νομάδες).

Βερβάροι λαοὶ εἶνε ἐκεῖνοι οἵτινες ἔχουσι θρησκείαν τινὰ, νόμους, γράμματα, γνωρίζουσι διαφόρους τέχνας καὶ καταγίνονται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ποιμενικήν. Οὗτοι λέγονται καὶ ἡμιπολιτισμένοι λαοί.

Πολιτισμένοι λαοὶ εἶνε ἐκεῖνοι οἵτινες ἔχουσι τελειοποιήσει τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν βιομηχανίαν, καὶ διὰ τῶν φάτων, τῶν σοφῶν νόμων καὶ τοῦ ἐμπορίου, καθίστανται εὐτυχεῖς.

Προϊόντα γυνικία.

Εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ὑπάρχουσι πολλὰ καὶ διάφορα ἔμφυχα καὶ ἄφυχα ζῶα, φυτὰ καὶ ὀρυκτά.

Ζῶα λέγονται τὰ ὅτι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα τρώγουσι, πίνουσι, βλέπουσιν ἀκούουσι, μεταβαίνουσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον δὲν ἔχουσι σμικρὰ κρῖνα καὶ φωνὴν ὡς ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἔχουσι μίαν ἄλλην ἐδιότιστα ἢ ὀρμὴν, ἢ ὁποῖα καλεῖται ἐνοστικτον ἢ αἰσθησις. Τὸ σύνολον δὲ τούτων τῶν ὄντων τῶν ἐχόντων ζωὴν, κίνησιν καὶ αἰσθησιν καλεῖται βασιλείον τῶν ζῶων.

Φυτὰ λέγονται ἐκεῖνα τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἔχουσι μόνον ζωὴν, ἀλλ' οὔτε κινεῖνται, οὔτε αἰσθάνονται, οὔτε ἀκούουσιν, οὔτε βλέπουσιν, οἷον ἡ ἐλαία, ἡ ροδάκινεα καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ δένδρα καὶ τὰ χόρτα. Ὅλα ταῦτα φυτρᾶνουσι καὶ πολλαπλασιάζονται ἀπὸ τοῦς ἰδίους αὐτῶν σπόρους εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν ὁποίαν ριζοῦνται, καὶ οὕτω τρέφονται καὶ αὐξάνουσιν. Ὅλα δὲ τὰ φυτὰ ἀποτελοῦσι τὸ βασιλείον τῶν φυτῶν.

Ὅρυκτά λέγονται, ἐκεῖνα τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουσι ζωὴν, οὔτε κίνησιν, οὔτε αἰσθησιν, οἷον οἱ λίθοι, ὁ σίδηρος κλπ.

Τὰ ὀρυκτά δὲν γεννῶνται ὡς τὰ ζῶα, οὔτε φυτρᾶνουσιν ὡς τὰ φυτὰ, οὔτε φέρουσιν ἀνήθη, καρπούς καὶ σπόρους, ἀλλ' εὐρίσκονται ἄφυχα καὶ νεκρά μέσα καὶ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα ἐξορύσσονται ἐκ τῆς γῆς διὰ τοῦτο καλοῦνται ὀρυκτά. Τὸ σύνολον δὲ τούτων ἀποτελεῖ τὸ βασιλείον τῶν Ὅρυκτῶν. Ὅσα εἶδη ἐκ τῶν τριῶν βασιλείων τῆς φύσεως μεταχειρίζομεθα οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς διαφόρους ἀνάγκας μας καλοῦνται προϊόντα.

Ἐκ τοῦ βασιλείου τῶν ζῶων φέρουσι προϊόντα εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἢ κτηνοτροφία, ἢ θύρα καὶ ἡ ἀλιεία.

Προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας εἶνε κρέας, δέρματα, μαλλία, βούτηρον, τυρός, ὄστᾶ, μέλι, κηρίον, μετὰξιον κτλ. Τῆς θύρας εἶνε κρέας, δέρματα ἀγρίων ζῶων κτλ. τῆς δὲ ἀλιείας ἦτις γίνεται εἰς τὰ ὕδατα τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης εἶνε ἰχθῆς, ἐχέλευς, πολύποδες, ὀστρακιδόδεσμα, ἀβγοτάραχον, λίπος, χαβιδάριον κτλ.

Ἐκ τοῦ βασιλείου τῶν φυτῶν προϊόντα φέρουσιν ἡ γεωργία καὶ ἡ δισκομμία. Τῆς μὲν γεωργίας εἶνε ὁ σίτος ὁ ἀραβόσιτος, ἡ βρώμη, ἡ σίκαλη, ἡ κριθή, τὸ ὀρύζιον, τὸ σίσαμον, τὸ βαμβάκιον, τὸ γάριον, τὰ γεώμηλα, τὸ ἐλαιόν, ὁ οἶνος, ἡ σταφίς κτλ. τῆς δὲ

δατοκομίας εἶνε ἡ ζυλικὴ δι' οικοδομικῶν, ναυπηγικῶν, κούσμων, βυρσοδαψικαῖ καὶ βαρικαῖ ὕλαι κτλ.

Ἐκ τοῦ βυσιλείου τῶν ἐρυκτῶν προϊόντα εἶνε τὰ διάφορα μέταλλα, τὰ ἄλατα, οἱ λίθοι, τὰ φλογιστικά (πετρέλαιον, νάφθη) κτλ.

Μέταλλα εἶνε ὁ χρυσός, ὁ ἄργυρος, ὁ χαλκός, ὁ σίδηρος, ὁ κασίτερος, ὁ λευκοσίδηρος κτλ. Ἄλατα εἶνε τὸ κοινὸν ἄλας, ἡ στυπτηρία, ἡ χαλκάνθη (βιτριόλι) κτλ. Φλογιστικά εἶνε ἡ νάφθη, ἡ ἔσφαλτος, ὁ λιθάνθραξ, τὸ θεῖον (διάφι) κτλ. Λίθοι εἶνε τὸ μαρμαρον, οἱ τιτανώδεις, οἱ ἀμμώδεις κτλ.

Προϊόντα τεχνητά.

Ἐξ ὅλων τῶν φυσικῶν προϊόντων κατασκευάζουσιν οἱ ἄνθρωποι ἄλλα εἶδη διάφορα διὰ τεχνητῆς ἐργασίας, ὡς ἀπὸ τὸν βάμβακα καὶ λινον κατασκευάζουσι νήματα, ἐκ τούτων πανία καὶ ἐξ αὐτῶν φορέματα, ἀπὸ δέρματα ζῶων κατασκευάζουσιν ὑποδήματα καὶ λωρίκ, ἀπὸ σίδηρον ἐργαλεῖα, μηχανὰς κτλ. Τὰ διάφορα ταῦτα εἶδη καλοῦνται προϊόντα τεχνητά, καὶ τοιαῦτα εἶνε ἀπειράριθμα. Χιλιάδες ἀνθρώπων καταγίνονται εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ πώλησιν τῶν προϊόντων τούτων. Ἡ κατασκευὴ δὲ αὐτῶν ἀποτελεῖ τὴν βιομηχανίαν τῶν ἀνθρώπων.

Ὅρισμοί.

Προϊόντα λέγονται ὅσα τρέφει ἡ παράγει ἡ γῆ· εἶνε δὲ ταῦτα ζῶα, φυτὰ καὶ ἐρυκτά. Ταῦτα εἶνε φυσικά καὶ τεχνητά. Φυσικά προϊόντα λέγονται ὅσα δὲν ἔπαθον ἀπὸ χειρὸς ἀνθρώπων καμμίαν οὐσιώδη μεταβολήν.

Τεχνητὰ προϊόντα λέγονται ὅσα διὰ τῆς τεχνητῆς ἐργασίας μετεποίηθησαν δι' ἑκασαν ἐντελῶς τὴν φυσικὴν αὐτῶν ὄψιν.

Ἔθνος. Κράτος.

Οἱ κάτοικοι τόπου τινός, οἵτινες εἶχον τὴν αὐτὴν καταγωγὴν καὶ γλώσσαν, τὰ αὐτὰ ἔθνη καὶ ἔθιμα καὶ τὴν αὐτὴν ὀρησκίαν, σὺν τῷ χρόνῳ ἀπετέλεσαν ἴδιον ἔθνος. Οὕτω ἐσχηματίσθησαν πολλὰ καὶ διάφορα ἔθνη ἐν τῷ κόσμῳ, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν εἶνε πεπολιτισμένα, ἄλλα δὲ ἡμιπεπολιτισμένα. Ἐκ τῶν ἐθνῶν, ὅσα προϊόντος τοῦ χρόνου ὑπερίσχυσαν ἄλλων, ἀπεκατεστάθησαν κράτη αὐτόνομα ἢ

Βασιλεία, ἄλλα δὲ ὑπετάχθησαν ἢ εἶνε ὑποτεταγμέναι εἰς ἰσχυρότερα.

Εἰς μίαν πόλιν ἐκάστου κράτους τὴν πολυπληθεστέραν καὶ καλλήτεραν διαμένουσι τὰ ἀνώτερα πρόσωπα αὐτοῦ οἷον ὁ ἡγεμὼν ἢ βασιλεὺς, οἱ ὑπουργοὶ καὶ ἄλλοι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄρχοντες. Ἡ πόλις αὕτη ἐπειδὴ πρωτεύει τῶν λοιπῶν πόλεων τοῦ αὐτοῦ κράτους καλεῖται πρωτεύουσα καὶ ἔδρα.

Ὅροι.

Ἔθνος εἶνε λαὸς πεπολιτισμένος, ἔχων τὰ αὐτὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὴν αὐτὴν θρησκείαν καὶ γλῶσσαν, τὴν αὐτὴν καταγωγὴν καὶ κοινοὺς νόμους εἰς τὴν αὐτὴν γῆν.

Κράτος ἢ βασιλείον λέγεται τὸ μέρος τὸ ὅποιον κατοικεῖ καὶ ἐξουσιάζει ἓν ἔθνος.

Πρωτεύουσα τοῦ κράτους εἶνε ἡ πολυπληθεστέρα ἢ ἡ ὕψιστος πόλις αὐτοῦ, εἰς τὴν ὅποιαν διαμένουσιν ὁ βασιλεὺς καὶ τὰ ἀνώτερα μέλη τῆς κυβερνήσεως.

Διαίρεσις τοῦ κράτους διοικητικῶς.

Ἐκαστον ἔθνος μὴ ὑποτασσόμενον εἰς ἄλλο ἰσχυρότερον εἶνε ἐλεύθερον καὶ ἀποτελεῖ κράτος ἀνεξάρτητον, αὐτοδιοικητικὸν καὶ αὐτόνομον, ἔχει δηλ. ἰδίους νόμους διὰ τῶν ὁπίων διοικεῖται.

Ἔθνος τὸ ὅποιον διοικεῖται δι' ἰδίου ἡγεμόνος ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἰσχυροτέρου, πληρώνει καὶ φόρον ὑποταγῆς, αὐτὸ εἶνε φόρου ὑποτελές.

Ἔθνος, τὸ ὅποιον ἐξουσιάζεται ὑπὸ ἰσχυροτέρου καὶ ὑπ' αὐτοῦ διοικεῖται εἶνε ὑπόδουλον.

Ἐκαστον βασιλείον διὰ τὴν ἀδιοικηθῆ καλῶς διαίρεται εἰς τμήματα (μεγάλας περιφερείας) ὀνομαζόμενα Νομοί.

Ἐκαστος Νομὸς ἀποτελούμενος ἀπὸ πόλεως, κωμοπόλεως καὶ χωρίων διαίρεται εἰς Ἐπαρχίας, ἐκάστη δὲ Ἐπαρχία διαίρεται εἰς ἑπτὰ μικρότερα τμήματα καλούμενα Δήμοι. Ἐκαστος Δήμος ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς πόλεως μετὰ τινων προαστείων ἢ ἐκ διαφόρων χωρίων.

Ἐκαστος Νομὸς, ἐκάστη Ἐπαρχία καὶ ἕκαστος Δήμος ἔχουσι τὰς πρωτεύουσας τῶν. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκάστου νομοῦ διαμένει ὁ Νομάρχης, εἰς τὴν πρωτ. τῆς ἐπαρχίας ὁ Ἐπαρχος καὶ εἰς τὴν

πρατεύουσιν τοῦ δήμου ὁ Δῆμοκρας.

Πολίτευμα.

‘Ο τρόπος κατὰ τὸν ὅποιον κυβερνᾶται ἕκαστον κράτος καλεῖται πολίτευμα, ὅλα ὅμως τὰ κράτη δὲν κυβερνῶνται κατ’ ἴσμιον τρόπον.

Δύο εἰδῶν πολιτεύματα ὑπάρχουσι, τὸ Μοναρχικὸν καὶ τὸ Δημοκρατικόν, ἕκαστον τῶν ὁποίων ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο εἶδη.

Τὸ μὲν Μοναρχικὸν εἶνε	(	α.΄	ἀπόλυτος μοναρχία,
	(	β.΄	συνταγματικὴ μοναρχία.
Τὸ δὲ δημοκρατικὸν εἶνε	(	α.΄	κυρίως δημοκρατικόν,
	(	β.΄	ἀριστοκρατικόν.

Ἀπόλυτος μοναρχία ἢ Αὐτοκρατορία εἶνε ὅταν πηγὴ πάσης νομοθεσίας εἶνε ἡ θέλησις τοῦ βασιλέως, δηλ. νόμος τοῦ κράτους εἶνε ἡ θέλησις αὐτοῦ. Ὁ βασιλεὺς αὗτος καλεῖται αὐτοκράτωρ ἢ μονάρχης, οὗτος διορίζει καὶ παύει τοὺς ὑπουργοὺς καὶ ἄλλους τοὺς ὑπαλλήλους του κατὰ βούλησιν. (1)

Συνταγματικὴ μοναρχία ἢ περιορισμένη βασιλεία εἶνε ὅταν ὁ βασιλεὺς διοικῇ μετὰ τῶν ὑπουργῶν του συμφώνως τοῦ Συντάγματος τοῦ Κράτους. (2) Ὁ Βασιλεὺς αὗτος καλεῖται συνταγματικός.

Εἰς ἀμφοτέρω τὰ εἶδη τῆς μοναρχίας ἡ βασιλεία μεταβαίνει κατὰ κληρονομίαν εἰς τοὺς ἀπογόνους.

Ἡ Δημοκρατία εἶνε ὅμοιον πολίτευμα μετὰ τὴν συνταγματικὴν βασιλείαν, διαφέρει ὅμως κατὰ τοῦτο, ὅτι ἀντὶ ἰσοβίου καὶ κατὰ κληρονομίαν βασιλείας, κατέχει τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν εἰς ἕκ τῶν πολιτῶν ἐκλεγόμενος ἀνά πενταετίαν ὑπὸ τῶν βουλευτῶν τοῦ κράτους καλούμενος Πρόεδρος.

Ἀριστοκρατία εἶνε ὅταν μόνον οἱ εὐγενεῖς (οἱ ἄριστοι) διευθύνουσι

1) Ὑπαλλήλος δημόσιος εἶνε ὁ εἰς ἔμμισθον ὑπηρεσίαν διορισμένος παρὰ τῆς Κυβερνήσεως.

2) Σύνταγμα εἶνε ὁ θεμελιώδης νόμος τοῦ Κράτους, τὸ ὅπαιον ἀπὸς ψηφίζουσιν οἱ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐλεγχθέντες πληρεξούσιοι βουλευταί, τοῦτου δὲ τοῦ Συντάγματος τὴν ἐκτέλεσιν ὀφείλεται ὁ βασιλεὺς, οἱ ὑπουργοὶ καὶ ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι τῆς Κυβερνήσεως.

τῆς πολιτείας, καὶ δὲν λαμβάνει ἐνεργὸν μέρος ὁ κοινὸς λαός.

Ἑλληνικὸν κράτος.

Εἶπομεν ὅτι ὅλη ἡ γῆ (ὁ κόσμος) διαίρεται εἰς πέντε μεγάλας ξηρὰς ἢ Ἠπείρους, καὶ ὅτι μία ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἡπείρους εἶνε ἡ Εὐρώπη.

Ἡ νοτιωτάτη ἄκρα αὐτῆς τῆς Εὐρώπης μετὰ τῶν πλησίον νήσων καλεῖται Ἑλλὰς κατοικουμένη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Πολίτευμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Τὸ πολίτευμα τοῦ Ἑλλ. κράτους εἶνε μοναρχία συνταγματικὴ, δηλαδὴ διοικεῖται τὸ κράτος τοῦτο ὑπὸ ἀνευθύνου καὶ κατὰ κληρονομίαν διαδοχικοῦ βασιλέως, ὑπευθύνου δὲ ἑπταμελοῦς Ὑπουργείου παρεχομένου πάντοτε ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους. Ὁ Βασιλεὺς διορίζει τοὺς Ὑπουργοὺς τοῦ καὶ ἀναθέτει εἰς αὐτοὺς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Ὅλοι δὲ αἱ ἐξουσίαι πηγάζουσιν ἐκ τοῦ ἔθνους καὶ ἐνεργοῦνται καθ' ὃν τρόπον ὀρίζει τὸ Σύνταγμα. Βουλευταὶ δὲ ἐκλεγόμενοι διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας ἐκ τῶν κατοίκων, εἰς κατὰ 15 χιλιάδας, ἐν ὄνῳ 207, μεταβαίνουν κατ' ἔτος εἰς τὴν πρωτ. τοῦ κράτους τὰς Ἀθήνας καὶ συνεδριάζοντες εἰς τὸ βουλευτήριον ψηφίζουν τοὺς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ὑποβαλλομένους φορολογικοὺς, ἀστυνομικοὺς καὶ ἄλλους νόμους. (1) Ἡ μὲν βουλὴ ἐνεργεῖ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἡ δὲ κυβέρνησις ἀποτελομένη ἐκ τῶν Ὑπουργῶν, τὴν ἐκτελεστικὴν.

Ὑπουργοὶ τοῦ Ἑλλ. Κράτους.

Ὑπουργοὶ λέγονται οἱ ἀνώτεροι ἄρχοντες τοῦ κράτους μετὰ τὸν βασιλέα· τοιοῦτοι δὲ εἰς τὸ Ἑλλ. κράτος εἶνε ἑπτὰ, οἱ ἑξῆς: ὁ τῶν Ἐσωτερικῶν, τῶν Ἐξωτερικῶν, τῶν Στρατιωτικῶν, τῶν Ναυτικῶν, τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Οἰκονομικῶν. Εἷς ἐκ τούτων εἶνε πρόεδρος καλούμενος

1) Οἱ βουλευταὶ διαίρουσιν εἰς συμπολιτευομένους καὶ ἀντιπολιτευομένους. Συμπολιτευόμενοι καλεῶνται ὅσοι συμφωνοῦσι μὲ τὰς ἀρχὰς καὶ πολιτικὰς ἰδέας τῶν Ὑπουργῶν, ἀντιπολιτευόμενοι δὲ οἱ ἀντιπροσώπωντες τούτοις. Ὅταν ἐν Ὑπουργείῳ δὲν ἔχει τὴν πλειοψηφίαν τῆς βουλῆς παρατεῖται τῆς ἀρχῆς, ὁ δὲ βασιλεὺς διορίζει ἄλλους ὕπουργοὺς ἐκ τῆς πλειοψηφουμένης μεριδῶς ἢ ἐν ἡσυχίᾳ αὐτῆ ἀντιδικεῖ καὶ ἐκτάσσει τὸ Ὑπουργεῖον.

Πρωθυπουργός, Οι ὑπουργοὶ οὗτοι ἔχουσι διαφόρους ὑπαλλήλους, ἄλλοι μὲν ἐργαζομένους πλησίον των, ἄλλοι δὲ διορίζουσιν εἰς ἄλλας πόλεις καὶ χωρία τοῦ Κράτους.

1) Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν φροντίζει περὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τοῦ κράτους καὶ καλῆς αὐτοῦ διοικήσεως.

Οὗτος διορίζει τοὺς Νομάρχας, Ἐπαρχοὺς, φύλακας, τηλεγραφεστάς, ταχυδρόμους κλπ φροντίζει διὰ τοὺς δρόμους, σιδηροδρόμους, γαβύρας, φυλακὰς κλπ.

2) Ὁ Ὑπ. τῶν Ἐξωτερικῶν φροντίζει διὰ τοὺς ἐκτὸς τοῦ κράτους κατοικοῦντας ὑπηκόους καὶ διὰ τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις μὲ τὰ ἄλλα κράτη. Οὗτος διορίζει τοὺς Πρέσβεις, Προξένους καὶ Ὑποπροξένους.

3) Ὁ Ὑπ. τῶν Στρατιωτικῶν φροντίζει διὰ τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς περὶ ἐκγυμνάσεως, συντηρήσεως καὶ ἐξοπλίσεως αὐτοῦ. (1)

4) Ὁ Ὑπ. τῶν Ναυτικῶν φροντίζει διὰ τὸν στρατὸν τῆς θαλάσσης (ναυτικὸν) καὶ διὰ τὰ πολεμικὰ πλοῖα, περὶ ἐξοπλίσεως δηλ. καὶ συντηρήσεως αὐτῶν.

Ὁ στρατὸς τοῦ κράτους εἶνε προωρισμένος νὰ φυλάττῃ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τάξιν τοῦ ἔθνους ἀπὸ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν καὶ ἐσωτερικῶν κακούργων, διὰ τοῦτο χρεωστοῦμεν νὰ ἀγαπῶμεν τὸν στρατὸν τῆς πατρίδος μας.

Ὁ Ὑπ. τῶν Ἐκκλ. καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως φροντίζει περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ τῶν σχολείων τοῦ κράτους. Οὗτος διορίζει τοὺς γυμνασιάρχας, καθηγητάς καὶ ὄλους ἐν γένει τοὺς διδασκάλους. Αἱ δὲ ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις διευθύνονται πρὸς τοῦτοις καὶ ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, τῆς ἱερᾶς Συνόδου. Αὕτη ἐδρεύει διαρκῶς ἐν Ἀθήναις καὶ ἀποτελεῖται ὑπὸ πέντε Ἀρχιερέων τοῦ κράτους, διοριζομένων ἐναλλάξ κατ' ἔτος, πλὴν τοῦ Προέδρου, ὅστις εἶνε ἰσοβίου καὶ τιτλοφορεῖται Μητροπολίτης Ἀθηνῶν.

6) Ὁ Ὑπ. τῆς δικαιοσύνης φροντίζει νὰ μὴ ἀδικῶνται ὑπ' οὐδενὸς οἱ πολῖται καὶ νὰ τιμωρῶνται ὅλοι ἐν γένει οἱ κακοὶ καὶ ταραχοποιοὶ ἄνθρωποι τοῦ κράτους. Πρὸς ἀπονομὴν δὲ τῆς δικαιοσύνης

1) Ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς διαιρεῖται εἰς 6 σώματα τὰ ἐξῆς, τὸ πεζικόν, τὸ ἵππικόν, τὸ πυροβολικόν, τὸ μηχανικόν, τὸ εὐζωνικόν καὶ ἡ χωροφυλακή.

ὑπάρχουσι διάφορα δικαστήρια ποινικά καὶ πολιτικά. Ποινικά μὲν εἶνε τὰ Κακούργοδικεῖα, (1) τὰ Πλημμελοδικεῖα καὶ τὰ Πταισμα-
τοδικεῖα, πολιτικά δὲ εἶνε τὰ Πρωτοδικεῖα, Ἐμποροδικεῖα καὶ Εἰ-
ρηνοδικεῖα. Ἐπι δὲ εἶνε τὰ Ἐρετεῖα καὶ τὸ ἀνώτατον πάντων
ὁ Ἄρειος Πάγος (2). Ὁ Ὑπουργὸς οὗτος τῆς δικαιοσύνης διορίζει
πάντα τοὺς δικαστικούς ὑπαλλήλους.

7) Ὁ Ὑπ. τῶν Οἰκονομικῶν φρονίζει ἐν γένει περὶ τῆς οἰκονο-
μικῆς καταστάσεως τοῦ ἔθνους, διαχειρίζεται ὅλα τὰ εἰσοδήματα
τοῦ κράτους, τὰ ὅποια προέρχονται ἀπὸ τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους
εἰσπράττει ἀπὸ τὸν λαόν. Πρὸς εἰσπραξίν δὲ τῶν ἐσόδων τοῦ κρά-
τους ὁ Ὑπουργὸς οὗτος ἔχει τοὺς ὑπαλλήλους του, οἵτινες εἶνε οἱ
ταμίαι, οἱ εἰσπράτορες, οἱ τελῶναι κτλ.

Ὁ Βασιλεὺς, οἱ Ὑπουργοί, οἱ Νομάρχαι, οἱ Ἐπίσκοποι, οἱ Πρέ-
σβεις, οἱ δικασταί, ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης καὶ
ὅλοι ἐν γένει οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι λαμβάνουσι μισθὸν κατὰ μῆνα
διὰ νόμου ὁρισμένον ποσὸν δραχμῶν. Ὁ Ὑπ. λοιπὸν οὗτος φροντίζει
νά πληρώνωνται τακτικῶς οἱ μισθοὶ ὅλων τῶν ὑπαλλήλων τοῦ κράτους
ἀπὸ τὰ χρήματα τὰ ὅποια εἰσπράττει διὰ μέσου τῶν ὑπαλλήλων του.

Περὶ Δήμου.

Δῆμος εἶνε τοπικὴ περιφέρεια ἐντὸς τῆς ὁποίας κατοικοῦσι τὰ εἰς
αὐτὸν ἀνήκοντα πρόσωπα. Ὡς ἐκ τούτου ὁ δῆμος σύγκεται ἐκ δύο
μερῶν, τὸ α' εἶνε ὁ τόπος, τὸ β' τὰ πρόσωπα. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον
σημαίνει ὁρισμένην τοπικὴν διαίρεσιν ἐντὸς τοῦ κράτους, τὸ δὲ β'
σημαίνει κοινωνίαν προσώπων, τὰ ὅποια συζῶσιν ἐντὸς τῆς τοπικῆς
ταύτης διαίρεσεως. Ὁ δῆμος λοιπὸν ἐν σχέσει πρὸς τὸ Κράτος εἶνε
μικρὰ διοικητικὴ περιφέρεια καὶ μέρος τῆς πολιτείας. Ἐκαστος δὲ
δῆμος σύγκεται ἢ ἐκ μιᾶς πόλεως μετὰ τῶν πέριξ αὐτῆς Προα-

1) Τὰ κακούργοδικεῖα ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων
καὶ ἐκ τοῦ τῶν ἐνόρκων. Τὸ δικαστήριον τῶν συνέδρων σύγκεται ἐξ ἑνὸς
πρόεδρου, δύο δικαστῶν, ἑνὸς εἰσαγγελέως καὶ ἑνὸς γραμματέως, τὸ δὲ τῶν
ἐνόρκων ἐκ 12 πολιτῶν κατ' ἔτος ἐκλεγομένων διὰ κλήρου. Τὰ Κακούργο-
δικεῖα δικάζουσι τὰ μεγάλα ἐγκλήματα.

2) Τὸ ἀνώτατον ταῦτο δικαστήριον ἐδρεύει ἐν Ἀθήναις, καὶ σύγκεται
ἐξ ἑνὸς προέδρου, ἑνὸς ἀντιπροέδρου, ἐξ δικαστῶν, τριῶν παρέδρων, ἑνὸς
εἰσαγγελέως, ἑνὸς ἀντιεἰσαγγελέως καὶ ἑνὸς γραμματέως· αἱ δὲ ἀποφάσεις
αὐτοῦ εἶνε ἀνεκλήτα.

στειών (1) ἢ ἐκ διαφόρων κομῶν καὶ χωριῶν.

Πρωτεύουσα ἐκάστου δήμου εἶνε αὐτὴ ἢ πόλις ἢ ἑποταλοῦσα αὐτῶν ἢ ἡ ἐπισηματέρα ἢ κεντρικωτέρα τῶν κομῶν αὐτοῦ.

Ἡ πρωτεύουσα καλεῖται καὶ ἔδρα τοῦ δήμου, διὰ τοῦτο καὶ τὰ χωρία, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι ἓνα δήμον, πλὴν τῆς πρωτεύουσας καλοῦνται Παρεδρεῖα.

Εἰς τὴν πρῶτ. τοῦ δήμου διαμένει ὁ δημοτικὸς ἄρχων, ὁ δήμαρχος, ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ δημαρχία. Ἡ δημαρχία ἢ τὸ δημαρχεῖον εἶνε οἰκία, εἰς τὴν ὅποιαν ὑπάρχει τὸ γραφεῖον τοῦ δημάρχου, καὶ σφύγγεται πρὸς σύσκεψιν τὸ δημοτικὸν συμβούλιον διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ δήμου. Οἱ κάτοικοι ἐκάστου δήμου ἢ τὰ πρόσωπα τὰ ἀποτελοῦντα τὸν πληθυσμὸν αὐτοῦ ὀνομάζονται δημόται. Οἱ δήμοι ἀνακλόγως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν δημοτῶν διαίρουσιν εἰς Α. τάξιν, Β. καὶ Γ.

Ὅταν ὁ δήμος ἔχη κατοίκους τοὐλάχιστον 40 χιλ. καὶ ἄνω εἶνε Α. τάξεως, ὅταν ἔχη τοὐλάχιστον δύο χιλιάδας καὶ ἄνω εἶνε Β. τάξεως, καὶ ὅταν ἔχη ὀλιγωτέρους τῶν δύο χιλιάδων εἶνε Γ. τάξεως.

Περὶ ἐκλογῆς

Οἱ ἄρρενες δημόται, ὅσοι ἔχουσι συμπληρώσει τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας των ἐκλέγουσιν ἐξ αὐτῶν τῶν συνδημοτῶν των τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν δημοτικὴν ἀρχήν. Ἐκ δὲ τῶν συνεπαρχιωτῶν των ἐκλέγουσι τοὺς βουλευτάς. Δὲν ἐκλέγουσιν οὐδὲ ἐκλέγονται οἱ κακοῦργοι διότι εἶνε ἐχθροὶ τῆς κοινωνίας καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶνε ἀνάξιοι πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Πᾶς δημότης ἐκλογεὺς δὲν πρέπει νὰ ἀπέχη ἀπὸ τὴν κάλπην δι' οἵαν δήποτε αἰτίαν, διότι ἡ τοιούτη ἀποχή σημαίνει ἀξιοκατάκριτον ἀδιαφορίαν. Πρέπει νὰ ἐκλέγη εὐσυνειδήτως, διότι ἀσυνειδήτος ἐκλογὴ ἐξευτελίζει τοὺς ἐκλογεῖς. Εὐσυνειδήτος ἐκλογὴ εἶνε νὰ ἐκλέγονται οἱ καλλίτεροι. Καλλίτεροι δὲ εἶνε οἱ ἱκανοὶ καὶ ἐνάρτεροι ἄνθρωποι. Ἡ ἐκλογὴ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν ἐπαναλαμβάνεται ἅνα τέσσαρα ἔτη. Ὅθεν οἱ δημόται χρεωστοῦσι μετὰ τὴν ἐκλογὴν νὰ παρακολουθῶσι τὴν διαγωγὴν τοῦ ἐκλεγθέντος διότι οὕτω γνωρίζουσι νὰ μὴ ἐκλέξουν καὶ πάλιν τὸν ἀνίκανον καὶ κακοήθη, ἐὰν ὑπῆρξε

5) Ἄστυ καλεῖται ἡ κυριωτέρα πόλις χώρας τινὸς οὕσα περιτετεγμένη καὶ ἔδρα αὐτῆς, αἱ δὲ περὶ μικραὶ συνοικίαι λέγονται Προάστεια καὶ Παρεδρεῖα.

τοιούτος, και διότι διὰ τῆς τιμωρίας αὐτῆς παραδειγματίζονται καὶ ἄλλοι.

Πᾶσα δημοτικὴ ἀρχὴ ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς Δημάρχου, Παρέδρων καὶ Συμβούλων.

Περὶ δημάρχου.

Ὁ Δήμαρχος εἶνε ὁ κυριώτερος τῶν δημοτικῶν ἀρχόντων, ἐκτελεῖ τὰς ὑποθέσεις τοῦ δήμου, τὰς νομίμους ἀποφάσεις τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου. Ὁ δήμαρχος πρέπει νὰ εἶνε ἠθικός, ἐγγράμματος, ἰκανός, ἐνεργητικός, δραστήριος, νοήμων, φιλόνομος, προοδευτικός καὶ προστάτης τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Περὶ Ἀστυνομίας.

Εἰς τὸν δήμαρχον ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ τοπικὴ ἢ δημοτικὴ ἀστυνομία ἐκάστου Δήμου. Ἡδὴ δὲ ἔχει ἀνατεθῆ εἰς τὴν χωροφυλακὴν καὶ ὀνομάζεται στρατιωτικὴ ἀστυνομία. Ἡ ἀστυνομία χρεωστῆ νὰ φροντίζη περὶ τῆς τάξεως ἐν τῷ δήμῳ, περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς καὶ περιουσίας τῶν κατοίκων, περὶ τῆς καθαρότητος τοῦ τόπου, νὰ ἐπιτηρῇ τὰ μέτρα, τὰ σταθμά, τὰς ποιότητας καὶ τιμὰς τῶν τροφίμων καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ ἐργάζεται παντὶ τρόπῳ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας καὶ ὑγείας τῶν κατοίκων.

Περὶ Παρέδρων.¹

Οἱ Παρέδροι εἶνε βοηθοὶ τοῦ δημάρχου, ὡς ἐκ] τούτου ἔχουσι τὰ αὐτὰ χρέη.

Δύο τάξεις παρέδρων ὑπάρχουσι τῶν δημαρχικῶν καὶ τῶν ἐιδικῶν.

Οἱ δημαρχικοὶ παρέδροι ἐκτελοῦσι δημαρχικὰ καθήκοντα ἐν ἀνάγκῃ, οἱ δὲ ἐιδικοί ἀπαιτοῦνται διὰ τὰ χωρία (παρεδρεῖα) τοῦ δήμου πλὴν τῆς πρωτεύουσας. Ἐὰν ὁ δήμαρχος ἀποδιώσῃ ἢ εἶνε ἀπὸν τοῦ δήμου, ὁ δημαρχικὸς παρέεδρος δικαιοματικῶς ἀναλαμβάνει τὰ δημαρχικὰ καθήκοντα. Δύναται δὲ ὁ δήμαρχος, ὅταν ἔχη πολυπληθεῖς ἐργασίας νὰ παραλαμβάνῃ ὡς βοηθὸς τοὺς παρέδρους.

1) Ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ σύγκεται εἰς μὲν τοὺς δήμους Α' τάξεως ἀπὸ τὸν Δήμαρχον, 4 ἕως 6 Παρέδρους καὶ 18 δημοτικοὺς συμβούλους. Εἰς δὲ τοὺς Β' τάξεως ἀπὸ τὸν Δήμαρχον, 2 ἕως 4 Παρέδρους καὶ ἀπὸ 12 συμβούλους, καὶ εἰς τοὺς δήμους Γ' τάξεως, ἀπὸ τὸν Δήμαρχον, ἕνα Παρέδρον καὶ 6 δημ. συμβούλους.

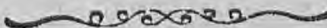

Περὶ δημοτικοῦ Συμβουλίου.

Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν ἀτόμων (ἀπὸ 8 ἕως 18), διότι εἰς αὐτὸ ἀπαιτεῖται ἡ σκέψις καὶ ἀπόφασις, ἐνῶ εἰς τὸν δήμαρχον εἶνε ἀνατεθειμένη ἡ ἐκτέλεσις καὶ διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖται εἰς.

Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον συνερχόμενον εἰς τὴν δημορχίαν ἐξελέγει τὰς πράξεις τοῦ δημάρχου, συζητεῖ ἐπὶ τῶν διαφόρων ζητημάτων τοῦ δήμου, ἐπιψηφίζει τοὺς προϋπολογισμοὺς καὶ ἀπολογισμοὺς αὐτοῦ, διορίζει τὰ ἐκκλησιαστικὰ συμβούλια εἰς τοὺς δημοτικούς ναοὺς, τὸν εἰσπράκτορα τοῦ δήμου κλπ. Τὶς νομίμου ἀποφάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου ἐπικυροῖ ὁ Νομάρχης καὶ ἐκτελεῖ ὁ δήμαρχος.

Τὰ χρέη τῶν δημοτικῶν συμβουλίων εἶνε σπουδαῖα· τούτων δὲ ἡ ἐπιτυχὴς ἐκπλήρωσις εἶνε ἀδύνατος ὅταν οἱ δημοτικοὶ σύμβουλοι στεροῦντο ἰκανότητος, τιμιότητος καὶ θάρρους. Οἷα προσόντα πρέπει νὰ ἔχη ὁ δήμαρχος τοιαῦτα πρέπει νὰ ἔχωσι καὶ οἱ δημοτικοὶ σύμβουλοι, τοῦτο δὲ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς εὐσυνειδήτου ἐκλογῆς τῶν ἐκλογέων δημοτῶν. Διότι ὅταν οἱ δημόται κινούμενοι ὑπὸ πάθους ἢ ἄλλων αἰτίων ἐκλέγωσι δημοτικούς ἄρχοντας, πρόσωπα ἀνάξια τοιαύτης θέσεως καὶ ὄχι ἐντιμα, ἰκανά, φιλόνομα καὶ προοδευτικὰ, τότε ἀφύκτως ἢ κατὰστασις τοῦ δήμου κηθίσταται ἀξιοδάκρυτος πρὸς ἑλάθην αὐτῶν τῶν ἰδίων δημοτῶν.

Ἀγαπητὰ μου παιδιὰ, ἡ πρὸς τὸν Θεὸν εὐσέβεια, ἡ ἠθικότης καὶ ἡ ἰκανότης εἶνε τὰ ἀπαραίτητα προσόντα τῶν ἐκλεγομένων διὰ τὴν δημοτικὴν ἀρχὴν καὶ δι' οἰανδήποτε ἄλλην. Τὰ σώφρονα, λοιπὸν, εὐσεβῆ, ἐπιμελῆ καὶ καλοκάγαθα ἀπὸ σᾶς ἠλικιούμενα, θέλετε καταστῆτε καλοὶ καὶ τίμιοι δημόται, καὶ ὄντες τοιοῦτοι θὰ ἔχητε τὴν ἀγάπην τῶν συνδημοτῶν σας, παρὰ τῶν ἀπίστων θὰ ἐκλεγῆτε μέλη τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς καὶ πᾶσαν ἄλλην τιμητικὴν καὶ ἐπικερδῆ ἴσιν θὰ λαμβάνητε.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Η ΝΗΣΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΣ. (1)

Ἡ νῆσος Ζάκυνθος κεῖται εἰς τὸ ἰόνιον πέλαγος (2) πρὸς Δ. τῆς Ἑλλάδος. Ἀυτὴ διοικητικῶς ἀποτελεῖ ἓνα νηὸν διοικουμένον εἰς δέκα δήμους τοῖς ἑξῆς: Ζακυνθίων, Ψωφίδος, Ἀρκαδίων, Λιθανιωτῶν, Ὀπιταϊδῶν, Ἀρτεμισίων, Μεσογαίων, Ὑριαίων, Ναφθίων καὶ Ἐλατίων.

Δῆμος Ζακυνθίων κατ. 18,000.

Ὁ δῆμος Ζακυνθίων κατέχει τὰ ἀνατολικὰ μέρη τῆς νήσου καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν πόλιν καλουμένην Ζάκυνθον καὶ ἐννέα Πρῶτασια.

Ἡ πόλις Ζάκυνθος. — Ἀυτὴ κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς

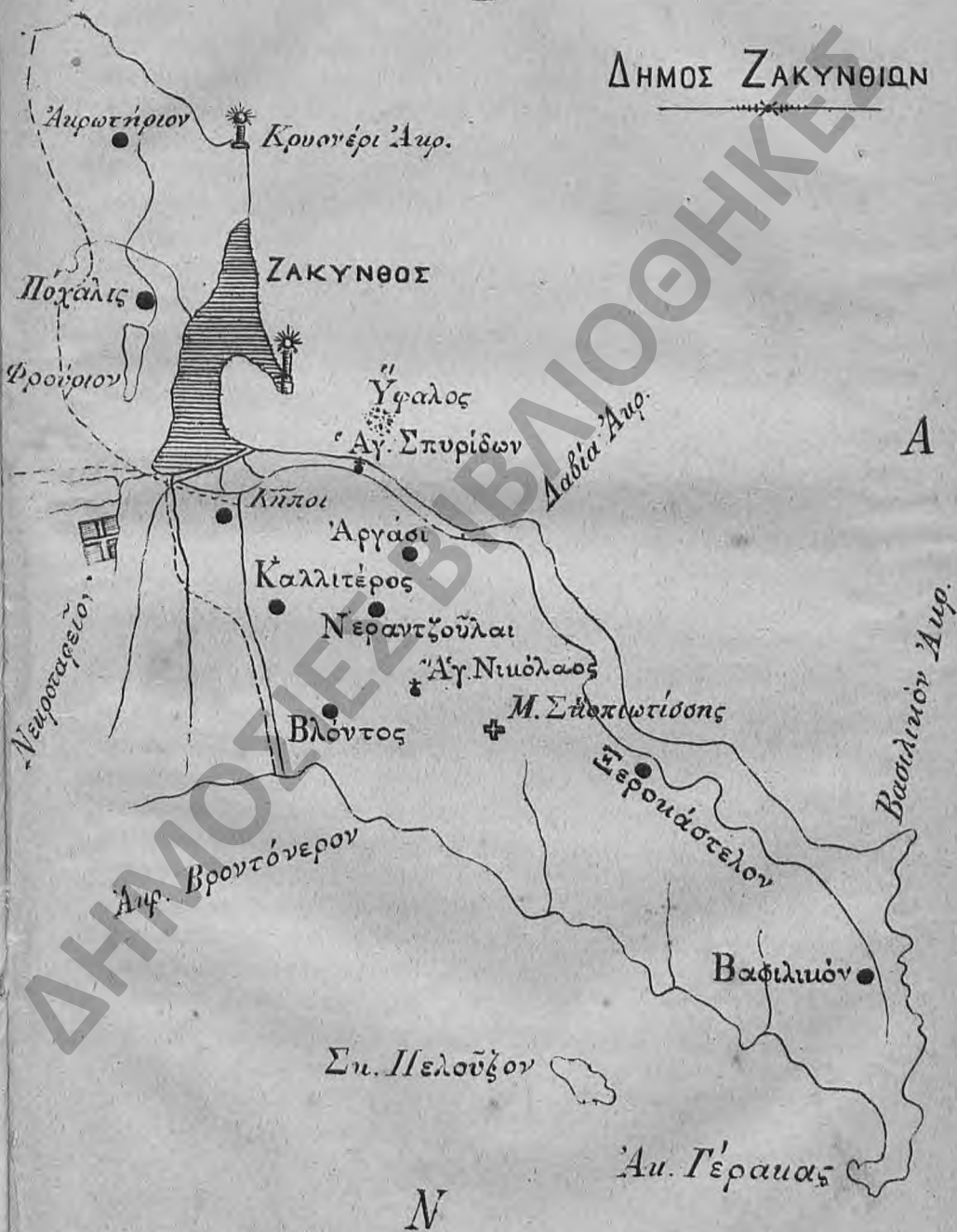
1) Τὸ ὄνομα Ζάκυνθος ἐδόθη εἰς τὴν νῆσον ἀπὸ τὸν ἀπαρκῆσαντα Ζάκυνθον υἱὸν τοῦ Δαρδάνου.

2) Τὸ ὄνομα Ἰόνιον πέλαγος ἢ Ἰόνιος πόντις, προήλθεν ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς Ἰοῦς θυγ. τρὸς τοῦ Ἰνάχου. Εἰς τὸ πέλαγος ταῦτο ὑπάρχουσι 7 νῆσοι καὶ 7 νησιδία κατωκημέναι, διὰ κλοῦνται μὲ ἐν ὄνομα ἐπτάνησος. Προσέτι δὲ εἶνε πολλὰ νησιδία καὶ ἀκόττωλοι ἔριμοι.

Βόδι Σπ.

B

ΔΗΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΙΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

παραλίας εἰς τὸν μυχὸν ὄρου ἀνυψουμένη καὶ εἰς τοὺς δυτικούς πρόποδας τοῦ πλησίον λόφου, εἶνε πρωτεύουσα τοῦ δήμου καὶ ἔλου τοῦ Νομοῦ, διαιρεῖται δὲ ἀρχαίωτα εἰς 14 συνοικίας, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἐπονομάζεται ἐκ τοῦ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κυριωτέρου ναοῦ.

Λιμὴν. Ἐμπροσθεν τῆς πόλεως εἶνε ὁ λιμὴν, εἰς τὸν ὁποῖον γίνεται ὄλη ἡ ἐπικοινωνία κατὰ θάλασσαν, αἱ ἰσποβιβάσεις καὶ ἐπιβιβάσεις τῶν διαφόρων προϊόντων καὶ πραγμάτων. Ὁ λιμὴν οὗτος προστατεύεται ΒΑ. διὰ τεχνητῆς προκυμίας ἢ λιμενοβραχίονος 700 περίπου μέτρων, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποῖου εἶνε θεσιμένος φανὸς πρὸς ὁδηγίαν ἐν ὥρᾳ νυκτὸς τῶν εἰσπλεόντων ἢ ἐκπλεόντων πλοίων. Κατὰ δὲ τὸ μέσον σχεδὸν τοῦτου ὑπάρχει μικρὰ τετράγωνος πλατεῖα διὰ νὰ παιανίζῃ ἡ μουσικὴ ἐν αὐτῇ.

Πλατεῖα Γεωργίου Α΄. Πρὸς Δ. τῆς προκυμίας συνεχῆται πλατεῖα δεινδρόφυτος καλουμένη «Πλατεῖα Γεωργίου Α΄» Αὕτη εἶνε ἡ μεγαλύτερα πλατεῖα τῆς πόλεως. Εἰς τὴν νότιον ταύτης πλευρὰν εἶνε χαμόγειος οἰκία μετὰ στοὰς χρησιμεύουσα διὰ Δημαρχεῖον καὶ Γυμνασιεῖον, εἰς δὲ τὴν βόρειον εἶνε τὸ δημοτικὸν θέατρον ὁ «Φώσκολος» μέγιστον ἐν Ζακύνθῳ κτίριον (1) καὶ ὁ ναὸς τοῦ ἁγ. Νικολάου τοῦ Μώλου. Εἰς τοῦτον ἐχρημάτισεν ἐφημέριος ὁ ἱερός ἡμῶν Διονύσιος ἀρχιεπίσκοπος Αἰγίνης (2). Πλησίον τοῦ ναοῦ, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἐνετῶν ἦ το μικρὸν δώρυμα, ἐπὶ δὲ τοῦ κωδωνοστασίου ἐτίθετο φανὸς πρὸς ὁδηγίαν τῶν ἐν ὥρᾳ νυκτὸς πλεόντων πλοίων.

Πλατεῖα τῶν ἁγίων Πάντων. Μετὰ τῆς πλατείας Γεωργίου Α΄ συνεχῆται ἐκ τῆς ΒΑ γωνίας παρὰ τὸ θέατρον μικρὰ πλατεῖα τετραπλευροῦ ὀρθογωνίου σχήματος. Εἰς τὴν βόρειον ταύτης πλευρὰν κεῖται ὁ ναὸς τῶν ἁγ. Πάντων κτισθεὶς τῷ 1617 μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς νήσου ἐκ τῆς πρώτης πανώλους (κ. πανούκλα) (3).

Πλησίον τοῦ ναοῦ εἶνε ἰδρυμένη ἐπὶ μαρμαρίνου βήθρου ὀριγάλκιος ἢ προτομὴ τοῦ Θεωμᾶ Μαίτλανδ Ἄγγλου πρώτου ἀρμοστοῦ τῶν

1) Τοῦτο ἐκρημνίσθη ὑπὸ σεισμῶν τῷ 1893.

2) Ὁ ναὸς οὗτος ἐκτίσθη τῷ 1561 ἐπὶ νηαίδιου ἐχρημάτισε δὲ ἐφημέριος εἰς αὐτὸν ὁ ἱερός ἡμῶν Διονύσιος μετὰ τὴν ἐξ Αἰγίνης ἐπιστροφὴν του κατὰ τὰ ἔτη 1582—1586.

3) Ὁ ναὸς οὗτος ἔχει τὸ ὑψηλότερον καὶ ἀρχαιότερον κωδωνοστάσιον τῆς νήσου.

Ἰονικῶν νήσων (1). Ἐναντι τούτου εἰς τὴν νότιον πλευρὰν τῆς πλατείας ὑπάρχει μονόροφος οἰκία. Εἰς τὸ κατώγειον ταύτης εἶνε τὸ Ἄρχεφυλακεῖον, εἰ. δὲ τὸ ἀνώγειον εἶνε τὸ Ἐνεχυροδανειστήριον. (2)

Ἰσοκατάστημα τῆς Ἰονικῆς τραπέζης. Πορείως τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Πάντων πρὸς τὴν παραλίαν εἶνε ἡ οἰκία εἰς τὴν ὅποιαν ὑπάρχει τὸ ὑποκατάστημα τῆς Ἰονικῆς Τραπεζῆς (κ. Μπάνκος). Εἰς τὸ παράλιον προαύλιον τῆς οἰκίας ταύτης τῷ 1828 ἀπεβιάσθη ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Καποδίστριας μετὰ τῶν ναυάρχων Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσσίας τῶν πυρπολυσάντων ἐν Νηαυρίῳ τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ αὐνεσκέφθησαν περὶ τῆς ἐκδιώξεως τοῦ Ἰβραῖμ Πασᾶ ἐκ Πελοποννήσου.

Ὁ δὲς Κρουονέρου. Δυσμύθεν τοῦ ναοῦ τῶν ἁγ. Πάντων ὁδὸς διευθυρομένη πρὸς Β. μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς πόλεως καὶ ἐκείθεν προχωροῦσα παραλίως περὶ τὸ 2 χιλιάμετρον ἀπολήγει εἰς τὴν παράλιον ἄκραν ἀκρατηρίου καλουμένου Κρουονέρου. Αὕτη καλεῖται ὁδὸς Κρουονέρου. Εἰς ταύτην πλησίον τῆς παραλίας εἶνε τὸ Νοσοκομεῖον μετὰ τοῦ Ὀρφανοτροφείου. Ταῦτα διὰ συνδρομῆς τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης ἡμῶν Ὀλγας κηρύχθησαν ἐξωραϊσθησαν καὶ περιεφράγησαν τὰ προαύλια αὐτῶν διὰ σιδηρῶν κίγκλιδων (3). Περαιτέρω τοῦτου εἶνε τὸ σωφρονιστήριον (αἱ φυλακαὶ) καὶ εἰς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως εἶνε ὁ ναὸς τοῦ Ἐσταυρωμένου (4) Πρὸς Α. τοῦτου κεῖται τὸ βόρειον νεκροταφεῖον τῆς πόλεως (5). Περαιτέρω ὑπάρχουσι δύο ἀτμομηχαναὶ, αἵτινες ἐξάγουσι χημικῶς ἐκ πυρῶνων ελαιῶν πυρυνέλαιον, διὰ τοῦ ὁποίου κατασκευάζεται ὁ πράσινος σάπων. Πλησίον τῆς δευτέρας μηχανῆς ὑπάρχει πηγὴ διαυγεστάτου ὕδατος, καλουμένη Κρουονέρι. Ἐνταῦθα ἀπολήγει ἡ ὁδὸς εἰς τὴν ἄκραν τοῦ ἀκρωτηρίου ἐνθα ὑπάρχει ναὸς τῆς Θεοτόκου καὶ φάρος. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑνετῶν ἐδῶ ὑπῆρχε μικρὸν ὀχύρωμα (5).

1) Ἡ πρωτομὴ αὕτη ἰδρῦθη τῷ 1821 διὰ συνεισφορᾶς τῶν ἀποσιωμένων Ζακυνθίων τῇ ἀγγλικῇ προστασίῳ.

2) Τῷ 1671 καθιδρύθη τὸ Ἐνεχυροδανειστήριον διὰ τὴν παύσιν ἢ τοκογλυφίαν εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἧτις εἶχε φθάσει ἀπὸ 80 ο)ο ἕως 160 ο)ο.

3) Τὸ πτωχοκομεῖον ὑπῆρχεν ἐν Ζακύνθῳ πρὸ τοῦ 1550, τὸ δὲ Ὀρφανοτροφεῖον ἰδρῦθη τῷ 1677.

4) Ὁ ναὸς οὗτος τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ὁσίου Σάββα.

4) Τοῦτο ἐγένεε κατὰ τὸ ἔτος 1879.

5) Ἐκ τῆς πλατείας τῶν ἁγ. Πάντων ἕως εἰς τὸ ἄκρον, Κρουονέρι εἶνε 2 χιλιάμετρα

Πλατεία τοῦ Ποιητοῦ. Μετὰ τῆς πλατείας τῶν ἁγ. Πάντων συνέχεται πρὸς Δ. ἐπίρρα μεγαλητέρα πλακώστρωτος, σχήματος τριγωνικοῦ καλουμένη «Πλατεία τοῦ Ποιητοῦ» πρὸς τμήν τοῦ Ζακύνθου καὶ ἔθνικοῦ ποιητοῦ Διον. Σολωμοῦ. Αὕτη ἐκαλεῖτο πρὶν ἀπλατεία τοῦ ἁγ. Μάρκου» (1). Εἰς τὴν ἄκραν τῆς βορείου αὐτῆς πλευρᾶς κείται ἡ λέσχη «Ὁ Ζακύνθος», ἔναντι ταύτης· ἐν τῇ δυτικῇ πλευρᾷ εἶνε ὁ μητροπολιτικὸς τῶν Δυτικῶν ναὸς τοῦ Ἁγίου Μάρκου (2). Πλησίον τοῦ ναοῦ τούτου κείται τὸ ἀρχαιότερον ὠρολόγιον τῆς πόλεως· ἐπιτετραγωνικοῦ πύργου καὶ ὁ ναὸς τοῦ Παντοκράτορος, ὅστις εἶνε πρωτεύων τῆς συνοικίας. Περαιτέρω εἶνε ἡ οἰκία ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐγεννήθη ὁ ποιητὴς Δ. Σολωμός (3). Αἱ οἰκίαι τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς πλευρᾶς ἔχουσι στοάς, ὑπὸ τὰς ὁποίας εἶνε κοινὸς διάδρομος. Ἐμπροσθεν τοῦ ὠρολογοῦ εἶνε ἰδρυμένον ἐκ μαρμάρου τὸ μνημεῖον μετὰ τῆς πρωτομῆς τοῦ ποιητοῦ Δ. Σολωμοῦ, ὑπὸ τὸ ὅποιον ὑπάρχουσι τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ. Εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Ποιητοῦ παιανίζει ἡ μουσικὴ κατὰ τὸς ἑορτὰς ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ περιπάτου.

Πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Μάρκου πρὸς Β. εἶνε τὸ ἀρχιεπισκοπεῖον τῶν Δυτικῶν. (4)

Ἐξ ὁδοῦ ἁγίας Τριάδος. Ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ ἁγ. Μάρκου ἄρχεται ὁδὸς διευθυνομένη πρὸς Β. καλουμένη ὁδὸς Γερρακίων. Ἐἰς ὀλίγων ἐτημάτων ἀπόστασιν εἶνε ὁ μητροπολιτικὸς τῆς νήσου ναὸς τοῦ ἁγ. Νικολάου τῶν Ξένων ἐπονομαζόμενος, ὅστις εἶνε πρωτεύων τῆς πέριξ συνοικίας (5) Ἀυσμοθῆν τούτου ἄρχεται ἡ ὁδὸς τῆς ἁγ. Τριάδος, ἣτις διευθύνεται πρὸς Β. καὶ συναντᾷ ἐκεῖνην τοῦ Κρουονέρου πλησίον τῶν φυλακῶν. Εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην ὑπάρχουσι ἡ γυναικεῖα Μονὴ συνηχομένη μετὰ τοῦ ναοῦ τῆς Μητροπόλεως, περαιτέρω εἶνε ὁ Στρατῶν, πλησίον τούτου καὶ ἔναντι τοῦ Νοσοκομείου εἶνε ὁ δυτικὸς ναὸς τῆς Ἱεραρχίας τῶν Χερσίων (6), Ἐνταῦθα ὑπῆρχε Μονὴ τῶν Φραγκισκιά-

1) Αὕτη κοινῶς καλεῖται φόρος καὶ Πλατύφορος.

2) Ὁ ναὸς οὗτος ἔχει καὶ ἀρχιεπιστολικὸν περιέχον πολύτιμα ἔγγραφα καὶ περγαμηνὰς τοῦ 11. αἰῶνος.

3) Ὁ Διον. Σολωμὸς ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1798 καὶ ἀπεβίωσεν ἐν Κερκίρᾳ τῷ 1854, τῷ δὲ 1865 μετακοιμήθησαν τὰ ὀστᾶ του ἐνταῦθα.

4) Τοῦτο κατεστράφη ὑπὸ τῶν σεισμῶν τῷ 1893.

5) Ὁ ναὸς οὗτος ἐδωρήθη εἰς τὴν κοινότητα ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς κυβερνήσεως τῷ 1621 καὶ ἔκτετε ἔγινε μητρόπολις τῆς νήσου.

6) Ὁ ναὸς οὗτος καλεῖται Ἱταλιστὶ «Σάντα Μαρία», ἔχει δὲ κρημινισθῆ τῷ 1893 ὑπὸ τῶν σεισμῶν.

νων. Ἐνῶς δὲ ὤμοδομεῖτο αὐτὴ εὐρέθη τάφος, ὡς λέγεται, τοῦ μεγάλου ῥωμαίου ῥήτορος Κικέρωνος καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Τερτίας μετὰ διακρυδύχου ἀγγείου καὶ ἑτέρου περιέχοντος τὴν κόκιν τοῦ ῥήτορος. (1) Βορειότερον τοῦ ναοῦ τούτου εἶνε ὁ τῆς ἁγ. Τριάδος δῖπτερος· οὗτος εἶνε ὁ μέγιστος τῶν ἐν Ζακύνθῳ ναῶν καὶ πρωτεύων τῆς συνοικίας. (2) Πέραν τούτου εἰς τὰ ΒΔ. ἄκρον τῆς πόλεως εἶνε ἕτερος Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, πλησίον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει νεκροτάφειον τῶν εὐγενῶν καὶ ἀξιομακτικῶν Ἀγγλων.

Ψ ἦ λ ω μ α. Ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Μητροπόλεως ἡ ὁδὸς Γερκαρίων διευθύνεται πρὸς Δ. καὶ φέρει ἐξω τῆς πόλεως ἐνθα ὑπάρχουσι δύο μικρὰ νεκροτάφεια τῶν ἁγγλων στρατιωτῶν, τὸ μὲν τῶν δυτικῶν τὸ δὲ τῶν διακρυτωμένων· ἀνωτέρω εἶνε ἕτερον τὸ Ἰσραηλιτῶν. Τὸ ἐξωθεν τῆς πόλεως τοῦτο μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ὁδὸς αὐτὴ ἀνέρχεται ἡ ῥεμα, καλεῖται ψήλωμα. Ἐνταῦθα μετὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1893 ἀνηγέθησαν οἰκίαι τινὲς καὶ παραπήγματα.

Πλησίον τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ νεκροταφείου εἶνε ναὸς τοῦ ἁγ. Στηλιανοῦ καὶ δυμῶθεν τούτου εἶνε ἕτερος τοῦ ἁγ. Γεωργίου (3) εἰς τὴν ναὸν τούτον πρὸ τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 κατηγθέντες ὑπὸ τοῦ Παγκάλου, ἀπεσταλμένου πρὸς τοῦτο πρὸς τῆς φιλικῆς ἐταιρίας, ἔδωκαν τὸν ὄρκον αὐτῆς οἱ Θεόδ. Κολοκοτρώνης, Βασ. Πετμεζᾶς, Κ. Πετμεζᾶς καὶ Νικήτας Σταματελόπουλος. Ὁρκίσθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου Ἀνθίμου Ἀργυροπούλου ἐξ Ἰωαννίνων.

Γ η ρ ο κ ο μ εῖ ο ν Κ ο υ μ ο ῦ τ ο υ. Πρὸς Δ. τῆς πλατείας τοῦ Ποιητοῦ κεῖται τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἀρχαιότατον μέγαρον τῆς εὐγ. οἰκ. Κουμούτου· εἰς τὴν ΒΔ. πτέρυγα τῆς οἰκίας ταύτης εἶνε ἡ δημοσία βιβλιοθήκη (4) καὶ ἐναντι πρὸς Ν. εἶνε ναὸς τοῦ ἁγ. Γεωργίου κτισθεὶς τῷ 1688 μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς νήσου ἐκ τῆς τρίτης πανώλους. Νοτίως τοῦ ναοῦ εἰς μικρὰν βᾶπτιστασιν

1) Ἡ ἀνοικοδόμησις ἐγένετο τῷ 1554, ὁ δὲ ῥωμαῖος ἐφανέθη τῷ 43 π. Χ. ἐν Ἰταλίᾳ. Τούτου τὴν κόκιν εὗρασαν ἐν Ζακύνθῳ οἱ συγγενεῖς τοῦ κλπ.

2) Ὁ ναὸς οὗτος ἔχει ὑψηλὸν κωδωνοστάσιον.

3) Ἀμφότεροι οὗτοι οἱ ναοὶ ἐκρημνίσθησαν τῷ 1893 ὑπὸ τῶν σεισμῶν.

4) Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη περιέχει περὶ τὰς 22 χιλ. τόμους βιβλίων πολυτίμων καὶ σπανίων, ἔχει μέγαν ἀριθμὸν χειρογράφων ἀπὸ τοῦ 16. αἰῶνος, μουσεῖον ἐγχρῶριον ἀρχαιολογικὸν καὶ μικρὰν πινακοθήκην.

καίται τὸ Γηροκομεῖον Κοιμητοῦ, ἄστυον ἀπόρων γυναικῶν. Τοῦτο ἡ εὐγ. εἰκ. Κοιμητοῦ ὁρμωμένη ὑπὸ χριστιανικῶν ἀρετῶν ἰδρύεται τὸ 1655 καὶ διατηρεῖ εἰσέτι τὰς εἰς αὐτὸ κατασκευάσας ἀπόρους γυναικῶν. Πρὸς Δ. τοῦ γηροκομείου τούτου εἶνε ναὸς τοῦ ἁγ. Νικολάου τῶν γερόντων καλούμενος, πρωτεύων τῆς περὶ συνοικίας. (1)

Στενόφορος Γεφύρι. Ἐκ τῆς πλατείας τοῦ Ποιητοῦ ἀρχεται ἡ ὁδὸς Βολιμῶν, ἥτις διευθυνομένη πρὸς Ν. διέρχεται διὰ μέσου τῆς πόλεως, μεταβάλλει ὅμως ἀπὸ μέρος εἰς μέρος ἐν τῷ τῆς πόλεως ὀνόματα. Ἐκ τῆς πλατείας ἐν μικρῷ διαστήματι ἡ ὁδὸς αὕτη συναντᾷ ἐτέραν κίθρον διευθυνομένην πρὸς τὸν λιμένα. Καὶ τὸ μὲν τμήμα τῆς ὁδοῦ Βολιμῶν καλεῖται στενόφορος ἡ δὲ ἐτέρα ὁδὸς καλεῖται Γεφύρι, διέρχεται δὲ ὀπισθεν τοῦ Δημαρχείου. Ἐνθεν καὶ ἐνθεν τῶν ὁδῶν τούτων ὑπάρχουσι διάφορα ἐμπορικὰ καταστήματα (μαγαζεῖα) πολυτελείας, τροφίμων καὶ ἄλλων εἰδῶν. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἡ κοινὴ ἀγορὰ τῆς πόλεως.

Εἰς τὸ στενόφορον τὸ 1878 καὶ εἰς τὸ Γεφύρι τὸ 1893 συνέβησαν μεγάλαι πυρκαϊαὶ ἀποτεφρώσασαι πολλὰς οἰκίας καὶ πλοῦσια καταστήματα.

Παλαιὰ ὁδὸς φρουρίου. Ἐκ τῆς γωνίας τῆς συναντήσεως τῶν ὁδῶν στενοφόρου καὶ Γεφυρίου ἀρχεται ἡ παλαιὰ ὁδὸς φρουρίου διευθυνομένη πρὸς Δ. Ἐν αὐτῇ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἐκ τῆς γωνίας ὑπάρχει ἀρχαῖο βρύσι, ἥτις καλεῖται «Παλιὰ βρύσι.» Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἡ οἰκία, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγενήθη ὁ πολιτικὸς Κων. Λουβαρδος. Ἀπὸ τὴν πάλην βρύσιν ἡ ὁδὸς ἀρχεται ἀναφερῆς καὶ πλαίστροτος, προχωροῦσα δὲ πρὸς τὰ ἄνω διὰ μέσου τῆς ἀρχαίας συνοικίας διέρχεται πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τοῦ Πικρίδου καὶ ἀπολήγει εἰς τὸ φρούριον (2). Ἐν τῷ ναοῦ τούτου ὑπάρχει ἀρχαία δεξαμενὴ ἀχρηστος καὶ ἐν τῷ προαυλίῳ πλησίον τῆς ὁδοῦ εἶνε τεθειμένη μονόλιθος στήλη ἀρχαία μαρμάρινος, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐτίθετο φανὸς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑνετῶν (3). Ἐνταῦθα ὑπῆρχε παλαιότατα εἰδωλολατρικὸς ναὸς τοῦ Βάκχου.

Παράλιος ὁδός. Ἐκ τῆς πλατείας Γεωργίου Δ' παρὰ τὸ

1) Πλησίον τοῦ ναοῦ τούτου ὑπῆρχεν ἀρχαιότατα ὁ λιμὴν τῆς νήσου.

2) Ὁ ναὸς αὗτος ἔχει ὑψηλὴν καθωνοστάσιον.

3) Οἱ Ἑνετοὶ ἐξουσίαζον τὴν ἑλλάδα ἀπὸ τῶν ἐτῶν 1484—1797.

Ἐγενομενον ἄρχεται ὁδὸς εὐρύχωρος κατέχουσα τὴν προκυμαίαν τοῦ λιμένος καὶ προχωροῦσα τοσοῦτως πρὸς ΝΑ. ἀπολήγει παρά τῃ ὑψηλῶν κωδωνοστάσιον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Διονυσίου αὕτη καλεῖται παράλειος ὁδὸς (ἢ στρατὰ μαρίνα). Εἰς ταύτην γίνονται αἱ εἰσβιβάσεις καὶ ἀποβιβάσεις τῶν ἐμπορευμάτων κτλ. ὑπάρχουσι δὲ τὸ Τελωνεῖον, τὸ Λιμεναρχεῖον, σταποθῆκαι, κφεῖα καὶ κρεωπωλεῖον.

Πλατεία τῆς Ἀμμου. Μεταξὺ τοῦ κρεωτολείου καὶ τοῦ κωδωνοστασίου ὑπάρχει πλατεία ἔχουσα σχῆμα ὀρθογωνίου τετραγώνου αὕτη καλεῖται «Πλατεία τῆς Ἀμμου». Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἀμμάδες περῶλια.

Ὁ δὸς Φωσκόλου. Ἐκ τῆς πλατείας τῶν ἁγ. Πάντων δυσμῶθεν τοῦ Ἐνεχειροδανειστηρίου ἄρχεται ἡ ὁδὸς Φωσκόλου διευθυνομένη πρὸς Ν. Αὕτη διέρχεται καθέτως τὴν ὁδὸν Γερφυρίου καὶ προχωροῦσα ἀπολήγει εἰς μικρὰν πλατείαν πλκκώστρωτον, εἰς τὴν ὁποῖαν ὑπάρχει ὁ ναὸς τοῦ Εὐεγγελιστοῦ Λουκᾶ καὶ μέγαρον τῆς εὐγ. οἰκ. Ρώμα. Εἰς τὴν ὁδὸν Φωσκόλου ὑπάρχουσι τὸ ἰχθυοπωλεῖον πλησίον τῆς ὁδοῦ Γερφυρίου, περαιτέρω ἡ οἰκία, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐγεννήθη ὁ ἱερός ἡμῶν Διονύσιος (1) καὶ ἐκεῖνη εἰς τὴν ὁποῖαν ἐγεννήθη ὁ ποιητής καὶ φιλόλογος Νικόλαος Οὐγος Φώσκολος (2) Εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην ὑπάρχει ἡ δημοτικὴ βιβλιοθήκη «Φωσκολικὴ» καλουμένη. (3) Περαιτέρω ταύτης εἶνε ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου Ὀδηγητρὶς πρῶτων τῆς συνοικίας, (4) καὶ ὁ τοῦ ἁγ. Ἐλευθερίου. Ἐπὶ τοῦ πύργου τοῦ κωδωνοστασίου τούτου ὑπάρχει ὠρολόγιον. Περαιτέρω τούτων εἶνε δύο ἀτμομηχαναὶ ἀλεύρων, ἄρτων καὶ ζυμαρικῶν, καὶ ὁ ναὸς τῶν ἁγ. Τεσσαράκοντα, Ἡ ἔμπροσθεν τούτου πρὸς Δ. εὐρεῖα ὁδὸς καλεῖται (κ. Πλάτωμα) τῶν ἁγ. Σαρκάντων· περαιτέρω δὲ πρὸς Ν. εἶνε ἡ πλατεία τοῦ Εὐγγ. Λουκᾶ.

Εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην ὑπάρχουσι προσέτι βωποπωλεῖα, οἶνοπωλεῖα, σαπωνοποιεῖα κλπ.

Ὁ δὸς Ἀμμου. Ἐκ τῆς πλατείας τοῦ Εὐγγ. Λουκᾶ ἄρ-

1) Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἀπεβίωσεν ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ἀναφωνητρῖς ἐν Πλεμοναρίῳ ὀρθοκοντούτης σχεδὸν τῷ 1622 Δεκεμβρίου 17.

2) Ὁ Φώσκολος ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1778 καὶ ἀπεβίωσεν πλησίον τοῦ Λονδίνου τῷ 1827 τὰ δὲ ὄσα του μετεκομισθησαν εἰς Ἰταλίαν.

3) Αὕτη περιέχει 6 χιλ. τόμους βιβλίων καὶ χειρόγραφα.

4) Οὗτος ἔχει ὑψηλὴν κωδωνοστάσιον.

κεῖται ἡ ὁδὸς Ἄρμου καὶ προχωροῦσα πρὸς Ν. διέρχεται ἐκ τῆς πλατείας τῆς πλατείας Ἄρμου καὶ ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Διονυσίου. Ἀὕτη τελευτᾷ εἰς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως πλησίον τῶν ἐκβολῶν χειμάρρου καλουμένου ποτ. τοῦ ἁγ. Χαράλαμπου, ἐνθα ὑπάρχει πεντάτοξος λιθίνη γέφυρα καὶ ναὸς τῆς Θεοτ. Ἑπισκοπιανῆς. Αἱ πλείστα τῶν οἰκιῶν τῆς ὁδοῦ ταύτης πρὸς τὴν πλατείαν ἔχουσι στωλς, ὑπὲρ τὰς ὁποίας εἶνε κοινὸς διάδρομος. Ἐν τῇ ὁδῷ Ἄρμου ὑπάρχουσι μαγαζεῖα τροφίμων, οἰνοπωλεῖα, τὸ κρεοπωλεῖον, καφεῖα, θυροδεψεῖα καὶ τυπογραφεῖον. Ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Διονυσίου κεῖται τὸ ἁγίον αὐτοῦ λείψανον. Ὁ ναὸς οὗτος μετὰ τοῦ κωδωνοστασίου ἐκρημνίσθησαν ὑπὸ τῶν σεισμῶν τοῦ 1893 καὶ ἤδη ἔχουσι ἀνοικοδομηθῆ. Πλησίον τοῦ ναοῦ κεῖται καὶ ἡ Μονή.

Π λ α τ ε ῖ α ὁ ὁ δ ὸ ς. Ἐκ τοῦ στενοφάρου ἡ ὁδὸς Βολιμῶν προχωροῦσα πρὸς Ν. καὶ παραλλήλως τῆς ὁδοῦ Φωσκόλου εἶνε εὐρεῖα μέχρι τῶν ἁγ. Τεσσαράκοντα τὸ τμήμα τοῦτο καλεῖται ἰδίῳ; «Πλατεία ὁδῶν» (κ. Πλατεία ρούγα). Ἐνθεν καὶ ἔθεν ταύτης ὑπάρχουσι λαμπραὶ οἰκίαι εὐγενῶν καὶ μέγαρα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μεγαλοπρεπέστερον καὶ βασιλικῶς κεκοιμημένον εἶνε τὸ τοῦ ἀειμνήστου Καίσαρος Φάμα. Εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην ὑπάρχουσι τὰ καλλίτερα ὑφασματαεμπορικὰ καὶ πολυτελείας καταστήματα, χρυσοχοεῖα, φαρμακοπωλεῖα ὑποδηματοποιεῖν καὶ ἄλλα. Ὅλαι δὲ αἱ οἰκίαι πρὸς τὸ μέρος τῆς ὁδοῦ ἔχουσι στωλς, ὑπὲρ τὰς ὁποίας εἶνε κοινὸς διάδρομος.

Εἰς τὴν δυσμικὴν σειρὰν τῆς ὁδοῦ ταύτης ὑπάρχουσιν ὁ ναὸς τῆς Θ. Παναγγελιστρίας πρωτεύων τῆς συνοικίας, ὁ τοῦ ἁγ. Στεφάνου (1), τὸ Πτωχοκομεῖον τοῦ Διον. Μαρτινίγγου, ἄτυλον τῶν δυστοχοῦντων εὐγενῶν, ὁ ναὸς τῆς Ἀναλήψεως πλησίον μικρῆς πλατείας πρωτεύων τῆς συνοικίας καὶ περαιτέρω οἰκία ἀρχαία διόροφος μετὰ ἐξώστου. Τὸ δάπεδον δὲ τούτου ὑποβαστάζεται ὑπὸ τριῶν λιθίνων ἀγαλμάτων παριστάντων τὸν Ἀὐτὸν ἐν τῷ μέσῳ καὶ τὰς δύο θυγατέρας αὐτοῦ ἑκατέρωθεν. Ἡ οἰκία αὕτη ἐχρησίμευσεν ὡς ἱεροσπουδαστήριον τῶν Ἰησοῦιτῶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑνετῶν. (2)

Ἑ β ρ α ῖ κ ἡ σ υ ν ο ι κ ῖ α. Δυτικῶς τοῦ Πτωχοκομείου Μορ-

1) Δυσμῶθεν τοῦ ἁγ. Σκεράνου κεῖται ὁ ναὸς τῶν ἁγ. Ἀποστόλων πρωτεύων τῆς περὶ τὴν συνοικίας.

2) Εἰς τὴν πρόσφιν τοῦ τοῦχοῦ ταύτης ὑπάρχουσι καὶ διάφοραι ἄλλαι γλυφαὶ λιθίνας.

τινέγγου εἶνε ἡ Ἑβραϊκὴ συνοικία (κ. Γέτο) συνεχομένη μετὰ τῆς Πλατείας ὁδοῦ διὰ δύο στενωπῶν (καντουριῶν) καὶ διὰ τῆς πλατείας τῆς Ἀναλήψεως. Ἡ Ἑβραϊκὴ συνοικία ἀριθμεῖ περὶ τὰς 60 οἰκογενείας. Οἱ πλείστοι τῶν ἐνταῦθα Ἰσραηλιτῶν εἶνε κατασκευασταὶ οἰκιακῶν σκευῶν καὶ φανῶν ἐκ λευκοσιδήρου, ἄλλοι εἶνε ἐραπλωματοποιοί, στραματοποιοί καὶ τινες μεταπράται πλανόδιοι καὶ δύο ἢ τρεῖς εὐποροί. Ἐπίσης δὲ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν ἐκτελοῦσι διαφόρους οἰκιακὰς ἐργασίας. Ἐνταῦθα ὑπάρχει καὶ Συναγωγή.

Ὁ δὲ ὁς Ἀγίου Παύλου. Ἐκ τῆς μικρᾶς πλατείας τῶν ἁγ. Τεσσαράκοντα προχωροῦσα πρὸς Ν. ἡ ὁδὸς Βολιμῶν στενοῦται ἐπ' ὀλίγῳ διαστήματι (1) καὶ πάλιν πλατύνεται μέχρι τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Παύλου καὶ τῆς οἰκίας Λογοθέτη. Ἐνταῦθα εἶνε μικρὰ τις ἀγορὰ τροφίμων. Εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην ὑπάρχουσι ὑποδήματοποιεῖα, χρυσοχοεῖα, κηροπλαστεῖα κτλ.

Ἄγιος Ἀντώνιος τοῦ Ἀνδρίτση. Πρὸς Δ. τῆς ἀνωτέρω ὁδοῦ κεῖται ὁ ναὸς τοῦ ἁγ. Ἀντωνίου τοῦ Ἀνδρίτση πρωτεύων τῆς συνοικίας. Ἀνωτέρω δὲ τούτου, ἐπὶ λοφίσκου, κεῖται ναὸς τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τούτου ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπέμασεν ἐπὶ ὑψηλῶν στηλῶν ἐντὸς σιδηρῶν κλωβῶν τὰ σώματα κακούργων μετὰ τὴν ἀπαγχόνισιν αὐτῶν.

Ὁ δὲ ὁς Κερίου. Ἀπὸ τοῦ Λογοθέτη ἐκ τῆς ὁδοῦ Βολιμῶν ἀρχεται ἀριστερόθεν ἡ ὁδὸς Κερίου (2), ἣτις διεύθυνεται πρὸς Ν. καὶ φέρεται εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς πόλεως, ὅπου δὲ διέρχεται ὁ χεῖμαρρος τοῦ ἁγ. Χαλαλάμπους. Εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην ὑπάρχουσι διάφορα παντοπωλεῖα, οἰνοπωλεῖα, ξηλοουργεῖα κτλ. Προσέτι δὲ εἶνε ὁ ναὸς τῆς Θ. Ἰπαπαντῆς καὶ πρὸς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως ὁ τοῦ ἁγ. Γεωργίου τοῦ Πετρούτσου.

Ναὸς τῆς Θεοτ. Φανερωμένης. Περαιτέρω τοῦ ναοῦ τῆς Ἰπαπαντῆς ὁδὸς πρὸς Δ. χωροῦσα διέρχεται μικρῶν τριγωνικῆν πλατεῖαν καὶ φέρεται εἰς Ἄμμον. Ἐμπροσθεν τῆς πλατείας κεῖται ὁ ναὸς τῆς Θεοτ. Φανερωμένης, ὅστις εἶνε περικαλέστατος καὶ

1) Κατὰ τὴν στεγὴν ταύτην ὁδὸν κατασκευάζονται ὑποδήματα ἀβαθῆ ὀνομαζόμενα κ. Πατομάκια· τούτων ποιοῦνται χρῆσιν οἱ χωρικοί.

2) Παρὰ τὴν οἰκίαν τῶν Λογοθετῶν κεῖται ἰδιόκτητος αὐτῶν ναὸς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὅστις εἶνε πρωτεύων τῆς συνοικίας.

πρωτεύων τῆς συνοικίας (1) εἰς τὴν πλατεῖαν ταύτην τῷ 1628 ἤρχισεν ἑνοπλος στάσις τῶν πολιτῶν κατὰ τοῦ Προδλεπτοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων, ἧς ἐπεξετάθη καθ' ὅλην τὴν πόλιν καὶ πρὸς στιγμὴν ἐγένετο πρόξενος πολλῶν δεινῶν.

Νηοχώρι ἢ Βερναρδάκεια. Περαιτέρω τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης πρὸς Ν εἶνε στενὴ ὁδὸς καλουμένη Μακρὸ—καντόνι. Ἐκεῖθεν ταύτης εἶνε ἡ συνοικία καλουμένη Νηοχώρι ἢ Βερναρδάκεια. Αὕτη ἐκτείνεται ἀπὸ Ἁγ. Γεώργιον Πετρούτσου μέχρι σχεδὸν τῆς Μονῆς τοῦ ἁγ. Διονυσίου καὶ τοῦ χειμάρρου. Εἰς ταύτην ὑπάρχει ὁ ναὸς τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Ἀβούρη πρωτεύων τῆς συνοικίας. Ἡ συνοικία αὕτη ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ ἔτος 1669 ὑπὸ Κρητῶν καταφυγόντων ἐνταῦθα κατὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τὸ μέρος τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν εὐγ. οἰκογ. Βερναρδάκη, ἧς τὸ παρεχώρησε πρὸς οἰκιστῶν τῶν δυστυχῶν ἐκείνων προσφύγων. Ἦδη κατοικοῦσιν ἐνταῦθα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πτωχαὶ οἰκογένειαι, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς κατασκευάζουσι λεπτὰ σχοινία (κ. τεταρχόσχονια καὶ σπάγους).

Μακρὸ—καντόνι. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τὴν ὁδὸν Ἄμμου διὰ μικρῆς καμπῆς καὶ διευθυνομένη πρὸς Δ διέρχεται πλησίον τῆς συνοικίας Νηοχώρι, ἀκολούθως σταυροειδῶς τὴν ὁδὸν Κερίου, καὶ προχωροῦσα αὐτῶ κατ' εὐθείαν συναντᾷ τὴν ὁδὸν Βολιμῶν εἰς Ἁγίον Βασίλειον. Αἱ γυναῖκες τοῦ μέρους τούτου μετέρχονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν ὑφαντικὴν, ὑφαίνουσαι διάφορα ὑφάσματα, οἷον μανδράδες, μανδύλια, τραπέζομάνδουλα, χειρόμακτρα, πανία λευκὰ καὶ χρωματιστά, ζώνες κλπ.

Ναὸς τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Ἀπὸ τοῦ Λογοθέτη ἡ ὁδὸς Βολιμῶν προχωροῦσα δεξιῶθεν διέρχεται ἀνατολικῶς δύο ναῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς κείτοι νοτιώτερον τοῦ ἑτέρου εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων, τιμώμενοι ἀμφότεροι ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγ. Βασιλείου. Πρὸς διακρίσιν δὲ ὁ μὲν πρῶτος καλεῖται Κάτω ἅγιος Βασίλειος, ὁ δὲ δεύτερος Ἄνω· οὗτος εἶνε πρωτεύων τῆς συνοικίας καὶ κείτοι πλησίον τῆς συναντήσεως τῆς ὁδοῦ Μακρὸ—καντόνι. Εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην ὑπάρχουσι σιδηρουργεῖα, ξυλουργεῖα καὶ διάφορα ἄλλα μαγαζεῖα.

1) Οὗτος ὁ ναὸς ἔχει ὕψηλὸν κωδωνοστάσιον.

Κ α μ ί ν ι α. Πρὸς Δ. τῶν ἀνωτέρω νῆων ἔνθα εἶνε τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς πόλεως ὑπάρχουσι κεραμοποιεῖα καὶ ἀγγειοπλαστεῖα καλούμενα Καμίνια. Ἐνταῦθα κατασκευάζονται ἐκ κεραμίτιδος γῆς (γλύνας) κέρζμοι, πλίνθοι ὅποιοι (τοῖλα καὶ πλάκες) παντὸς εἶδους πῆλινα ἀγγεῖα ὠραῖα καὶ περιζήτητα, εἶον ὑδρίαι, ὑδροδόχοι, κανάτια, ἔθκκι, πίθοι καὶ ἄλλα διάφορα. Τούτων γίνεται μεγάλη χρῆσις ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ.

Ἄ γ ι ο ς Λ ἄ ζ α ρ ο ς. Ἀπὸ Ἁγίου Βασιλείου ἡ ὁδὸς Βολιμῶν προχωροῦσα φέρει εἰς τὸ ΝΝΑ ἄκρον τῆς πόλεως ἔνθα ὑπάρχει μεγάλη γέφυρα καὶ μικρὸς σταθμὸς στρατιωτικῶς. Πρὸ τῆς γεφύρας ἄριστῶν εἶνε τὸ νέον ὑδραγωγεῖον καὶ δεξιὰ ὁ ναὸς τοῦ ἁγ. Λαζάρου. Πρὸς τοῦτον ἐχερημάτισε ἐφημέριος ὁ ἱερομόναχος Γερῶσιμος Νοταρῶς (1845). Κατὰ τὴν ὁδὸν ταύτην ὑπάρχουσι σιδηρουργεῖα, ξηλουργεῖα, ὑφαντήρια κλπ.

Ν ε κ ρ ο τ α φ ε ἰ ο ν. Ἐξῶθεν τῆς πόλεως πρὸς Ν. τῆς γεφύρας τοῦ ἁγ. Λαζάρου εἰς μικρὰν ἀπόστασιν εἶνε τὸ ἕτερον νεκροταφεῖον τῆς πόλεως (1). Τοῦτο εἶνε περιπεφραγμένον διὰ τοιχῶν καὶ ὠραῖα κεκοσμημένον κυπρίσσοι, δένδρα διάφορα, ἄνθη ποικίλα, μνημεῖα πολυτελῆ μαρμάρινα στολιζουσι τοὺς τάφους τῶν νεκρῶν. Πρὸς τὸ ΒΑ αὐτοῦ μέρος εἶνε τεθαμμῆνοι οἱ ἐκ τῆς χολέρας κατὰ τὸ ἔτος 1854 ἀποθιώσαντες ἄσσοι, εἰς δὲ τὸ μέσον εἶνε ναὸς τοῦ ἁγ. Θεοφίλου μάρτυρος Ζακύνθου. (2) Καὶ οἱ δυτικοὶ ἔχουσι τὸν ναὸν τοῦ Σωτῆρος.

Α Ν Α Κ Ε Φ Α Λ Λ Α Ι Ω Σ Ι Σ

Ἡ πόλις Ζακύνθος κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς νήσου πλησίον τοῦ λιμένος καὶ εἰς τοὺς ἀνατολικούς πρόποδας τοῦ λόφου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει τὸ φρούριον. Ἡ ἀρχαιοτέρα συνοικία κεῖται εἰς τὰς ὑπηρεῖας τοῦ λόφου, ἡ δὲ νεωτέρα παρὰ τοὺς πρόποδας καὶ εἰς τὴν παραλίαν ἐπὶ προσχώματος ἐν τῷ πελάγει. Ἡ πόλις αὕτη ἔχει σχῆμα ἐπιμηκες πλέον τῶν δύο χιλιομέτρων, ἀκανονιστους καὶ στενὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀλλὰ λιθοστρώτους ὁδοὺς καὶ μικρὰς τινὰς πλατεῖας.

Αἱ κυριώτεροι ὁδοὶ εἶνε ἡ τοῦ Κρουονέρου, ἡ παρχλίου, ἡ τοῦ Φω-

1) Τοῦτο κεῖται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ δήμου Λιθακιωτῶν.

2) Ὁ Θεόφιλος ἐγεννήθη ἐν τῇ πόλει Ζακύνθου καὶ ἐμαρτύρησεν ἐν Χίφ δεκαεκαετῆς τῷ 1635.

σκόλου, τῆς Ἄμμου, τοῦ Κερίου καὶ ἡ τῶν Βολυμῶν ἢ κεντρικωτέρῃ. Αἱ πλατεῖαι εἶνε ἡ τοῦ Γεωργίου Α. ἡ πλείστην τοῦ λιμένος ἢ μεγαλητέρῃ καὶ δένδρφοτος καὶ ἡ τοῦ Ποιητοῦ, ἢ ἄλλοτε πλατεῖαι τῶν ἀριστοκρατῶν.

Αἱ οἰκίαι εἶνε λαμπραὶ μονόροφοι καὶ διόροφοι, αἱ ναοὶ καλῶς κεκοσμημένοι καὶ ἰδίως τῆς Μητροπόλεως, τοῦ ἀγ. Μάρκου, τοῦ ἀγ. Διονυσίου, τῆς Θ. Φανερωμένης κλπ.

Ἔδατα πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων διοχετεύονται διὰ σωλήνων ἀπὸ τὸ βουνὸν Σκοπὸς καὶ σχηματίζονται αἱ βρύσεις.

Ἢ πάλι Ζάκυνθος εἶνε πρωτεύουσα τοῦ δήμου Ζακύνθων καὶ ὄλου τοῦ Νομοῦ ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι τὸ Ἀρχιεπισκοπεῖον, ἡ Νομαρχία, ἡ Δημαρχία, ἡ Ἀστυνομία, ὁ Στρατῶν, τὰ πολιτικὰ καὶ ποινικὰ δικαστήρια, αἱ φυλακαὶ, τὸ τελωνεῖον, τὸ ὀρχαιοφυλακεῖον μετὰ τοῦ ἐνεχειροδανειστήριου, τὸ δημόσιον ταμεῖον, τὸ ὑποκατάστημα τῆς ἰονικῆς τραπέζης, δύο βιβλιοθῆκαι ἡ δημοσίαι καὶ ἡ δημοτικὴ ἀφωσκολιανῆ, γυμνάσιον, ἑλληνικὸν σχολεῖον, δημοτικὰ τρία τῶν ἀρρένων καὶ δύο τῶν θγλέων, τὸ ὀρφανοτροφεῖον μετὰ τοῦ νοσοκομείου, τὸ πτωχοκομεῖον (ἢ Πρόνοια), τὸ ἄσυλον τῶν δυστυχούντων εὐγενῶν τοῦ Μαρτινέγγου, τὸ ἄσυλον τῶν πενήτων γριῶν τοῦ Κοιμοῦτου, τὸ θέατρον εἰς Φώσκαλος, διάφορα ἰδιωτικὰ σχολεῖα ἀμφοτέρων τῶν φύλων, τρία τυπογραφεῖα, φωτογραφεῖα, τηλεγραφεῖον, ταχυδρομεῖον, ἀτμομηχαναὶ πυρηνελαίου, ἀλεύρων καὶ ζυμαρικῶν, μαγαζεῖα διάφορα πολυτελείας, τροφίμων καὶ ἄλλων εἰδῶν, δύο κρεοπωλεῖα, ἀγγειοπλαστεῖα, καφεῖα, ξενοδοχεῖα, ἡ λέσχη εἰς Ζάκυνθος ὁ σύλλογος «Δομ. Βάρδος» μεταξουργεῖον, Γυμναστικὸς Σύλλογος, Φιλαρμονικὸς Σύλλογος κλπ.

Οἱ κίτ. εἶνε 16,000, μετερχόμενοι διάφοροι ἐπιστήμαι, τέχναι, ἐμπόριον, μικρὰν βιομηχανίαν, τινὲς δὲ εἶνε καὶ πλοῦσιοι γαιωκτίμονες.

Προάστια.

Πρὸς τὰ ΒΔ τῆς πόλεως κείνται τὰ προάστια Ἀκρωτήριον καὶ Πόρχαλις.

Ἀκρωτήριον κατ. 500.

Ἢ ὁδὸς Γερμανοῦ ἐκ τῶν ἀγγλικῶν νεοσταρεῖων ἀνερχομένη ἀρῖμα τὴν περιοχὴν Ψάλλωμα, διέρχεται πλάσαν ἐξωκκλησίῳ τῶν

δυτικῶν τοῦ ἁγ. Ἡλιοῦ καὶ περιβολίου. Ἐντὸς τοῦ περιβολίου τοῦτου εὐρέθη τῷ 1727 ὁ τάφος Θεοδώρου τοῦ Ἀθίου (1). Πλησίον τοῦ περιβολίου τοῦτου ὑπάρχουσι δύο διακλαδώσαι ὁδῶν, ἡ μὲν χωρεῖ πρὸς Ν. καὶ λέγεται ὁδὸς Φρουρίου, ἡ δὲ διευθυνομένη πρὸς Β. ἀνέρχεται καὶ φέρει εἰς τὸ προάστειον Ἀκρωτήριον. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦτου εἶνε λοφώδης καταφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἀπολήγει πρὸς Β. εἰς βραχώδη ἀκτὴν. Εἰς τὴν ΒΑ ἄκρην σχηματίζεται τὸ ἀκρωτ. Κρουνέρι, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὁ φάρος. Τὸ προάστειον τοῦτου εἶνε ἀραιῶς κατισκημένον, ἔχει λαμπρὸν καὶ ὑγιεινὸν ἀέρα, ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσιν ὠραῖαι ἐπαύλαι εὐγενῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐκείνη τοῦ Σεράνη, καταστραφεῖσα ὑπὸ τοῦ τελευταίου σεισμοῦ· εἰς ταύτην ὁ Σολωμὸς ἔγραψε τὸν ἀθάνατον ὕμνον εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Ὑπάρχει δὲ καὶ ὁ ναὸς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (τοῦ Βιδάλε)· πλησίον τοῦτου εὐρέθησαν διάφορα ἀρχαῖα ἀγγεῖα, τάφοι, κοσμημῆματα, κλπ.

Πλησίον τῶν ἀκτῶν ὑπάρχει σκόπελος καλούμενος Βάιδι· ἡ Τριάκοντα ἑννέα. Ἐπὶ τοῦτου ὑπάρχουσιν ἐρείπεια ναοῦ τοῦ ἁγ. Γεωργίου.

Πόχαιλις κατ. 500.

Ἡ ὁδὸς φρουρίου ἀρχομένη ἐξ ἐκείνης τῶν Γερακαρίων φέρει εἰς Πόχαιλιν τὸ μέρος δὲ ὅθεν διέρχεται πρὸ τῆς Ποχάλεως καλεῖται Ἀρίγκος. Ἐντὰῖθα κατὰ τινὰς ιστοριογράφους ὑπῆρχε τὸ στάδιον τῶν ἀρχαίων Ζακυνθίων, ἐνθα ἐγίνοντο ἀγῶνες· πρὸς τιμὴν τοῦ Αἰνείου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε ναὸς καὶ ἕτερος τῆς Ἀφραδίτης (2). Ὁ Ἀρίγκος καλεῖται καὶ Ἀντίκλος διὰ τὴν γινομένην ἐδῶ ἡχώ.

Ἡ Πόχαιλις κεῖται ὑπὸ τὰ βόρεια τεῖχη τοῦ φρουρίου, εἶνε τὸ ὑψηλότερον προάστειον τῆς πόλεως, ἔχει θέσιν λαμπροτάτην καὶ εὐάερον· ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσιν ἀνθῶνες καὶ τινὰ περιβόλια· πλησίον τῆς Ποχάλεως· ὑπὸ τὰ τεῖχη τοῦ φρουρίου εἶναι βρύσις ὠραίου ποσίου ὕδατος καλουμένη Κάναλη.

Οἱ κάτοικοι ἀμφοτέρων τῶν παρεδρείων εἶνε γεωργοὶ καὶ τε-

1) Οὗτος ἔζη κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα π. Χ. ἦτο φιλόσοφος Κυρηναῖος μαθητὴς τοῦ Κράτητος ἐξορισθεὶς ἀπὸ τοῦ Ἀθηναίου διὰ τοῦ ἐπιστεῦεν ἐκ συστήματος τὴν Ἀθεϊαν. (Ὁ εἰρημῖνος τάφος ἦτο κεκαλυμμένος δι' ἐνεπιγράφου πλικῆς καὶ περιεῖχε σακρυδόχην ἀγγεῖον, λίθον καὶ κάλπην μετὰ τέφρας.

2) Εἰς Ἀρίγκον εὐρέθη πλῆθὺς φεραῖσα τῶν ἐπιγραφῶν ἀβῶπυρε χαίρε.

χνίται, καλλιεργούσιν ἐλαιῶνας, περιβόλια, ἀνθῶνας, κατασκευάζουσιν (οἱ τῆς Ποχάλεως ἰδίως) λαμπράς ἀνοδοῖσικις, ἐτι δὲ λιγοπλεκτικούς καὶ καλαμοπλεκτικούς καλίθους.

Φρούριον

Ἐνωθεν τῆς Ποχάλεως πρὸς Ν. εἶνε τὸ φρούριον. Τούτο εἶνε γήλοφος ἔχων ὕψος 202 μέτρων καὶ κορυφὴν ἀμαλὴν, μὲν ἀλλὴ πλαγίαν, κλίνουσαν ὀλίγον πρὸς Β. Ἐχει σχῆμα τριγωνικὸν καὶ ἔκτασιν περὶ τῶν 500 στρεμμάτων. Ἡ κορυφή αὕτη εἶνε ἀρχαιοτάτη ὀχυρωμένη ἕνεκα τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων. Κατὰ δὲ τὴν ἐνετικὴν ἐποχὴν ἐπεξετάθη πρὸς Β. καὶ ὠνομάζετο φρούριον τοῦ ἀγ. Μάρκου. Εἰς τοῦτο πολλάκις οἱ πατέρες μας ἐργάσθησαν διὰ προσωπικῆς ἐργασίας (ἀγχαρίας), ἐνταῦθα κατὰ τοὺς ἱστοριογράφους ἔκειτο ἡ ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς νήσου Φωφίς, τὴν ὁποίαν ἴδρυεν ὁ Ζάκυνθος ἐλθὼν ἐκ Πελοποννήσου μετὰ ἀνδρῶν Ἀρεάδων (1573 π. χ.) Καὶ μέχρι μὲν τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διέμενον ἐν αὐτῷ αἱ ἀρχαὶ τῆς νήσου, ὑπῆρχον τὰ δημόσια ἀρχεῖα, τὸ δικαιοκτῆριον, οἱ στρατιῶνες, ἀποθηκὴ καὶ πολεμικῶν εἰδῶν, κατῴσιον διάφοροι οἰκογένειαι εὐγενῶν καὶ ἄλλαι. Ὑπῆρχον οἱ ναοὶ τοῦ Σωτῆρος, τοῦ ἀγίου Φραγγίσκου (Μονὴ τῶν δυτικῶν) τοῦ Προδρόμου (Μονὴ γυναικεία) καὶ ἄλλοι. Κατὰ δὲ τὸ 1846 ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐξέβαλεν ἐντεῦθεν πάντας τοὺς κατοίκους καὶ κατήργησε τοὺς ναοὺς. Σήμερον δὲ ὑπάρχουσιν ἐπ' αὐτοῦ τὰ εἱεῖπικα τῶν ναῶν καὶ τῶν οἰκιῶν τῆς ἀρχαίας ἐκείνης πόλεως καὶ μόνον φυλακὰι διατηροῦνται πρὸς τῆς ἑλλ. Κυβερνήσεως. Εἰς τὴν Β. ἰ. γωνίαν τῶν τοιχῶν ὑπάρχει οἰκίσκος μετὰ σημασισταίου, Τηλέγραφος. Ἐπὶ τούτου σημειοῦνται διὰ ναυτικῶν σημάτων τὰ εἰς Ζάκυνθον ἐρχόμενα ἢ διερχόμενα ἀτμόπλοια. Ἡ θέσις τοῦ φρουρίου εἶνε ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων καὶ ὀρειοτάτων τῆς νήσου. Τὸ φρούριον τοῦτο ὑπέστη κατὰ διαφόρους ἐποχὰς πολλὰς πολιορκίας ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, Ἀθηναίων, Ρωμαίων, Βαρβάρων καὶ Τούρκων, αἱματηρόταται δὲ μάχαι ἐχῶσι γίνεαι ὑπὸ τὰ πείρη αὐτοῦ.

Ἄγιος Νικόλαος εἰς τὸ ψήλωμα. Μικρὸν πρὸς Δ. τῆς διακλιδώσεως τῶν ὁδῶν Φρουρίου καὶ Ἀκρατιρίου εἰς τοπίον ἐπιφανές εἶνε ναὸς τοῦ ἀγ. Νικολάου. Οὗτος καλεῖται Ἄγι-

ος Νικόλαος εἰς τὸ ψάλωμα. Τὸ τοπίον τοῦτο ὑπὸ ἑποφιν Θέ-
ας εἶνε λαμπρόν, ἐντεῦθεν βλέπεται μέρος τῆς πεδιάδος καὶ
πολλὰ χωρία ἔω; ἰδῶ γίνεται ὁ περίπατος τῶν αὐτῶν (1)

Τὰ πρὸς τῆ ΝΑ. τῆς πόλεως ἐπὶ τὰ Προάστεια.

Κήποι κατ. 680.

Εἰς τὴν νότιον ἄκρην τῆς πόλεως ὑπάρχει ὁ χαίμαρρος (κ.
ποτάμι) τοῦ ἁγ. Χαραλάμπους. Οὗτος διερχόμενος ἀπὸ τὴν γέ-
φυρην τῆς Θ. Ἐπισκοπικῆς ἐκβάλλει ἀμέσως εἰς τὴνθάλασσαν. Πλησί-
ον τῆς δεξιᾶς ὁχθῆς τῶν ἐκβολῶν εἶνε ναὸς τοῦ ἱεροκάρτου; Χι-
ραλάμπους κτισθεὶς τῷ 1728 μετὰ τὴν ἀπκλληγὴν τῆς νήσου ἐκ
τῆς Δ' πανώλου; Ἀνωτέρω τῆς γερύρας ταύτης περὶ τὸ ἕμισυ χι-
λιόμετρον καὶ πλησίον τῆς ὁδοῦ Κερίου εἶνε ἐτέρα ὁμοία γέφυρα, ἣτις
καλεῖται πεντεκάμαρον τοῦ ἁγ. Γεωργίου, διότι ἐκαθεν ταύτης ὑπάρχει
ναὸς τοῦ ὁσίου τούτου. Ὁ χαίμαρρος οὗτος εἶνε ὁ μέγιστος τῆς νήσου (2).

* Πρὸς Ν. τοῦ χαίμαρρου τούτου εἶνε τὸ παρεδρεῖον τῶν Κήπων. Ἐν-
ταῦθα ὑπάρχουσι κήποι λαχάνων καὶ ἄλλων εἰδῶν, τοὺς οὐσίους οἱ
κάτοικοι καλλιεργοῦσι καὶ ποτίζουσι ἐκ μεγάλων φρεάτων (κάργιων)
δι' ἀρχαιοτάτης καὶ ἐπιπονωτάτης ἀντλήσεως. Εἰς Κήπους ὑπάρχει
κατάστημα πνευματωδῶν ποτῶν, οἷον Κονίκι κλπ. τοῦ Α. Κοργιανί-
του. Ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ ἁγ. Χαραλάμπους ἀρχεται ἡ ὁδὸς Βασιλικῆς,
περαιτέρω δὲ εἶνε μικρὰ Μονὴ τῆς ἁγ. Αἰκατερίνης ἀνήκουσα εἰς ἐ-
κείνην τοῦ ὄρου; Σινᾶ. Ἐντεῦθεν κλίνουσα ἡ ὁδὸς πρὸς Α. φέρει
πλησίον τῆς παραλίας ἔνθα ὑπάρχει τὸ λοιμοκαθαρτήριον καλούμενον
Λαζαρέτιον, καὶ περαιτέρω εἰς μικρὸν πρόβολον καλούμενον Σγοῦρνες.

Ἀργύσιον κατ. 200.

Εἰς τὸ παράλιον Σγοῦρνες ὑπάρχει ναὸς τοῦ ἁγ. Σπυρίδωνος. Ἐν-
ταῦθα ὑπᾶρχεν ἐπὶ ἑνετῶν μικρὸν ὄχθρωμα. Ἐναντι δὲ τοῦ προβόλου
πρὸς Β. περὶ τὸ ἓν σχεδὸν χιλιόμετρον ἐκ τῆς παραλίας ὑπάρχει ὁ

1) Ἡ θέσις αὕτη καλεῖται κοινῶς «Γαθουροταβέρνα» καὶ ἀπέχει ἐκ
τῆς πόλεως ἓν χιλιόμετρον.

2) Οἱ χαίμαρροι τῆς νήσου διοιγήθησαν τῷ 1673 ὑπὸ τοῦ Προβλεπτοῦ
Ἁγ. Βαρβαρίγου διὰ προσωπικῆς ἐργασίας τῶν κατοίκων πρὸς ἀπαξίραν-
τιν τῶν ἐλῶν, τὰ ὑποῦα τότε ἐσχηματίζοντο ἐν τῇ πεδιάδι.

φαλος, ἐπὶ τούτου ἔχει τεθῆ ἐπιθαλάσσιον σημεῖον πρὸς γνῶσιν καὶ ἀποφυγὴν κινδύνων ταῖς ναυτιλωμένοις.

Ἀπὸ Σγοῦρνες προχωροῦσα ἡ ὁδὸς διέρχεται ἀπὸ ἄγ. Εὐστάθιον ἔνθα εἶνε τὸ νεκροταφεῖον τῶν περίξ παρεδρείων καὶ ὑδραγωγείων. Ἐντεθθεν προχωροῦσα φθάνει εἰς ἀκρωτήριον καλούμενον τοῦ Δαβία (κ. Νταβία). Καὶ ἐπὶ τούτου ὑπῆρχεν ὄχυρμα, εἰς δὲ τὴν παραλίαν πύργος (βαρδιόλα). Ἡ θείσις αὕτη εἶνε λαμπροτάτη.

Τὸ Ἀργάσιον (1) κείται εἰς τοὺς βορείους πρόποδας ὕψηλῶ βουνοῦ καλουμένου Σκοπός, περιέχει δὲ διάφορα περιβόλια, ελαιῶνας κλπ.

Ξηροκάστελλον κατ. 170.

Ἀπὸ Δαβία ἡ ὁδὸς Βασιλικῶ προχωροῦσα πρὸς τὰς ΝΑ. ὑψιεῖας τοῦ Σκοποῦ εἰσέρχεται εἰς τὴν περιοχὴν Ξηροκάστελλον καὶ φθάνει πλησίον δάσους, τὸ ὅπεσον καλεῖται Λόγγος τοῦ Ἁγίου, διότι ἀνήκει εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγ. Διονυσίου. Ἐνταῦθα ὑπῆρχε μικρὰ Μονὴ τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν ὅποιαν κατέστρεψαν οἱ πειραταί, ἤδη δὲ ὑπάρχει ὁ ναὸς καὶ τὰ ἱερεῖα τῶν κελλίων μετὰ τοῦ πύργου. Καὶ τὴν ἀρχαίαν συνοικίαν Ξηροκάστελλου ἠρήμωσαν οἱ πειραταί.

Βασιλικὸν κατ. 260.

Ἀπὸ τὴν ἄγ. Τριάδα ἡ ὁδὸς Βολιμῶν προχωροῦσα φέρει εἰς Βασιλικὸν. Ἡ περιοχὴ τοῦ παρεδρείου τούτου εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κεδι-νὴ καὶ ἔχει πρὸς Β. ἀμμώδη παραλίαν. Αὕτη ἀπολήρει ΒΑ εἰς ὁμώνυμον ἀκρωτήριο (2) καὶ πρὸς Ν. εἰς ἕτερον δρεπανοειδὲς καλούμενον Γέρακας. Εἰς τοῦτο λατομεῦνται λίθοι φαρμάδεως χρήσιμοι πρὸς οἰκοδομὰς (ἀγκωνάρια τοῦ Γέρακα).

Εἰς τὰ παρεδρεία Ξηροκάστελλον καὶ Βασιλικὸν ὑπάρχουσιν ἐλκιδῶνες, σταφιδάμπελοι κλπ.

Σκοπός.

Ἐνωθεν τῶν παρεδρείων Βασιλικῶ, Ξηροκάστελλου καὶ Ἀργαίου ὑψοῦται τὸ βουνὸν Σκοπός, τοῦτο εἶνε κωνοειδὲς καὶ μεμονωμένον. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ὑπάρχει λαφίσκος πετρώδης καὶ δυσκάνθατος ἔχων ὕψος 30 μέτρων, αὗτος καλεῖται Τούρλα. Ἡ κορυφὴ αὐτοῦ ἰδίως

1) Ἱστορικοί τινες εἰκάξουσιν ὅτι τοῦτο ἀρχαιότατα ἐκαλεῖτο Ἀργινοῦσα.

2) Ἱστορικοί τινες ἀνφέρουσιν ὅτι τοῦτο ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι Λακίνιον.

πικριστά ύντω; πανόραμα μοναδικόν. Κάτωθεν τούτου πρὸς Β. ὑπάρχει πηγή ὕδατος λαμπροτάτου, αὕτη καλεῖται ἀβρῦσις τῆς Παναγίας». Πρὸς Ν. δὲ τῆς τούρας εἰς μικρὰν ἀπόστασιν μικρὸν ὕψωμα καλεῖται Τηλεγράφος διότι ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἐπὶ ἐνετῶν σκοπιὰ μετὰ ἰσοῦ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑψοῦται ναυτικὸν σημεῖον ὁσάκις περιέπλεον τὴν Ζακύνθον ἢ διευθύνοντο πρὸς αὐτὴν πλοῖα πειρατικὰ καὶ ἄλλα πρὸς εἰδοποίησιν τοῦ Προβλεπτοῦ διακείμενος ἐν τῷ φρουρίῳ. Κάτωθεν τοῦ Τηλεγράφου εἰς τὴν νότια πλάγια ὑπάρχουσι δύο μεγάλα χάσματα καλούμενα βάρθρα ἢ βυθοί. Μέγα μέρος τῆς ἀκρωρείας καὶ τῶν κλιτύων τοῦ Σκοποῦ εἶνε ἀνεπίδεντοι καλλιεργείας, περιέχει δὲ ὄρυκτά τινα, ὡς γαιάνθρακες, τιτανόπετρας, γύψον λευκὸν καὶ μελανόν, μαρμακώδεις πέτρας μελανὰς, ἀλάβαστρον, θεῖον, καὶ τινα ἄλλα. Οἱ γαιάνθρακες ὁμοῦ καὶ τὸ θεῖον εὐρίσκονται ἐν ἀσημάντῳ ποσότητι.

Ὁ Σκοπὸς πρὸς Ν. ἀπολήγει εἰς κρηνώδη ἀκτὴν, εἰς ταύτην σχηματίζονται πρόβολοι καλούμενοι Μαχαίρι καὶ Διάφι, ἐτι δὲ καὶ ἀκρωτήριον καλούμενον Βροντόνερον.

Ὁ Σκοπὸς ἐκαλεῖτο Ἐλατὸς ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἦτο ἐπίσημον καὶ ἱερὸν βουνὸν τῆς Ζακύνθου ἀφιερωμένον εἰς τὴν Θεὰν Ἀρτεμιν, περιέχον ναοὺς καὶ ἄλλα αὐτῆς· ἀλλὰ καὶ σήμερον ὑπάρχουσιν εἰς τὰ πέριξ πολλοὶ χριστιανικοὶ ναοὶ καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς Μονὴ τῆς Θεοτόκου Σκοπιωτίσσης.

Μονὴ ἡ τῆς Θεοτόκου Σκοπιωτίσσης. Εἰς τὴν περιέβλεπτον κορυφὴν τοῦ Σκοποῦ πλησίον τῆς Τούρας ἐπὶ τερπινοτάτης θέσεως κεῖται ἡ Μονὴ τῆς Θεοτόκου εἰς ὕψος 455 μέτρων (1). Ἡ Μονὴ αὕτη εἶνε ἀρχαία καὶ ὑπῆρχε πλουσία καὶ μεγάλη, ἦδη δὲ εἶναι διαλελυμένη καὶ κατέχεται φρουδαλικῶ δικαιοῦματι ὑπὸ τῆς εὐγ. οἰκογ. τῶν Λογαθεῶν. Ἐχει περίβολον τετράγωνον, πέριξ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον τὰ κελιά τῶν καλογῆρων, ὁ ξενῶν καὶ ἄλλα οἰκήματα. Αἱ οἰκίαι τῆς Α. καὶ Ν. πλευρᾶς εἶνε ἦδη ἐρείπια· διατηροῦνται δὲ εἰσέτι ὁ ξενῶν καὶ ἡ κατοικία τοῦ ἡγουμένου (Γουμεινῶ) ἐν τῇ δυτικῇ πλευρᾷ. Εἰς τὸ μέσον αὐτῆς εἶνε ἡ κυρία εἰσοδος, καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ περιβόλου κεῖται ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου μετὰ Νάρθηκος, ἔχων σχῆμα σταυροῦ (βυζαντινόν) ἄνωθεν τοῦρλον καὶ εἰκονοστάσιον μαρμαρίνον, οἱ δὲ τοῖχοι ἦσαν πλήρεις ἀγιογραφιῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν σει-

1) Ὁ Σκοπὸς ἔχει ὕψος μετὰ τῆς Τούρας 483 μέτρ.

των κατεστράφη μέρος αὐτῶν. (1) Ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Μονῆς ταύτης ὑπῆρχεν ἄλλοτε ναὸς τῆς Θεᾶς Ἀρτέμιδος.

Ἄτραπος ἀπὸ τὸ ἀκρωτ. Δαβία ἀνερχομένη διέρχεται πλησίον ἀπὸ τὴν ἀβρῦον τῆς Παναγίας καὶ φέρεi εἰς τὴν Μονὴν ταύτην.

Ἄγιος Νικόλαος. Κάτωθεν τῆς Μονῆς εἰς τὰ δυτικὰ πλάγια τοῦ Σκοποῦ εἶνε ναὸς τοῦ ἁγ. Νικολάου τοῦ Μεγαλομάτη. Ἐνταῦθα ἀνευρέθησαν μωσαϊκὴ λιθοστροσία, κίονες, μέγα ὑπόγειον κλπ.

Νεραντζούλαι κατ. 180.

Κάτωθεν τοῦ ἁγ. Νικολάου εἶνε τὸ παρεδρεῖον Νεραντζούλαι. Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἄλλοτε χωρίον καλούμενον Λαμπέτη, τὸ ὅποτον πολλάκις προεβλήθη ὑπὸ τῶν πειρατῶν. Εἰς Νεραντζούλαι, εἰς τὸ μέρος καλούμενον Βρυσάκι, ἀναβρῦουσιν ἄφθονα ὕδατα τὰ ὅποια διωχετεύθησαν εἰς τὴν πόλιν Ζάκυνθον ἔγιναν αἱ βρυσαὶ τῷ 1829.

Καλλιτέρος κατ. 240.

Κάτωθεν τοῦ παρεδρεῖου Νεραντζούλαι καὶ πλησίον τῶν Κήπων ἐκτείνεται ὁ Καλλιτέρος. Εἰς Καλλιτέρον ὑπάρχει μετόχιον τῆς Μονῆς ἁγίου Διονυσίου καὶ ναὸς τῆς Θεοτόκου. Εἰς τοῦτον ἐναπετέθη καὶ διέμεινε ἐπὶ τρία ἔτη (1717—1720) τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ ἁγ. Διονυσίου ὡς καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1645. Ὁδὸς ἀρχομένη ἐξ ἐκείνης τοῦ Βασιλικῆς περαιτέρω τῆς ἁγ. Δικτερίνης καὶ διευθυνομένη πρὸς Ν. διέρχεται πλησίον τοῦ βιομηχανικοῦ καταστήματος Κοριανίτη καὶ φέρεi εἰς Καλλιτέρον. Αὕτη καλεῖται ὁδὸς Λαγανᾶ.

Βλόντος κατ. 80.

Ἀπὸ Καλλιτέρον προχωροῦσα ἡ ὁδὸς Λαγανᾶ φέρεi εἰς τὸ παράλιον. Πρὸς δεξιὰς τῆς ὁδοῦ ταύτης καὶ νοτίως τοῦ παρεδρεῖου Νεραντζούλαι εἶνε τὸ παρεδρεῖον Βλόντος. Ἐνταῦθα εἰς τὸ μέρος Κανάλος πηγάζουσιν ἄφθονα ὕδατα, τινὰ τῶν ὁποίων διωχετεύθησαν εἰς τὴν πόλιν τῷ 1891. Εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βλόντου σχηματίζεται καὶ τὸ βραχῶδες ἀκρωτήριον Βροντόνερρον.

Ἡ περιφέρεια τῶν ἐπτὰ τούτων παρεδρεῖων εἶνε χωρὶς

1) Δεξιὰ τῆς εἰσόδου ὑπῆρχεν ἱερὸν τῶν δυτικῶν (Cappella) ἤδη δὲ τοῦτο εἶνε δωμάτιον κενόν.

γῆς ἐκτεινωμένη εἰς τὴν ΝΑ. ἄκρην τῆς νήσου οἰοῦναι μικρῶς χερσονήσου ἔχουσα ἐν τῷ μέσῳ τὸ βουνὸν Σκοπός. Τὰ πεδῆρεια ταῦτα περιέχουσι κήπους, περιβόλια, ἐλαιώνας, σταφιδαμπέλους, χωράφια καὶ ἀνεπίδεκτα καλλιεργείας μέρη, εἰς ἀραιῶς κατφυκτιμένα, αἱ δὲ κάτοικοι εἰς ἅπαντες γεωργοί.

Πελοῦζον.

Πρὸς Ν. τῶν ἁκτῶν τοῦ Σκοποῦ ἐκτείνεται μέγας κόλπος καλούμενος Λαγανάς. Περὶ δὲ τὸ ἐν χιλιόμετρον ἐκ τῆς ἁκτῆς ὑπάρχει νησιδίον καλούμενον Πελοῦζον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν εὐγ. οἰκ. Κοιμῆτου. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει ναὸς τῆς Θεοτόκου.

Α Ν Α Κ Β Φ Α Λ Α Ι Ω Σ Ι Σ

Ὁ δῆμος Ζακυνθίων ὀρίζεται πρὸς Β. Α. καὶ Ν. ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν δ. Ψωφίδος καὶ Διθάκιων, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ τὴν πόλιν Ζάκυνθον πρῶτ. αὐτοῦ (15,300 κ.) καὶ ἐννέα προάστεια τὰ εἰς τὰς Ἀκρωτήριον, (κ. 500), Πόχαις (κ. 500), Κῆποι (κ. 600), Ἀργάσιον (κ. 200), Ξερακόσπελλον (κ. 170), Βασιλικὸν (κ. 200), Καλλιτέρας (κ. 240), Νερατζούλαι (κ. 170) καὶ Βλόντος (κ. 80).

Ἄνωθεν τῆς πόλεως ὕψεται τὸ φρούριον (202 μέτ.), τὸ ὁποῖον εἶνε ἀρχαιοτάτα ὀχυρωμένον, ἐν αὐτῷ ὑπῆρχε τὸ πάλαι· ἡ πόλις Ψωφίς, πρὸ 100 δὲ ἐτῶν καὶ πλέον κατῴκει ἐν αὐτῷ πολλαὶ οἰκογένειαι πάσης τάξεως, ὡς καὶ αἱ ἀνώτεραι ἀρχαὶ τῆς νήσου, ἧδη δὲ εἶνε ἔρημον καὶ αἱ οἰκίαι ἠρειπωμέναι.

Ἡ ΝΑ. ἄκρα τοῦ δ. Ζακυνθίων σχηματίζει μικρὰν χερσόνησον, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας ὕψεται τὸ βουνὸν Σκοπός (483 μ. ὕψος) πλήρες πηγῶν ὕδατων. Τοῦτο εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλεῖτο Ἐλάτος καὶ ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὴν Ἄρτεμιν, τῆς ὁποίας ὑπῆρχε ναὸς εἰς τὴν ἐπιφανῆ αὐτοῦ κορυφῇ. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ θέσει ὑπάρχει ἡ ἄλλοτε μὲν πλουσίαι καὶ μεγάλη νῦν δὲ διαλελυμένη Μονὴ τῆς Θ. Σκοπικωτίσσης, ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκ. τῶν Λογοθετῶν.

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ δ. Ζακυνθίων εἶνε λοφώδης καὶ ἐν μέρει βουνώδης, καλῶς καλλιεργημένη πλὴν μεγάλου μέρους τοῦ Σκοποῦ. Αὕτη περιέχει περιβόλια, κήπους, ἀνθῶνας, ἐλαιώνας, σταφιδαμπέλους κλπ. Τὰ παράλια αὐτοῦ ἐκτείνονται ἀπὸ τὸ ἄκρωτ. Βροντόνερον μέχρι

τῶν τελευταίων ἀκτῶν τοῦ παρεδρείου Ἀκρωτηρίου Τζούτα εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πλήρη ὑφάλων καὶ σχηματίζουσι τὰ ἀκρωτ. Βροντόνερον, Γέρεκκα, Βασιλικόν, Λαβία καὶ Κρουνέριον. Μεταξὺ τῶν δύο τελευταίων εἶνε ὁ λιμὴν τῆς νήσου καὶ πλησίον τούτου ἡ πόλις Ζακύνθος.

Οἱ κάτ. τοῦ δ. Ζακυνθίων εἶνε περί τὰς 18,000, ἐπιστήμονες, βιομήχανοι, ἔμποροι, τεχνῖται, κτηματῖαι, γεωργοὶ κλπ.

Δῆμος Ψωφίδος (1) κάτ. 4300

Ὁ δ. Ψωφίδος συνέχεται πρὸς Δ. τοῦ φρουρίου, Περχάλεως καὶ Ἀκρωτηρίου.

Βαρές, Τσιλιθῆ, Πλάνος, Ἀβριακός κάτ. 230

Κάτωθεν τοῦ νοῦ τοῦ ἀγ. Νικολάου εἰς τὸ ψήλωμα ἐκτείνονται πεδιάς καλούμενη Βαρές κατάφυτος ἐκ σταφιδάμπελων, αὐτῇ διὰ μικρᾶς κοιλάδος καλούμενης Τσιλιθῆ, ἐξαιπλοῦται πρὸς Β. μέχρι τῆς θαλάσσης. Ἡ κοιλάς Τσιλιθῆ ἔχει πρὸς Α. τοὺς λόφους τοῦ παρεδρείου Ἀκρωτηρίου καὶ πρὸς Δ. τὴν λοφώδη περιοχὴν Πλάνου. Διὰ μέσου τῆς κοιλάδος Τσιλιθῆ διέρχεται μικρὸς ὀμώνυμος χεῖμαρρος. Ἡ παραλία εἶνε κεκαλυμμένη ὑπὸ ἄμμων διὰ τοῦτο αὕτη καλεῖται Ἀνεμοκούκουμα ἢ Ἀμμοκούκουμα. Πλησίον τῆς παραλίας πέρα τοῦ πρόποδός τῶν λόφων Ἀκρωτηρίου, εἶνε τὰ ἐρείπια ἐξακλήσιου τῆς ἀγ. Ἐλεούσης. Ἐντεῦθεν ἀρχεται τὸ παράλιον ὄριον τοῦ δήμου Ψωφίδος. Εἰς τὴν παραλίαν Τσιλιθῆ σχηματίζεται μικρὸν ἀνωτῆριον καλούμενον Γαθακία.

Ἡ περιοχὴ πλάνος εἶνε λοφώδης καὶ κατάφυτος ἐξ ἐλαιῶνων καὶ σταφιδάμπελων, αὕτη ἀποκλῆται πρὸς Β. εἰς ἀνωτῆρον παραλίαν. Εἰς ταύτην ἐκβάλλει μικρὸς χεῖμαρρος καλούμενος Ποτάμη τοῦ Ρώμα. (2) Ἐκείθεν τοῦ χεῖμαρρου τούτου ἐκτείνεται βροχωδὸς ἀκρωτῆριον καλούμενον Γαθδακία. Ἐνταῦθα τελευταῖα καὶ τὸ παράλιον ὄριον τοῦ δήμου Ψωφίδος.

Εἰς Πλάνον ὁπῆρχεν ἄλλοτε χωρίον καλούμενον Καλέντζιζ.

1) Ἡ ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς νήσου ἐκαλεῖτο Ψωφίς· ἐκ τούτου ἐκλήθη αὕτως ὁ δῆμος αὕτης.

2) Τούτο καλεῖται καὶ ποτάμη τῆς Βαλοουανίας.

ἡ θέσις δὲ τούτου διατηρεῖ εἰσέτι τὸ ὄνομα τοῦτο.

Πρὸς Ν. τοῦ Πλάνου συνέχεται ἡ περιοχὴ Ἄβριακὸς περιέχουσα σταφιδαμπέλους καὶ ἐλαιώνας.

Αἱ περιοχαὶ αὗται Βαρές, Τσιλιβῆ, Πλάνος καὶ Ἄβριακὸς εἰνε ἀραιῶς κατακημίται (1) Ὀδὸς ἀρχομένη ἐξ ἐκείνης τῶν Γερακαριῶν περαιτέρω τοῦ ναοῦ τοῦ ἀγ. Νικολάου καὶ διερχομένη διὰ μισοῦ τῶν Βαρῶν καὶ τοῦ Ἄβριακοῦ, φέρει εἰς θεσιν Μεγάλῃ πέτρα. Οὕτω καλεῖται μικρὸς κωνοειδὴς βράχος πλησίον τῆς ὁδοῦ συγκείμενος ἐξ ἀπολιθωμένων θαλασσιῶν ὀστρακοδέρμων (χυβάδων, χαθάρων κτλ) Προχωροῦσα ἐντεύθεν ἡ ὁδὸς φέρει πλησίον πηγῆς καλουμένης Βρύσι τοῦ Κοκόρου. Ἐνταῦθα συνέχεται ὁ δῆμος Ἄβριακῶν ἡ δὲ ὁδὸς καλεῖται ὁδὸς Τραγκαίου.

Γαητάνιον κατ. 960

Ἄπὸ ἀγ. Νικολάου ἡ ὁδὸς Γερακαριῶν προχωροῦσα δυτικῶς τῆς Νοχάλευς πρὸς Ν. διὰ στροφῆς φέρει εἰς Γαητάνιον. Πρὸ τοῦ Γαητανίου παρὰ τοὺς δυτικούς πρόποδας τοῦ φρουρίου εἶνε ἡ θέσις Προβατᾶ. Ἐνταῦθα εὐρέθησαν, κίονες, λίθοι ἀρχιτεκτονικοὶ λαξευμένοι ἀρχαίου ναοῦ κτλ. Τὸ χωρίον Γαητάνιον κεῖται ἐν τῇ πεδιάδι μετὰ σταφιδαμπέλων, εἰς αὐτὸ ὑπάρχει δημοτικὸν σχολεῖον. Τὸ χωρίον τοῦτο πολλάκις ἔχει καταστραφῆ ὑπὸ σεισμῶν ὡς καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1895. Πρὸς Δ. τοῦ Γαητανίου ἐκτείνονται χωράφια, τὸ μέρος τοῦτο καλεῖται Κάμπος τοῦ Γαητανιοῦ. Ἐνταῦθα ἐστρατοπέδευσαν οἱ Τούρκοι τῷ 1571 ὅτε ἐπολιόρκουν στενῶς τὸ φρούριον (2)

Βανάτον κ. 820 Σαρακινάδον κ. 550

Ἡ ὁδὸς Γερακαριῶν διερχομένη βορείως τοῦ Γαητανίου προχωρεῖ πρὸς Δ. μετὰ χωραφίων καὶ σταφιδαμπέλων καὶ φέρει εἰς Βανάτον. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε πρωτ. τοῦ δήμου καὶ ἔχει δημ. σχολεῖον.

Πρὸς Ν. τοῦ Βανάτου κεῖται τὸ χ. Σαρακινάδον. Ἀμφότερα τὰ

1) Αἱ περιοχαὶ Βαρές καὶ Τσιλιβῆ ἀπέχουσι τῆς πόλεως περὶ τὰ δύο χιλιόμετρα, ὁ δὲ Πλάνος καὶ Ἄβριακὸς ἀπέχουσι περὶ τὰ 3 χιλ.

2) Τὸ Γαητάνιον ἀπέχει τῆς πόλεως περὶ τὰ 3 χιλ. Ἡ καταμέτρησις τῶν ὁδῶν εἰς χιλιόμ. ἀρχεται ἐκ τῆς πλατείας τοῦ Ποιητοῦ.

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

B

ΔΗΜΟΣ ΨΩΦΙΔΟΣ

Γαύδαρος Αι.

Γηόαια

Πλάνος
Καλέντζια

Αγ. Ελεούσα

Τσιλιβή

Αρυσίον

Μεγάλη Πέτρα

Αμβριαυός

Αγ. Πέτρος

Σπιλούλα

Καλλιπάδος

Χουρχουλίδα

Βαρές

Αγ. Χαράλαμπος

Κουμουναρία

Βανάτον

Αγ. Γεωργίου

Σαραϊνάδον

Γαπτάνιον

Σωτηρούλα

Αγ. Θεόδωροι

Γιουλέϊια

Αγ. Ιωάν

N

χωρία ταῦτα κείνται πλησιέστατα ἐν μέσῳ σταφιδαμπέλων εἰς τὴν πεδιάδα. (1)

Κουκουναρία κ. 90. Χουρχουλίδη κ. 160.

Καλλιπάδος κ. 590.

Ἡ ὁδὸς Γερκακάρων διερχομένη μεταξὺ Βανάτου καὶ Σαρακινάδου προχωρεῖ πρὸς Δ., περαιτέρω δὲ κλίνουσα ΒΑ. διέρχεται δυσμῶθεν τῶν χ. Κουκουναρία καὶ Χουρχουλίδη καὶ φέρει εἰς Καλλιπάδον. Τὰ τρία ταῦτα χωρία κείνται πλησίον ἀλλήλων, μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς μὲν σταφιδαμπέλων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ελαιῶνων. Εἰς Καλλιπάδον ὑπάρχει γραμματοσχολεῖον. Τὸ χ. ταῦτο κείται πρὸς τοὺς νοτίους πρόποδας ὑψηλοῦ λόφου καλουμένου Ἅγιος Πέτρος. Ὁ λόφος αὗτος εἶνε πλήρης ἐλαιοδένδρων. (2)

Σπηλοῦλα. Ἀνατολικῶς τοῦ λόφου Ἅγ. Πέτρος, συνέχεται χθαμαλὴ λοφοσειρὰ μέχρι τοῦ Ἀβρικκοῦ. Ἐπὶ τῆς ρίχως ταύτης ὑπάρχει ναὸς μετὰ οἰκίας καὶ κάτωθεν δὲ τούτων εἰς τὰ πλάγια εἶνε ἕτερος μικρὸς ἐντὸς λατομητοῦ σπηλαίου εἰς πέτραν, ἀμφότεροι τῆς Θεοτόκου Σπηλοῦλας ἐπονομαζομένης.

Ὁδὸς Βολιρῶν ἐν τῷ δ. Ψωφίδος.

Φλώκα κτλ. Ἀπὸ τὴν Γέφυραν τοῦ ἁγ. Λαζάρου ἡ ὁδὸς Βολιρῶν διευθύνεται πρὸς Δ. εἰς μικρὴν δὲ ἀπόστασιν διέρχεται ἐκ τῆς περιοχῆς Φλώκα, ἐνθα ὑπάρχει ναὸς τοῦ ἁγ. Νικολάου. Εἰς Φλώκα ὑπῆρχεν ἄλλοτε ὁμώνυμος συνοικία.

Ἀπὸ τοῦ Φλώκα προχωροῦσα ἡ ὁδὸς φέρει εἰς τὸ μετόχιον Καψοκεφάλου εἰς τὴν περιοχὴν ἁγ. Ἰωάννου τῶν Μαντινέων. Ἐνταῦθα ἡ ὁδὸς κλίνει μικρὴν πρὸς Β. καὶ πάλιν πρὸς Δ. διέρχεται ἀπὸ τὰ χωράφια τοῦ κάμπου Γαητανίου καὶ φθάνει εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγ. Θεοδώρων (3). Ἐντεῦθεν προχωροῦσα πρὸς Δ. φέρει πλησίον ἐγγε-

1) Τὰ χ. ταῦτα ἀπέχουσι τῆς πόλεως 5 χιλίωμ.

2) Ἡ Κουκουναρία ἀπέχει τῆς πόλεως περὶ τὰ 6 χιλ. ὁ δὲ Καλλιπάδος καὶ Χουρχουλίδη 7 χιλ.

3) Ἐντεῦθεν ὁδὸς πρὸς Β. διευθυνομένη περὶ τὸ ἐν χιλ. φέρει εἰς Βανάτον.

ρου ἐξωκκλησίου τῆς Μαιζουρῶσεως τοῦ Σωτήρος· τούτο καλεῖται κοινῶς Σωτηρούλα.

Ἅγιος Κήρυκος κατ. 880.

Ἀπὸ Σωτηρούλαν ἡ ὁδὸς Βολιμῶν προχωρεῖ ΒΔ. καὶ φέρεται εἰς τὸ χ. Ἅγιον Κήρυκον (Ἀγκηρυκόν). Τοῦτο κεῖται ἐν τῷ κέντρῳ σχεδὸν τῆς πεδιάδος, μεταξὺ ἐλαιῶνων καὶ σταφιδαμπέλων. Πλησίον τούτου πρὸς Δ. τῆς ὁδοῦ Βολιμῶν εἶνε ἐξωκκλησίον τοῦ ἁγ. Κήρυκου, ἐκ τούτου ἐπωνυμῆται τὸ χωρίον (1). Εἰς Ἀγκηρυκόν ὑπάρχει γραμματεσχολεῖον καὶ ὠρεῖα ἐπαυλὶς τῆς εὐγ. οἰκ. Δημ. Λούντζη.

Ἅγιος Χαραλάμπης. Ἀπὸ ἁγ. Κήρυκον προχωροῦσα ἡ ὁδὸς Βολιμῶν ΒΔ. διὰ μέσου ἐλαιῶνων καὶ σταφιδαμπέλων φέρεται εἰς τὴν περιοχὴν ἁγ. Χαραλάμπους, ἐνθα πλησίον τῆς ὁδοῦ ὑπάρχει οἰκία καὶ ἐξωκκλησίον τοῦ ἱερομάρτυρος τούτου. Ἐνταῦθα συνέχεται ὁ δῆμος Μεσογαίων.

Χαμουζᾶ. Ἀπὸ Σωτηρούλαν ἐκ τῆς ὁδοῦ Βολιμῶν ἀρχεται ἡ ὁδὸς Γαλάρων, ἣς διεθυνομένη πρὸς Δ. περὶ τὸ ἐν χιλιόμετρον φέρεται εἰς τὴν περιοχὴν Χαμουζᾶ ἐνθα ὑπάρχει ἐπαυλὶς τῶν ἀδελφῶν Λούντζη. Ἡ περιοχὴ αὕτη περιέχει σταφιδαμπέλους· διὰ μέσου δὲ ταύτης διέρχεται ὁμώνυμος χεῖμαρρος. Δυτικῶς τούτου συνέχεται ὁ δῆμος Ἀρτεμισίων καὶ νοτιῶς ὁ Ὀπιταίων.

Δ Ν Α Κ Ε Φ Α Λ Λ Ι Ω Σ Ι Σ

Ὁ δ. Ψωρίδος ὄριζεται πρὸς τὰ ΒΔ. ὑπὸ τοῦ δ. Ἀσκαδίων, πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Οὐλκασσῆς πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν Διθακιδίων καὶ Ὀπιταίων καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν δ. Ἀρτεμισίων καὶ Μεσογαίων.

Ὁ δ. Ψωρίδος περιλαμβάνει ἑπτὰ χωρία τὰ ἐξῆς Βανάτων πρωτ. (κ. 820) Σαρακινάδων (550) Γαπτάνιον (960), Ἅγιον Κήρυκον (880) Κοκουναρίαν (90) Χουρχουλίδη (160) Καλλιπιάδων (580) καὶ τὰς ἀραιῶς κατοικημένους περιοχὰς Πλάνον, Τσιλιβὴ καὶ Ἀβριακῶν (κ. 250)

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ δ. Ψωρίδος εἶνε πεδινὴ πλὴν τῆς περιοχῆς Πλά-

1) Ἐκ τῆς πόλεως ἕως εἰς Σωτηρούλαν εἶνε 6 χιλ., ἕως εἰς Ἀγκηρυκόν 7 καὶ ἕως εἰς Ἅγιον Χαραλάμπην 8 χιλ.

νου, ἥτις εἶνε λοφώδης· περιέχει σταφιδαμπέλου, ελαιώνας καὶ χωράφια, οἱ δὲ κατ. εἶνε 4, 300 γεωργοὶ καὶ γαιωκτῆμονες.

Δῆμος Ἀρκαδίων (1) κατ. 5980

Πρὸς τὰ ΒΑ. τοῦ δήμου Φοιφίδος εἶναι ὁ δ. Ἀρκαδίων.

Τραγάκιον κατ. 500.

Ἡ ὁδὸς Τραγακίου προχωροῦσα ἀπὸ τὴν βύσιν τοῦ Κοκκίτου ἀνοίχεται μαλακῶς μεταξὺ ελαιῶνων καὶ φέρε εἰς Τραγάκιον. Τὸ χ. τοῦτο κείται πρὸς Β. τοῦ Καλλιπάδου εἰς τὴν βόρειον πλευρὰν λόφου, ὅστις καλεῖται Καβελάρης, ἀποβλέπων πρὸς τὴν θάλασσαν. Εἰς Τραγάκιον ὑπάρχει γραμματοσχολεῖον. (2).

Ἅγιος Πέτρος. Ἡ κορυφή τοῦ λόφου Ἅγιος Πέτρος τοῦ ὑψομένου ἀνωθεν τοῦ χ. Καλλιπάδου εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπίπεδος καὶ ἀρκετὰ ἐκτενής. Εἰς τὸ ΒΑ. μέρος τοῦ ὄρους τοῦτου ὑψοῦται εἰδικῶς ὁ λοφίσκος Καβελάρης, ἐκ τούτου ἐπωνομαῖται ἐνίοτε καὶ ὅλος ὁ λόφος. Ὁ λόφος οὗτος (Ἅγιος Πέτρος ἢ Καβελάρης εἶνε ὁ μεγαλύτερος καὶ ὑψηλότερος λόφος τῆς νήσου (203 μ.) κατάφυτος ἐξ ελαιῶνων καὶ σταφιδαμπέλων, ὑπὸ ἐποψὴν δὲ θέας εἶνε ἐν τῶν λαμπρῶν μερῶν τῆς νήσου.

Παλαιοχώρα. Εἰς τὸ ΒΑ. μέρος τοῦ Καβελάρη εἶνε ἡ παλαιὰ χωρὴ Παλαιοχώρα. Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἄλλοτε χωρίον.

Δερματᾶ. Πρὸς Β. τοῦ Τραγακίου περὶ τὸ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ὑπάρχει Μονὴ τῆς Θεοτόκου τοῦ Δερματᾶ διαλελυμένη, ἀγήκουσα ἤδη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ζακύνθου. Κατωτέρω εἶνε ἡ παραλία ὅθεν σχηματίζεται τὸ ἀκρωτήριον Γάνδαρος. Ἐκ τούτου ἀρχεται τὸ παράλιον ὄριον τοῦ δήμου.

Ἡ περιοχὴ Τραγακίου εἶνε λοφώδης, κατάφυτος ἐξ ελαιῶνων καὶ σταφιδαμπέλων, τὰ δὲ παράλια εἶνε ἀβαθῆ καὶ ἀμμώδη.

1) Πλησίον τῶν παραλίων τῆς νήσου ὑπῆρχε τὸ πάλαι ἐν ὄχρωμα καλούμενον Ἀρκαδία ἢ θείσις ἡμῶς τοῦτου ἤδη ἀγνοεῖται.

2) Τὸ Τραγάκιον ἀπέχει ἐκ τῆς πόλεως περὶ τὴν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν.

Βελούση κατ. 800.

Πρὸς Α. τοῦ Τραγακίου εἶνε' ἑτέρα λοφοσειρὰ χαμηλοτέρα, χωριζομένη δι' ἀμπελοφύτου κοιλάδος. Ἐπὶ τῆς ράχους ταύτης κεῖται τὸ χ. Βελούση ἢ Μπελούση ἐπὶ ἀνωμάλου ἐδάφους, ἔχον ἐλεύθερον ὄριζοντα. Εἰς Βελούση ὑπάρχει δημ. σχολεῖον. (1)

Ἡ ὁδὸς Βελούτη ἄρχεται ἐξ ἐκείνης τῶν Γερακαρίων περαιτέρω τοῦ Καλλιπέδου καὶ πλησίον ἐξωκκλησίου τῆς Θ. Εὐαγγελιστρίας καλούμενον κοινῶς Ἀγιαρουσαλή (2). Ἐνταῦθεν ἡ ὁδὸς αὕτη διευθυνομένη πρὸς Β. καὶ διερχομένη μεταξὺ σταφιδαμπέλων ἀνέρχεται εἰς τὸ χωρίον. (3)

Κεφαλόβρυσος. Κάτωθεν τοῦ Βελούση πρὸς Β. ἀναδύουσι πολλὰ ὕδατα, ὑπάρχουσι περιβόλια ἀποφέροντα εὐχυμότατα λεμόνια, λαμπρότατα πορτοκάλια καὶ διαφόρους ἄλλους καρπούς. Τὸ μέρος ὅθεν πηγάζουσι τὰ ὕδατα καλεῖται Κεφαλόβρυσος.

Κήποι ἢ Ἀγ. Κωνσταντίνος. Κατωτέρω εἶνε κήποι, οἵτινες πηγάζουσι διάφορα κηπεύσιμα· εἰς τούτους ὑπάρχουσι καὶ τρεῖς ὑδρόμυλοι. Διὰ τῶν ὑδάτων δὲ τοῦ Κεφαλόβρυσου ἀλθθουσιν οἱ ὑδρόμυλοι οὔτοι, ποτίζονται δὲ προτίει κατὰ τὸ θέρος τὰ περιβόλια καὶ οἱ κήποι.

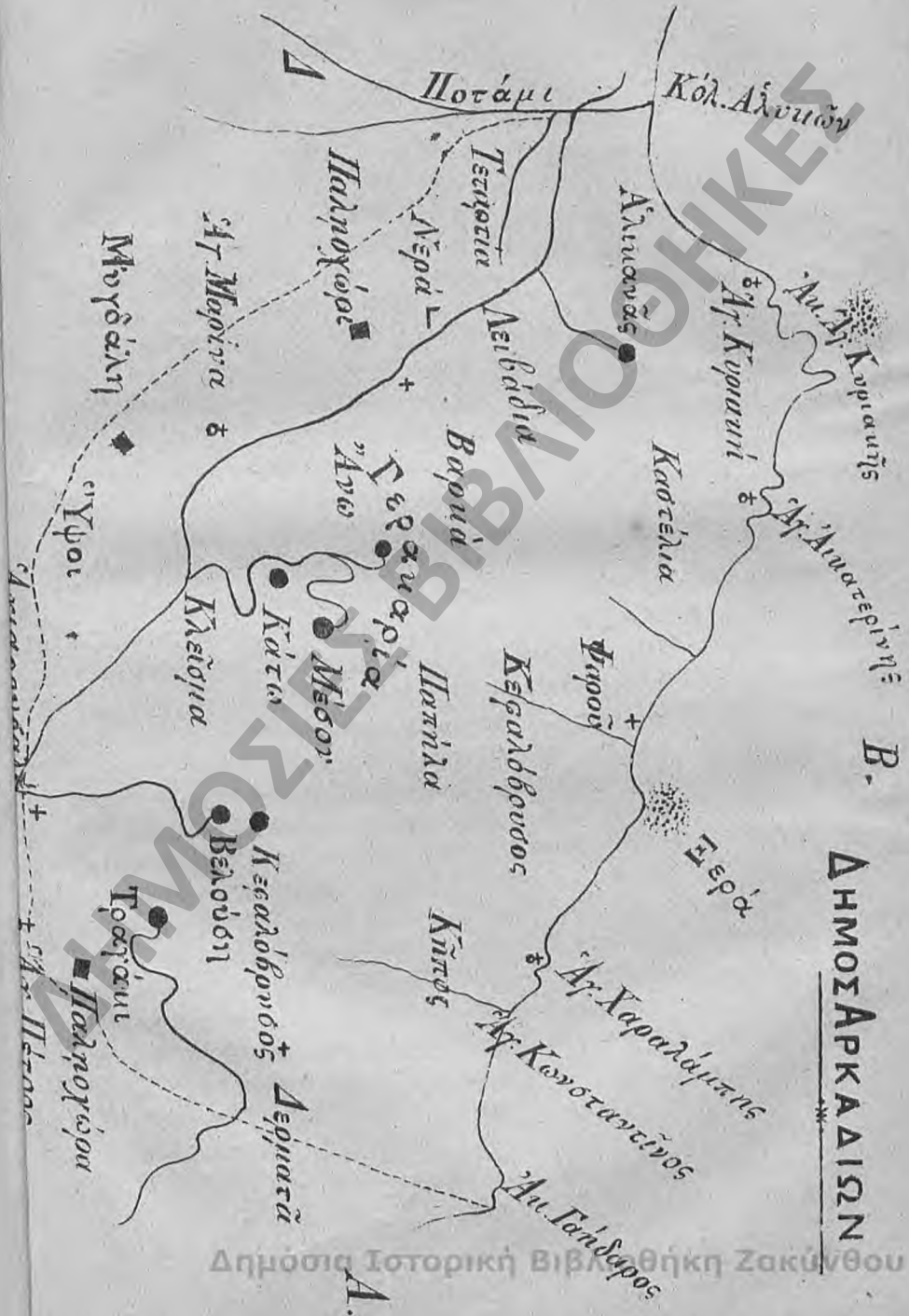
Οἱ κήποι μετὰ περιβολίου καὶ οἱ ὑδρόμυλοι ἀνήκουσιν εἰς τὴν εὐγ. οἰκ. τῶν ἀδελφῶν Βούλτσων, ἔνθα ἔχουσι ἑπαυλιν μετὰ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου. Ἐξ αὐτοῦ ἐπωνυμείται καὶ ἡ περιοχή αὕτη.

Βρυτσάση κτλ. Πρὸς Α. τῶν κήπων ἔκτ εἶνεται ἡ περιοχή Βρυτσάση. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι περιβόλια τινὰ καὶ πηγαια ὕδατα. Κατωτέρω μέχρι τῆς θαλάσσης εἶνε ἡ περιοχή Ρόγγια, ἥτις καλεῖται καὶ Ψαροῦ. Ἐνταῦθα ὑπάρχουσι κήποι ποτιζόμενοι ἐκ μεγάλων φρεάτων (κάργιων) δι' ἀρχαίας καὶ ἐπιπονωτάτης ἀντλήσεως.

1) Εἰς Μπελούση ὑπάρχει ναὸς τῆς Θεοτόκου, ὅστις ἔχει ὑψηλὸν κωδωνοστάσιον.

2) Κατὰ τὸν μεσαιῶνα κτήματά τινὰ καὶ οἰκοδομαὶ ἐν Ζακύνθῳ ἀνήκον εἰς τὸ τίμημα τῶν Ἱεροσολιμητῶν ἱπποτῶν. Ταῦτα ἐκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ «Ἱερουσαλήμ» ἢ «τοῦ ἁγίου Ἱερουσαλήμ» καὶ ἐκ τούτου ἡ ὄνομασία Ἀγιαρουσαλή διότι τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο ἀνήκεν εἰς τὸ εἰρημένον τίμημα.

3) Ἐκ τῆς πόλεως μέχρι Βελούση εἶνε περί τὰ 11 χιλ.

ΔΗΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΣΙΝ

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

Ἡ περιοχὴ τοῦ Βελούση εἶνε πεδινὴ καὶ ἐν μέρει λοφώδης περιέχουσα σταφιδαμπέλους, ἐλαιώνας, χωράφια, περιβόλια καὶ κήπους. Ἐκ τούτων παράγονται κηπεύσιμα διάφορα καὶ ἰδίως κρομύδια καὶ κολοκύθαι. Ἡ παραλία εἶνε ταπεινὴ καὶ ἀμμοώδης, ἐν αὐτῇ εἶνε μικρὸς πρόβολος καλούμενος Κάβος Βερούκιου· ἀπέναντι δὲ τούτου εἶνε ὕφαλοι καλούμενοι Ξερά.

Περιφέρεια Γερακαριῶν.

Κ λ εῖ σ μ α. Ἀπὸ Ἀγχιρουσάλῃ ἡ ὁδὸς Γερακαριῶν προχωροῦσα φθάνει εἰς θέσιν Κλεῖσμα παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν λόφων Γερακαριῶν. Βορειοανατολικῶς τῆς θέσεως ταύτης εἰς τοὺς λοφίσκους ὑπάρχουσι πολλὰ ἀπολιθώταις ὄστρακοδέρμων (χυβάδων κτλ.)

Ῥ ψ οἰ Μ υ γ δ ἄ λ η. Ἀγ. Μαρίνα. Δυσμῶθεν δὲ τῆς περιοχῆς Κλεῖσμα εἶνε αἱ περιοχαὶ Ῥψοὶ ἢ Βρομονέρι, Μυγδάλη καὶ Ἁγία Μαρίνα. Καὶ εἰς μὲν τὸ Βρομονέρι ὑπάρχει λατομίων γυψίνων πλακῶν (1) εἰς δὲ τὴν θέσιν Μυγδάλη ὑπῆρχεν ἀρχαιότατα συνοικία. Ἐνταῦθα ἀνευρέθησαν θεμέλια κτιρίων, θρήματα ἀρχαίων κεράμων, πίθαι, τάφοι κτλ.

Βορείως τοῦ Μυγδάλη συνεχεται ἡ περιοχὴ Ἁγίας Μαρίνης, ἐνθα ὑπάρχει ἐξωκλήσιον τῆς Μαρτυρῆς ταύτης. Κάτωθεν δὲ τοῦ ναοῦ τούτου καὶ πλησίον πηγῆς τῷ 1892 ἀνευρέθησαν ἐντὸς ἀρχαίου κελωστρινίου φρέατος διάφορα τεμάχια μαρμάρων, ἀρχαίων ἀγαλμάτων καὶ κιονόκρανα ἐναπίγραφα (2).

Ἀπὸ τὸ Κλεῖσμα ἀμαξιτῇ ὁδῷ διέρχεται ἀπὸ ἁγίαν Μαρίναν αὐτὴ καλεῖται ὁδὸς Ἁλυκῶν.

Γερακαριῶν Κάτω, κατ. 400.

Ἀπὸ τὸ Κλεῖσμα ἀνέρχεται ἡ ὁδὸς εἰς τὸ γ. Γερακαριῶν Κάτω τοῦτο κεῖται εἰς τὴν νότιον κλιτὸν τοῦ λόφου, ἐνταῦθεν θεᾶται ἅπαντα σχεδὸν ἡ πεδιάς καὶ ἡ τειρὰ τῶν ὄρεων τῆς νήσου.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Γερ. Κάτω εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πεδινὴ, περιέχουσα σταφιδαμπέλους, ἐλαιώνας καὶ χωράφια.

1) Πλησίον τοῦ λατομείου εἶνε τὸ ὄριον τῶν δῆμων Ἀρκαδίων καὶ Μεσογαίων· ἐκεῖθεν δὲ τοῦ ὄριου ὑπάρχει πηγὴ θειούχου ὕδατος καλουμένη Βρομονέρι.

2) Ταῦτα εὐρίσκονται ἤδη εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην.

Γεωγραφικὸν Μέσον κατ. 650.

Ἀνωθεν τοῦ Γερ. Κάτω κείται τὸ Μέσον εἰς τὴν ἐπίπεδον Κορυφὴν τοῦ λόφου. Ἀπὸ τὸ Κάτω ἡ ὁδὸς προχωροῦσα καὶ ἐξερχομένη τοῦ χωρίου ἀνέρχεται εἰς τὸ Μέσον καὶ Ἄνω. Τὸ Μέσον κείται ἐπὶ ἐπιπέδου ἐδάφους καὶ ἐπιφανοῦς θέσεως, ἔχει ἐλευθέρου ὀριζοντα, ὑγιεινότερον ἄερα, λαμπρότατα πηγαία καὶ φορέατα ὕδατα (1), δημοτικὸν σχολεῖον, μεγαλοπρεπῆ καὶ λαμπρότατον ναὸν τῆς ἀγ. Τριάδος ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ χωρίου (2) καὶ ἕτερον τοῦ ἀγ. Γεωργίου εἰς τὴν νότιον ἄκρην τοῦ χωρίου εἰς μέρος ἐπιφανές. ἀμφότεροι εἰς ὠραίας θέσεις. Ἐντὸς τοῦ χωρίου ὑπάρχει πλατεία ὁδὸς καλουμένη Μεσοχώρι· εἰς ταύτην ἐξ ἀρχαίων χρόνων ἐτελοῦντο κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ ἀγ. Γεωργίου ἵππικὸι ἀγῶνες, πύσαντες πρὸ πεντηκονταετίας. Κατὰ παράδοσιν δὲ ἐγχώριον διασώζεται ὅτι ἐν τῇ θέσει τοῦ ἀγ. Γεωργίου ὑπῆρχεν ἄλλοτε ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ὅτι ἐτελοῦντο ἐνταῦθα ἀγῶνες πρὸς τιμὴν αὐτοῦ.

Τὸ Γερ. Μέσον εἶνε τὸ ὑγιεινότερον καὶ τερπνότερον χωρίον τῆς νήσου.

Π α π ή λ κ. Κ ε φ α λ ὀ β ρ υ σ ο ς. Ψ α ρ ο Ὑ. Ἐκ τοῦ χ. Γερ. Μέσου ἀρχεται κοιλὰς (κ. λάκκα), ἣτις κατέρχεται ἠρέμα πρὸς Β. μέχρι τῆς θαλάσσης. Εἰς τὴν λάκκην ταύτην εἶνε ἡ περιοχὴ Παπήλα, κατωτέρω ἢ τοῦ Κεφαλόβρυσου καὶ τελευταίως ἡ τοῦ Ψαροῦ (3). Αἱ περιοχαὶ αὗται ἔχουσι πολλὰ περιβόλια καὶ κήπους, καὶ εἶνε πλήρεις πηγαίων ὑδάτων. Τὰ περιβόλια ταῦτα καὶ ἰδίως τῆς περιοχῆς Ψαροῦ ἀποφέρουσιν ὠραιότατα πορτοκάλια, λεμόνια, μήλα, ἀπίδια, μίσπιλα, κεράσια καὶ ἄλλους καρπούς. Κεφαλόβρυσορ δὲ ἰδίως καλεῖται τὸ μέρος ἐνθα πηγάζουσι τὰ περισσότερα ὕδατα, διὰ τῶν ὁποίων ποτίζονται τὸ θέρος οἱ κῆποι καὶ τὰ περιβόλια. Εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας μένουσι διαρκῶς πολλαὶ οἰκογένειαι. Εἰς τὴν περιοχὴν Ψαροῦ ὑπάρχει ναὸς τῆς ἀγ. Παρασκευῆς, ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἄλλοτε Μοναστήριον τὸ ὅποιον κατὰ τὸ 1686 οἱ πειραταὶ κατέστρεψαν, ἐφόβησαν τὸν ἱερέα καὶ ἤχημαλώτισαν τρεῖς λαϊκοῦς. Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον σώζεται ἐκ τότε μεγάλη εἰκὼν τῆς Θεοτόκου φέρουσα εἰς τε τὸ πρόσω-

1) Ἐκ τούτων τὸ τοῦ Κατσαροῦ εἶνε ὀνομαστὸν δι' ἀσθενεῖς.

2) Ὁ ναὸς οὗτος ἔχει ὑψηλὴν κωδωνοστάσιον.

3) Ἡ περιοχὴ αὕτη συνέχεται μετὰ τὴν ὀμώνυμον τοῦ χ. Μπελοῦση.

πον καὶ τὸ στῆθος διαφόρους ἐγκοπὰς διὰ φασγάνου (γιαταγχιού) κατενεγθείσας.

Ἡ περιοχή Γερ. Μίσου ἀποτελεῖται ἐκ συμπλέγματος γηλόφων, αἵτινες καταβαίνουνσιν ἄνεμα πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ εἶνε κατάφυτοι ἐξ ἐλαιώνων καὶ ἀμπέλων, εἰς δὲ τὰς λάκκας ὑπάρχουσι σταφίδες, περιβόλια καὶ κῆποι· τὰ δὲ περὶ αὐτὰ εἶνε ταπεινὰ καὶ ἀμμώδη.

Γερακαρίον Ἄνω, κατ. 1100.

Τὸ Γερακαρίον ἄνω καλεῖται καὶ Μπούρα· κείται δὲ πρὸς Α. τοῦ Μίσου εἰς τὴν ΒΑ. κλιτὸν ἐτέρου συναχοῦς λόφου κατοπτεθὸν πρὸς τὴν θάλασσαν, εἶνε πρωτεύουσα τοῦ δήμου καὶ ἔχει δημοτ. σχολεῖον (1).

Ἄγιος Νικόλαος. Ὁ λόφος, ἐπὶ τοῦ ὀπίου κείται τὸ χωρίον ἔχει κονοσιδῆ κορυφὴν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου, δωρηθεὶς εἰς τὴν κοινότητα παρὰ τῆς Ἑνετικῆς κυβερνήσεως τῷ 1630. Τὸ τοπίον τοῦ ναοῦ τούτου εἶνε ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων καὶ λαμπροτέρων τῆς νήσου, εἶνε ἀληθῶς πανόραμα μοναδικόν (2),

Κάτω—βρῦσι. Περιβολάρι. Κάτωθεν τοῦ χωρίου πρὸς Β. εἶνε δύο βρῦσις, ἡ μὲν καλεῖται Κάτω—βρῦσι, ἡ δὲ ἕτερα Περιβολάρι. Εἰς τὰς περιοχὰς τούτων ὑπάρχουσι περιβόλια τινα λεμονεῶν, πορτοκαλεῶν, κερσεῶν καὶ τινες κῆποι.

Βαρκιά. Κάτωθεν τοῦ Περιβολάρι ΒΑ. ἐκτείνεται κοιλάς κελουμένη Βαρκιά. Ἡ ὁδὸς Ἀλυκῶν ἀπὸ ἁγ. Μυρίαν (Γερκ. Κάτω) διερχομένη διὰ τῶν δυτικῶν προπόδων τοῦ λόφου ἁγ. Νικολάου μεταξὺ ἐλαιῶνων, φέρει εἰς Βαρκιά. Ἡ κοιλάς αὕτη εἶνε γονιμοτάτη, πλήρης σταφιδῶν ἀμπέλων καὶ ἐλαιῶνων.

Παληγοχώρι. Δυτικῶς τῶν Βαρκῶν ὑψοῦται λόφος ἐπιμήκης καλούμενος Παληγοχώρι κατάφυτος ἐξ ἐλαιῶνων. Εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τούτου καὶ παρὰ τὴν ὁδὸν Ἀλυκῶν εἶνε ναὸς τῆς Θεοτόκου Βαρκοτίσσης καὶ πηγὴ ὡραίου ὕδατος. Ἐπὶ τοῦ λόφου αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἄλλοτε χωρίον, διὰ τούτου καλεῖται Παληγοχώρι, ἡ δὲ κορυφὴ του καλεῖται ριζόκαστρον. Εἰς Παληγοχώρι εὗρήθησαν τάφοι, θεμέλια κτιρίων, πύθιοι, δεξικεμεναὶ κλπ. Καὶ παρὰ τοῖς δυτικαῖς πρόποδας τοῦ λόφου τούτου εἰς θέσιν Μεγάλην ἐληλί εὗρίσκονται θεμέλια κτιρίων διάφορα.

1) Τὰ Γερακαρία ἀπέχουσι τῆς πόλεως 11—12 χιλιομέτρων.

2) Ὁ ναὸς αὗτος ἔχει ὑψηλὸν καθωνοστάσιον.

Καστέλια. Πρὸς Β. τῶν Βαρκῶν ὑψοῦται ἑτέρα λοφοσειρὰ πλήρης ἐλαιῶνων, καλουμένη Καστέλια· αὕτη κατέρχεται ἡρέμα πρὸς τὴν Θάλασσαν, παρὰ δὲ τὰς ἀκτὰς ὑπάρχει Μονὴ διαλελυμένη τῆς ἀγ. Αἰκατερίνης.

Τεταρτία. Νερά Καρρέρη. Μετὰ τῆς κοιλάδος τῶν Βαρκῶν ἐξαπλουμένης πρὸς τὰ ΒΑ κατὰ τὴν Θάλασσαν συνέχονται τὰ μέρη Τεταρτία καὶ Λιβάδια πλήρη σταφιδαμπέλων. Ἀπὸ Βαρκὰ προχωροῦσα ἡ ὁδὸς Ἀλυκῶν διέρχεται ἀπὸ τὰ μέρη ταῦτα. Εἰς Τεταρτίαν δὲ πλησίον τῆς ὁδοῦ ὑπάρχει πηγὴ θειοῦχου ὕδατος, καλουμένου Βρωμονιρῆ Νερά τοῦ Καρρέρη. Εἰς ταῦτα κατὰ τὸ θέρος κάμνυσι λουτρὰ ἀσθενεῖς.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Γερ. Ἄνω ἀποτελεῖται ἀπὸ λόφου, τῆς κοιλάδος τῶν Βαρκῶν κλπ. Αὕτη εἶνε καλῶς καλλιεργημένη, περιέχει σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας, ἀγρούς, περιβόλια τινα κεραισῶν καὶ ἄλλων καρπῶν.

Ἀλικανῆς κατ. 130.

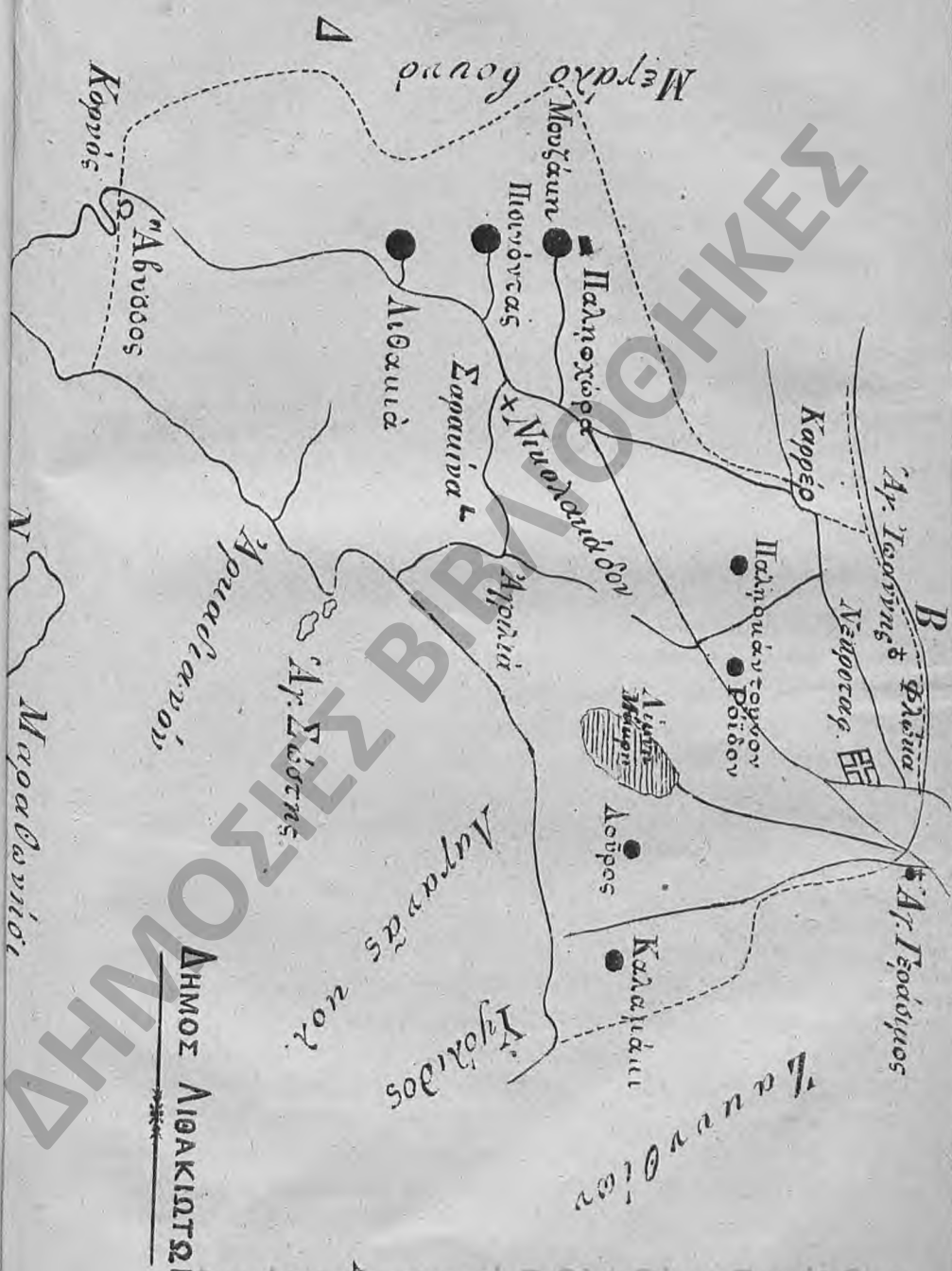
Πρὸς Β. τῶν Λιβαδίων κεῖται ἡ συνοικία Ἀλικανῆς ἐπὶ μικρῆς κοιλάδος μεταξὺ τῶν Καστελίων λόφων καὶ ἑτέρου λοφίσκου καλουμένου Ῥάχη τοῦ Μήρου. Ἡ συνοικία αὕτη συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς ὁδοῦ Ἀλικῶν δι' ἰδίᾳς ἀμαξίτης ὁδοῦ.

Ράχη τοῦ Μήρου. Αὕτη εἶνε μεμονομένη κοινωειδῆς καὶ κατάρυτος ἐξ ἐλαιῶνων, ἀπολήγει δὲ εἰς κρημνώδη ἀκτὴν. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ γηλόφου τούτου ὑπῆρχεν ἐπὶ ἐνεσῶν μικρὸν ὄχυρον (Πύργος) μετὰ πυροβόλου (κανονίου) πρὸς φύλαξιν τῆς παραλίας.

Ἄκρωτήριον ἀγ. Κυριακῆς. Ἡ κρημνώδης ἀκτὴ τοῦ λόφου αὐτοῦ σχηματίζει ἀκρωτήριο καλούμενον τῆς Ἁγίας Κυριακῆς ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος εἰς τὴν παραλίαν ναοῦ τῆς Μαρτυρῆς.

Γφαλος Νησί. Ἐναντι τοῦ ἀκρ. Ἀγ. Κυριακῆς ὑπάρχουσι δύο ὄρη, ἐκ τούτων ὁ μὲν πλησιέστερος εἰς τὴν ξηρὰν καλεῖται Νησί ὁ δὲ περικιτερω Πέρα Νησί. Οὗτοι τὸ πάλαι ἐσχημάτιζον νησίδιον γεῶδες, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἑνὸς μιλίου περιφέρειαν καὶ ἐκαλεῖτο νῆσος τῶν Τεσσαράκοντα. Τοῦτο κατιστραφέν ὑπὸ τῆς Θυλάσης ἐνκπέμεναν οἱ δύο αὗτοι βράχοι, οἵτινες σχηματίζουσι τοὺς ὄρηλους αὐτούς.

Κόλπος Ἀλυκῶν. Δυσμῶθεν τοῦ ἀκρωτηρίου ἐκτείνεται

ΔΗΜΟΣ ΛΙΘΑΚΙΩΤΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

κόλπος καλούμενος τῶν Ἰαλικῶν. Οὗτος ἔχει ἀμμόδη παραλίαν τῆς ἰκανῆς ἔκτασις καλύπτεται ὑπὸ ἔμμου καλουμένη Ἀρμυκούλουμα.

Ποτάμι Ἰαλικῶν. Ἐκ τῆς ἀγούσης πρὸς τὸν Ἰαλικανῶν ἡ ὁδὸς Ἰαλικῶν διευθύνεται πρὸς Δ. κατ' εὐθείαν καὶ φέρεται εἰς μεγάλην λιθίνην γέφυραν. Διὰ ταύτης διέρχεται χεῖμαρρος καλούμενος Ποτάμι τῶν Ἰαλικῶν καὶ χύνεται εἰς τὸν ὁμώνυμον κόλπον. Ὁ χεῖμαρρος οὗτος εἶνε ὁ δεύτερος τῆς νήσου κατὰ τὸ μέγεθος. Ἐκείθεν τούτου συνέχεται ὁ δῆμος Ἰαλικῶν.

Α Ν Δ Κ Ε Φ Α Λ Λ Ι Ω Σ Ι Σ

Ὁ δ. Ἀρκαδίων ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς θαλάσσης, πρὸς Α. καὶ ΝΑ. ὑπὸ τοῦ φωφίδος πρὸς τὸ ΝΑ. ὑπὸ τοῦ Μεσογαίων καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰαλικῶν. Ὁ δ. Ἀρκαδίων περιλαμβάνει ἕξ χωρῶν τὰ ἐξῆς Γερ. Ἄνω πρῶτ. (1050 κ.) Γερ. Μέσση (650 κ.) Γερ. Κάτω (400 κ.) Βελούση (800 κ.) Τραγάκιον (500 κ.) καὶ Ἰαλικανῶν (150 κ.)

Τὰ Γερκακρία κείνται πλησίον ἀλλήλων καὶ οὕτω ἀποτελοῦσι κοινὴν συγκειμένην ἐκ τριῶν συνοικιῶν ἀριθμοῦσαν πλέον τῶν δύο χιλιάδων κατοίκων. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ δήμου εἶνε, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, λοφώδης περιέχουσα πολλοὺς ἐλαιῶνας, σταφιδοχάμπελους, χωράφια κήπους καὶ περιβόλια μετὰ πολλῶν πηγῶν ὑδάτων.

Οἱ ὑψηλότεροι λόφοι τοῦ δήμου τούτου εἶνε ὁ Κασιλάρης (205 μέτρ.) καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Νικολάου Γερκακίων (186 μέτρ.)

Τὰ παράλια ἐκτείνονται ἀπὸ τὸ ἀρρωτήριον τοῦ Πλένου Γάιδος ἕως εἰς τὰς ἀκτῆς τοῦ ποταμίου Ἰαλικῶν, εἶνε ταπεινὰ καὶ ἀμμόδη, εἰς ταῦτα ἀλιεύονται οἱ ὀνομαστοὶ κέφαλοὶ, σμαρίδες κτλ.

Οἱ κάτ. εἶνε 5,580 γεωργοὶ καὶ γεωκτημόνες.

Δῆμος Λιθακιωτῶν κ α τ. 4210.

Πρὸς Δ. τῶν παρεδρείων Κρήτων, Καλλιτέρο υ καὶ Βλόντου συνέχεται ὁ δ. Λιθακιωτῶν.

Καλαμάκιον—Λαῦρος κάτ. 230

Πρὸς Δ. τοῦ Βλόντου εἶνε τὸ παρεδρεῖον Καλαμάκιον—Λαῦρος

ἐκτεινόμενον μέχρι τῆς παραλίας Λαγανᾶ καὶ εἶνε' ἀραιῶς κατοικημένον. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ εἶνε πεδινή περιέχουσα σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας χωράφια, ἀμμόδες μέρος καὶ ἔλος.

Ὅδός ἀμαξιτὴ ἀρχομένη ἐκ τῆς γεφύρας τοῦ ἀγ. Γερασίμου φέρει εἰς τὸ παρεδρεῖον τοῦτο.

Τῦσόλιθος. Εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Καλαμακίου ὑπάρχει λοφίσκος συγκείμενος ἐκ γύψου καλούμενος Τῦσόλιθος. Ἐνταῦθα τῷ 1824 ἐγένετο στάσις τῶν χωρικῶν κατὰ τῆς ἀγγλικῆς φρουρᾶς φρουρούσης τουρκικὸν πολεμικὸν πλοῖον ναυαγήσαν εἰς τὴν παραλίαν ταύτην (1). Ἡ ἀσύνετος αὕτη πράξις τῶν χωρικῶν ἐπροξένησε λυπηρὰ πράγματα εἰς τὴν Ζάκυνθον παρὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἀφοπλίσθησαν οἱ κάτοικοι, ἐφυλακίσθησαν πολλοί, κατεδικάσθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ στρατιδικείου καὶ ἀπηγχονίσθησαν τινες ὡς πρωταίτιοι τῆς στάσεως.

Λίμνη τοῦ Μακρῆ. Εἰς τὴν περιοχὴν Λούρου σχηματίζεται ἐν ὄρᾳ χειμῶνος ἔλος ἐκ τῶν ὀμβρῶων ὑδάτων, κατὰ δὲ τὸ θέρος ξηραίνεται· τοῦτο καλεῖται Λίμνη τοῦ Μακρῆ. Τὰ ὕδατα ταύτης χύνονται εἰς τὸ ποτάμι τοῦ ἀγ. Χαραλάμπους. Ἐνταῦθα ἀλιεῖονται ἐγγέλεις, θηρεύονται ὑδρόβια πτηνὰ, βόσκουσι βόες, πρόβατα κτλ.

Ἄμμοκ οὐλοῦμα. Πρὸς Ν. τῆς Λίμνης Μακρῆ μέχρι τῆς παραλίας ὑπάρχει μεγάλη ἔκτασις ἀμμόδος ἀμπελόφυτος, καλουμένη Ἄμμοκούλομα. Οἱ ἀμπελώνες οὗτοι μένουσιν ἀκαλλιέργητοι, φέρουσιν ὅμως ἱκανὴν ποσότητα ὀραίου οἴνου. Ἡ περιφέρεια τῆς λίμνης, τοῦ ἀμμόδους μέρους καὶ τῶν περὶ ἄγρων ἐκτάσεως περὶ τὰς 15 χιλ. στρεμμάτων ἀνήκουσιν εἰς τὴν εὐγ. οἰκ. τῶν ἀδελφῶν Μακρῆ (φαιουδαλακῶ δικαιοματί).

Ῥοῖδος—Παληοκάντουρον κατ. 800.

Πρὸς Β. τῆς Λίμνης Μακρῆ κείται τὸ παρεδρεῖον Ῥοῖδον Παληοκάντουρον· αἱ συνοικίαι αὐταὶ εἶνε ἀραιῶς κατοικημέναι. Ἡ ἐπιφάνεια εἶνε πεδινή περιέχουσα σταφιδαμπέλους, χωράφια καὶ ἐλαιῶνας.

Ἡ ὁδὸς Κροῖου ἐξερχομένη ἐκ τῆς πόλεως καὶ προχωροῦσα ΝΔ.

1) Τὸ πολεμικὸν τοῦτο πλοῖον καταδιωκόμενον ὑπὸ τοῦ Μισούλη ἐρρίφθη εἰς τὴν παραλίαν ταύτην.

διέρχεται τρίτοζον λιθίνην γέφυραν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ρεῖ χεῖμαρρος καλούμενος Ποτάμι τοῦ γέρου. Ὁ χεῖμαρρος οὗτος δεχόμενος σὺν ἄλλοις, τὰ ὕδατα τοῦ Χαμουζᾶ καὶ τῆς λίμνης σχηματίζει τὸν τοῦ ἁγ. Καραλάμπους. Ἐκ τῆς γεφύρας δὲ ταύτης προχωροῦσα ὀλίγον ἢ ὁδὸς φέρει εἰς Ροῖδον.

Πρὸς τὰ ΒΑ. τοῦ Ῥοῖδου συνέχεται τὸ Παληοκάντουρον. Εἰς τοῦτο φέρει ἑτέρα ὁδὸς ἀρχομένη ἐκ τοῦ Νεκροταφείου, ἢ ὁδὸς Ῥωμηρίου. Αὕτη διέρχεται διὰ τῆς πλήρους σταφιδακπέλων περιοχῆς Λυκούδη καὶ φέρει εἰς Παληοκάντουρον, ἐνθα ὑπάρχει ἔπαυλις τοῦ Α. Καρρέρ.

Ἄγιος Ἰωάννης τῶν Μαντανέων. Πρὸς Β. τῆς περιοχῆς Λυκούδη εἶνε ἡ περιοχὴ Ἁγίου Ἰωάννου, ἣτις ἐκτείνεται μέχρι τῆς ὁδοῦ Βολιμῶν καὶ τοῦ μετοχίου Καψοκεράλου. Πλησίον τούτων εἶνε ναὸς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀνήκων εἰς τὴν οἰκογ. Μαντανέων. Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον διαφυλάττεται τὸ σεπτὸν λειψάνον τοῦ ὁσίου Ἰωσήφ Σουμάκη ἐκ τῆς πόλεως τῆς Κρήτης Ἡράκλειον. Τοῦτο ἔφερον ἐνταῦθα τῷ 1689 ὅτε μετηνάστευσαν ἐν Ζακύνθῳ πολλοὶ Κρήτες ἕνεκα τῆς ὑποδουλώσεως τῆς Κρήτης εἰς τοὺς Τούρκους μετὰ 25 ἔτη πόλεμον. Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον τὴν 29 Αὐγούστου ἡμέραν τῆς ἀποκεφαλίσσεως Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ τῆς ἐν Ζακύνθῳ μετακομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦτου γίνεται πανήγυρις διαρκοῦσα ἡμέρας τινάς, ἐκτιθεμένου καὶ αὐτοῦ εἰς προσκύνησιν. Ὁ ἀπλοῦς ὄθεν λαὸς συγχέων ταῦτα ὅλα ἀποκαλεῖ τὸ ἱερόν τοῦτο λειψάνον «Ἅγιον Ἰωάννην ἁγιασμένον».

Νικολακάδον. Ἀπὸ Ῥοῖδον προχωροῦσα ἡ ὁδὸς Κερίου πρὸς τὰ ΝΑ. μεταξὺ χωραφίων καὶ σταφιδακπέλων, φέρει εἰς τὸ μέρος Μποναφῆ καὶ ἐντεῦθεν εἰς Νικολακάδον. Ἐνταῦθα ὑπάρχει Μονὴ τῆς Θεοτόκου διαλελυμένη ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ζακύνθου.

Σαρακίνα. Ἀπὸ Νικολακάδον ἡ ὁδὸς φέρει πλησίον τοῦ Χ. Πισινόττος εἰς θέσιν Ἀμιγδαλιάν καλουμένην. Ἐναντι ταύτης πρὸς Α. εἶνε ἡ ἔπαυλις Σαρακίνα ἐπὶ μικροῦ ὑψώματος τῆς εὐγ. οἰκ. τῶν ἀδελφῶν Λούνητση· αὕτη εἶνε ἡ μεγαλοπρεπεστέρη καὶ ὠραιωτέρα ἔπαυλις τῆς νήσου.

Ἄγριλῆ. Μεταξὺ Σαρακίνας καὶ λίμνης Μικρῆ εἶνε μικρὰ συνοικία καλουμένη Ἄγριλῆ. Ἐντεῦθεν διέρχεται χεῖμαρρος καλούμενος Ἀγαυῆς χυνόμενος εἰς τὸν ὁμώνυμον κόλπον.

Φραγκοκλήσι. Νοτίως τῆς Σαρακίνας ἐκτείνεται λοφο-

σειρά καλουμένη Μακρὺ — βουνὸν κατάφυτος ἀπὸ ελαιῶνας καὶ ἀμπελῶνας. Ἐπ' αὐτῆς ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἐξωκλήσιον δυτικὸν τῶν ἀγίων Θεοδώρων, διὸ τὸ μέρος τοῦτο καλεῖται Φραγκοκλήσι.

Λιθακιά κατ. 900.

Ἀπὸ Ἀμυγδαλιᾶν προχωροῦσα πρὸς Ν. ἡ ὁδὸς Κερίου διέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνατολικοὺς πρόπυδας ὄρους καλουμένου Μεγάλου βουνοῦ καὶ ἀνέρχεται εἰς Λιθακιάν (1). Τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται ὑπὸ τῆς ΝΑ. ὑψορείας τοῦ Μεγάλου βουνοῦ ἀποπέμπον πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Λαγανᾶ. Ἡ θάλασσα τοῦ χωρίου ἐν ὥρᾳ τοῦ θέρους δὲν εἶναι εὐχάριστος διότι περικυκλοῦται πρὸς βορρᾶν, δυσμᾶς καὶ νότον ὑπὸ βουνῶν. Εἰς Λιθακιάν ὑπάρχει δημ. σχολεῖον.

Ἐκί τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑνετῶν πολλάκις οἱ περπατοὶ προσέβαλον τὸ χωρίον τοῦτο, κατὰ δὲ τὸ 1658 ἤχμαλώτισαν 103 ἐκ τῶν κατοίκων ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παιδιά.

Ἄβυσσος Κορνός. Πρὸ τῆς Λιθακιάς ἡ ὁδὸς Κερίου διευθυνομένη πρὸς Ν. διέρχεται ἐκ τῆς ἐπαύλειος τῆς εὐγ. οἰκογ. Δεσύλλα, ἐνθα ὑπάρχει πηγὴ ποσίου ὕδατος. Περαιτέρω ταύτης διέρχεται ἐκ τῆς θέσεως Στενά, ἐκεῖθεν τῆς ὁποίας ὑπάρχει λαγγαδία καὶ γέφυρα. Κάτωθεν δὲ ταύτης εἰς τὴν κοίτην τῆς λαγγαδίας ὑπάρχει χάσμα γῆς μέγα καὶ βαθύ ἐν εἶδει πλατεῖος φρέατος. Ἐξ αὐτοῦ πηγάζει διακρυγῆς καὶ ὄρειον ὕδωρ, τὸ ὅποιον ὑπερκεχόμενον ῥεεῖ διαρκῶς ἐντὸς τῆς λαγγαδίας. Τὸ βάθος τοῦ χάσματος τούτου δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εὐρεθῆ ἕνεκα τοῦ ἀνωμάλου σχηματισμοῦ, πᾶν δὲ τὸ ἐμπύπτον ἐν αὐτῷ ἐξαφανίζεται, διὰ τοῦτο καλεῖται Ἄβυσσος, ἡ δὲ λαγγαδία καλεῖται Κορνός (2). Αὕτη εἶνε τὸ ὄριον τοῦ δήμου καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν.

Λ α γ α ν ᾶ ς. Οὕτω καλεῖται ὁ πρὸς Ν. τῆς νήσου κόλπος, τούτου τὰ παράλια ἀπὸ Ἰψόλιθον μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κορνοῦ καὶ πέραν ἀκόμη εἶνε ἀμμώδη καὶ ἀβαθῆ. Ὁ Λαγανᾶς εἶνε ὁ μεγαλύτερος κόλπος τῆς νήσου, εἰς τοῦτον χύνεται καὶ ὁ ὀμώνυμος χεῖμαρρος.

1) Ἡ Λιθακιά ἀπέχει ἐκ τῆς πόλεως περὶ τὰ 40 χιλιομ.

2) Ἡ Ἄβυσσος ἐκαλεῖτο πρὶν Κρονοῦς (ἀέννας πηγὴ) τὸ ὄνομα ὅμως τοῦτο μετετράπη παρὰ τοῦ λαοῦ εἰς Κ ο ρ ν ὅ ς καὶ αὐτῷ καλεῖνται ἤδη ἡ λαγγαδία, παρακείμενον βουνὸν καὶ αὐτὴ ἡ Ἄβυσσος.

Ἅγιος Σώστης. Πρὸς Ν. τῶν ἐκβολῶν τοῦ χεϊμάρρου Λαγανᾶ εἶνε μικρὸν ἀκρωτήριο καλούμενον Ἅγιος Σώστης καὶ ἔναντι τούτου σκόπελος ὁμώνυμος. Ἐξ αὐτῶν ἐξορῶσονται παρώδεις καὶ μαρμαριώδεις λίθοι χρήσιμοι πρὸς οἰκοδομὰς. Ὁ σκόπελος οὗτος ἀπετέλει τὴν ἄκρην τοῦ ἀκρωτηρίου, ἀλλὰ τῷ 1632 ὑπὸ μεγάλου σεισμοῦ ἐσχίσθη καὶ ἀπέχωρίσθη, καὶ οὕτω ἐσχηματίσθη ὁ ὁμώνυμος σκόπελος.

Ἄρκαδιανόν κλπ. Νοτιοδυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου ἐκβάλλει ἕτερος μικρὸς χεϊμάρρος καλούμενος Ἄρκαδιανόν. Εἰς τὸ μέρος τούτου εἰκάζουσι τινες τῶν ιστοριογράφων Ζακύνθου ὅτι ὑπῆρχε τὸ ἀρχαῖον ὄχυράμα Ἄρκαδία, καὶ τὸ ὅποιον ὑπῆρχε μέχρι τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς. Περαιτέρω τούτου εὐρέθησαν τάφοι, πλάξ ἐνεπίγραφος κλπ.

Ἡ ἐπιφάνεια τῆς περιοχῆς Λιθακιᾶς εἶνε μᾶλλον λοφώδης καὶ ἐν μέρει ὄρεινῇ, περιέχουσα σταφιδαμπέλους καὶ ἐλεῶνας· τὸ ὄρεινὸν ὅμως μέρος εἶνε ἀνεπίδεκτον καλλιεργείας. Πολλοὶ δὲ λοφίσκοι ἐν αὐτῇ συνίστανται ἐκ γύψου. Εἰς Λιθακιὰν παράγεται ὠραῖος μαθρος οἶνος.

Μαρθωνήσι. Ἐναντι τοῦ Κορνοῦ περὶ τὰ δύο χιλιάμ. πρὸς Α. ὑπάρχει νησιδίον καλούμενον Μαρθωνήσι ἀνήκον εἰς τὴν εὐγ. οἰκ. Μακρῆ. Εἰς αὐτὸ ὑπάρχει Μοναστήριον τῆς Θεοτόκου διαλελυμένον. Ἀποθιθασθέντες δὲ ἐνταυθα τῷ 1686 πειραταὶ ἠχμαλώτισαν τέσσαρας καλογήρους καὶ ἄλλους λαϊκοὺς. Πρὸς Δ. τοῦ νησιδίου τούτου ἐκτείνεται ἀκρωτήριο καλούμενον Μαρθιδιᾶς ἢ Κερὶ. Τοῦτο ὑπάγεται εἰς τὸν δῆμον Ναφθίων. Τὸ Κερὶ καὶ ὁ Γέρακας περικλείουσι τὸν κόλπον Λαγανᾶν καὶ ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὰ 11 χιλιάμετρα.

Πισινότας κατ. 4100.

Βορείως τῆς Λιθακιᾶς περὶ τὸ ἐν χιλιάμ. εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Μεγάλου βουνοῦ καὶ ἀνωτέρω τῆς θέσεως Ἀμυγδαλιᾶ κείται τὸ χωρὶον Πισινότας. Τοῦτο εἶνε πρωτ. τοῦ δήμου καὶ ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον (1).

Μουζάκη κατ. 4480.

Πλησιαστάτα τοῦ Πισινότος πρὸς Β. κείται τὸ χ. Μουζάκη. Ὁ δὲ ἀρχομένη ἐξ ἐκείνης τοῦ Κερίου ἐν τῇ θέσει Μποναφέ καὶ πρὸς

1) Ἐκ τῆς πόλεως μέχρι τοῦ χ. Πισινότος καὶ Μουζάκη εἶνε 9 χιλιάμ.

Δ. ανερχομένη φέρει εἰς Μουζάκη.

Κατὰ τὸ 1824 μετὰ τὰ ἐν Ὑψολίθῳ συμβάντα, ὅτε παρὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἐκηρύχθη ἐν τῇ νήσῳ ὁ στρατιωτικὸς νόμος καὶ ὁ ἀφοπλισμὸς τῶν κατοίκων, οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου ἠπειθήσαν καὶ τότε μόνον ὑπέκυψαν καὶ παρέδωκαν τὰ ὄπλα ὅτε ἤρχισεν ὁ βομβαρδισμὸς τοῦ χωρίου ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ.

Δ ρ α κ ο σ π η λ ι ά. Εἰς τὴν ἀκρῶρειαν τοῦ Μεγάλου βουνοῦ ὑπάρχει μέγα σπήλαιον καλούμενον Δρακοσπηλιά. Ἐκείθεν τῆς ἀκρῶρειας συνέχεται ὁ δῆμος Ναφθίων.

Ζ α χ α ρ ί α. Εἰς τὰς βορείους κλιτύας τοῦ Μεγάλου βουνοῦ ἐκξορούσσονται πλάκες λευκοτάται καὶ μαλακαί, αὗται καλοῦνται ἀπλάκες τοῦ φούρνου, διότι χρησιμεύουσι πρὸς ἀσφάλειν τῶν φούρνων. Τὸ μέρος τοῦτο καλεῖται Ζαχαρία.

Π α λ η ο χ ῶ ρ α. Κατωτέρω τῆς θέσεως Ζαχαρία τὸ μέρος καλεῖται Παληοχώρα. Ἐνταῦθα ὑπῆρχε τὸ πάλαι συνοικία, τῆς ὁποίας εὐρέθησαν διάφορα λείψανα καὶ τάφοι. Ἱστοριογράφοι τινὲς ζακύνθιοι παραδέχονται ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἡ ἀρχαιοτέρα πόλις τῆς Ζακύνθου. Εἰς Παληοχώραν παρὰ τῇ ἀγροτικῇ ὁδῷ ὑπάρχει ναὸς τοῦ ἁγ. Πέτρου καὶ φρέαρ μεταλλοῦχου ὕδατος, ἔχοντος τὴν ὁσμὴν καὶ τὴν γεῦσιν τοῦ ὕδατος τῆς Πίσεως (1).

Μ π ρ ο ῦ μ α κ λ π. Κατωτέρω τῆς Παληοχώρας καὶ βορείως τῆς ὁδοῦ Μουζάκη εἶνε ἡ ἑπαυλις τῶν ἀδελφῶν Μακρῆ καλουμένη Μπρούμα.

Βορείως τῆς Παληοχώρας καὶ Μπρούμα συνέχεται ὁ δῆμος Ὀπιταίδων.

Ἡ περιφέρεια τῶν χ. Πισινόντος καὶ Μουζάκη εἶνε πεδινὴ καὶ λοφώδης περιλαμβάνουσα καὶ τὰς ἀνατολικὰς κλιτύας τοῦ Μεγάλου βουνοῦ. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι καὶ λοφίσκοι τινὲς ἐκ γύψου. Ἡ περιφέρεια αὕτη, πλὴν τῆς ὁρεινῆς, περιέχει σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ τινὰ χωράφια.

Α Ν Δ Κ Ε Φ Λ Λ Δ Ι Ω Σ Ι Σ

Ὁ δ. Λιθακιωτῶν ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῶν δ. Ψωφίδος καὶ Ὁ.

1) Κατὰ τὰς διαβιβασιώσεις τῶν περιοίκων ὅταν πνέωσιν ἄνεμοι νότιοι τὸ ὕδωρ τοῦ φρέατος τούτου ἔχει περισσοτέραν ὁσμὴν πίσεως ἢ ὅταν πνέωσιν ἄνεμοι ἄλλοι.

πιταϊδων, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Νιφθίου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ζακύνθου καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ κόλπου Λαγανῆ. Περιέχει δὲ ἑπτὰ χωρία τὰ ἑξῆς: Πισινόντας πρῶτ. (κ. 1100), Μουζάκη (κ. 1180), Λιθακίαν (κ. 900), Λούρον καὶ Καλαμάκιαν (κ. 250), Παληοκάντουρον καὶ Ροῖδον (κ. 800). Τὰ τέσσαρα ταῦτα τελευταῖα χωρία εἶνε ἀρχαῖως κατοικημένα.

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ δήμου Λιθακιωτῶν εἶνε πεδινή μετὰ πολλῶν γηλόφων καὶ ἐν μέρει ὄρεινῆ. Καὶ τὸ μὲν ὄρεινὸν μέρος εἶνε ἀνεπίδεκτον καλλιεργείας, τὸ δὲ λοιπὸν περιέχει σταφιδοκμύλους, ἐλαιῶνας καὶ χωράφια. Εἰς τὴν περιφέρειαν Λούρου σχηματίζεται ἐν ὄρῳ χειμῶνας ἡ Λίμνη τοῦ Μικρῆ, ἣτις κατὰ τὸ θέρος ξηραίνεται. Ἐνταῦθα διατηροῦνται βουστάσια καὶ πάμνια προβάτων, ἀλιεύονται ἐγγέλεις καὶ ὀφρεύονται πτηνά.

Πρὸς Ν. τῆς Λιθακίης περὶ τὰ τέσσαρα χιλιόμετρα εἶνε ἡ Ἄβυσσος ἢ Κορνὸς μέγα χάσμα γῆς καὶ βαθύτατον πλήρες πηγαίου ὕδατος. Τὰ παράλια τοῦ δήμου ἐκτείνονται ἀπὸ τὸν Ὑψόλιον μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κορνοῦ· ταῦτα εἶνε ταπεινά καὶ ἀμμόδη κατάληλα πρὸς ἀλιείην.

Ἐντὸς τοῦ κόλπου Λαγανῆ ὑπάρχουσι τὰ νησίδια Μαριθωνίαι καὶ Ηελούζον, ὁ σκόπελος Ἄγιος Σώστης καὶ τινες ὕφαλοι.

Οἱ κάτ. τοῦ δήμου εἶνε 4,210 γεωργοὶ καὶ γαιοκτήμονες.

Δ ἦ μ ο ς Ὀ π ι τ α ἰ δ ῶ ν κατ. 2,600

Πρὸς Β. τοῦ δήμου Λιθακιωτῶν εἶνε ὁ δ. Ὀπιταϊδῶν.

Γ κ έ ρ μ π ε σ η. Ἀπὸ Παληοκάντουρον (ἑπαυλιν Καρρέρ) ἡ ὁδὸς Ρωμηρίου διευθύνεται πρὸς Δ. καὶ διέρχεται διὰ μέσου σταφιδοκμύτου πεδιάδος καὶ εἶτα πηλοσίων γηλόφων. Ἐνταῦθα δεξιόθεν εἶνε ἡ περιοχὴ Γκέρμπεση ἔνθα ὑπῆρχεν ἄλλοτε ὁμώνυμον χωρίον.

Ρωμύριον, κατ. 600.

Ἀπὸ Γκέρμπεση προχωροῦσα ἡ ὁδὸς διέρχεται ἀπὸ τὴν περιοχὴν Φτεράδη καὶ φέρεῖ εἰς Ρωμύριον. Τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται πρὸς Β. τοῦ Μουζάκη εἰς τοὺς πρόποδας βουνοῦ καλυμμένου Παληοκάστρου. Εἰς Ρωμύριον ὑπάρχει γραμματὸσχολεῖον.

Βρομονέρι. Πλησίον τοῦ Ῥωμυρίου πρὸς Δ. εἶνε πηγὴ θεο-
ούχου ὕδατος καλουμένη Βρομονέρι καὶ πρὸς Δ. ἐτέρη γλυκῆς, κα-
λουμένη Κάναλη.

Μισοδώρα. Νοτίως τοῦ αὐτοῦ χωρίου καὶ πλησίον τῆς θί-
σεως Ζαχαρία εἶνε ἡ περιοχὴ Μισοδώρα, καὶ ἐντεῦθεν ἐξορύσσονται
πλάκες τοῦ φούρνου.

Λαγοπόδον κατ. 600.

Ἄνωθεν τοῦ Ῥωμυρίου ΒΑ εἰς τὰς κλιτύας τοῦ βουνοῦ Παληόκαστρον
εἶνε τὸ χωρίον Λαγοπόδον. Ἰδίᾳ ὁδὸς ἀρχομένη ἐξ ἐκείνης τοῦ Ῥω-
μυρίου εἰς Φτερωδὴ φέρει εἰς Λαγοπόδον (1).

Παληόκαστρον. Τὸ ἄνωθεν τοῦ Λαγοπόδου βουνὸν προσε-
ξέχει ὀλίγον τῆς ὁροσειρᾶς καὶ εἶνε χαμηλότερον τῶν ἐκατέρωθεν ὄ-
ρέων. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ερείπια ἀρχαίου ὀχυρώματος· ταῦτο κα-
λεῖται Παληόκαστρον, ἐτι δὲ καὶ Παληοφυλακῆς. Ἐνταῦθα εὐρέθη-
σαν τάφοι κλπ. Δυσμῶθεν τοῦ Παληοκάστρου διέρχεται τὸ ὄριον τοῦ
δήμου.

Αἱ περιοχαὶ τοῦ Ῥωμυρίου καὶ Λαγοπόδου εἶνε μᾶλλον λοφώδεις,
περιλαμβάνουσαι καὶ τὰς ἀνατολικὰς κλιτύας τῶν πλησίον ὄρέων,
περιέχουσι δὲ σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ τινα χωράφια.

Ἄγρια. Πλησίον τοῦ μετοχίου Καψοκεφάλου ἐκ τῆς ὁδοῦ Βο-
λιμῶν ἀρχεται ἡ ὁδὸς Κοιλιωμένου, ἧτις διευθύνεται πρὸς δυσμᾶς.
Αὕτη διέρχεται ἀπὸ τὴν περιοχὴν Χαλιμερὸ βορείως τοῦ Παληοκέν-
τουνου καὶ φέρει εἰς Ἄγριαν, ἐνθα εἶνε ἡ ἔπαυλις τῆς εὐγ. οἰκογ. Κου-
μούτου κλλ.

Ἡ Ἄγρια εἶνε πεδιάς γόνιμος εἰς σταφιδαμπέλους.

Ἐντεῦθεν προχωροῦσα ἡ ὁδὸς διέρχεται νοτίως ναοῦ τῆς Θεοτόκου
Εὐτοχίδος καλουμένης, καὶ ἐντεῦθεν μετ' ὀλίγον φέρει εἰς Μαχαιράδον.

Μαχαιράδον κατ. 1500.

Ἡ κώμη αὕτη κεῖται βορείως τοῦ Λαγοπόδου παρὰ τοὺς βορείους
πρόποδας ὄρους, τοῦ ὁποίου ἡ ἀκρόρεια καλεῖται Βολιοῦς καὶ ὑπάγε-
ται εἰς τὸν δ. Ναφθίων. Τὸ Μαχαιράδον εἶνε ἡ μεγαλητέρη κώμη

1) Ἡ ἀπόστασις ἐκ τῆς πόλεως μέχρι Ῥωμυρίου καὶ Λαγοπόδου εἶνε
περὶ τὰ 9 χιλιομ.

Ψωφίδος

Αγρία
Ν. Εὐτοχίδος

Καφάρ

Γιέρπεση

Μελινάδον

Μαχαιράδον

Φτερώδη

Ρομβήριον

Μισσώρα

Δαγοπόδον

Παλιόκαστρον

ΔΗΜΟΣ ΟΠΙΤΑΪΔΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

τῆς νήσου καὶ πρωτ. τοῦ δήμου, ἔχει δύο δημ. σχολεῖα τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων, μικρὸν ἀτμόμυλον καὶ λαμπρὸν νκὸν τῆς ἀγ. Μιχύρας. (1)
 Εἰς τοῦτον τῆ 5 Μαΐου τελεῖται μεγάλη πανήγυρις.

Ἐκ τῆς Μαχαιράδου ἡ ὁδὸς κοιλιωμένου ἀνέρχεται διὰ στροφῶν εἰς Λαγοπόδον καὶ ἐντεύθεν εἰς τὰς κλιτύας τοῦ Παληοκάστρου. (2)

Μελινάδου κατ. 100.

Πρὸς Β. τοῦ Μαχαιράδου εἰς μικρὴν ἀπόστασιν παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς ὄροσειρᾶς, κείται τὸ χ. Μελινάδου. Εἰς αὐτὸ ὑπάρχει νκὸς τοῦ ἀγ. Δημητρίου, εἰς τὸν ὅποιον εὐρίσκονται τέσσαρες στήλαι μαρμαρίναι καὶ λίθος τετράγωνος ἐπίσης μαρμαρίνος μετ' ἐπιγραφῆς. Καὶ αἱ μὲν στήλαι στηρίζουσιν ἤδη τὴν στέγην τοῦ νάρθηκος, ὁ δὲ λίθος εἶνε θεμελιωμένος ὡς κίων τῆς ἱερᾶς τραπέζης. Ταῦτα εἶνε λείψανα ἀρχαίου εἰδωλοκρατικοῦ νκοῦ τῆς Ὀπιταίδος Ἀρτέμιδος ὑπάρχαντος κατὰ τὰ μέρη ταῦτα. (3)

Αἱ περιοχαὶ Μαχαιράδου καὶ Μελινάδου εἶνε πεδιναὶ μετὰ τινων γηλόφων· εἰς ταύτας ἀνήκει καὶ μέρος τῶν κλιτύων τῆς ὄροσειρᾶς, περιέχουσαι δὲ σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ τινα χωράφια.

Α Ν Α Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ω Σ Ι Σ

Ὁ δ. Ὀπιταίδων ὀρίζεται πρὸς Ν. καὶ ΝΑ ὑπὸ τοῦ δ. Λιθακιωτῶν, πρὸς τὰ ΒΑ ὑπὸ τοῦ δ. Ἀρτεμισίων, πρὸς τὰ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ δ. Ψωρίδος καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ναφθίων.

Ὁ δῆμος οὗτος περιλαμβάνει τέσσαρα χωρία τὰ ἐξῆς: Μαχαιράδου τὴν μεγαλειτέραν κώμην τῆς νήσου πρωτ. αὐτοῦ (κ. 1500), Ρωμύριον (κατ. 400), Λαγοπόδον (κ. 600) καὶ Μελινάδον (κ. 100).

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ δ. Ὀπιταίδων εἶνε πεδινὴ μετὰ τινων γηλόφων, περιλαμβάνουσα καὶ τὰς κλιτύας τῶν ὀρίων, περιέχει δὲ σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ τινα χωράφια.

- 1) Ὁ ναὸς οὗτος ἔχει ὑψηλὸν καθωνοστάσιον.
- 2) Ἐκ τῆς πόλεως ἕως Μαχαιράδου εἶνε 9 χιλίαι.
- 3) Ἡ ἐπιγραφή εἶνε ἡ ἐξῆς « Ἀρχικλῆς Ἀριστομένης καὶ Ἀλικιδάμα Ἀρχικλέος Κληνίππαν τῶν αὐτῶν θυγατέρα θεοκολήσασαν Ἀρτέμιτι Ὀπιταίδει. Ἐκ τούτου ἐδόθησαν τὰ ὀνόματα τῶν πλησίον δήμων τοῦ μὲν Ὀπιταίδων τοῦ δὲ Ἀρτεμισίων.

Εἰς Μελινάδον ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγ. Δημητρίου ὑπάρχουσι τέσσαρες μαρμάριναι στήλαι καὶ λίθος τετράγωνος μετ' ἐπιγραφῆς, λείψανα ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ὀπιταίδος Ἀρτέμιδος.

Οἱ κατ. τοῦ δ. Ὀπιταίδων εἶνε 2,600 γεωργοὶ καὶ γαιοκτήμονες.

Δῆμος Ἀρτεμισίων κατ. 2300.

Ὁ δ. Ἀρτεμισίων κεῖται πρὸς τὰ ΒΔ τοῦ Ὀπιταίδων.

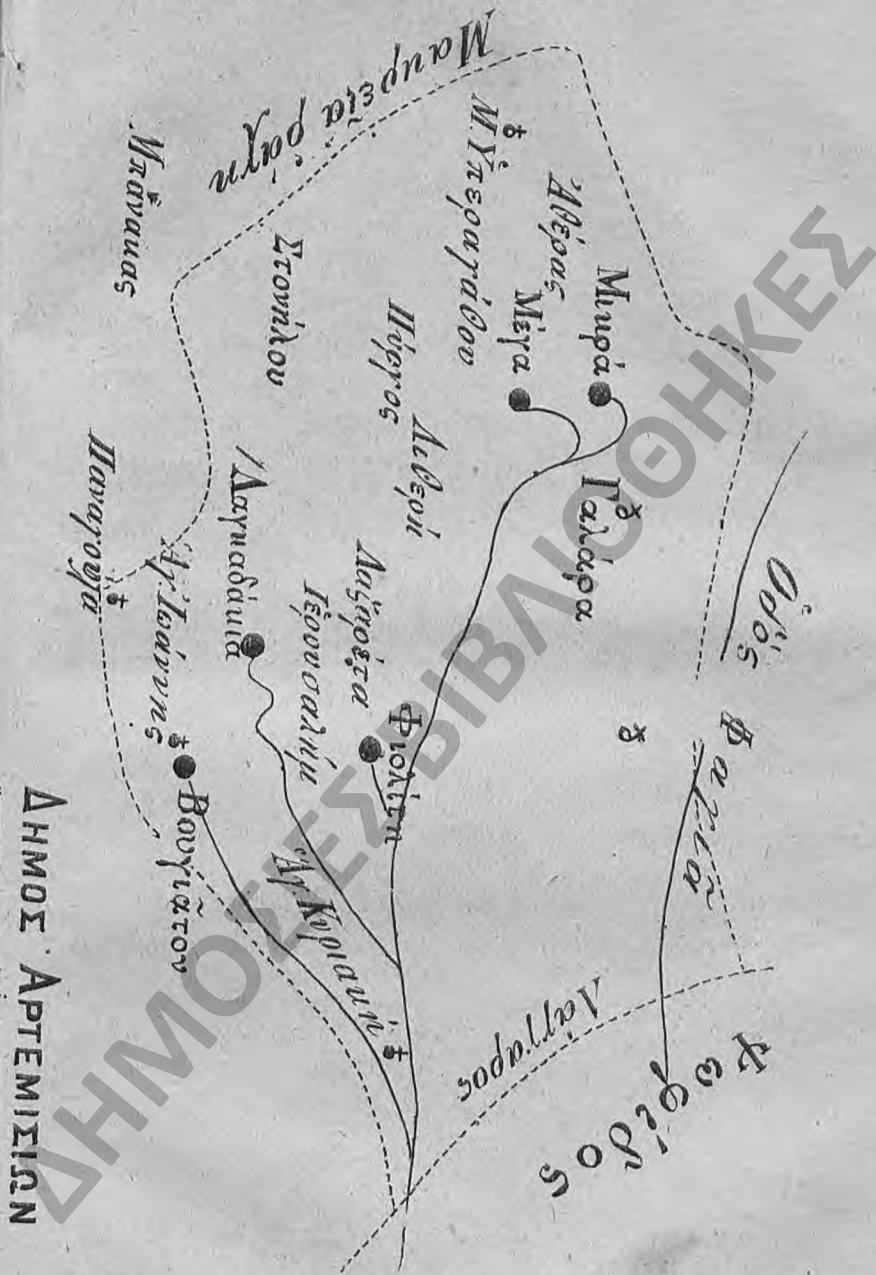
Μάνακα. Περικτέρω τῆς γεφύρας τοῦ Χαμουζᾶ ἀρχεται ἡ ὁδὸς Βουγιάτου ἐξ ἐκείνης τῶν Γαλέρων καὶ προχωροῦσα μεταξὺ ἐλαιῶνων διέρχεται ἐκ τῶν προπόδων γηλόφου καλουμένου Ἀγία Κυριακή. Ἐνταῦθα εἶνε ἡ περιοχὴ Μάνακα, ἐν τῇ ὁποία ὑπῆρχεν ἄλλοτε συνοικία καὶ εὕρισκονται πολλὰ θεμέλια κτιρίων κτλ.

Βουγιάτον κατ. 530

Ἀπὸ Ἀγ. Κυριακῆν ἡ ὁδὸς προχωροῦσα διέρχεται ἐκ τῆς ἐπαύλεως Κοκκίνη καὶ φέρεῖ εἰς τὰ χωρία Βουγιάτον καὶ Μελινάδον (1). Τὸ Βουγιάτον κεῖται πρὸς Β. καὶ πλησίον τοῦ Μελινάδου πρὸς τοὺς πρόποδας τῆς ὁροσειρᾶς.

Ναὸς Ἰωάν. τοῦ Θεολόγου. Εἰς Βουγιάτον παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ εἶνε ναὸς ἀρχαῖος Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Οὗτος εἶχε κτισθῆ ἐν ἀρχῇ διπτερος, ἡ δὲ μία αὐτοῦ πτέρυξ ἀπεπέλει ἕτερον ναὸν τῆς ἁγ. Παρασκευῆς. Τὸν ναὸν τοῦτον κατέστρεψαν οἱ πειραταὶ καὶ οὕτω τὸ οἰκοδόμημα ἐπιδιορθωθὲν μετετράπη ὡς ἔχει ἤδη κρημισθέντων καὶ ἀφαιρεθέντων τῶν ἐκατέρωθεν πτερώγων, ὃ δὲ ναὸς τῆς ἁγ. Παρασκευῆς δὲν ὑπάρχει πλέον. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ αὐτοῦ ὑπάρχουσι μέρη τεσσάρων μαρμαρίνων στηλῶν καὶ ἄλλα διάφορα θραύσματα μαρμαρίνων πλακῶν λελαξευμένων. Ταῦτα μαρτυροῦσιν εἰ ἐνταῦθα ὑπῆρχε τὸ πάλαι ὀιδωλολατρικὸς ναὸς τῆς Ὀπιταίδος Ἀρτέμιδος, ὅστις μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς εἰδωλολατρείας ἐν Ζακύνθῳ, μετετράπη εἰς χριστιανικὸν ναὸν.

1) Ἐκ τῆς πόλεως μέχρι τῶν χωρίων τούτων εἶνε περί τὰ 10 χιλιόμετρα.

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

νικόν (4). *Οχι μακρὰν τοῦ ναοῦ πρὸς Δ. ὑπάρχει βρύσις ὕδατος ποσίου ὕδατος.

Λαγγαδάκια π. 600.

*Ανωθεν τοῦ Βουγιάτου εἰς τὰς κλιτύας τῆς αὐτῆς ὄροσειρας καὶ πλησίον λαγγαδίας κεῖται τὸ χ. Λαγγαδάκια. Ἐκ τῆς ὁδοῦ Γαλάρων περαιτέρω τοῦ Χαμουζᾶ πλησίον μικροῦ ἀτμομύλου ἀρχεται ἡ ὁδὸς Λαγγαδακίων, ἣτις ἀνέρχεται εἰς τὸ χωρίον ταῦτο (2). Αἱ περιοχαὶ Βουγιάτου καὶ Λαγγαδακίων περιλαμβάνουσι τὰς κλιτύας τῆς ὄροσειρας, τοὺς πλησίον γηλόφους καὶ μέρος πεδινόν. Τὰ μέρη ταῦτα πλὴν τῶν ἀνεπίδεντων καλλιέργειας κλιτύων, περιέχουσι σταφιδαμπέλους, ελαιῶνας καὶ χωράφια.

Φιολίτη κατ. 310.

Κάτωθεν τῶν Λαγγαδακίων πρὸς Β. εἰς τὴν πρόποδα κεῖται τὸ χ. Φιολίτη· τοῦτο εἶνε πρωτεύουσα τοῦ δήμου καὶ ἔχει δημοτ. σχολεῖον.

*Απὸ τὸν ἀτμομύλον ἡ ὁδὸς Γαλάρων προχωρεῖσα διέρχεται πλησίον τοῦ Φιολίτη.

*Ιε ρ ο υ σ α λ ἡ μ. *Ανωθεν τοῦ Φιολίτη πρὸς Ν. μέρος καλεῖται Ἱερουσαλὴμ (3). Ἐνταῦθα τὸ 1891 ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἀπεργονίασα τρεῖς ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου ὡς λαβόντων μέρος εἰς τὴν ἐν Ἰψολίθῳ στάσιν ἐκρέμασεν εἰς στύλους ἐντὸς σιδηρῶν κλωβῶν τὰ σώματα αὐτῶν πιασμένα.

Λ α ζ α ρ έ τ α. Πρὸς τὰ ΒΔ τοῦ Φιολίτη ὑπῆρχεν ἄλλοτε τὸ ἀρχαῖον Φιολίτη, τοῦτου ἡ θῆσις καλεῖται Λαζαρέτα.

*Ἡ περιοχὴ Φιολίτη εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πεδινὴ περιέχουσα σταφιδαμπέλους καὶ ελαιῶνας.

1) Ἐκ τῶν σπηλῶν τούτων αἱ μὲν δύο εἶνε θεμελιμένα ἔμπροσθεν τοῦ Εἰκονοστασίου πρὸς τὰ ἄκρα καὶ χρησιμεύουσιν ὡς κρηπήγια, αἱ δὲ ἄλλαι δύο ἔχουσι τετρῆ ἐκατέρωθεν τῆς ἐσωτερικῆς θύρας τοῦ γυναικωνίτου τὰ δὲ θραύσματα τῶν πλακῶν εἶνε ἐσπρωμένα εἰς τὸ ἔδαφος, μεταξύ τῶν ὁποίων ὑπάρχει καὶ πλάξ ἐνεπίγραφος τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς, μαρτυροῦσα τὴν ἀνακαινίσιν τοῦ εἰρημ. ναοῦ τῆς ἀγ. Πρασκευῆς. Ἐνταῦθα ὑπῆρχε καὶ ἕτερα πλάξ ἀρχαία ἔχουσα τὴν λέξιν «Κριτόλαος», ταύτην ἀφήρσεν ὁ ἀγγλος Ἄρμστὴς Νοῦγεντ.

2) *Ἐκ τῆς πόλεως ἕως εἰς Λαγγαδάκια εἶνε περὶ τὰ 40 χιλ.

3) *Ὁρα δ. Ἀρχαίων σελ. 64 σημείωσιν 2.

Στανήλου Πύργος. Ἀθήρας. Αὐσμήθεν τοῦ Φιολίτη ὑψοῦται τὸ ὄρος Στανήλου χωριζόμενον ἀπὸ τὸ πρὸς Ν. ἕτερον ὄρος Τριφύλλι διὰ τῆς λαγγαδίας τῶν Λαγγαδακίων. Πρὸς Β. τοῦ Στανήλου συνέχονται αἱ κορυφαὶ Πύργος καὶ Ἀθήρας (ὑψ. 548 μέτρ.) Εἰς τοὺς ἀνατολικούς πρόποδας τούτων εἶνε πυριτόλιθος (ισακμακόπετρα), διὸ τὸ μέρος τοῦτο καλεῖται Λιθερή. Περαιτέρω κείνται τὰ χωρὶς Γαλάρα.

Γαλάρον μέγα (κ. 360). Γαλάρον μικρὸν (κ. 500).

Ἀπὸ Φιολίτη ἡ ὁδὸς Γαλάρων προχωροῦσα παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν εἰρημένων ὀρέων φέρεῖ εἰς Γαλάρα. Ταῦτα εἶνε δύο χωρὶς κείμενα πλησίον ἀλλήλων εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἀθήρας, καὶ τὸ μὲν πρῶτον καλεῖται Μέγα τὸ δὲ δεύτερον τὸ πρὸς Β. καλεῖται Μικρὸν. Εἰς Γαλάρα ὑπάρχουσι δύο δημ. σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλείων, καὶ ὠραία ἐπαυλὶς τῆς εὐγ. οἰκ. Γαήτη Φωσκάκη.

Ἐξωθεν τοῦ Μικροῦ Γαλάρου πρὸς Β. εἶνε ἐρύσις ἀφθόνου ποσίου ὕδατος.

Μονὴ τῆς Θ. Ὑπεραγάθου. Βορείως τοῦ Ἀθήρα ὑπάρχει λαγγαδία καλουμένη Λαγγάδα τῆς Ὑπεραγάθου. Διὰ τῆς λαγγαδίας ταύτης ἀνέρχεται ἀτραπὸς καὶ φέρεῖ εἰς κοιλάδα κειμένην εἰς ὕψος 494 μέτρων. Αὕτη ἔχει πρὸς Α. τὰς ἀκρωτείας Πύργων καὶ Ἀθήρας καὶ πρὸς Δ. τὴν Μακρείαν ῥάχην (ὑψ. 613 μ.). Εἰς τὴν κοιλάδα ταύτην ὑπάρχουσι χωράφια, σταφιδάμπελος καὶ δύο δάση, τὸ μὲν πρὸς τὴν Ἀθήρα, τὸ δὲ πρὸς τὴν Μακρείαν ῥάχην. Πλησίον τοῦ πρώτου καὶ ἐμπροσθεν τῆς κοιλάδος εἶνε μικρὰ Μονὴ τῆς ἀγ. Αἰκατερίνης ἐπονομαζομένη τῆς Θ. Ὑπεραγάθου (1). Αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν τοῦ Σινᾶ καὶ εἶνε ἠνωμένη μετ' ἐκείνης τῶν Σιναιτικῶν εἰς Κήπους.

Ἐκ τῆς ἀκρωτείας τῆς Μακρείας ῥάχης διέρχεται τὸ ὄριον τῶν παρκειμένων δήμων Ἀρτεμισίων καὶ Ναφθίων.

Βαρκὰ κ τ λ. Κάτωθεν τῶν Γαλάρων καὶ τοῦ Φιολίτη ἐκτείνεται κοιλάς γονιμοτάτη πλήρης σταφιδάμπελων, μέρος ταύτης καλεῖται Βαρκὰ. Τὸ πρὸς Α. τῶν Βαρκῶν μέρος καλεῖται Λάγγαρος διότι ἐντεῦθεν διέρχεται μέγαν λαγγάδιον, τὸ ὅποιον περαιτέρω σχημα-

1) Ἐνταῦθα διαμένει εἰς καλὴν ἡμέραν, εἰς δὲ τοὺς Κήπους ἐνδιαίτηται ὁ Ἠγεύμενος μεθ' ἑνὸς καλογήρου.

ΣΗΜΟΣ ΜΕΣΟΤΑΙΩΝ

B

Άρξαιδίων

Βρωμονέοι

Α 50
Αρ. Χαράλαμπος
Φ

Μαθαιών

Αρ. Δημήτριος

48

Αρταίμων

Καβούρσοι

Άρτεμισίων
N

Βράτη

Μαυρομανιάς

Μερτούλα

Αράχα

Αρ. Νικόλαος +
Συολιαδου

Φαρία

Βουνό
Λαλότη

Καίμεσο

Κυμκάρια

Παρήγορος

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

τίζει τὸ λεγόμενον ποτάμι τοῦ Χαμουζᾶ, καὶ εἶνε τὸ ὄριον τοῦ δήμου.

Πρὸς Β. τῶν Βαρκῶν ὑψοῦται γήλοφος ἐλαιόφυτος· ἐπὶ τῆς κορυφῆς τούτου ὑπάρχει ἀνεμόμυλος τοῦ Κούπα καλούμενος· βορείως τοῦ γηλόφου αὐτοῦ συνέχεται ὁ δ. Μεσογαίων. Ἡ περιοχή Γαλάρων εἶνε πεδινὴ καὶ ὄρεινὴ μετὰ λοφώδους μέρους, καὶ ἔμην ὄρεινὴ εἶνε ἀνεπίδεκτος καλλιεργείας, ἡ δὲ λοιπὴ μετὰ τῆς κοιλάδος τῆς Ὑπεραγάθου περιέχει σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ ἀγρούς.

Α Ν Δ Κ Ε Φ Α Λ Α Φ Ι Ω Σ Ι Σ

Ὁ δ. Ἀρτεμισίων ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ δ. Μεσογαίων, πρὸς τὰ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ Ψωφίδος πρὸς τὰ ΝΑ. ὑπὸ τοῦ Ὀπιταίδων καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ναφθίων.

Ὁ δ. Ἀρτεμισίων περιέχει πέντε χωρὶς τὰ ἐξῆς· Φιολίτη πρωτ. (κατ. 310), Βουγιάτον (κ. 550) Λαγγαδάκια (κ. 600), Γαλάρον μέγα (κ. 360) καὶ Γαλάρον μικρὸν (κ. 500).

Εἰς Βουγιάτον εἶνε ναὸς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀρχαῖος. Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἄλλοτε ναὸς τῆς Θεᾶς Ἀρτέμιδος Ὀπιταίδος.

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ δήμου εἶνε πεδινὴ, λοφώδης καὶ ὄρεινὴ. Καὶ ἡ μὲν ὄρεινὴ εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνεπίδεκτος καλλιεργείας, ἡ δὲ λοιπὴ εἶνε καλῶς καλλιεργημένη περιέχουσα σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ χωράφια.

Ἄνωθεν τῶν Γαλάρων ὑψοῦται τὸ ὄρος Ἀθήρας. Πρὸς Δ. τῶν ἀκρωρείων τούτου εἰς 494 μέτρων ὑπάρχει κοιλάς, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται μικρὰ Μονὴ τῆς Θεοτ. Ὑπεραγάθου.

Οἱ κάτ. εἶνε 2300 γεωργοὶ καὶ γαιωκτῆμονες.

Δῆμος Μεσογαίων κατ. 2,500 (1)

Πρὸς Β. τοῦ δήμου Ὀπιταίδων συνέχεται ὁ Μεσογαίων.

Κ α θ ο ὔ ρ ο υ. Πρὸς Β. τοῦ μύλου τοῦ Κούπα ἐκτείνεται πε-

1) Ὡνομάσθη αὐτῷ ὡς κείμενος ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν τοῦ δήμου.

δὲς καλουμένη τοῦ Καβούρου· αὕτη εἶνε πλήρης σταφιδάμπελων καὶ ὀνομαστὴ διὰ τὴν γενιμότητά της.

Φαγιᾶ (κ. 420).

Δράκα (κ. 700).

Ἐκ τῆς ὁδοῦ Βολιμῶν πρὸς τοῦ ἑξωκκλησίου τοῦ ἁγ. Χερλάμπους (1) ἀρχεται ἡ ὁδὸς Φαγιᾶ διευθυνομένη πρὸς Α. αὕτη διερχομένη ἀπὸ Καβούρου ἀνέρχεται εἰς τὸ ὑψόμενον χωρίον (2). Τὸ χ. Φαγιᾶ κείται πρὸς Β. τῶν Γαλάρων παρὰ τοῦς πρόποδας βουνοῦ καὶ πλησίον μεγάλης λαγγαδίας, ἥτις καλεῖται λαγγάδα τοῦ Φαγιᾶ.

Εἰς Φαγιᾶ ὑπάρχει δημ. σχολεῖον καὶ περικαλλέστατος ναὸς τῆς μεγαλομάρτυρος Μαρίνης διπτερός. Εἰς τοῦτον τῆ 17 Ἰουλίου τελεῖται πανήγυρις. (3)

Τὸ ἄνωθεν τοῦ χωρίου βουνὸν καλεῖται τοῦ Ἀζλότη, ἢ δὲ ἀκρόρεια Στρογγυλὴ Κορυφῆ. Καὶ πρὸς Ν. μὲν τοῦτου εἶνε ἡ λαγγάδα τῆς Ἑπεραγάθου, πρὸς Β. δὲ ἡ τοῦ Φαγιᾶ ἢ Ἁγίας Μαρίνης. Κατωτέρω τοῦ Φαγιᾶ κείται τὸ χ. Δράκα ἐντὸς ἐλαιώνων.

* Λημιος Δημήτριος κατ. 640.

Ἀπὸ ἁγ. Χερλάμπου ἡ ὁδὸς Βολιμῶν προχωροῦσα πρὸς Α. διὰ τῆς σταφιδόφυτου περιοχῆς Πλακίκη φέρει εἰς ἅγιον Δημήτριον. Τὸ χωρίον τοῦτοχ ἔχει δημ. σχολεῖον καὶ ναὸν τοῦ ἁγ. Δημητρίου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπωνυμείται. Ἐνταῦθα κατασκευάζονται ὑπὸ τῶν κατόικων κέραμοι, πλίνθοι ὀπτοὶ (ταβλα) καὶ πυρίτις (4).

Βρομονέρι. Βορείως τοῦ χωρίου παρὰ τὰ ὄρια τοῦ Γερακίου εἰς θείαν Ἰψουῦ ὑπάρχει ἐντὸς ἀμπελώνος μεταξὺ δύο περικειμένων λοφίσκων λάκκος, ἐκ τοῦ ὁποίου πηγάζει θειοῦχον ὕδωρ γαλακτώδες τὸ χροῶμα καὶ δυσώδες τὴν ὁσμὴν, διὸ καλεῖται Βρομονέρι. Εἰς τοῦτο κατὰ τὸ θέρους μεταβαίνουν ἀσθεναῖς καὶ κέ-

1) Ὁρα δημ. Φωφίδος εἰς Σελ. 61

2) Ἡ ὁδὸς Φαγιᾶ εἶνε ἀμαξίτη μέχρι τῆς κατοικίας τῶν ἀδελφῶν Ζήβα ἢ Πλακῆ. Ἐνταῦθεν δὲ ἀνέρχεται ἀνωφερῆς ἐπὶ ἐν τέταρτον τῆς ὤρας μέχρι τοῦ χωρίου, τὸ ὅποιον ἀπέχει ἐκ τῆς πόλεως περὶ τὰ 12 χιλ.

3) Ἰὴν στέγην τοῦ ναοῦ τοῦτου ἐν τῷ μισῷ στηρίζουσι 4 μονόλιθοι κίονες, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἔχει ὕψος μέτ. 4,70 καὶ περίμετρον 1,82. Ὁ αὐτὸς ναὸς ἔχει καὶ ὑψηλὸν κωδωνοστάσιον.

4) Ἐκ τῆς πόλεως θωρ εἰς ἁγ. Δημήτριον εἶνε 10 χιλίωμ.

μνοσαι λουτρά ως εις την Τεταρτίαν.

Ἡ περιοχή τοῦ χ. ἁγ. Δημητρίου περιέχει λοφίσκους καὶ κοιλάδας πλήρεις σταφιδαμπέλων καὶ ἐλαιώνων.

Σκουλικάδον κατ. 900.

Πρὸς Δ. τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ κάτωθεν τοῦ Δράκα κείται τὸ χ. Σκουλικάδον ἐπὶ λοφίσκους μέρους. Τὸ πρὸς Α. τοῦ χωρίου ἄκρον καλεῖται Μερπούλα. Ὁδὸς ἀρχομένη ἀπὸ ἁγ. Δημητρίου καὶ πρὸς Δ. διὰ στροφῆς προχωροῦσα διέρχεται ἀπὸ Μερούλαν καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸ χωρίον. (1) Τὸ Σκουλικάδον εἶνε πρῶτ. τοῦ δήμου καὶ ἔχει δημοτ. σχολεῖον καὶ ναὸν τῆς Θεοτόκου (2).

Ἁγίος: Νικολάου. Κάτωθεν τοῦ Σκουλικάδου πρὸς Β. ἐκτείνεται γόνιμος κοιλάς πλήρης σταφιδαμπέλων. Εἰς τὴν δυσμικὴν ἄκρον ταύτης ἐν τῇ θάσει Καβουργιανῶν ὑπάρχει ναὸς τοῦ ἁγ. Νικολάου τοῦ Μεγαλομύτη. Ἐν τῷ ναῷ ταύτῃ ἡ εἰκὼν τοῦ ἱερέρχου εἶνε ἐξωγραφισμένη ἐπὶ λιθίνῃς πλακῶς ἐρριζωμένης ἐν τῇ γῇ. Ἡ εἰκὼν αὕτη εἶνε ἐκτισμένη εἰς τὸν βόρειον τοῖχον τοῦ ναοῦ πλαγίως τοῦ εἰκονοστασίου (3).

Βρομ. ο. ν. ε. ρ. ι. Ἀπὸ Ἁγίου Δημητρίου ἡ ὁδὸς Βολιμῶν διευθύνεται πρὸς Β. μεταξὺ ἐλαιώνων καὶ σταφιδαμπέλων. Ἀριστερόθεν ταύτης εἶνε κοιλάς περιέχουσα καὶ τινα περιβόλικα πορτοκαλεῶν, δεξιὰ δὲ ἐκτείνεται λοφισμαρὰ ἐλαιόφυτος, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἀνεμόμυλος. Κάτωθεν τούτου πλησίον τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ὑπάρχει πηγὴ ὀλίγου θειοῦχου ὕδατος. Τοῦτο εἶνε ὅμοιον μὲ τὸ ἐκεῖ πλησίον εἰς Ἰψους πηγάζον, διὸ καὶ αὐτὸ καλεῖται Βρομνέρι.

Χ. ἀ. ν. ι. π. ο. ὅ. Ἁ. ν. τ. ρ. ἰ. κ. ο. Μ. α. υ. ρ. ο. γ. ι. ε. ν. ν. ι. ἁ. Ἀπὸ τὴν πηγὴν τοῦ θειοῦχου ὕδατος προχωροῦσα ἡ ὁδὸς φέρεται εἰς θάσιν Χάνι τοῦ Ἀντρίκου· ἐνταῦθα ὑπάρχει μικρὸς ἀνεμόμυλος. Δυσμικῶς τούτου ἡ περιοχή καλεῖται Μυρογιαννιά. Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἄλλοτε χωρίον, εὐρέθησαν δὲ κιονόκρανα τάφροι, πλὴν ἐνεπίγραφος κλλ. Πρῶ-

1) Ἐκ τῆς πόλεως μέχρι Σκουλικάδου εἶνε 12 χιλίωμ.

2) Ὁ ναὸς οὗτος ἔχει ὑψηλὴν κωνοστασίον.

3) Ἡ εἰκὼν αὕτη ἔφερε μεγάλους ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ πρὸ τινων ἐτῶν μεταλλάξαν τὸ πρόσωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ οὕτω ἐξηφανίσθη ἡ ἀρχαία ζωγραφία.

γεωρῦσα ἐντεῦθεν ἡ ὁδὸς φέρει πλησίον πηγῆς καλουμένης Βρύση τοῦ
 εἰληνα τοῦ Μπράτη.

Ἡ περιοχή τοῦ Σκουλικάδου εἶνε λοφώδης καὶ πεδινή, περιέχει δὲ
 σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας, χωράφια καὶ περιβόλια τινα μὴ ποτιζόμενα
 κατὰ τὸ θέρος (ξερικά).

Κούκηση κατ. 340.

Πρὸς τὰ ΒΔ. τοῦ Σκουλικάδου κεῖται τὸ χωρίον Κούκηση. Πρὸ τῆς
 Βρύσης τοῦ Μπράτη, ἀμαξιτὴ ὁδὸς διευθυνομένη πρὸς Δ. φέρει εἰς τὸ
 χωρίον τοῦτο. Τὸ Κούκηση κεῖται ἐντὸς ἐλκιῶναν ἐπὶ πλαγίου ἐδά-
 φους εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Παληόμουλος. Βορείως
 τοῦ Παληόμουλου εἶνε μεγάλη λαγγαδία καλουμένη λαγγάδα τοῦ Κού-
 κηση. Κάτωθεν τοῦ χωρίου ὑπάρχουσι δύο ὑδρόμυλοι, οἵτινες ἀλέθουσι
 δι' ὑετίων ὑδάτων.

Ἡ περιοχή τοῦ χωρίου τούτου περιλαμβάνει τοὺς πρόποδας τοῦ Πη-
 ληόμουλου καὶ μέρος τῆς πεδιάδος, εἶνε γονιμοτάτη καὶ πλήρης στα-
 φιδαμπέλων καὶ ἐλαιῶνων.

Α Ν Α Κ Ε Φ Λ Α Α Ι Ω Σ Ι Σ

Ὁ δ. Μεσογαίων ὀρίζεται πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν δ. Ἀρκαδίων καὶ
 Ψωφίδος, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Ἀρτεμισίων, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ναρθίων
 καὶ πρὸς Β. συνέχεται ὁ Ἰτρίαιων.

Ὁ δ. Μεσογαίων περιέχει πέντε χωρία. τὰ ἐξῆς: Σκουλικάδον πρωτ.
 (κ. 800), Ἅγιον Δημήτριον (κ. 640), Δράκα (κ. 200), Φαγιᾶ (κ. 420)
 καὶ Κούκηση (κ. 340).

Ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ εἶνε πεδινή καὶ λοφώδης περιέχουσα σταφι-
 δαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ χωράφια.

Εἰς τὸ χ. Ἅγιον Δημήτριον κατασκευάζονται πλίνθοι, κίραμοι καὶ
 πυρίτις. Εἰς τὴν περιοχὴν τούτου εἰς θέσιν Βρωμονέρι ὑπάρχει πηγὴ
 Φειούχου ὕδατος, καὶ ἐτέρα ὁμοίου ὕδατος πλησίον τῆς ὁδοῦ Βολι-
 μῶν.

Οἱ κάτοικοι τοῦ δήμου τούτου εἶνε 2500 γεωργοὶ καὶ γαιωκτῆ-
 μονες.

Β. ΔΗΜΟΣ ΥΡΙΑΙΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

Δήμος Ἰγριαίων κατ. 2260. (†)

Πρὸς Β. τοῦ δ. Μεσογαίων συνεχεται ὁ Ἰγριαίων.

Πηγαδάκια κ. 640.

Ἐκ τῆς ὁδοῦ Βολιμῶν βορείως τῆς βρύσεως τοῦ Μπράτη ἀρχεται ὁδὸς διευθυνομένη πρὸς Δ. αὕτη φέρει εἰς Πηγαδάκια (2). Τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται παρὰ τοὺς πρόποδας ὑψηλοῦ ὄρους καλουμένου Κακῆ ράχη· ἀποτελεῖται δὲ ἐκ τριῶν συνοικιῶν πλησίον ἀλλήλων κειμένων (3). Εἰς Πηγαδάκια ὑπάρχει δημ. σχολεῖον, εἰς δὲ τὴν βόρειον ἀκρὰν τοῦ χ. εἶνε ναὸς τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος. Ἐντὸς δὲ τούτου ὑπακάτωθεν τῆς ἱεράς τραπέζης ὑπάρχει μικρὸν φρέαρ θειοῦχοῦ ὕδατος καὶ εἰς τὰ προαύλια ἕτερον ὁμοιον. Τὸ ὕδωρ τοῦ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ φρέατος μεταχειρίζονται οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοὶ ὡς ἱαματικὸν εἰς διαφοροὺς ἀσθενείας.

Εἰς Πηγαδάκια ὑπάρχουσι δύο πηγαὶ ποσίμου ὕδατος, ἡ μὲν μία εἰς τὴν νότιον συνοικίαν, ἡ δὲ ἄλλη εἰς τὴν βόρειον.

Κάμπος Πηγαδάκων. Ἐμπροσθεν τῶν Πηγαδακίων πρὸς Α. ἐκτείνεται ἡ ἀπὸ Σκουλικάδου ἀρχομένη κοιλάς, ἥτις ἐνταῦθα καλεῖται Κάμπος τῶν Πηγαδακίων, εἶνε δὲ πλήρως σταφιδάμπλων καὶ ὀνομαστῆ διὰ τὴν γονιμότητα.

Ἡ περιοχὴ τῶν Πηγαδακίων, εἶνε πεδινὴ περιλαμβάνουσα κατὰ τοὺς πρόποδας τῆς Κακῆς ράχης, οἷτινες εἶνε πλήρεις ἐλαιώνων.

Κατωστάρια κατ. 4320.

Ἡ ὁδὸς Βολιμῶν ἐκ τῆς διακλαδώσεως τῆς ὁδοῦ Πηγαδακίων προχωροῦσα διὰ μέσου τοῦ Κάμπου πρὸς τὰ ΒΔ. φέρει εἰς τὴν κώμην Κατωστάρια. Ἡ κώμη αὕτη κεῖται πρὸς Β. τῶν Πηγαδακίων εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τῶν Βουνῶν Διγάλια ἐπὶ πλαγίου ἐδάφους ἐν

1) Ἡ Ζάκυνθος ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι Ἰγρία, ἐκ τούτου ἐκλήθη οὗτος ὁ δῆμος Ἰγριαίων.

2) Ἐκ τῆς πόλεως ἕως εἰς Πηγαδάκια εἶνε περὶ τὰ 14 χιλιόμετρα.

3) Ἐκ τῶν συνοικιῶν τούτων ἡ μία κεῖται ἐπὶ τῶν προπόδων τοῦ ὄρους καλουμένη ἰδίως «Ἐπάνω χωριό»· αὕτη κατ' ὀλίγον ἐρημοῦται μετακούντων τῶν κατοίκων εἰς τὰς κατὰ ἑξῆς συνοικίας.

μέση ελαιώνων (1). Τὰ Κατωστάρια εἶνε μία ἐκ τῶν μεγάλων κωμῶν τῆς νήσου καὶ πρωτ. τοῦ δήμου, ἔχει δύο δημ. σχολεῖα ἀρρένων καὶ Σηλέων διάφορα παντοπωλεῖα καὶ ναὸν μεγαλοπρεπῆ τῶν ἁγ. Θεοδώρων. Ἄνωθεν τῶν Κατωσταρίων εἶνε τὰ βουνὰ Διχέλις ὡς περὶ φάδες τοῦ ὄρου Βραχίονα ἢ Δίβα ἀνήκοντες εἰς τοὺς δήμους Νεφθίων καὶ Ἐλατίων.

Χαρτάτα κατ. 300.

Ἄπο Κατωστάρια προχωροῦσα ἡ ὁδὸς Βολιμῶν πρὸς Β. φέρει εἰς Χαρτάτα. Τὸ χωρίον τοῦτο καίται εἰς τὰς κλιτύας βουνοῦ κελουμένου Μήλισσα, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ δύο συνοικιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη καλεῖται ἰδίως Χαρτάτα, ἡ δὲ ἄλλη κειμένη περὶ τὸ ἥμισυ χιλιόμετρον βορειότερον καλεῖται Μετόχι. Τὸ χ. Χαρτάτα καλεῖται προσέτι καὶ μικρὸ Κατωστάρι. Πέριξ τούτου ὑπάρχουσι ελαιῶνες καὶ ἀμπελῶνες.

Χ α λ έ π ε δ α. Μ α ύ ρ α. Κάτωθεν τῶν Κατωσταρίων ἐξαπλοῦται ἡ κοιλὰς μέχρι τῆς θαλάσσης, ἥτις εἶνε πλήρης σταφιδαμπέλων καὶ γονιμωτάτη ὡς ἐκεῖνη τῶν Πηγαδακίων, τῆς ὁποίας εἶνε συνέχεια. Εἰς ταύτην εἶνε αἱ περιοχαὶ Χαλέπεδα καὶ Μαύρα κείμεναι πλησίον ἀλλήλων. Εἰς ταύτας διαμένουσι διαρκῶς οἰκογενεαί τινες. Εἰς Χαλέπεδα ὑπῆρχεν ἀρχαιότατα τυνοικία, τῆς ὁποίας εὐρίσκονται διάφορα λείψανα ὡς θραύματα κτιρίων, πίθοι κττ.

Ἄπο μικρὰν τῶν περιοχῶν τούτων πρὸς Α. εἶνε τὸ ποτάμι τῶν Ἄλυκων.

Ἄ γ ι ο ς Δ ι ο ν ύ σ ι ο ς. Κάτωθεν τοῦ Μετοχίου καὶ τῆς ὁδοῦ Βολιμῶν εἶνε ἐξωκλήσιον τοῦ ἁγ. Διονυσίου τοῦ Ἀρειοπαγίτου, τοῦτο ἔχει κτίσει ὁ ἱερός ἡμῶν Διονύσιος, ὅτε ἠγομένευσεν εἰς τὴν Μοῆν τῆς Θ. Ἀναφωνητρίας. Περαιτέρω ὑπάρχει βρύσις πρὸ σήμου ὕδατος καλουμένη Λάπαρδα.

Ἄ λ υ κ α ί. Πρὸς Α. τοῦ ἐξωκλήσιου εἶνε τὰ Ἄλατοπήγια ἢ Ἄλυκαί πλησίον τῆς παραλίας τοῦ ἠμωμένου κόλπου. Αἱ Ἄλυκαί εἶνε ἔδαφος χαμηλὸν εἰς τὸ ἀλλπεδον τοῦ κόλπου, ἐκτάσεως περὶ τῶν 500 στρεμμάτων, περικυκλούμενον καὶ διασχιζόμε-

1) Ἐκ τῆς πόλεως μέχρι τῶν Κατωσταρίων εἶνε 16 χιλιόμε. καὶ μέχρι τῶν Χαρτάτων εἶνε 17.

νον ἐπὶ μεγάλων τάφων πεπληρωμένων θαλασσίου ὕδατος. Διακρίεται δὲ εἰς ἀβυθούς καὶ ἐν εἰδεί ἀλωνίων δεξαμενῶν τὸς περισσότερας τῶν ἑσίων πληροῦσιν οἱ ἐργάται ἐπὶ τὰς τάφους διὰ ἐπιπόνου ἀντλήσεως. Ἄφου δὲ ἐξατμισθῇ ὀλίγην ἐν αὐταῖς διοχετεύουσιν εἰς τὰς λοιπὰς, εἰς τὸς ὅποιος ἐξατμιζόμενον τελείως παράγεται τὸ μαγειρικὸν ἄλας. Τοῦτο συναγόμενον πληροῦνται πάλιν αἱ δεξαμεναὶ θαλασσίου ὕδατος. (1) Ἡ ἐργασία αὕτη ἀρχεται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου καὶ διαρκεῖ μέχρι τῶν πρώτων βροχῶν τοῦ φθινοπόρου. Εἰς ἄλλοις ὑπάρχει τελενοφυλακτεῖον.

Μελίσσα. Φτερίνα. Ἄνωθεν τῶν Χαρτάτων ὑψοῦται τὸ βουνὸν Μελίσσα εἰς τὸς ἀνατολικὸς ὑπερείας τούτου ἄνωθεν κρημνώδους μέρους ὑπάρχει σπύλαιον εὐρύχωρον κλιθανοειδὲς ὁμώνυμον τοῦ βουνοῦ. Δυσμῶθεν τούτου καὶ βορείως τῶν Διχαλίων εἶνε μικρὰ κοιλάς ἀμπελόφυτος καλουμένη Φτερίνα.

Μονὴ Ἰωάν. τοῦ Προδρόμου τῆς Ἀγγαδίας. Κάτωθεν τῆς Φτερίνας εἰς τὰς βορείους κλιτύς τοῦ βουνοῦ Μελίσσα καίται ἡ Μονὴ Ἰωάν. τοῦ Προδρόμου. Ἀπὸ Χαρτάτα προχωροῦσα ἡ ὁδὸς Βολιμῶν πρὸς Β. καὶ διερχομένη κάτωθεν τοῦ Μετοχίου φέρει εἰς τὴν Μονὴν ταύτην. Αὕτη ἔχει περιβόλον σχήματος ὀρθογωνίου τετραγώνου. Εἰς τούτου τὴν ἀνατολικὴν καὶ βορείαν πλευρὰν κείνται τὰ κελλία τῶν Μοναχῶν, εἰς τὴν νότιον ὁ Ξενῶν, εἰς τὴν δυτικὴν εἶνε περιβόλον καὶ ἐν τῷ μέσῳ ὁ ναός. Κατὰ τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς εἶνε ἡ ἴστος καὶ ἄνωθεν ταύτης μικρὸν κωδωνοστάσιον, εἰς δὲ τὴν βορείαν γωνίαν ὑψοῦται πύργος, ὅστις ἐχρησίμευεν ἐπὶ τῆς ἐπιπέρας τῶν Ἑνετῶν πρὸς φρούρησιν τῆς Μονῆς ἐκ τῶν πειρατῶν (2). Τὸ ταπίον ταύτης εἶνε ὠραῖον ἔχον κάτωθεν τὴν θάλασσαν τῶν ἀλυκῶν. Ἐνταῦθα μεταβαίνουνσι πολλοὶ ξένοι καὶ ζακύνθιοι χάριν διασκεδάσεως καὶ εὐρίσκουσι μεγάλας περιποιήσεις παρὰ τῶν Μοναχῶν. Πλησίον τῆς Μονῆς ὑπάρχει μεγάλη λαγγαδία, ἥτις τελευτᾷ εἰς τὴν θάλασσαν.

1) Ὅλαι αἱ δεξαμεναὶ συμποσῶνται εἰς 624, ἐκ τούτων αἱ 416 πληροῦνται ὕδατος θαλασσίου ἵνα λάβῃ τὴν πρώτην ἐξάτμισιν αὐταὶ καλοῦνται κοινῶς Ντεπόλιτα, αἱ δὲ λοιπὰὶ 208 παράγουσι τὸ ἄλας αὐταὶ καλοῦνται ἰδίως Ἄλυκαί.

2) Ἡ Μονὴ αὕτη ἰδρύθη τῷ 1617, ἀπέχει δὲ ἀπὸ μὲν τὰ Κατωστάσια 3 χιλιομ. ἀπὸ δὲ τῆς πόλεως 19 χιλ.

Ἐκείθεν τῆς λαγγαδίας εἶνε τὸ βουνὸν καλούμενον Σταυρός.

Καὶ ἄλλαι. Νῆσος α. Τὰ κάτωθεν τῆς Μονῆς μέρη πρὸς τὴν θάλασσαν καλοῦνται Κανάκια· ἐνταῦθα ὑπάρχουσι δύο βρύσεις ποσίου ὕδατος.

Κάτωθεν τούτων· εἶνε ἡ παραλία, ἣτις καλεῖται Κιλιγᾶς· εἰς ταύτην ἐκβάλλει ἡ λαγγάδα. Ἀπὸ Κιλιγᾶ ἐξκολουθεῖ ἡ ἀμμώδης παραλία ἐπὶ τινι διαστήματι μέχρι τοῦ Κρηνοῦ Κολοσούρτην ἡ παραλία αὕτη καλεῖται Νηόβα. Ἄνωθεν ταύτης εἶνε τὸ βουνὸν Σταυρός, διὰ τοῦ ὁποίου διέρχεται τὸ ὄριον τοῦ δήμου καὶ συνέχεται ὁ δῆμος Ἐλατίων.

Ἡ περιοχή Κατωσταρίων καὶ Χαρτάτων εἶνε πεδινὴ καὶ ὄρεινὴ μετὰ τινων γηλόφων. Καὶ ἡ μὲν ὄρεινὴ εἶνε ἀνεπίδεκτος καλλιεργείας, ἡ δὲ ἐπίλοιπος περιέχει σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ χωράφια.

Α Ν Α Κ Β Φ Δ Α Α Ι Ω Σ Ι Υ.

Ὁ δ. Ἰγραιῶν ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς θαλάσσης (κόλπου τῶν Ἄλυκῶν), πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ δήμου Ἀρκαδίων, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Μεσογαίων καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν δ. Ναφθίων καὶ Ἐλατίων.

Ὁ δ. οὗτος περιέχει τρία χωρία, τὴν κώμην Κατωστάρια (1520), τὰ Χαρτάτα (300) καὶ τὰ Πηγαδάκια (640).

Ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ εἶνε πεδινὴ καὶ ὄρεινὴ μετὰ τινων λοφίσκων· καὶ ἡ μὲν βουνώδης εἶνε ἀνεπίδεκτος καλλιεργείας, ἡ δὲ λοιπὴ εἶνε καλλιεργημένη καὶ γονιμοτάτη, περιέχουσα σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ χωράφια.

Εἰς Πηγαδάκια ἐν τῷ ναφ τοῦ ἀγ. Παντελεήμονος ὑπάρχει φρέαρ θεοῦ οὗχου ὕδατος.

Εἰς τὸ ἀλίπεδον τοῦ κόλπου τῶν ἀλυκῶν εἶνε τὰ ἀλατοπήγια, τὰ ὁποῖα παράγουσιν ἑτησίως ἄλας μαγειρικὸν 50 ἕως 60 χιλιάδας κοιλῶν.

Εἰς τὰς βορείους κλιτύας τοῦ βουνοῦ Μέλισσα καίται ἡ Μονὴ Ἰω. τοῦ Προδρόμου· εἰς ταύτην ἐνδιαίτωνται 15 καλόγηροι, αἵτινες περιποιῶνται πάντας τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτήν.

Τὰ παράλια τοῦ δ. Ἰγραιῶν ἐκτείνονται ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ χειμάρρου (ποτάμι τῶν ἀλυκῶν) μέχρι τῆς Νηόβας. Ταῦτα εἶνε ἀβαθῆ καὶ ἀμμώδη πρόσφορα πρὸς ἀλιεῖαν. Εἰς ταῦτα ἀλιεύονται διάφοροι

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

ἔχουσιν ὡς καὶ οἱ ὀνομαστοὶ κέφαλοι.

Οἱ κάτοικοι εἶνε 2260 γεωργοὶ καὶ γαιωκτῆμονες, τινὲς δὲ καὶ ναυτικοί.

ΟΡΕΙΝΟΙ ΔΗΜΟΙ

Τὸ πρὸς Δ. τῆς πεδιάδος μέρος τῆς νήσου εἶνε ὄρεινόν· τοῦτο ἔχει ἑκτασιν πλέον τοῦ ἡμίσεως αὐτῆς καὶ ἀποτελεῖ τοὺς δήμους Ναφθίων καὶ Ἐλατίων. Ἐκ τούτων ὁ μὲν Ναφθίων κατέχει τὸ ΝΔ. τούτου μέρος, ὁ δὲ Ἐλατίων τὸ βόρειον.

Δ ἦ μ ο ς Ν α φ θ ῖ ω ν κ. 2900.

Ἅγιος Ἰωάννης τοῦ Κορνοῦ. Πρὸς Δ. τῆς Ἄβυσσου πλησίον μικρᾶς κοιλάδος ὑψοῦται τὸ βουνὸν Κορνός, ὁπόθεν διέρχεται καὶ ἡ ὁμώνυμος λαγγαδία. Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἄλλοτε μικρὰ συνοικία καλουμένη Ἅγιος Ἰωάννης· αὕτη κατεστράφη ὑπὸ τῶν πειρατῶν.

Ἀνθρωπινὸν βουνόν. Ἀνθρωπινὴ σπηλιὰ. Ἄνωθεν τοῦ Κορνοῦ εἰς τὴν κορυφὴν ἑτέρου βουνοῦ συνεχοῦς ὑπάρχει μικρὸν σπήλαιον· εἰς τοῦτο καταφυγόντες οἱ κάτοικοι τῆς συνοικίας Ἁγίου Ἰωάννου κατεκῆσαν εὐρεθέντες ὑπὸ τῶν πειρατῶν, διὰ τοῦτο τὸ μὲν σπήλαιον ἔκτοτε καλεῖται Ἀνθρωπινὴ σπηλιὰ, τὸ δὲ βουνὸν Ἀνθρωπινόν.

Σταυρός. Μετὰ τοῦ ἀνωτέρω συνέχεται πρὸς Ν. ἕτερον χαμηλότερον καλούμενον Σταυρός, κάτωθεν δὲ τούτου ἐκτείνεται τὸ ἀλίπεδον τῆς Πίσσης.

Καστέλι ἢ Φαύρκα. Μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κορνοῦ καὶ τοῦ ἀλίπεδου ἐκτείνεται μικρὸν ἀκρωτήριον καλούμενον Καστέλι· ἐπὶ τούτου ὑπῆρχεν ὄχυρῶμα μετὰ πυροβόλων.

Λίμνη Κερίου ἢ Πίσσα. Ἀπὸ τὴν Ἄβυσσον ἡ ὁδὸς Κερίου κατερχομένη φέρει εἰς τὸ ἀλίπεδον τῆς Πίσσης, τὸ ἀποῖον καλεῖται καὶ λίμνα τοῦ Κερίου, ἔχει δὲ ἑκτασιν περὶ τὰ 2000 στέμμ. Τοῦτο περικλείεται ἀπὸ βουνὰ καὶ λόφους, καὶ μόνον πρὸς τὰ ΝΑ ἐξαπλοῦται πρὸς τὴν θάλασσαν εἰς ἀμμώδη αἰγιαλόν. Μέ-

ρος του αλιπέδου τούτου έχοντας γην γονιμοπάτην περιέχει πταφιδαμπέλους, τὸ δὲ ἐπίλοιπον περὶ τὰ 900 στρέμματα εἶνε χέρσον, βλατωδες, πλήρες ἀσφαλτωδῶν ἐλῶν καὶ πηγῶν, ἰδίως δὲ ἐξ ἑνὸς φρέατος ἢ μᾶλλον λάκκου πηγάζει ὕδωρ μεταλλικόν καὶ διαυγὲς μετὰ πίσεως, τοῦτο εἶνε πόσιμον καὶ ὠφέλιμον. Πλησίον τούτου θετόμενον πρὸ εἰς μέρας εἶθε ἐξέρχεται ἡ πιασάσφαλτος, ἀνάπτει εὐθὺς καὶ καίεται μετὰ βρόμου. Ἐνταῦθα πλητόμενον τὸ ἐδάφος διὰ τοῦ ποδῶς ὑποτρέμει ἐκπέμπον ἤχον ὑπόκωπον ὅς νά ἦεν ὑπὸ ταῦτο κενόν. Εἰς τὸ ἀλιπέδον τοῦτο ἐγίναν δοκιμαίαι δι' ἀρτεσιανῶν φρεάτων πρὸς ἐξαγωγήν πετρελαίου, ἀλλ' ἐγκατελείφθησαν ἕνεκα διαφόρων αἰτίων (1) κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ἐνταῦθα ὑπάρχον πολλαὶ λίμναι, τούτων ἡ μεγαλειτέρα εἶνε τὸ ποδῶν μήκος καὶ ἄλλων τῶσαν πλάτος, βάθος δὲ δύο ὀργυίων. Ἐξ αὐτῶν ἐξέρχεται πολλὴ Πίσσα, ἥτις ἀποτελεῖ σημαντικὸν ἐμπορίον τῆς νήσου. Τὰς πηγὰς ταύτας ἐπεσκέφθη ὁ μέγας ἱστορικός Ἡρόδοτος, κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ περὶ αὐτῶν ἔγραψε (Ἡρ. Δ')

Ἡ ἕρπον Κερίου. Ἐμπροσθεν τοῦ ἀλιπέδου τῆς Πίσσης σχηματίζεται ὄρμος ἀσφαλτοτάτος, οὗτος ἦτο ὁ ἀρχαῖος λιμὴν τῆς νήσου καὶ ἐκαλεῖτο Νέσθη, τὴν δὲ καλεῖται Ἡρπον Κερίου (2) ἕνεκα ὅπως τῶν βλαπτικῶν ἀναθυμιάσεων τῶν παραγομένων ἐκ τῶν ἀσφαλτωδῶν ἐλῶν καθίσταται ἄχριστος. Εἰς τοῦτον πολλὰκις ἠγκυροβόλουν οἱ πειραταὶ καὶ ἀποβιβαζόμενοι ἐπέφερον λεηλασίας καὶ αἰχμαλωσίας εἰς τὰ πέριξ. Εἰς τὸ παράλιον ὑπάρχει τὴν τελονοφυλακίον.

Κερί κ. 560.

Νοτίως τοῦ λιμένος ἐκτείνεται τὸ ἀκρ. Κερί, ἐπὶ τοῦ ὀπίου ὑπάρχει τὸ ὁμώνυμον χωρίον. Ἀπὸ τῆν λίμνη ἢ Πίσσαν ἢ ὁδὸς Κερίου διευθυνομένη πρὸς Ν. ἀνέρχεται μέρας βουνῶδες, καὶ ἀριστερὰ

1) Κατὰ τὸ 1894 ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις ἐκάμη δοκιμασίαν ἐργασίας, καὶ εἰς βάθος 89 μέτρων ἀνεκαλύθη ἀσφαλτοῦχος πηγή πάχους ἑνὸς μέτρου. Ἡ ἀναβλύσασα δὲ πιασάσφαλτος περιεῖχε 40 ο)ο πετρελαίου καὶ 5 ο)ο παραφίνα. Καὶ πρὶν Ἀγγλοαμερικανικῆς ἐταιρίας ἐκάμη δοκιμίας.

2) Ἐνταῦθα λήγει ἡ ἀμαζιτὴ ὁδὸς Κερίου ἔχουσα ἐκ τῆς πύσεως μετρίου τοῦ λιμένος τούτου 17 γ)λ. μήκος.

μὲν ὑψοῦται βουνὸν καλούμενον Σκοπός, παρικτέροῦ ἑτερον καλούμενον Ψερυός, προχωροῦσα δὲ κατέρχεται μετ' ὀλίγον εἰς τὸ χ. Κερί (1).

Τοῦτο κεῖται ἐπὶ πλαγίου ἐδάφους ἀποβλέπον πρὸς β. καὶ δυσμῆς. (2) Εἰς αὐτὸ ὑπάρχει δημ. σχολεῖον καὶ ναὸς τῆς Θεοτόκου Κεριοτίσσης, καλῶς κεκοσμημένος. Οὗτος κεῖται κάτωθεν τοῦ χωρίου ἐντὸς ἐλαιούτου κοιλάδος. Τὸ πάλαι ἦτο Μονὴ ἥδη δὲ εἶνε ἐνοριακὸς ναὸς τῶν κατοίκων. Εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ χωρίου ὑπάρχουσι φρέατά τινα ποσίου ὕδατος.

Ἀίλιός δεσ. Ἐπὶ τῶν πρὸς Δ. τοῦ χωρίου ὑψουμένων βουνῶν ὑπῆρχεν ἄλλοτε τὸ ἀρχαῖον χ. Κερί, τοῦτου ἡ θέσις καλεῖται ἥδη Αἰλιάδες ἢ Πικρὸ Κερί.

Ἀκρωτήριον Κερί. Τοῦτο ἔχει σχῆμα μικρῆς κυκλικῆς χερσονήσου καὶ εἶνε τὸ νοτιώτατον τῆς νήσου, ἡ ἐπιφανεία του εἶνε ὄρησι καὶ ἀκαλλιέργητος, ἔχει ὅμως καὶ μικρὰς τινας κοιλάδας καλλιεργουμένας περιεχούσας σταφιδωπέλους καὶ χωρῆρι μετὰ ἐλαιούτων. Τὸ ἀκρ. τοῦτο εἶνε ὁ πρῶτος σταθμὸς τῶν ἐκ νότου ἐρχομένων εἰς τὴν νῆσον ἀποδημητικῶν πτηνῶν, καὶ ὁ τελευταῖος τῶν ἐκ ταύτης πρὸς νότον ἀναχωρούντων, διὰ τοῦτο ἐνταῦθα γίνεται μεγάλη θήρα αὐτῶν. Τὰς τριγῶνας δὲ συλλαμβάνουσι ἰδίως διὰ βρέχων ἐξ ἰκπιῶν τριχῶν κατασκευασμένων καὶ μετὰ ξύ τῶν κλάδων τῶν δένδρων τεθειμένων.

Εἰς τὰ ἀνατολικά μέρη τοῦ ἀκρ. ἐκείθεν τοῦ βουνοῦ Κλαψιᾶ εἶνε ἡ πελοχὴ Μικροβιᾶ, κάτωθεν ταύτης εἶνε αἱ ὀρεινῆαι κρημναὶ ἔνθεν τοῦ Μεγαθωνῆσι. Πρὸς Ν. εἶνε αἱ Βιολάντες, κάτωθεν τοῦ βουνοῦ Κικκαδοκίη, οἱ ὑψηλότεροι κρημνοὶ τῆς νήσου, καὶ πρὸς Δ. εἶνε ὁ περὶ ὀνομαστος κρημνὸς Σάλτος τοῦ Νταρλιντάνη. Ἐν γένει αἱ ἀκταὶ τοῦ ἀκρ. τοῦτου εἶνε ὑψηλαὶ καὶ ἀπόρροτοι. Ἐκ τῶν νοτιῶν ἀκτῶν, ὅπου ὑπάρχουσι καὶ σπήλαια, ἐξέρχεται οὐσίαι τις πετρελαίου, ἐπιπλοῦσα τῆς θαλάσσης. Εἰς τινὰ μέρη τῶν ἀκτῶν τούτων τινὲς τῶν κατοίκων ριφοκινδυνεύοντες κατέρχονται εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς ἀλίαιν προσδεδυμένοι διὰ σχοινίων.

1) Πρὸ τῆς καταφέρειας τῆς ὁδοῦ εἶνε ἐκτισμένη στήλη εἰς ἀνάμνησιν Θεομητῆος τινος τῆς Θεοτόκου.

2) Ἀπὸ τὴν Αἴλιαν ἕως εἰς Κερί εἶνε περὶ τὴν μίαν ὄρη.

Πλησίον τῶν αὐτῶν ἀκτῶν πρὸς Ν. εἶνε δύο μικροὶ σκόπελοι καλούμενοι Κοτρῶνις ἢ Μυζιῶρκι.

Ἄ μ π ε λ ο ς. Ἀπὸ Κερὶ ὁδὸς διευθυνομένη πρὸς Βλ. διέρχεται διὰ μέσου ἐλαιοφύτων καὶ σταφιδοφύτων μερῶν ἐκ τοῦ μέρους Ἀπελάτη καὶ εἶτα κατέρχεται εἰς τὴν κοιλάδα Ἀμπελον περιέχουσαν ἐλαιόδενδρα καὶ σταφιδάμπελον. Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ὁμώνυμον χωρίον, τὸ ὅποιον πρὸ αἰῶνος ἠρημώθη διὰ τῆς βαθμιαίας ἐλαττώσεως τῶν κατοίκων. Τούτου τὰ ἔρείπια σώζονται εἰσέτι (1).

Π α λ η ο χ ῶ ρ α. Πρὸς Β. τῆς Ἀμπέλου εἶνε ἐστὲρ μικρὰ κοιλάς καλουμένη Παληοχώρα. Πλησίον ταύτης πρὸς Δ. ὑψοῦται τὸ βουνὸν Λιθαχιῶρος, καὶ πρὸς Α. ἕτερον καλούμενον Ἅγιος Κωνσταντῖνος· εἰς τοῦτο εὐρέθησαν διάφοροι τάφοι κλλ. Ἀνατολικῶς τούτου συνέχεται τὸ Ἀνθραπινὸν βουνόν.

Φ η μ ῖ α ι. Βορείως τῆς Παληοχώρας περὶ τὸ ἕν χιλιῶμ. εἶνε αἱ Φημίαι. Ἐνταῦθα ὑπῆρχε τὸ πάλαι, χωρίον καλούμενον Ἅγία Εὐφημία ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντος τότε ναοῦ τῆς Μάρτυρος ταύτης (2). Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου μετοικήσαντες κατ' ὀλίγον εἰς τὴν ἀμπελοφύτον κοιλάδα τὴν καλουμένην Ἀμπελον, ἔνθα εἶχον ἰδίως τὰς κτήσεις των, ἐσχημάτισαν τὴν ὁμώνυμον συνοικίαν, καὶ ἤτις κατόπιν βαθμιαίως ἠρημώθη.

Ἄγαλις κατ. 500.

Ἀπὸ Φημίας ἡ ὁδὸς προχωροῦσα πρὸς Β. διέρχεται ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ πρόποδας ἐπιμήκους ὄρους, τὸ ὅποιον καλεῖται Βουνόν, καὶ φέρει εἰς ἐλαιοφύτον κοιλάδα καλουμένην Κάτω Ἄγαλις. Πλησίον ταύτης κεῖται τὸ χ. Ἄγαλις ἐπὶ πλαγίου ἐδάφους, ἔχον νοτίως κορυφὴν βουνοῦ. Εἰς Ἄγαλις ὑπάρχει γραμματοσχολεῖον (3). Ὁδὸς ἀπὸ Λιθακιῶν ἀνερχομένη διὰ τῆς λαγγαδίας μέχρι τοῦ βουνοῦ

1) Ἀπὸ Κερὶ μέχρις Ἀμπέλου εἶνε μία ὥρα.

2) Εἰς Φημίας ὑπῆρχον προσέτι καὶ ἕτεροι ναοὶ τῶν ἁγ. Πάντων καὶ ἁγ. Ἀντωνίου, τῶν ὅποιον ἐσώζοντο τὰ ἴχνη μέχρι τινος. Ἡ ἀπόστασις δὲ ἐκ τῆς Ἀμπέλου εἶνε περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν.

3) Τὸ χ. τοῦτο ἐκαλεῖτο καὶ Ἄνω Ἄγαλις καὶ Ἀναγαλις. Εἰς δὲ τὴν ΝΑ. ἄκρην τοῦ χ. πρὸς τὸν Κάτω Ἄγαλις ὑπάρχει στήλη ἐκτισμένη μετὰ εἰκόνας τοῦ ἁγ. Χαράλαμπος εἰς ἀνάμνησιν θαύματός τινος τοῦ ἱεροῦ ἀρτ. τούτου.

Μάλαθρον και έντεσθεν κατερχομένη φέρει εις Ἀγαλά (1).

Ἀντρονιός. Ἀγίος Ἰωάννης. Νοτίως τοῦ Ἀγαλά κάτωθεν τοῦ ὄρους Βουνό πρὸς τὴν Σάλασσαν εἶνε κοιλὰς σταφιδόφυτος καλουμένη Ἀντρονιός. Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἄλλοτε συνοικία Ἁγίου Ἰωάννης, τὴν ὁποίαν ἠρήμωσαν οἱ πειραταὶ αἰχμαλωτίζαντες τοὺς κατοίκους. Τῆς συνοικίας ταύτης σώζονται τὰ εἰσίτια τοῦ ναοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ περὶ τὰ 20 φρέατα.

Τὰ παράλια εἶνε κρημνώδη καὶ ἀπρόσιτα.

Κοιλιωμένος κατ. 700.

Πρὸς Β. τοῦ Ἀγαλά περὶ τὴν μίαν ὥραν εἶνε τὸ χ. Κοιλιωμένος. Ἀτραπὸς ἀπὸ Ἀγαλά φέρει εἰς Κοιλιωμένον. Τοῦτο κεῖται ἐπὶ κοιλώδους ἐδάφους εἰς τὸ κέντρον τοῦ δήμου, εἶνε πρωτ. αὐτοῦ καὶ ἔχει δημ. σχολεῖον (2).

Δυτικῶς τοῦ χ. πλησίον ἀνεμομύλου εἶνε λοφίσκος, ὅστις καλεῖται Ἡμεροβίγλι (3) ἀνατολικῶς δὲ ὑψοῦται τὸ ὄρος Ῥέτση, τοῦτου ἡ κορυφή σχηματίζεται ὡς ὄροπέδιον καὶ καλεῖται Βολιούς.

Ἡ ἀμαξιτὴ ὁδὸς Κοιλιωμένου ἀνερχομένη ἀπὸ τὸ Παληοκάστρον διὰ στραφῶν διέρχεται ἀπὸ Ἀχιούρι καὶ ἀπολύγει εἰς Κοιλιωμένον (4).

Ἀχιούρι. Τοῦτο εἶνε μικρὰ κοιλὰς κειμένη δυσμῶθεν τοῦ Παληοκάστρου μεταξὺ τῶν ὄρων Ῥέτση καὶ Μεγάλου βουνοῦ. Εἰς Ἀχιούρη ὑπῆρχεν ἄλλοτε συνοικία, τῆς ὁποίας εὐρέθησαν θεμέλια κτιρίων, τάφοι, δεξαμεναὶ κτλ.

Στρατιά. Πρὸς Β. τοῦ Κοιλιωμένου περὶ τὸ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας εἶνε κοιλὰς περιέχουσα χωράφια καὶ σταφιδάμπελον καλουμένη Στρατιά. Εἰς ταύτην ὑπάρχουσι πλέον τῶν 20 φρεάτων ὠραίου ὕδατος, πολλὰ δὲ ἄλλα κειωμένα, καὶ εἰσίτια ναοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

1) Ἐκ τῆς Λιθακιάς εἰς Ἀγαλᾶν εἶνε περὶ τὴν μίαν ὥραν, εἰς δὲ τοῦ Κερίου εἶνε δύο ὥραι.

2) Ἐνταῦθα ὑπάρχει ναὸς τοῦ ἁγ. Νικολάου μετὰ ὑψηλοῦ κωδωνοστασίου.

3) Διάφορα τοπία καὶ ἰδίως κορυφαὶ ὑψωμάτων φέρουσι τὰ ὀνόματα Βίγλα, Βιγλί, Ἄνω Βιγλά, Ἄνω Βιγλί, Παληοβίγλι καὶ τὰ τοιαῦτα, προῆλθον ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως *Vigilia* (νυκτοφυλακία).

4) Ἐκ τῆς πόλεως ἔως εἰς Κοιλιωμένον εἶνε περὶ τὰς 3 1/2 ὥρας.

Βορείως τῆς Στρατίας εἶνε τὸ ὄρος Μικροῖα βόκη, τὸ πλησίον τοῦ μοναστηρίου τῆς Θ. Ἐπαγαΐτου.

Πρὸς Δ. τοῦ Κοιλιωμένου πρὸς τὴν θάλασσαν εἶνε κοιλὴς καλυμμένη ἄμπελος εἰς ταύτην ὑπάρχει μεγάλη τετράγωνος ἀρχαία δεξάμενῃ. Αὕτη ἕνεκα τῆς ἀρχαιότητός της καλεῖται ὑπὸ τῶν κοιτῶν Ἑλληνικὴ στέρα. Τὰ παράλια εἶνε κρηνωδέστατα.

Φτερίνη. Ἀπὸ τὴν Στρατιάν, ἡ ὁδὸς προχωροῦσα πρὸς Δ. καὶ κατερχομένη ὀλίγον διέρχεται ἐξ ἀμπελοφύτου μέρους καλουμένου φτερίνη. Ἐνταῦθα ὕπῆρχεν ἄλλοτε συνοικία, τῆς ὁποίας σάζονται εἰσέτι τὰ κρείπια τοῦ ναοῦ Ἰωάν. τοῦ Προδρομοῦ.

Ἅγιος Λέων κατ. 580.

Ἀπὸ Φτερίνη κατερχομένη ἡ ὁδὸς φέρεῖ εἰς τὸ χ. Ἅγιον Λέοντα (κ. Ἄϊλιος). Τοῦτο καίτοι Β. Δ. τοῦ Κοιλιωμένου περὶ τὴν μίαν ὄραν ἐπὶ ὀμβλοῦ ἐδάφους ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δύο συνοικιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μικροτέρα καλεῖται καὶ Λιβερσίκα. Εἰς Ἄϊλιόν ὑπάρχει γραμματοσχολεῖον. Ἀτραπίς ἀπὸ Βουγιάτον ἀνερχομένη καὶ διερχομένη ἀπὸ τὴν λαγγάδα τῶν Δαγγαδακίων καὶ τὴν Στρατιάν φέρεῖ εἰς Ἄϊλιόν (1).

Χόρτον. Ἀπὸ τὸ χ. Ἄϊλιος ἀρχεῖται κοιλὰς, ἥτις κατέρχεται πρὸς Ν. αὕτη καλεῖται Χόρτον, εἶνε λεπτόγειως καὶ καλλιεργημένη περιέχει δὲ χωράφια μετὰ ἐλαιοδένδρων. Πρὸς τὰ κάτω μέρη ταύτης εἰς θέσιν Ἅγιος Πίτρος ὑπάρχει ἀρχαία δεξάμενῃ τετράγωνος καταστραμμένη, καλουμένη ἑλληνικὴ στέρα.

Βαθύκοιλον. Αἰ ἀκταί. Κατωτέρω τῆς Ἑλλ. στέρας ἀρχεῖται βαθεὶα φάραγξ καλουμένη Βαθύκοilon ἢ Βαθύκελον, αὕτη ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν. Εἰς τὸ στόμιον τοῦ Βαθυκέλου σχηματίζεται ὀμίςκος καλούμενος Λιγιά. Βορειότερον τούτου ἐκβάλλει ἕτερον λαγγάδιον καλούμενον Ἐρμίτης, πλησίον τοῦ ὁποίου ὑφύεται ὀμίςκος βυυόν. Ἀπὸ τὴν Λιγιάν μέχρι τοῦ Ἐρμίτου αἰ ἀκταί εἶνε βαθεῖς μὲν ἀλλ' ὄχι κρηνωδεῖς. Εἰς τὰς χαμηλὰς ταύτας καὶ πετρώδεις ἀκτὰς ὑπάρχουσι πολλοὶ μικροὶ καὶ ἀβαθεῖς λάκκοι (λοῦμπαι). Αὗται πληροῦνται κατὰ τὸ θέρος θαλασσίῳ ὕδατος παράγουσιν ὀλίγον λευκότατον μαχερικόν ἔλαιον (ἀρράλο), τὸ

1) Ἀπὸ Βουγιάτον ἕως εἰς Ἄϊλιόν εἶνε περὶ τῆς δύο ὄρας.

ἡ πόσιν συλλέγεται ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ Ἁγίου Λέοντος. Εἰς διαφόρους θέσεις τῶν ἀκτῶν τούτων πηγάζουσιν ὕδατα ὑφάλμυρα.

Παλιὸ χωριό. Πρὸς Β. τοῦ Ἁγ. Λέοντος περί τὰ τρία χιλ. εἶνε ἡ περιοχή καλουμένη «Παλιὸ χωριόν». Ἐνταῦθα ὑπάρχει τὸ πάλαι χωριόν. Ὅχι μακρὰν ταύτου κεῖται τὸ χ. Λούχα. Ἀτραπὸς δὲ ἀπὸ Ἁγίου εἰς Λούχην φέροντα διέρχεται ἀπὸ τὸ μέρος Παλιὸ χωριό.

Λούχα κ. 200

Τὸ χωριὸν τοῦ Λούχα εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τοῦ ὄρειου μέρους καὶ κεῖται εἰς τὴν ἄκρην ἢ μᾶλλον εἰς τὴν μυχὸν ὄρεπανοειδοῦς κοιλάδος καλουμένης Πετρίτης, παρὰ τοὺς πρόποδας δύο παρκειμένων βουνῶν Γαητανᾶ καὶ Ξεναργιά. Ἐνταῦθα τὸ ὄρος ἢ ἕξοσι εἶνε μεγίστη ἕνθα τῆς περιορισμένης θέσεως εἰς Λούχην ὑπάρχει γραμματεσχολεσίον.

Πετρίτης. Ἐπρὸθεν τοῦ Λούχα ΝΑ. ἐκτείνεται ἡ κοιλάς Πετρίτης. αὕτη εἶνε γονιωτάτη καὶ περιέχει σταφυδομπέλους καὶ χωράφια. Εἰς δύο μέρη ταύτης ὑπάρχουσι περὶ τὰ 60 φρέατα ἔχοντα τὰ ψυχρότερα καὶ λαμπρότερα φρέατα ὕδατα τῶν ὄρεινῶν μισρῶν αἰῶς νήσου. Τὴν κοιλάδα ταύτην περιλείουσι τὰ ὄρη Μακρεια ράχη, Βίγλα, Ξεναργιά καὶ Γαητανᾶς.

Καμαρωτή. Κάτωθεν τοῦ χ. Λούχα εἰς τὸ δυτικὰ τοῦ Ξεναργιά εἶνε μικρὸν λαγγάδιον καλούμενον Καμαρωτή, ταῦτο εἶνε τὸ ὄριον τοῦ δήμου. Ἐνταῦθα, κατωτέρω τῆς ὁδοῦ, εἶνε αἰθαί εὐλληνικὴ στέρνα ἐντὸς χέρσου μέρους, ὅμοια μὲν τῆς εἰς Χόρτον καὶ Ἄμπελον ὑπερχούσας.

Καμπή κ. 180

Κάτωθεν τῆς Καμαρωτῆς πλησίον τῶν ἀκτῶν, κεῖται τὸ χ. τοῦ Καμπῆ ἐντὸς μικρᾶς κοιλάδος. Ἡ πλησίον ἀκτὴ εἶνε κρημνώδης καὶ καλεῖται Σχιζα. Νοτίως ταύτης εἶνε σκόπελος καλούμενος Φώκα. Ἀπὸ τοῦ Ἐριτίου ἄρχονται πάλιν αἱ ἀκναὶ κρημνώδεις.

Ὁδὸς ἀπὸ τοῦ Φαγιά διὰ τῆς λαγγάδος ἀνερχομένη διέρχεται ἀπὸ τὴν κοιλάδα Πετρίτη καὶ φέρει εἰς Λούχα, καὶ ἐντεῦθεν διὰ τοῦ Παλιὸ χωριὸν κατέρχεται εἰς Καμπῆ. Πρὸ δὲ τῆς

κοιλιάδος; Πετρίτη ιδία άτραπός άνέρχεται εις τὸ χ. Γύρι (1).'

Γύρι κ. 230

Άνωθεν τοῦ Λούχα περὶ τὸ ἕν τέταρτον τῆς ὥρας ἀνατολικῶς τῆς ἀκρωρείας Γαητανᾶ κείται τὸ Γύρι ἐντὸς κοιλιάδος περιεχομένης σιφιδαμπέλους καὶ χωράφια. Ἡ κοιλιάς αὕτη κείται εἰς ὕψος 550 μέτρων, εἶνε δηλ. τὸ ὑψηλότερον κατοικημένον μέρος τῆς νήσου. Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ χωρίου ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἑτέρα μικρὰ συνοικία καλουμένη Καμπιοτέικα· ταύτης σώζονται τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ. Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χ. Γύρι δὲν ὑπάρχουσιν ἐλαιόδενδρα.

Χαγιώτης. Ἀνατολικῶς τοῦ χ. Γύρι καὶ βορείως τῆς λαγγάδος τοῦ Φαγιᾶ εἶνε τὸ ὄρος Κομηλαύκα. Εἰς τὸ μέσον τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τούτου ὑπάρχει σπήλαιον βαθύτατον καὶ σκοτεινὸν ὀνομαζόμενον Χαγιώτης. Τὸ βάθος τούτου εἶνε 80 μέτρα, τὸ δὲ πλάτος καὶ ὕψος διάφορον. Εἰς τὴν ὄροφν δὲ καὶ εἰς τὰ πλάγια αὐτοῦ ἀπολιθούμενον τὸ σταλακτικὸν ὕδωρ σχηματίζει σταλακτίτας διαφόρους.

Μεγάλη σπηλιά. Βορείως τοῦ ὄρους Καμηλαύκα συνέχεται τὸ ἕτερον Παληόμυλος τὸ ἄνωθεν τοῦ χωρίου Κούκετη. Εἰς τὰ βόρεια πλάγια τῆς ἀκρωρείας τοῦ ὄρους τούτου καὶ ἄνωθεν τῆς λαγγάδος ὑπάρχει μίγα σπήλαιον καλούμενον Μεγάλη σπηλιά. Τοῦτο ἔχει ἐμβαδὸν ὀριζόντιον σχεδὸν καὶ ἔκτεται περὶ τὰ 300 τετρ. μέτρα, ὕψος δὲ 8 ἕως 10 μέτρα.

Ἐπάνω Γύρι. Πρὸς Β. τῆς κοιλιάδος τοῦ Γύρι εἶνε βουνὸν καλούμενον Κουφάλα, πλησίον τούτου ὑπῆρχεν ἄλλοτε τὸ ἀρχαῖον Γύρι. Ἡ θέσις τούτου καλεῖται ἤδη Ἐπάνω Γύρι. Ἀνατολικῶς δὲ τούτου εἶνε αἱ ἀκρωρείαι τοῦ ὄρους Κακὴ ράχη (ὑψ. 680 μ.)

Βραχιόνας. Πρὸς Β. τοῦ Γύρι περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν καὶ δυτικῶς τῆς Κακῆς ράχης εἶνε τὸ ὄρος Βραχιόνος. Τοῦτο εἶνε τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς νήσου καὶ ἀποτελεῖ ἐπιμήκη σειρὰν, ἀρχομένην ἄνωθεν τῶν Διχαλίων καὶ διευθυνομένην πρὸς τὰ ΝΑ, περὶ τὰ δύο χιλ. Αὐτὸ ἔχει τρεῖς ἰδίως κορυφάς, ἑκάστη τῶν ὁποίων φέρει ἴδιον ὄνομα.

1) Ἀπὸ Φαγιᾶ εἰς Λούχην καὶ Γύρι εἶνε περὶ τὴν μίαν ὥραν καὶ ἕν τέταρτον, καὶ ἀπὸ Λούχην εἰς Καμπῆ περὶ τὴν μίαν ὥραν.

ΔΗΜΟΣ ΕΛΑΤΙΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

Καὶ ἡ μὲν ἀνωθεν τῶν Διχαλίων καλεῖται Λίβας, ἔχουσα ὕψος 760 μέτ. ἢ ἐν τῷ μέσῳ εἶνε χαμηλοτέρα καὶ καλεῖται Λιρογιάννης, ἢ δὲ τρίτη εἶνε ἡ ὑψηλοτάτη ἔχουσα ὕψος 758 μετ. καὶ καλεῖται Βουνί.

Ἅγιος Θεόδωρος. Παρὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ Λιρογιάννη ἐκτείνεται μικρὰ κοιλάς, ἣτις περιέχει χωράφια τινα. Αὕτη εὐρίσκεται εἰς ὕψος 676 μέτρων εἶνε δηλ. ἡ ὑψηλοτέρα κοιλάς τῆς νήσου καὶ καλεῖται Ἅγιοι Θεόδωροι. Ἐνταῦθα ὑπῆρχε τὸ πάλαι μικρὰ συνοικία, τῆς ὁποίας, εὐρέθησαν ἴχνη τινὰ καὶ σώζονται τὰ εἰσέπικα τοῦ ναοῦ τῶν ἁγ. Θεοδώρων. Οἱ κάτοικοι ταύτης τὸ πάλαι μετέφησαν κατ' ὀλίγον εἰς τοὺς ἀνατολικούς πρόποδας τοῦ ὄρους κάτωθεν τῶν Διχαλίων εἰς τὰ γονιμώτατα χωράφια τῶν δηλ. εἰς τὰ κάτω—στάριά των καὶ οὕτω ἰδρύθη ἡ μεγάλη ἴδη ὑπάρχουσα καὶ πλουσία κώμη Κατωστάρια (1).

Διὰ τῶν κορυφῶν τοῦ ὄρους Βραχίονος διέρχεται τὸ ὄριον τῶν παρακειμένων δήμων Ναρθίων καὶ Ἐλατίων.

Δήμος Ἐλατίων κατ. 2, 700

Λουχινᾶς. Μετὰ τῆς κοιλάδος Ἅγιοι Θεόδωροι (ἢ παλῆ Καταστάρι) συνέχεται ἑτέρα κοιλάς κειμένη εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος πλησίον τοῦ Λιρογιάννη καὶ Βουνί· αὕτη καλεῖται Λουχινᾶς καὶ περιέχει χωράφια τινὰ χέρσα ἀλλὰ καλλιεργήσιμα.

Κάτω βραχιόνας. Κάτωθεν τοῦ Βουνί εἰς τοὺς δυτικούς αὐτοῦ πρόποδας εἶνε σταφιδόφυτος κοιλάς καλουμένη Κάτω βραχιόνας. Εἰς τούτην ὑπάρχει βαθὺ χάσμα ἐν εἴδει φρέατος (βάραθρον), ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀπορροφῶνται ὅλα τὰ ὄμβρια ὕδατα τῶν πέριξ μερῶν. Τοῦτο καλεῖται Χαγιώτης.

Ἐξωχώρα κ. 250

Κάτωθεν τοῦ Βραχίονος πρὸς Δ. καὶ πρὸς Β. τοῦ Καμπῆ καίται τὸ χ. Ἐξωχώρα εἰς μέρος κοιλιᾶδες. Εἰς τούτο ὑπάρχου-

1) Τὸ μέρος αὐτὸ τῆς ἀρχαίας συνοικίας Ἅγιοι Θεόδωροι καλεῖται ἴδη καὶ Παλῆ Καταστάρι.

αι πολλά φρέατα και δεξαμεναι (1). Ἀπὸ Λούχα ἡ ὁδὸς καταρχομένη διὰ τῆς Καμαρωτῆς φέρει εἰς Ἐξωχώραν (2).

Βρούσκα. Πρὸς τὰ Β.Δ. τῆς Ἐξωχώρας ὑπάρχει κοιλάς ἐκ πελοπόννησος καλουμένη Βρούσκα, αὕτη παράγει λαμπρότατον οἶνον.

Βιταλάτα. Πρὸς Β. τῆς Ἐξωχώρας ἐκτείνεται κοιλάς ἐπιμήκης, ἥτις περιέχει χωράφια μετὰ ελαιοδένδρων, διὰ ταύτης διέρχεται ὁδὸς φέρουσα εἰς τὸ χ. Μαριαί. Κατὰ τὸ μέσον ταύτης σχεδὸν ὑπάρχουσι δύο ἐξωκλήσια τὸ μὲν πρὸς τὴν ἀνατολ. ἄκρην τοῦ Ἁγ. Χαράλαμπους, τὸ δὲ πρὸς τὴν δυτικὴν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Ἐνταῦθα ὑπῆρχε χωρίον καλούμενον Βιταλάτα. Τὸ ὄνομα τοῦτο διαμένει εἰσέτι εἰς τὸ μέρος αὐτό.

Μαριαί κ. 350.

Περαιτέρω τῶν Βιταλάτων εἶνε τὸ χ. Μαριαί τοῦτο κεῖται ἐπὶ πλαγίῳ ἐδάφους ἀποβλέπον πρὸς Δ. κατὰ τὴν θάλασσαν, εἶχει δημ. σχολεῖον καὶ ναὸν διπτερον τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας (3).

Ἐπάνω Μαριαί κλλ. Κάτωθεν τῶν Μαριῶν εἶνε ἡ ἀπὸ Βιταλάτα προεκτεινομένη κοιλάς περιέχουσα ἐνταῦθα ελαιόδενδρα καὶ σταφιδαμπέλους. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ φρέατα. Εἰς τὴν βόρειαν ἄκρην τῆς κοιλάδος περὶ τὸ ἕν σχεδὸν χιλιόμετρον πρὸς Δ. τῶν Μαριῶν ὑπῆρχεν ἑτέρα συνοικία καλουμένη Ἐπάνω Μαριαί. Ἐνταῦθα εὐρίσκονται τάφοι λατομητοὶ καὶ ἄλλα ἐρείπια. Κατωτέρω ΝΔ. ὑπάρχει ἑτέρα μικρὰ κοιλάς καλουμένη Κόλλον, καὶ εἰς ταύτην ὑπάρχουσι διάφορα φρέατα.

Κουφόγεια. Ἄνωθεν τῶν Μαριῶν πρὸς Α. εἶνε κοιλάς μεγάλη καλλιεργημένη ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περιέχουσα σταφιδαμπέλους καὶ χωράφια, αὕτη καλεῖται Κουφόγεια. Ἄνωθεν ταύτης πρὸς Α. ὑψοῦται ὁ Βραχίωνας.

Καλύβι τοῦ Κούλα. Παληόκαστρον. Ἀπὸ τὸ Μοναστήριον τοῦ Προδρόμου (δημ. Ὑριαίων) ἡ ὁδὸς Βολιμῶν διερχομένη τὰς κλιτύας τοῦ βουνοῦ Σταυρὸς εἰσέρχεται εἰς τὸν δημ. Ἐλατίων

1) Ὑπάρχουσι 117 φρέατα καὶ 40 δεξαμεναί.

2) Ἀπὸ Λούχαν εἰς Ἐξωχώραν εἶνε μία ὥρα.

3) Ἀπὸ Ἐξωχώραν εἰς Μαριαίς εἶνε ἡμίσεια ὥρα. Ἀπὸ δὲ τῆς πόλεως εἰς Μαριαίς εἶνε περὶ τὰς 5 1/2 ὥρας, διὰ τῆς ὁδοῦ Βολιμῶν.

καὶ φθάνει πλησίον ἀμπελώνος καὶ οἰκίσκου τοῦ Κούλα. Ἐν-
 τεῦθεν προχωροῦσα πλησιάζει εἰς τοὺς πρόποδας ὄρους καλουμέ-
 νου Παληρόκαστρον (1) καὶ διερχομένη ἐκ τῶν κλιτύων αὐτοῦ φέ-
 ρει πλησίον κοιλάδος καλουμένης Παληροχώραφον, καὶ ἐντεῦθεν εἰς
 Ὁρθοναίως (2). Τὸ Παληροχώραφον περιέχει σταφιδαμπέλους καὶ ἐ-
 λαιόδενδρα.

Ὁρθοναίαι κ 270

Τὸ χωρίον Ὁρθοναίαι κεῖται ἐπὶ πλάγιου ἐδάφους εἰς τὴν νότι-
 ον πλευρὰν βουνοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφή καλεῖται Παληρόμπελα. Πλη-
 σίον τοῦ χ. ὑπῆρχεν ἄλλοτε καὶ ἄλλη μικρὰ συνοικία, ἧτις δὲν
 ὑπάρχει ἤδη.

Μονὴ τῆς Θεοτ. Σπηλαιωτίσσης. Κάτωθεν τῆς
 κορυφῆς Παληρόμπελα πρὸς Β. ἐπὶ ἰσοπέδου ἐδάφους κεῖται ἡ Μονὴ
 τῆς Θεοτόκου Σπηλαιωτίσσης. Αὕτη ἔχει ὡς ἐκείνη τοῦ Προδρόμου
 κελλία, ξενῶνα, κωδωνοστάσιον μικρὸν ἄνωθεν τῆς εἰσόδου τοῦ πε-
 ριβάλλου καὶ ἐν τῷ μέσῳ ναὸν τῆς Θεοτόκου. Ἐκτὸς δὲ τοῦ πε-
 ριβόλου εἶνε κηπῆριον καὶ ἐξωκλήσιον ἑνθ' εἶνε τὸ κοινοταφεῖον
 τῶν Μοναχῶν. Εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦτο ἐνδικαιτῶνται 15 Μοναχοί,
 οἱ δὲ ἐρχόμενοι ξένοι λαμβάνουσι παρ' αὐτῶν πᾶσιν κλήν περι-
 ποίησιν (3).

Μέγα λαγγάδι. Παληρὸ Μοναστήριον κ λ λ.
 Κάτωθεν τῆς Μονῆς σχηματίζεται λαγγαδία καλουμένη Μέγα
 λαγγάδι. Ἀνατολικῶς τούτου καὶ πλησίον τῆς Μονῆς ὑψοῦται τὸ
 Μέγα βουνό (μ. 484) καὶ δυτικῶς ἕτερον ὁ Κέντρος (μ. 480).
 Εἰς τοὺς πρόποδας τούτου πλησίον σχεδὸν τῆς κοίτης τῆς λαγ-
 γαδίας ὑπάρχει σπήλαιον ἐγκαταλειμμένον, τὸ ὁποῖον ἐρησιμα-
 σαν ἐπὶ 40 ἔτη ὡς ναὸς τῆς Θεοτόκου. Ἐνταῦθα ἰδρῦθη τὸ
 πρῶτον ἡ Μονὴ τῷ 1564, διὰ τοῦτο καλεῖται Παληρὸ Μονα-
 στήριον.

1) Ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ πρόποδας τούτου ἀρχεται ἡ ὁδὸς Μαρσιῶν, ἧτις
 διερχομένη ἀπὸ τὰ Τριλάγγαδα καὶ ἀπὸ τὰ Κουράγεια φέρει εἰς Μαρσιὰς.

2) Εἰς Παληροχώραφον ἀπολήγει ἡ μέχρι τοῦδε κατασκευασμένη ἀμαξιτὴ
 ὁδὸς Βολιμῶν (25 χιλίωμα).

3) Ἰδία ἀτραπὸς ἀρχομένη ἐκ τῆς ὁδοῦ Βολιμῶν πλησίον τοῦ οἰκίσκου
 τοῦ Κούλα φέρει εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦτο.

Ἄ γ ὄ ρ ο ς. Φ α ρ μ α κ ἄ ρ η. Μετὰ τῆς κοιλάδος Πλωλοχώραφον συνέχεται ἑτέρα ἢ τοῦ Φαρμακάρη καὶ κατωτέρω ἐκτείνεται ἑτέρα καλουμένη Ἄγῶρος, περιέχουσαι ἑμφότεραι σταφιδοκπέλους.

Π. Πλεμοναρίου κ. 280.

Ἄτραπὸς διερχομένη ἐκ τῶν ἀνωτέρω κοιλάδων φέρεται εἰς τὸ χ. Πλεμοναρίου. Τοῦτο κεῖται περὶ τὴν μίαν ὥραν πρὸς Δ. τῶν Ὀρθονιδῶν εἰς τὴν ἄκραν ὠραίας κοιλάδος. Αὕτη περιέχει σταφιδοκπέλους καὶ χωράφια μετὰ ἐλαιοδένδρων. Πλησίον τοῦ χωρίου ὑπάρχουσι διάφορα φρέατα. Τὸ μέρος τούτων καλεῖται Νυδρί.

Μονὴ τῆς Θ. Ἀναφωνητρίας. Πρὸς Δ. τοῦ Πλεμοναρίου περὶ τὸ ἓν χιλιόμετρον κεῖται ἡ Μονὴ τῆς Θ. Ἀναφωνητρίας διακελευμένη. Ἐνταῦθα ὑπάρχουσι πεπαλαιωμένα τὰ κελλία τῶν ἀλλοτε βιούτων Μοναχῶν, περιβόλιον καὶ πύργος ἀνωθεν τῆς εἰσόδου χρησιμεύων ἤδη ὡς κωδωνοστάσιον. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ περιβόλου εἶνε ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου δίπτερος καὶ ἕτερος μικρὸς τῆς ἀγίας Ἀναστασίας τῆς φαρμακολητρίας. Τὴν Μονὴν ταύτην εἶχε δωρήσει ἡ κυβερνήσις ὡς φέουδον εἰς τὸν ἱερὸν ἡμῶν Διονύσιον Ἀρχιεπίσκοπον Αἰγίνης, ὅστις διεβίωσεν ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ 1622 ὅτε ἀπεβίωσε. Κατὰ δὲ τὸ 1783 ἐδωρήθη εἰς τὴν οἰκ. [Φλαμπουριάρη, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει μέχρι τοῦδε, καὶ χρησιμεύει ὡς ἐνοριακὸς ναὸς τῶν κατοίκων.

Β ρ ὠ μ η. Πρὸς Ν. τοῦ Πλεμοναρίου ὑψοῦνται τὰ βουνὰ Πηλοβιγγιλα καὶ Κόλλα. Πρὸς τὰ ΝΑ. τούτων παρὰ τὰς ἀκτὰς σχηματίζεται μικρὸς ὄρμος καλούμενος Βρώμη. Δεξιὰ δὲ τοῦ εἰσπλέοντος εἶνε μικρὸν ἀκρωτήριο καλούμενον Ὀμαλαί· ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει μικρὸς τελωνειακὸς σταθμὸς. Ἐναντι τοῦ ὄρμου εἶνε ὀμόνομον νησίδιον ἔρημον.

Μονὴ τοῦ ἁγ. Γεωργίου τῶν Κρημνῶν. Περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν ΒΔ. τοῦ Πλεμοναρίου κεῖται ἡ Μονὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Κρημνῶν. Πέριξ τοῦ περιβόλου ὑπάρχουσι τὰ κελλία, ὁ ξενὸν καὶ κηπάριον, ἀνωθεν δὲ τῆς εἰσόδου μικρὸν κωδωνοστάσιον, καὶ ἐν τῷ μέσῳ πύργος καὶ ὁ ναὸς μετὰ νάρθηκος. Πλησίον τοῦ περιβόλου πρὸς Α. ὑπάρχει ὠραῖον ἐκ πευκῶν δάσος, τὸ ὅποιον καθιστᾷ τὸ μέρος αὐτὸ τερπνότατον. Εἰς τὴν Μονὴν ταύτην ἐνδικαίωται

15 Μοναχοί, οίτινες περιποιούνται καλῶς πάντας τοὺς ἐρχομένους ξένους.

Νησί τοῦ ἁγ. Γεωργίου. Κάτωθεν τῆς Μονῆς πλησίον τῶν κρημνωδῶν ἀκτῶν εἶνε σκόπελος ἠνωμένος διὰ μικροῦ ἰσθμοῦ μετὰ τῆς ζήρᾶς, οὗτος καλεῖται νησί τοῦ ἁγ. Γεωργίου. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχε μέχρι τοῦ 1550 ἡ Μονὴ αὕτη, ἣδη δὲ ὑπάρχουσιν ἐρείπια, 15 δεξαμεναὶ καὶ ὁ ναὸς ἁγίου μὲν ἀλλὰ κενός· καὶ ἐγκαταλειμμένος (1).

Σπηλιὰ τοῦ ἁγ. Γερασίμου. Πρὸς Β. τοῦ σκοπέλου εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἐντὸς λαγκαδίας καὶ πλησίον τῶν ἀκτῶν εἶνε μικρὸν σπήλαιον, τοῦτο καλεῖται Σπηλιὰ τοῦ ἁγ. Γερασίμου, διότι ἐν αὐτῷ ἔσκησεν ἐπὶ πέντε ἔτη ὁ ὅσιος ἱερομόναχος Γεράσιμος ὁ Νοταρᾶς. Εἰς αὐτὸ οὐδὲν σημεῖον οἰκίσεως διασώζεται ἢ μόνον τρεῖς ὄπαι τεχνιταὶ ἐπὶ τῆς πετρίνης καὶ πλαγίας ὀροφῆς αὐτοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξήρχετο ὁ καπνὸς τῆς ἐστίης.

Σφραγίδιον. Περί τὰ 20 λεπτά τῆς ὥρας ΒΑ. τῆς Μονῆς εἶνε τὸ μέρος Σφραγιδιὸν ἔνθα ὑπῆρχεν ἄλλοτε ὁμώνυμον χωρίον. Πλησίον ἐκτείνεται κοιλάς ἐχούσα χωράφια καὶ σταφιδαμπέλους· ἐνταῦθα ὑπάρχουσι φρεσάτ' αἰνὰ τοῦ ἄλλοτε ὑπάρχοντος χωρίου καὶ ναὸς τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ.

Βολιμίαι

Κάτω κ. 250. Μέσον κ. 700. Ἄνω κ. 600.

Πρὸς Β. τοῦ Σφραγιδιοῦ ἄνωθεν σταφιδοφύτου κοιλάδος κεῖνται τὰ τρία χωρία τῶν Βολιμῶν· τὸ Κάτω, τὸ Μέσον καὶ τὸ Ἄνω.

Τὸ Κάτω μετὰ τοῦ Μεσοῦ κεῖνται πλησίον ἀλλήλων ἐφ' ὑψηλοῦ καὶ ἐπιπέδου ἐδάφους (2).

Τὸ Μέσον εἶνε πρωτ. τοῦ δήμου καὶ ἔχει δημ. σχολεῖον. Ἀνωτέρω περὶ τὸ ἐν χιλιόμετρον ἐπὶ τῆς ΝΑ. πλευρᾶς θουνοῦ ὑψηλοῦ (3) κεῖται τὸ Ἄνω ἀποβλέπον πρὸς τὴν Θάλασσαν. Εἰς αὐτὸ ὑπάρχει δημ. σχολεῖον. Τὰ χωρία ταῦτα τῶν Βολιμῶν ἔχουσι θέσιν περιφανῆ,

1) Οὗτος καλεῖται Κάτω Ἀγιωγράφος.

2) Εἰς ὕψος 420 μέτρων.

3) Εἰς ὕψος 475 μέτρ.

φείζοντα ελεύθερον καὶ ἀερα υγιεινότητων εἰς αὐτὰ ὑπάρχουσι πλοῦσι παντοπωλεία, σιδηρουργεία καὶ ἐπιτὰ ἀνεμόμυλοι. Ἡ ὁδὸς Βολιμῶν ἀπὸ τοῦ Παληροχώραφον προχωροῦσα καὶ διερχομένη ἀπὸ τοῦ Σφραϊδοτόν φέρει εἰς τὰ χωρία ταῦτα.

Καμινάκι. Ἄγιος Ἰωάννης. Μεταξὺ τῶν χωρίων Μίσσον καὶ Ἄνω εἶνε τὰ μέρη Καμινάκη καὶ Ἄγιος Ἰωάννης πλησίον ἀλλήλων κείμενα. Εἰς τὴν περιφέρειαν τούτων ὑπῆρχεν ἄλλοτε κώμη μεγάλη τῆς ὁποίας εὐρέθησαν διάφορα θραύματα, δεξμεναί, τάφοι κεκλυομένοι διὰ πλακῶν καὶ διάφοροι λάκκοι (κ. γουδιὰ) (1) δυτικῶς τοῦ Ἄγ. Ἰωάννου καὶ πλησίον τοῦ Μίσσου ὑπάρχει μικρὰ κοιλάς ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶνε διάφορα φράγματα.

Μονὴ Ἄγ. Ἀνδρέου. Πρὸς Δ. τῶν Βολιμῶν περὶ τὴν ἡμίσειαν ὄρην πλησίον τῶν ἀκτῶν καίεται ἡ μικρὰ Μονὴ τοῦ Ἄγιου Ἀνδρέου τῶν κρημνῶν. Πέριξ αὐτῆς ὑπάρχουσι ὠρεὰ ἐκ ψευκῶν δάση. Ἐνταῦθα εἰς ὀρισμένης ἕτεως ἐντὸς τοῦ πρὸς Δ. δάσους σχηματίζεται πρὸς τὸ μέρος τοῦ ναοῦ διπλὴ ἡχώ (κ. διπλοῦς ἀντίπαλος.)

Αἰάποροι. Σέληνα. Καφήρου. Κάτωθεν τῆς Μονῆς πλησίον τῶν κρημνῶν ἀκτῶν ὑπάρχουσι δύο μικροὶ σκόπελοι κείμενοι πλησίον ἀλλήλων καλούμενοι Διάποροι. Ἐπὶ τοῦ μεγαλύτερου τούτων, ὅστις ἦτο ἠνωμένος μετὰ τῆς ξηρᾶς δι' ἰσθμοῦ, ὑπῆρχε μέχρι τοῦ 1680 ἐκτισμένος ὁ ναὸς τοῦ Ἄγ. Ἀνδρέου. (2) Βορείως τῶν Διαπόρων ἐκβάλλει ἡ λαγγαδιά τοῦ Σίληνα ἀρχομένη ἐκ τῶν Βολιμῶν, καὶ ἐτι βορειότερον εἶνε ὁ πρόβολος τοῦ Καρήρου. Εἰς τὰ τρία ταῦτα παράλια μέρη τῷ 1571 μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς μεγάλης πολιτοκίτης τοῦ φρουρίου, τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως καὶ πολλῶν χωρίων ὑπὸ τοῦ Τούρκου Ἀλουλαζῆ, μάρκα τοῦ στόλου τοῦ προσαρμίσασα, ἀπεβίβασε πολλοὺς τούρκους, οἵτινες ἐπροξένησαν πολλὰς λεηλασίας καὶ καταστροφὰς εἰς Βολίμας καὶ ἄλλα χωρία μέχρι τοῦ Καλλιπίδου. Οἱ ἐπιδρομαῖς οὗτοι καταδιωθέντες ὑπὸ τῶν ζακυνθίων ἐπεβίβασαν εἰς τὰ πλοῖα τῶν ἐγκαταλειπόντες ἀγύρας, λέμβους καὶ ἄλλα εἶδη.

Ἡμεροβίγγλι. Πρὸς Β. τῶν Βολιμῶν εἶνε αἱ ἀκρόρειαι.

1) Ἡ ἐγχώριος παράδοσις διασώζει ὅτι ἡ κώμη αὕτη συνέκειτο ἀπὸ 300 οἰκογενείας.

2) Ἡ Μονὴ αὕτη ἠνώθη μετ' ἐκείνης τοῦ Ἄγ. Γεωργίου τῷ 1890.

Ἄστέρι, Πλάκα καὶ Ἡμεροβίγγλι. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἡμεροβίγγλι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἑνετῶν ὑπῆρχε σκοπιὰ (Πύργος) μετὰ σημασιώστατου, ὡς ἦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Σκοποῦ. Ἐπὶ τοῦ ἰστού τούτου ὑψουτο συμβολικῆ σημαία δασάκις περίπλεον τὴν νῆσον οἰζιδόποτε πλοῖα. Τὸ σημεῖον τοῦτο ἦτο δρατὸν ἐκ τοῦ φρουρίου. Τὸ μέρος δὲ ἰδίως ὅπου ὑπῆρχεν ὁ πύργος μετὰ τοῦ ἰστού καλεῖται σήμερον Τη-
λ ἔγραφος καὶ Σταντάρδος.

Μονὴ τῶν Ταξιαρχῶν. Πρὸς Δ. τοῦ Ἡμεροβίγγλι ἀνωθεν τῶν ἀκτῶν ὑπάρχει μοναστήριον τῶν Ταξιαρχῶν διαλελυ-
μένον ἀνήκον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ζακύνθου. Τοῦτο ἦτο πρότερον ἐκτισμένον, περαιτέρω πρὸς Α. τὰ δὲ εἰσπλάγια αὐτοῦ ὑπάρχοντα κα-
λοῦνται Παλιὰς Ταξιάρχης.

Ἐληές. Εἰς τοὺς βορραίους πρόποδας τοῦ Ἡμεροβίγγλι σχη-
ματίζεται κοιλάς καλουμένη Ἐληές, περιέχουσα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐ-
λαιόδενδρα.

Παρακαστέλι. Πρὸς Α. τῆς κοιλάδος καὶ πλησίον τοῦ
Ἡμεροβίγγλι εἶνε τὸ βουνὸν Παρακαστέλι, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρ-
χεν ὁμώνυμον χωρίον. Τοῦ χωρίου τούτου τὰ φράτα καὶ μία δε-
ξαμένη ὑπάρχουσιν ἐκεῖ πλησίον ἐντὸς τῆς κοιλάδος (1).

Κακαθούλι. Πρὸς Β. τῆς κοιλάδος Ἐληές ὑψουται τὸ
βουνὸν Κακαθούλι, τὸ ὁποῖον εἶνε τὸ τελευταῖον πρὸς Β. τῆς νή-
σου βουνόν, καὶ σχηματίζει πρὸς Δ. τοὺς τελευταίους ὑψηλοὺς κρη-
μνοὺς. Τοῦτο κατερχόμενον ἔρεμα πρὸς Β. σχηματίζει τὸ βόρει-
ον ἀκρωτήριον τῆς νήσου Σχοινάριον καλούμενον.

Σχοινάρια.

Αἱ βορειοανατολικαὶ κλιτύες τοῦ μεγάλου βουνοῦ, Κέντρου, Μαντρα-
ούρη, Ἄστέρι, Ἡμεροβίγγλι καὶ Παρακαστέλι κατέρχονται κλι-
μακιδόν, οὕτως εἶπεν μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ ἀπολήγουσιν εἰς
χαμηλὴν κρημνῶδη ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀκτὴν. Ἡ περιοχὴ τῶν
προπόδων τούτων ἀπὸ τὸ βουνὸν Σταυρός (καλύβι τοῦ Κούλα) ἕως
εἰς τὸ ἀκρ. Σχοινάριον καλοῦνται μὲν ἐν ὀνόματι Σχοινάρια, φέρει ὁ-
μως καὶ ἄλλα τοπικὰ ὀνόματα. Καθ' ὅλην δὲ τὴν περιοχὴν ταύ-

1) Ἡ δεξιμένη αὕτη καλεῖται ἤδη «τοῦ χωριοῦ ἢ στερν».

την τῶν σχοιναρίων ὑπάρχουσι ἐλαιῶνες, χωράφια καὶ τινες σταφιδάμπελοι.

Ἄκρ. Διάφι. Ξύγγια. Ἀπὸ Κολοσύρτην ἄρχονται αἱ ἄκται τῆς περιοχῆς τῶν Σχοιναρίων, αἵτινες εἶνε ὀλίγον κρημνώδεις καὶ προσιτοὶ εἰς τινὰ μέρη. Πλησίον τοῦ Κολοσύρτη παρὰ τὴν ἄκτιν τῆς Θαλάσσης πηγάζουσι ἢ μᾶλλον ἐκρέουσι ἀφθονα θειοῦχα ὕδατα, καὶ περαιτέρω, πλησίον μικροῦ ἄκρ. καλουμένου Διάφι, ἐκρέουσι ἐντὸς ἐπιθαλάσσιου σπηλαίου ἀφθονώτερα τοιαῦτα. Τὰ ὕδατα ταῦτα εἶνε λίαν ψυχρά, γαλακτώδη μᾶλλον τὸ χρῶμα, ὑφάλμυρα τὴν γεῦσιν καὶ ἀπόζοντα θείου (διάφης). Ἀπὸ αὐτὰ σχηματίζεται γλοιῶδές τι λίπος λευκώτατον ἐπιπλέον τῆς Θαλάσσης ὡς τεμάχια βέμβακος, ταῦτα κοινῶς καλοῦνται Ξύγγια· ἐκ τούτων ὀμωνυμεῖται καὶ ἡ Ἄκτις (1).

Ἄκρ. Καμηλαύκα. Μακρὸν—γαλός. Περαιτέρω τοῦ ἄκρ. Διάφι ἐκτείνεται ἕτερον μεγαλειέρον ἢ Καμηλαύκα· ἐκεῖθεν τούτου σχηματίζεται μικρὸς κόλπος ὁ Μακρὸν—γαλός, ἔχων ἐν μέρει ἀμμώδη περαλίαν.

Μαλακοί. Ἄνωθεν τοῦ Μακρουγιαλοῦ εἶνε μικρὰ κοιλάς καλουμένη Μαλακοί· ἐνταῦθα ἢ σταφίς ὠριμάζει πρωτότερον.

Δραγουνάρα. Περαιτέρω τοῦ Μακρουγιαλοῦ εἶνε μικρὸς πρόβολος. Ἄνωθεν τῆς βορείου ἀκτῆς τούτου ὑπάρχει μέγα φρέαρ φυσικὸν ἔχον στόμιον μὲν μικρὸν ἀλλὰ πλάτος ἰκανὸν καὶ βάθος περὶ τὰ 50 μέτρα καλούμενον Δραγουνάρα. Τοῦτο μέχρι 15 μέτρων γέμει Θαλασσίου ὕδατος συγκοινωνοῦντος διὰ τινος ὀπῆς μετὰ τῆς Θαλάσσης.

Μικρὸ νησί. Πλησίον τῆς Δραγουνάρας εἶνε ἕτερος πρόβολος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἐνετικὸς πύργος (βαρδιόλα). Ἐναντι αὐτοῦ εἶνε μικρὸς σκόπελος Μικρὸ νησί λεγόμενος.

Μεγάλο νησί. Βορείως τοῦ σκοπέλου τούτου περὶ τὰ δύο χιλιόμετρα ὑπάρχει ἕτερος σκόπελος μεγαλειέτερος καλούμενος Μεγάλο νησί ἢ Ἅγιος Νικόλαος. Ἐπὶ τούτου ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια ναοῦ τοῦ ἁγ. Νικολάου καὶ πύργου ἐνετικοῦ.

Πόρτον Σχοιναρίου. Πλησίον τοῦ σκοπέλου τούτου πρὸς

1) Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Σωβαῖρον, δι' αὐτοῦ τοῦ λίπους τρίβοντες οἱ χωρικοὶ τὰς πληγὰς τῶν ζώων ἐθεραπεύον ἀηλ. ὡς τὴν ψώραν, τὰ ἐξανθήματα κλπ. (Ἰστ. Χιῶτη).

Δ. καὶ εἰς τοὺς πάρχλιους πρόποδας τοῦ βουνοῦ Παρκακαστέλι εἶναι ὄρμος ἔχων ἀμυρῶδη παρλίαν· οὗτος καλεῖται πόρτον Σχοιναρίου. Ἐνταῦθα οἱ κάτοικοι τῶν Βολιμῶν προσαρμίζουσι τὰ πλοῖα τῶν ἐπιβιβάζουσι δὲ καὶ ἀποβιβάζουσι διάφορα πράγματα. Ἐδῶ ὑπάρχει καὶ τελωνιακὸς σταθμὸς.

Κορίθι. Ἄνωθεν τοῦ ὄρους εἰς τὰ ἀνατολικὰ μέρη τοῦ βουνοῦ Κακαβούλι εἶνε ἡ περὶ τὴν Κορίθι. Ἐν αὐτῇ κατοικοῦσι διαρκῶς οἰκογένειαι τινες ἐκ Βολιμῶν καὶ σχηματίζεται μικρὰ συνοικία.

Ἄκρ. Σχοινάριον. Πρὸς Β. τοῦ Κακαβούλι καὶ Κορίθι ἐκτείνεται τὸ ἀκρ. Σχοινάριον, τὸ ὅπλον εἶνε τὸ βορειότερον τῆς νήσου. Τοῦτο αἰ πρὸς Α. καὶ Β. ἀκτὰ εἶνε κρημνώδεις, αἱ δὲ πρὸς Δ. ταπειναί. Ἡ ΒΑ. ἄκρ. αὐτοῦ καλεῖται Ἄσπρος κρημνός, ἡ δὲ ΒΔ. Ἄπολυταριά. Ἐνταῦθα πλησίον τῆς ἀκτῆς ὑπάρχει λαμπρὸς φάρος.

Χάος. Δυσμῶθεν τοῦ φάρου εἰς τὴν ἄκρην τῆς Ἄπολυταρίας ὑπάρχει μέγα φρέαρ φυσικὸν καλούμενον Χάος. Τοῦτο ἔχει μέγιστόμιον, ἰκανὸν πλάτος καὶ βάθος περὶ τὰ 42 μέτρα, γέμει δὲ περὶ 21 μέτρων θαλασσίου ὕδατος συγκαταστάντος μετὰ τῆς Οὐλάσσης διὰ τινων ὀπῶν, ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Δραγουνάραν.

Α Ν Α Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ω Σ Ι Σ

Οἱ δ. Ναφθίων καὶ Ἐλατίων κατέχουσι τὸ ὄρεινόν μέρος τῆς νήσου κείμενον πρὸς Δ. τῆς πεδιάδος· τοῦτο κατέχει ἕκτασιν πλέον τοῦ ἡμίσεως τῆς νήσου. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχουσι 14 χωρία, ἐξ ὧν 7 εἶνε εἰς τὸν Ναφθίων, τὰ εἰς: Κοιλιωμένος πρωτεύουσα (κ. 700), Κερί (560), Ἄγαλας (κ. 500), Ἅγιος Λέων (κ. 580), Γύρι (250), Δούρα (200) καὶ Καμπῆ (130)· ἄλλα δὲ 7 εἶνε εἰς τὸν Ἐλατίων, τὰ εἰς: Βολίμου Μέσον πρωτ. (700), Κάτω (240), Ἄνω (650), Ἐξωχώρα (250), Μαριὰ (550), Ὀρθοναί (250) καὶ Πλαμοναρίον (280).

Ἡ ἐπιφάνεια εἶνε ὄρεινὴ, φύσει τιτανώδους, ἀνυδρὸς καὶ κατὰ μέγα μέρος ἀνεπίδεκτος καλλιέργειας· ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσιν ὄρη, βουνολόφοι, κοιλίδες καὶ χαράδραι (λαγγαδαίαι.)

Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαί τῶν ὀρέων εἰς τὸν δ. Ναφθίων, εἶνε τὰ Μέγα βουνόν, Μικρεῖα βόχη, Βολιός, Ἄθέραι, Στρογγυλὴ κορυφαὶ κλλ. Εἰς δὲ τὸν δ. Ἐλατίων εἶνε ἡ Κακὴ βόχη (μ. 680), Ἄστερι, Πύργος, Ἡμεροβίγγλι κλλ., κατὰ δὲ τὰ ὄρη ἀμφοτέρων

τῶν ὄρων εἶνε τὸ Βουνί (μ. 758) μετὰ τοῦ Λίβα (740)· αὗται εἶνε αἱ κορυφαὶ τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους Βραχίονος τῆς νήσου.

Κοιλιάδες εἶνε ἡ Ἀρπελος, τοῦ Μαλαθροῦ, ἡ Στρατιά, τοῦ Πετρίτη, τοῦ Ἀντρονίου, τοῦ Ἀγαλά, τῶν Μαριῶν, τοῦ Πλεμοναρίου, τῶν Ὁρθωνιῶν, τῶν Βολιμῶν καὶ ἄλλα.

Αἱ κορυφαὶ καὶ αἱ κλιτύες τῶν ὄρων καὶ ἄλλων ὑψομάτων εἶνε γυμναὶ δένδρων καὶ ἀνεπίδεντοι καλλιεργείαι, αἱ δὲ κοιλάδες καὶ πλάγιά τινα μέρη, καὶ τοὶ λεπτόγειαι καλλιεργοῦνται ἐπιπόνω· παρὰ τῶν κατοίκων καὶ παράγουσι δημητριακοὺς καρπούς, ὄσπρια, λῆνον, ἔλκιον, σταφίδι, εἶνον καὶ ἄλλα. Ἐπειδὴ ἡ χώρα αὕτη εἶνε ἀνυδροσ οἱ κάτοικοι μεταχειρίζονται στέργως πρὸς συλλογὴν ὑμερίου ὕδατος, εἰς τινὰς δὲ κοιλάδας ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ φρέατα ἀρχαῖα.

Μοναὶ διατηρούμεναι εἶνε εἰς τὸν δ. Ἐλατίων ἡ τῆς Θ. Σπηλαιωπίσεως καὶ ἡ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου μετὰ τῆς τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου, εἰς ταύτας ἐνδικαιῶνται περὶ τοὺς 30 Μοναχοῦς.

Τὰ παράλια εἶνε εὐθύτατα, κρημνώδη καὶ ἀπρόσιτα, μόνον προσιτὰ κατὰ τοὺς ὄρους ἰδίως.

Ὁρμοὶ εἶνε ὁ τοῦ Κερίου, τοῦ Βρώμη, τοῦ Σχοινάριου καὶ ὁ Μικρογικλός.

Ἀκρωτήρια εἶνε τὸ Κερί τὸ νοτιώτατον, ἐπὶ τοῦ ὀποίου ὑπάρχει τὸ βουνὸν Κακαβάκι, τὸ Σχοινάριον τὸ βορειώτατον, ἐπὶ τοῦ ὀποίου ὑπάρχει τὸ βουνὸν Κακαβούλι, ἡ Καμηλαύκα καὶ ἄλλα μικρά.

Εἰς τὸ ἀλίπεδον τοῦ ὄρου Κερίου ὑπάρχουσι πηγαὶ πετρελαίου καὶ πίσεως.

Οἱ κάτοικοι τοῦ μὲν δ. Ναφθίων εἶνε 2,900 τοῦ δὲ Ἐλατίων 2,700 γεωργοί, γαιωκτῆμονες καὶ ποιμένες. Τρέφουσι οἰκιακὰ ζῶα, ποίμνιαι αἰγῶν καὶ προβάτων, διατηροῦσι μελισσέα, κατασκευάζουσιν ἄσβεστον ἐκ τῶν τιτανωδῶν πετρῶν, κττ. Ἐν γένει οὗτοι εἶνε ἐργατικώτατοι, σκληροδίξιοι, περιπονητικοί, φιλόξενοι καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μακρόβιοι. Πολλοὶ δὲ τούτων ἕνεκα τοῦ λεπτογείου τῆς χώρας τῶν ἀποδημοῦσι πρὸς ἐργασίαν.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΣ

Φυσικὴ κατάστασις τῆς νήσου.

Ἡ νήσος Ζάκυνθος κεῖται εἰς τὸ Ἴόνιον πέλαγος πρὸς Δ. τῆς Πε-

λοποννήσου καὶ πρὸς Ν. τῆς Κεφαλληνίας, καὶ ἀπέχει ἐκ μὲν τῆς πρώτης περὶ τὰ 18 μίλια. ἐκ δὲ τῆς δευτέρας περὶ τὰ 12. Αὕτη ἔχει σχῆμα τριγωνικόν, τοῦ ὀποῦ ἡ μὲν βᾶσις κεῖται πρὸς Ν. ἡ δὲ κορυφή πρὸς Β. Τὰ ἀκρωτ. Κεῖ καὶ Γέρακος σχηματίζουσιν, οὕτως εἶπαι, τὰς γωνίας τῆς βᾶσεως, τὸ δὲ Σχοινάριον τὴν κορυφήν.

Ἡ ἐπιφάνεια τῆς νήσου φυσικῶς δύναται νὰ διαίρεθῇ εἰς τρία μέρη· εἰς λοφῶδες, πεδινὸν καὶ ὄρεινόν.

Τὸ λοφῶδες εἶνε σύμπλεγμα διαφόρων γηλόφων μετὰ τοῦ βουνοῦ Σκοποῦ, κατέχον τὸ ἀνατολικὸν καὶ Β. μέρος τῆς νήσου ἀρχόμενον ἀπὸ τὸ ἀκρωτ. Γέρακος καὶ ἀπολήγον εἰς ἐκεῖνο τῆς ἀγ. Κυριακῆς. Ὑψηλότεροι λόφοι τοῦ μέρους τούτου εἶνε (πλὴν τοῦ βουνοῦ Σκοποῦ κεκλιμένου εἰς τὴν ΝΑ ἄκραν τῆς νήσου) ὁ λόφος τοῦ φρουρίου, ὁ Καβελάρη; ἡ ἕγ. Πέτρος καὶ ὁ τοῦ ἀγ. Νικολάου τῶν Γερακκίων. Τὸ λοφῶδες τοῦτο μέρος διατέμεται διὰ μικρῶν κοιλάδων εἰς πέντε κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων συστήματα ἢ συμπλέγματα γηλόφων οἵτινες καταβαίνουσιν ἡρέμα πρὸς τὴν θάλασσαν, σχηματίζουσι μικρὰς κοιλάδας παραλίως μετὰ τινων ἀμμοῶδων παραλίων μερῶν. Οἱ γαιῶδες οὗτοι λόφοι εἶνε κατάρρευτοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ ὕδατων καὶ κατάφυτοι ὡς ἀπέραντον δάσος ὑπὸ ελαιῶνων, σταφιδωπέλων, περιβολίων καὶ κήπων.

Τὸ πεδινὸν μέρος σχηματίζει πεδιάδα σχήματος τραπεζίου μετὰ τῆς λοφοσειρᾶς καὶ τῆς πρὸς Δ. κειμένης ὄρεισειρᾶς, περιέχουσα καὶ μικροῦς τινὰς γηλόφους. Ἡ πεδιάς αὕτη ἔχει μῆκος ἐκ τῶν παραλίων τοῦ Λαγαῶν μέχρι ἐκεῖνων τῶν Ἀλυκῶν 15 χιλιομ. καὶ μέγιστον πλάτος περὶ τὰ 7 χιλ. Ἔχει γῆν εὐραρον καὶ καλῶς καλλιεργημένην, περιέχει σταφιδωπέλους, ελαιῶνας καὶ ἀγρούς.

Κατὰ τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς πεδιάδος κατέρχονται αἱ ὕψωρει, τῆς ὄρεισειρᾶς αἵτινες σχηματίζουσιν εὐθείαν, οὕτως εἶπαι, γραμμὴν ἀπὸ τὴν Λιθακίαν μέχρι τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου, καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴς περιφερείας τῶν πέντε πεδινῶν δήμων· περιέχουσι δὲ ελαιῶνας, ἀμπελοῦνας καὶ ἀγρούς. Εἰς ταύτας καὶ παρὰ ταύτας κεῖται 19 χωρία, τὰ πλείστα τῶν ὁποίων καλοῦνται καὶ ριζοχώρια· εἶνε δὲ τὰ ἐξῆς: Λιθακιά, Πισινόνας, Μουζάκη, Ρωμύριον, Αλαγοπόδον, Μαχαιράδον, Μελινάδον, Βουγιάτον, Αλαγαδάκη, Φιολίτη, Γαλάρον Μέγα, Γαλάρον Μικρόν, Φαγιῶν, Δράκη, Σκουλικῶδον,

Κούβαση, Πηγαδάκια, Κατωστάρια και Χαρτιάτα. (1)

Τὸ βρεινὸν μέρος κατέχει τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς νήσου καὶ ἐκτείνεται ἕως τοῦ τρίτου σχεδὸν αὐτῆς, ἐκτείνεται δὲ ἀπὸ τοῦ ἀκρ. Κερὶ μέχρι τοῦ Σχοιναρίου καὶ ἀπολήγει εἰς κρημνώδη ἀκτὴν. Τὸ μέγιστον μῆκος τοῦ τμήματος τούτου εἶνε 3 $\frac{1}{2}$ χιλιομ. τὸ δὲ μέγιστον πλάτος ἀπὸ ἀλουκῶς ἕως εἰς Βρόμη εἶνε περί τὰ 14 χιλ. Ἡ βρεινὴ αὐτῆς χώρα τῆς Ζακύνθου εἶνε ἀνυδρὸς, περιέχει ἄρη τινά, ὧν τὸ ὑψηλότερον τὸ τρίκορπον Βραχιόνα καὶ διάφορα βουνὰ φύσεως τιτανώδους, γυμνὰ βουνῶν καὶ ἀνεπίδεντα καλλιεργείας. Μεταξὺ τούτων εἶνε καὶ κωνοφόροι, αἰτνας, ὡς καὶ διάφορα πλάγια μέρη τῶν βουνῶν, καλλιεργοῦνται ἐπιπονώς ὑπὸ τῶν κατοίκων. Εἰς τὸ βρεινὸν αὐτὸ μέρος ὑπάρχουσι 14 χωρία, ἐξ ὧν τὸ μὲν Κερὶ εἶνε τὸ νοτιώτατον χωρίον, αἱ δὲ Βολίματα βορειώτατα. Αἱ ἀκταὶ ἀπὸ τῶν ὄρων Κερίου μέχρι τοῦ Κολοσσίου εὐρίσκονται εἰς πλήρη ἀντίθεσιν μετὰ τὰς λοιπὰς τῆς νήσου, αὐταὶ ἐκεῖναι μὲν εἶνε ἄκραι ἕρηαι, κρημνώδεις, τραχεῖαι καὶ γυμναὶ ἕως τῆς θαλάσσης, ἐνθα σχηματίζουσι ἀπορρώγας (βυδίσματα) καὶ προβόλους, αὐταὶ δὲ ταπεινὰ καὶ ἀμυδρὰ.

Ἔδατα πόσιμα καὶ θειοῦχα.

Τὸ λοφώδες μέρος τῆς νήσου ἔχει πόσιμα ὕδατα πηγαῖα καὶ φρέατα, τὸ πεδινὸν ἔχει φρέατα, τῶν ὁποίων τινὰ εἶνε μεταίκοι πηλοῦτος, τὸ δὲ βρεινὸν ἔχει πολλὰς δεξαμενάς καὶ φρέατα, εἰς τὰς ὁποίας ἐναποθηκεύονται ὄμβρια ὕδατα.

Θειοῦχα ἢ μεταλλικὰ ὕδατα εἶνε τὰ εἰς Βρομονέρι πηγάζοντα, εἰς Τεταρτίαν, εἰς Πηγαδάκια, εἰς Ρομύριον καὶ εἰς Κολοσσίον (τὰ Ἑόγγια), προσέτι δὲ καὶ αἱ πηγαὶ τῆς Νάφθας.

Χείμαρροι

Τὸ πεδινὸν μέρος τῆς νήσου διὰ ταπεινῶν τινῶν γηλόφων κειμένων εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ἀγ. Δημητρίου διακρίνεται εἰς δύο μέρη, τούτων τὰ ὄμβρια ὕδατα ἐκρέουσι εἰς τὴν πρὸς βορρην νήσον καὶ ἀνκτολὰς θάλασσαν, διὰ τῶν τεσσάρων χείμαρρων τοῦ ἀγ. Χρηλάμπους, τοῦ Ἀχγανῆ τοῦ Τσιλιδῆ καὶ τοῦ τῶν Δελικῶν.

1) Τὰ Χαρτιάτα καλοῦνται καὶ μικρὸν Κατασάρι.

Πληθυσμός, εθνομίαι, θρησκεία, γλώσσα.

Οι κάτοικοι τῆς Ζακύνθου ἀνέρχονται εἰς 45 χιλ. Ἕλληνες τὸν ἐθνομίον. Ἐκ τούτων 44, 300 ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἀνατ. Ὁρθόδοξον ἐκκλησίαν, 400 περίπου εἰς τὴν Δυτικὴν (1) καὶ τὴν τῶν Δισμαρτυρομένων καὶ 400 περίπου εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν Συναγωγὴν. Ὅλοι οὗτοι ὁμιλοῦσι τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν ἐκκαθαρισμένην ὁσπέρκι ἐξ ἰταλισμῶν τινῶν λειψίων τῆς ἐπὶ 700 σχεδὸν ἔτη Φραγκοκρατίας καὶ ξενοκρατίας.

Πολιτικὴ κατὰστασις.

Ἡ Ζάκυνθος ἔχει μίαν πόλιν ὀμώνυμον καὶ 60 χωρία, τούτων τὰ 25 ἄς ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἀποτελοῦσι κώμας. Μέγιστα δὲ κώμας εἶναι τὸ Μαχαϊράδον, τὰ Κατωστάρια, τὰ Γερκακρία, ὁ Πισινόντας καὶ τὸ Μουζάκη. Διοικητικῶς δὲ μόνη ἀποτελεῖ ἴδιον νομὸν ὀμώνυμον, ἀνευ ἐπαρχιακῆς ὑποδιαιρέσεως ἀλλὰ δημοτικῆς. Διοικεῖται ὅθεν ὑφ' ἑνὸς Νομάρχου διοριζομένου ὑπὸ τοῦ Ἱπουργ. τῶν Ἐσωτερικῶν, εἰς τούτον ὑπάγονται ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι τῆς νήσου καὶ αὐτοὶ οἱ Δήμαρχοι. Αὕτη διαιρεῖται εἰς 10 δήμους τοὺς ἐξῆς 1) Ζακύνθιον μὲ πρωτ. Ζάκυνθον. 2) Ψωριδος μὲ πρωτ. Βανάτον. 3) Ἀρκαδίον μὲ πρωτ. Γερκακρίον. 4) Λιθακιστῶν μὲ πρωτ. Πισινόντα. 5) Ὀπιταϊδῶν μὲ πρωτ. Μαχαϊράδον. 6) Ἀρτεμισίων μὲ πρωτ. Φιλίτη. 7) Μετογκίων μὲ πρωτ. Σκουλικιάδον. 8) Τριαίων μὲ πρωτ. Κατωστάρια. 9) Ναφθίων μὲ πρωτ. Κοιλωμένον. 10) Ἐλατίων μὲ πρωτ. Βολίμας Μέσον.

Ἐκκλησιαστικὴ Διοίκησις

Ἡ Ζάκυνθος ἐκκλησιαστικῶς διαικεῖται ὑπὸ Ἀρχιερέως ἰσοβίου ἐκλεγομένου ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Ἀρχιερεὺς οὗτος ἔχει ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ διαίκτησιν ὅλον τὸν κλῆρον τῆς νήσου, ὅστις ἀποτελεῖται ἐξ 100 καὶ πλέον ἱερέων καὶ 90 καλογήρων.

Ἐκπαίδευσις.

Πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν κατ. ὑπάρχουσι κατ' ὅλην τὴν νῆσον διέ-

1) Ἄλλοτε εἶχον οἱ Δυτικοὶ καὶ ἐπίσκοπον, νῦν ὑπέκινετι εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κερκυρας.

φορα σχολεῖα διατηρούμενα παρὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν δήμων. Καὶ ἐν μὲν τῇ πόλει Ζακύνθῳ ὑπάρχουσιν ἐν Γυμνάσιον, ἐν Ἑλληνικόν καὶ πέντε δημοτικά, ἐξ ὧν τὰ μὲν τρία τῶν Ἀρρηνῶν, τὰ δ' ἄλλα τῶν Θηλέων. Προσέτι δὲ ὑπάρχουσι καὶ τινὰ ἰδιουσυντήρητα δημ. καὶ Ἑλληνικά ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἐν δὲ τῇ ἔξοχῇ εἶνε 25 δημοτικά, ἐξ ὧν τρία τῶν Θηλέων καὶ τινὰ γραμματσοχολεῖα.

Πόροι τοῦ βίου.

Οἱ κυριώτεροι πόροι τοῦ βίου τῶν Ζακυνθίων εἶνε ἡ γεωργία, μικρὰ κτηνοτροφία, βιομηχανία καὶ ἐμπόριον. Ἡ δὲ ναυτιλία εἶνε πολὺν ἀμελημένη.

Προϊόντα φυσικά.

Ἡ Ζακύνθος παράγει διάφορα ἐκλεκτὰ προϊόντα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶνε κορινθιακὴ σταφίς, ἔλαιον, οἶνος, σίτος κλλ. Ἐκ δὲ τῶν ὠρείων αὐτῆς περιβολίων παράγει πορτοκάλια, λεμόνια, ροδάκινα, μέσπιλα, κεράσια διαφόρων εἰδῶν, ἔμπελα, ἀπίδια καὶ σύκα, γλυκυτάτας ἀπόρας, εὐαδέστατα ἄθη, παντός εἴδους κηπευσίμων κλλ.

Ζῶα ἄγρια καὶ ἐπιβλαβῆ ἐν τῇ νήσῳ δὲν ὑπάρχουσιν, ἀλλ' ἡμερα καὶ οἰκικὰ, ὡς πρόβατα, αἴγες, βίες, ἵπποι, ὄνοι, κημίονοι, ἐκ δὲ τῶν πτηνῶν ὄνοιες κοιναὶ καὶ ἰνδικαὶ (μελεγχρίδες ἢ γάλλοι) καὶ περιστερὰ, πρόσδε καὶ μελισσοεῖα. Ὅλα ταῦτα ἀποτελοῦσι μικρὰν κτηνοτροφίαν τῆς νήσου. Ἡ ἔθρα δὲ καὶ ἡ ἀλιεῖα εἶνε ἀνάγκη λόγου.

Ἐν δὲ τοῦ ἐδάφους ἐξορύσσονται τιτανόπετρα, γῆφος, λίθοι μαρμάρωδες, λευκοὶ καὶ ψαμμώδεις (κ. ἀγκωνάρια) πλάκες κλλ.

Προϊόντα βιομηχανίας.

Ἐν Ζακύνθῳ κατασκευάζονται, σάπων λευκὸς καὶ πράσινος, πυρίτις, ποῦδρα περιζήτητα, μυτιλότον γλυκύττον, πυρηνέλαιον καὶ οἶνο-πνεύματα. Προσέτι δὲ κατασκευάζονται ἐκ κεραμίτιδος γῆς, περιζήτητα ἄγγεῖα διαφόρων εἰδῶν, ὡς ὕδρια, πίθοι, ὑδροδόχοι (κινάτιο), κέραμοι, πλίνθοι ἄπτοι (τοῦβλα καὶ πλάκες). ὄλων τούτων γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή.

Υφαίνονται ἐξαιρετὰ ὑφάσματα μεταξωτὰ, λευκὰ καὶ χρωματιστά, βαμβακερὰ παντὶς εἴδους καὶ λινὰ, ὡς μανδύλια, τραπέζομάνδηλα,

χειρῶμακτρα (τουβαλίθια), μανδράδες, πανία λευκὰ καὶ πρᾶσινα, ζῆλαι καὶ διάφορα ἄλλα χειροτεχνήματα. Ταῦτα ὅλα τὰ ὑφάσματα κοινῶς καλοῦνται ἐντόπια.

Παράγονται δὲ καὶ εἰς Ἄλυκός περὶ τὰς 50—60 χιλ. κοιλὰ (1400—1500 ἐκάδ.) ἔλατος μαγειρικός.

Ἐκ δὲ τῶν ἀρωματικῶν ἀνθῶν κατασκευάζονται ἀνοδοῦσμα καὶ στέφανοι ὄραϊοι.

Δὲν ὑστερεῖ δὲ ἡ καλλιτεχνία, ὡς ζωγραφία, κλλ.

Ἐξ ὅλων τῶν προϊόντων τὰ μάλιστα φέροντα ἐν τῇ νήσῳ πλοῦτον εἶνε ἡ σταφίς καὶ τὸ ἔλαιον.

Συγκοινωνία.

Ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῶν χωρίων γίνεται δι' ἀμαξίτων ὁδῶν. Αὗται ἀρχόμεναι ἐκ τῆς πόλεως ὡς ἐκ κέντρου διασχιζοῦσι τὴν πεδιάδα, ἀνέρχονται τοῦς λόφους καὶ τὰ βουνά, καὶ φέρουσιν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ χωρία τῆς νήσου (πλὴν τινῶν ὄρειων.)

Αἱ κυριώτεραι ὁδοὶ εἶνε ἡ τῶν Βολιμῶν καὶ ἡ τῶν Γερκακίων ἀρχόμεναι ἐκ τῆς πλατείας τοῦ Ποιητοῦ· ἐξ αὐτῶν δὲ ὡς μεγάλων ἀρτηριῶν ἐξερτάνονται ὕλαι σχεδὸν αἱ ἄλλαι. Πλὴν τούτων εἶνε ἡ τοῦ Βασιλικοῦ καὶ ἡ τοῦ Κερῖου. Ἐξ αὐτῶν ἡ τοῦ Βασιλικοῦ καὶ ἡ τοῦ Κερῖου εἶνε ἐθνικαί, ὅλαι αἱ φέρουσαι εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν δήμων καὶ εἰς Ἄλυκός εἶνε ἐπορχιακαί, αἱ δὲ φέρουσαι εἰς τὰ λοιπὰ χωρία καὶ εἰς τοῦς ἀγρούς εἶνε δημοτικαί. Ἡ μεταφορὰ δὲ τῶν προϊόντων καὶ ἐν γένει ὅλων τῶν πραγμάτων γίνεται διὰ φορητῶν ζῶων καὶ ἀμαξῶν (κάρρων).

Χαρακτὴρ τῶν Ζακύνθιων.

Οἱ Ζακύνθιοι εἶνε φιλόπονοι, φιλότιμοι, φιλοπάτριδες, φιλόξενοι, ἐλεήμονες, εὐερέθιστοι, εὐπιστοί, φιλόκαλοι, εὐτράπελοι, φίλοι τῆς μουσικῆς, τῶν διασκεδάσεων καὶ τῶν ἑρσηκευτικῶν τελετῶν. Καὶ οἱ μὲν ἄστοι τρέφουσι ποικίλν τινα ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα, οἱ δὲ χωρικοὶ καὶ τοὶ εἶνε ὀξυμαθέστεροι ἐκείνων, δυστυχῶς πολλοὶ ἐξ αὐτῶν καὶ ἔνεκα οικονομικῶν λόγων, καὶ διότι δὲν κατενόησαν εἰσέτι τὴν ἀξίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως, δεικνύουσιν ὀλίγην κλίσιν πρὸς αὐτά.

Ἐν γένει οἱ Ζακύνθιοι διακρίνονται ἐπὶ φιλοπονίᾳ καὶ πολιτισμῶ. Ἐργασία δὲ καὶ διασκεδάσις εἶνε ἡ μόνη αὐτῶν ἀσχολία.

Φυσική ἁποψις τῆς νήσου.

Ἡ κατάφυτος ἐν σταφιδαμπέλων καὶ ἐλαιώνων πεδιάς, οἱ δασώ-
δεις ἐξ ἐλαιώνων περίξ λόφοι καὶ αἱ ὑπάρχειαι τῆς ἰσοβαροῦς δροσυστά-
δος, αἱ γραφικώταται καὶ ὑγιεινὰ κῶμαι, αἱ πλεῖσται καὶ θελητικαὶ
ἐπαύσεις τῶν προῦχόντων, ταῦτα ἅλα ἐν ὥρᾳ ἡμέρας βλεπόμενα ἀφ'
ὕψηλου τινος καὶ καταλλήλου μέρους, ὡς τὸ τοῦ φρουρίου, Γερακαριῶν
καὶ ἄλλων, εἶνε μαγευτικώτατον θέαμα, διότι παρουσιάζεται εἰς τὸν
θεατὴν ὡς μεγάλη τις καὶ λαμπρὴ πόλις, ἐντὸς χλοερᾶς καὶ δα-
σώδους πεδιάδος· ἐν ὥρᾳ δὲ Σερινῆς καὶ ἀσπίνου νυκτός, τὰ διά-
φορα φῶτα τῶν εἰκῶν τῶν τε χωρίων καὶ ἐπαύσεων καθιστῶσιν αὐτὴν
ἄλλον ἄστροφεγγῆ οὐρανόν.

Κλίμα.

Τὸ κλίμα τῆς Ζακύνθου ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς, τοῦ μετρίου ὕ-
ψους τῶν ὄρεων καὶ τῆς γειννιάσεως τῆς θαλάσσης εἶνε εὐκραέστα-
τον καὶ ὑγιεινώτατον. Ἡ δὲ τὸ θραινὸν μέρος κατὰ φυσικὸν λόγον
εἶνε ὀλίγον ψυχρότερον, εἰς δὲ τὴν πεδιάδα θερμότερον. Ἐνεκα
τοῦ ὥρσιου κλίματος, πολλοὶ ξένοι ἰατροὶ μεταβαίνουσιν εἰς τὴν
Ζακύνθον χάριν θεραπείας κατὰ σύστασιν τῶν ἰατρῶν (1).

Εὐδὲν ἄλλο μέρος σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος ἔχει τόσην καλλονὴν
καὶ τόσον λαμπρὸν κλίμα ὅσον ἡ Ζακύνθος.

Ε Π Ι Γ Ρ Α Μ Μ Α

Ἡ νῆσος Ζακύνθος ἕνεκα τῆς εὐκρασίας τοῦ κλίματος, τῆς
εὐφορίας τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς φιλοπονίας τῶν κατοίκων εἶνε ὡ-
ραιοτάτη καὶ θελητικοτάτη. Αὕτη ἐκθειάζεται ὑπὸ τε τῶν πα-
λαιῶν καὶ νεωτέρων συγγραφέων οἵτινες διὰ πολλῶν ἐπιγωνυμιῶν ἐξέ-
φρασαν τοῦ ἐδάφους τὰς καλλονάς. Ὁ Ὀμηρος καλεῖ ταύτην αὐλή-
εσσαν», ὁ Στράβων αὐλώδη» καὶ εὐκαρπον», ὁ Βότταρος ἀχου-
σῆν νῆσον», οἱ Ἑνετοὶ ἀνθος τῆς ἀνατολῆς», ὁ ποιητὴς Γκρόσσις
«ἀληθῆς χρυσὴ νῆσος, ἄνθος τῆς ἀνατολῆς», ἡ ἀείμνηστος βι-

(1) Καὶ αὐτὸς ὁ νῦν τῆς Γερμανίας ἐπίσημος ἰατρός Κόχ καὶ ἄλλοι
συνιστῶσι τοῖς πάσχουσι μετὰ ἄλλων καὶ τὸ κλίμα τῆς Ζακύνθου.

στίλντα τῆς Ἑλλάδος Ἐμαλία ὠνόμασε ταύτην ἀπλωτὸν κῆπον», ὁ τῆς παγκοσμίου ἀγγλικῆς ἐφημερίδος ἀπὸ Χρόνος» ἀναποκρι- τῆς «μαργαρίτην τῆς Μεσογείου» ὁ δὲ τῆς Ἑλλην. ἐφημερίδος ἀ' Ἀκρόπολις» τὴν ἀπεκάλεσεν «Ἐρωμένην τοῦ Κόσμου», ἄλλοι «Ἐσπέρειαν», ἀκῆπον τῆς Ἑλλάδος», ἀγῆνον Παράδεισον» κττ.

«Καὶ ὁ Ζεὺς αὐτὸς ἂν ἤθελέ ποτε ἀπεφασίσει
 «Εἰς ἓνα τόπον γῆτινον τὸν θρόνον του νὰ στήσῃ
 «Στὴν Ζακύνθον θὰ ἤρχετο τὴν χώραν τῶν ὀνείρων
 «Καὶ θὰ διῆγεν εὐτυχῆς ἐν μέσῳ τῶν ἑσφύρων». 1)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΣΤΡΟΦΑΔΕΣ

Πρὸς Ν. τῆς Ζακύνθου περὶ τὰ 22 μίλια εἶνε δύο μικραὶ νῆσοι Στροφάδες καλούμεναι (2). Ἐκ τούτων ἡ μὲν ἔχει περιφέρειαν περὶ τὰ 85 μίλια, ἡ δὲ ἄλλη τρία εἶνε χαμηλόταται καὶ μόνον ἐκ τοῦ πλησίον φαίνονται, διὰ τοῦτο εἶνε κινδυνώδεις εἰς τοὺς πλείοντας μάλιστα ἐν ὄρᾳ ὀμίχλης.

Ἐπὶ τῆς μεγαλύτερας νήσου πρὸς τὰ ἀνατολικὰ αὐτῆς μέρη ἔ- νωθεν τῆς παραλίας περὶ τὰ 50 βήματα κεῖται ἡ Μονὴ τοῦ Σω- τῆρος ἣτις καλεῖται καὶ τῆς Θεοτ. Παντοκράτῃς. Τὸ οἰκοδόμημα τῆς Μονῆς ταύτης σχηματίζει μέγα καὶ ὑψηλὸν τετράγωνον τεῖχος ἢ πύργον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κεῖται ὁ κύριος ναὸς τοῦ Σωτῆρος, ναῖσκος τοῦ ἁγ. Γεωργίου καὶ κελλία τῶν Μοναχῶν. Ἐντὸς δὲ τοῦ ἐξω- κλησίου τοῦ ἁγ. Γεωργίου ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ ἁγ. Διονυσίου (3). Ἐκτὸς δὲ τῆς Μονῆς ὑπάρχουσιν ἕτερα δύο ἐξωκκλησία τῶ ἁγ. Νικολάου καὶ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου.

1) Ἐφ. Ζακ. «Ἐλπίς».

2) Ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Ζακύνθου εἶνε περὶ τὰ 40 μίλια, ἀπὸ δὲ τὸ ἄκρωτ. Κερὶ 22.

3) Ἡ Μονὴ εὐθὺς ἀποδομήθη ἢ ἀνεκαινίσθη κατὰ τὸν 19. αἰῶνα. «Ὡς κτήτορες διαμνημονεύονται Θεόδωρος τις Λάσκαρις καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Εἰρήνη. Κατὰ δὲ τῷ 1440 εὐρισκομένη ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει ἀνεκαινίσθη πάλιν ὑπὸ τοῦ Ἀυτοκρ. Ἰωάννου Παλαιολόγου ἀδελφοῦ τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου. Τῇ δὲ 27 Ἰουλίου 1537 τουρκικὸς στόλος προσηρμήσει κα- τέστρεψεν αὐτὴν ὡς καὶ κατὰ τὸ 1717.

Μέρη τῆς νήσου ταύτης καλλιεργεῖται καὶ παράγει πλέον τῶν 200 κοιλῶν σίτου. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι καὶ δύο περιβάλια, τὸ μὲν κλησίον τῆς Μονῆς, τὸ δὲ περαιτέρω τοῦτο περιέχει καὶ δύο βότταις. Τὰ περιβάλια ταῦτα μετὰ τῶν χωρῶν περιφράζονται διὰ μεγάλου δάσους καὶ καλαμώνος. Ὑπάρχουσι δὲ εἰς τὴν νήσον ταύτην καὶ 15 φρέατα. Πρὸς τὰ βότταις δὲ μέρη εἶνε δύο σπήλαια, τὸ μὲν σχήματος κλισίου, τὸ δὲ φρέατος. εἰς μὲν τὸ πρῶτον οἱ Μοναχοὶ εἶχον κρύψει τὸ ἱερόν λαίψανον τοῦ ἁγ. Διονυσίου, εἰς δὲ τὸ δεύτερον τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ ἄλλα πολύτιμα πράγματα τῆς Μονῆς, ὅτε κατὰ τὸ 1717 ἐλεηλατήθη αὐτὴ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Εἰς τὰ ἀνατολικά παράλια ὑπάρχει ἐρύσις ὕδατος καλουμένη ἀβρύσι τοῦ Ἁγίου διότι πλησίον ταύτης καθήμενος ὁ Ἅγιος Διονύσιος ἤλυσεν δι' ἀγκύστρου χάριν τὴν ψῆφον, ὅτε ἐμόναζεν ἐκεῖ. Πρὸς τὰ δυτικά μέρη τῆς νήσου ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους αὐτῆς ὑπάρχει τετράγωνος φάρος.

Πλησίον τῆς νήσου ταύτης πρὸς Β. εἶνε ἡ μικροτέρα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἐξωκλήσιον τοῦ ἁγ. Ονουφρίου. Εἰς ταύτην ὑπάρχει καὶ ὄρυς ἀσφαλτός.

Ἡ Μονὴ τῶν Στροφάδων εἶνε μία καὶ ἡ αὐτὴ μετὰ τὴν ἐν Ζακύνθῳ τοῦ ἁγίου Διονυσίου. Αὕτη εἶνε ἡ πλουσιωτέρα Μονὴ τῆς Ζακύνθου καὶ ἔχει περὶ τοῦς 40 Μοναχοὺς (1).

1) ἀκεῖται τὸ μοναστήριον πρὸς τὰ ἀνατολικά τῆς νήσου ὑπὲρ τὰ 50 βήματα ἀπὸ τῆς περῆλιας.... Σχηματίζει δὲ ἅπαν ἐντελῆ τετράγωνον πύργον 60 ποδῶν ὕψους καὶ 82 πλάτους. Διαιρεῖται εἰς τέσσαρα δώματα, ὧν τὸ δεύτερον καὶ τρίτον κατέχοντα τὸ μέσον περιλαμβάνουσι τὴν ἐκκλησίαν καὶ τέσσα κελία. Τὰ δι' λοιπὰ διατίθενται ἐπὶ καταλύμασι τῶν καλογήρων, ἐκτὸς μέρους τινὸς περὶ τὸ τέταρτον χρησιμεύοντος ἐπὶ σιταποθήκῃ. Τὸ οἰκοδόμημα δὲ ἀπολήγει μετ' ὠραίας στέγην, ἐφ' ἧς κεῖται κανονοτοίχα ἐκ τεσσάρων κανονίων μικρῶν ἐπ' ἀρῶν. Τὸ ἐπίστεγον χρησιμεύει: ἵνα λιμνίζῃ τὸν σίτον, ὃν εἰσφέρουσιν ἀπὸ τὰ κάτω εἰς τὰ ἄνω ἐπὶ σάκκων ἀναδιβαζομένων δι' ἐργάτου. Ἐμπροσθεν τοῦ πύργου ὑπάρχει μονόστεγον οἶκον περὶ τοῦς 250 πόδας μήκους, ἔχον ἐξ ἑνὸς μὲν τοὺς ξενώνας καὶ ἐξ ἄλλου τὴν τραπεζαρίαν καὶ ἄλλας αἰθούσας κοινονίας. Ἀπαρτίζεται δὲ ἐκ μιᾶς μένης πτέρυγος καὶ συνεχεται ἐξῴθεν μεθ' ἑνὸς περιβάλλου ἰσοῦστος περικυκλῶντος τὸ μοναστήριον. Τὸ μεταξὺ δὲ τοῦ περιβάλλου καὶ τοῦ πυργοειδοῦς οἰκοδομήματος ὑπολογίζεται ὡς ἔγχοισα 30 ποδῶν. Ἡ σιδηροδιπλόθυρα κεῖται ὑψηλὰ τοῦ οἰκήματος καὶ εἰσάγεται διὰ κρεμαστῆς γεφύρας. καὶ ἐπὶ τοῦ ἀμέσως ἀπαιτουμένου προσήφου ἰσταται ὁ θυρωρὸς (Προστάρης). Ἐκ τοῦ προσήφου δὲ ἀμέσως διαβαίνει τις ἐπὶ ἑνὶ ὄρειαν σιδηρᾶν, καὶ ἐξ αὐτῆς εἰς τὸν γλῶν καὶ τὰ συνεχῆ κελία κλλ. (Σοβαῖρος. Ἰστ. Χιῶν).

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α

Πίναξ χρονολογικῶς ἐμφαινῶν τὰ διάφορα πολιτεύματα, δι' ὧν ἐκυβερνήθη ἡ Ζάκυνθος, ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων.

ΕΠΟΧΗ ΜΥΘΙΚΗ

1537 π. χ. Ἀπὸ τοῦ Ζακύνθου μέχρι τοῦ Ἀρκεσίου ἐκυβερνᾶτο ἡ νῆσος ὑπ' ἀρχηγῶν τινος.

Ἀπὸ τοῦ Ἀρκεσίου μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ὀδυσσεύς ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου 1164 ἐκυβερνᾶτο διὰ δεσποτικοῦ πολιτεύματος.

Μετὰ τὸν φόνον τῶν μνηστῆρων ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεύς, οἱ Ζακύνθιοι ἀποτυνάχοντες τὸν ζυγὸν ἰδρυσαν δημοκρατίαν, ἣτις διετηρήθη μέχρι τοῦ 404 δηλ. 760 ἔτη.

ΕΠΟΧΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ (1)

Μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον (404) ὁ Λύσανδρος καταλύσας τὸ πολίτευμα τῆς νήσου ἰδρυσαν ὀλιγαρχικὸν, διωρίζας 10 ἄρχοντας ἐκ τῶν ἀρίστων πολιτῶν. Κατὰ τὸ 375 ὅμως, μὴ ἀνεχόμενοι οἱ Ζακύνθιοι τοὺς ὀλιγαρχικοὺς ἄρχοντας ἐρυγάδευσαν τοὺτους. Οὗτοι δὲ καταφυγόντες εἰς τὸν Ἀθηναϊκὸν στόλον ἐυρισκόμενον τότε ἐν τῷ Ἴονίῳ καὶ βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Τιμοθέου κατέλαβον τὸ φρούριον Ἀρκαδία, ἐκ τοῦ ὁποίου παρηνόχλευν τοὺς πολίτας. Καὶ ἐπειδὴ οἱ μὲν δημοκρατικοὶ ὑπερησπίζοντο ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ δὲ ὀλιγαρχικοὶ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἡ πάλαι διήρκεσε μέχρι τοῦ 372 ὅτε ὁ ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων Ἰφικράτης ἀπεκατέστησεν ἐν τῇ νήσῳ τὴν τάξιν.

Τὸ ἀκόλουθον ἔτος (371) διὰ συνθήκης εἰρήνης συναμολογηθείσης μεταξὺ Ἀθηναίων Σπαρτιατῶν κλπ. ἐπανέκτησαν ἡ Ζάκυνθος τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, δι' οὗ ἐκυβερνήθη μέχρι τοῦ 217. Ἀπὸ τοῦ 338 ὅμως μέχρι σχεδὸν τοῦ 250 ἀνεγνωρίζε τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας, εἰτα μέχρι τοῦ 217 ὁπάρχε σύμμαχος τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας, μετὰ τῆς ὁποίας ἔλαθε μέρος εἰς τοὺς κατὰ τοῦ Φιλίππου Β' πολέμους.

1) Ἡ ἱστορικὴ ἐποχὴ ἀρχεται ἀπὸ τὸ 776 π. χ.

Τῷ 217 υποδουλωθεῖσα ἡ νῆσος ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε'. βασιλέως τῆς Μακεδονίας ἀπώλεσε τὴν αὐτονομίαν τῆς καὶ ἐδιοικεῖτο διὰ Κυβερνήτορος τοῦ Φιλίππου μέχρι τοῦ 241. Ἀναμιχθέντων τῶν Ῥωμαίων εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ἐκυριεύθη ἡ Ζάκυνθος ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου στρατηγοῦ Λαιβίου καὶ ἐδόθη εἰς τοὺς Διτωλοὺς (241.—207)

Κυριευθεῖσα πάλιν ἡ νῆσος τῷ 207 ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε' ἐδώρηθη πρὸς τὸν Ἀμύνανδρον βασιλέα τῆς Ἡπείρου, ὅστις διώρισεν ἐν αὐτῇ Κυβερνήτορα. Κατατροπωθέντος τοῦ Ἀμυνάνδρου ὑπὸ τε τῶν Ῥωμαίων καὶ τοῦ Φιλίππου, Ἰεροκλῆς ὁ Ἀκραγαντίνος Κυβερνήτωρ τῆς νήσου ἐπώλησε ταύτην πρὸς τοὺς Ἀρχαίους (191).

ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ 190 Π. Χ.—360 Μ. Χ.

Παραλαβόντων τῶν Ἀχαιῶν τὴν νῆσον ἦλθε Φλαμίνιος ὁ Ῥωμαῖος στρατηγὸς καὶ ἀφαιρέσας ταύτην παρ' αὐτῶν ἐγκατέστησε Ῥωμαϊκὰς ἀρχάς (190). Μὴ ἀνεχόμενοι οἱ Ζακύνθιοι τὸν Ῥωμαϊκὸν ζυγὸν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Φλαμίνιου ἐπανεστάτησαν, ἀλλ' ἐπελθόντος τοῦ στρατηγοῦ Γαίου μετὰ ναυτικῆς δυνάμεως ὑπετάχθησαν. Ἀναχωρήσαντος καὶ τούτου ἐπαναστατοῦσι πάλιν τότε πλήρης ὀργῆς ἐπῆλθε κατ' αὐτῶν ὁ στρατηγὸς Φούλβιος Νουβελίων, μόνον ὄμως μετὰ ἰσχυρὰν ἄμυναν καὶ φοινικὴν μάχην κατέθεσαν τὰ ὄπλα ἐκ τρίτου καὶ ὑπετάχθησαν. Συστίσας δ' οὗτος Ῥωμαϊκὰς ἀρχάς ἀφῆκε τοὺς πατρίους νόμους. Ἐκτοτε ἡ Ζάκυνθος συνηριμμεῖτο μετὰ τῶν ἐλευθέρων πόλεων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΧΗ 360.—1485.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἀπώλεσα ἡ νῆσος τὴν σκιάν τῆς ἐλευθερίας τὴν ὁποίαν εἶχεν, ἑπάγετο ὑπὸ τὴν ἄμεσον κυριαρχίαν τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἕως τὸ 1485.

ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΚΟΜΗΤΩΝ 1485—1479.

Κατὰ τὸ 1485 κυριευθεῖσα ἡ Ζάκυνθος ὑπὸ τοῦ Μαργαριτώνη στολάρχου τοῦ βασ. τῆς Νεαπόλεως διετέλει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Κομητῶν Ὅρειων μέχρι τοῦ 1357, ἔκτοτε δὲ μέχρι τοῦ 1479 ὑπὸ τὴν τῶν Κομητῶν Δε-Τόκκων ὑποτελῶν ὄλων τούτων τῷ βασιλεῖ τῆς Νεαπόλεως.

Τῷ 1479 ἀλωθεῖσα ἡ νῆσος ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ σφαγέντων τῶν πλείστων κατοίκων, ἄλλων δὲ διασωθέντων εἰς τὸν ἐνετικὸν στό

λον ἔμεινεν αὐτὴ σχεδὸν ἔρημος. Τὸ ἀκόλουθον ἔτος οὗτοι ἐγκαταλειμμένη καταλαμβάνεται καὶ ἐπιτηρεῖται ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, 1480.

ΕΝΕΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ 1484—1797.

Κατὰ τὸ 1484 Ἀπριλ. 22 διὰ συνθήκης παρεχωρήθη ἡ νῆσος ἀριστικῶς ὑπὸ τῆς Τουρκίας πρὸς τὴν Ἑνετικὴν ἀριστοκρατικὴν πολιτείαν ἐπὶ πληρωμῇ ἐδαφνομίου 500 δουκάτων (φλωρινίων) καὶ 4 ἱεράκων.

ΕΠΟΧΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΕΩΝ 1797—1809.

Καταλυθεῖσης τῆς ἐνετικῆς Πολιτείας τῇ 12 Μαΐου 1797 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ναπολέοντος, κατελήφθη ἡ Ζάκυνθος (4 Ἰουλ.) μετὰ τῶν ἄλλων ἰονίων νήσων ὑπὸ τῶν Γάλλων, οἵτινες συνέστησαν δημοκρατικὴν Κυβέρνησιν. Τῇ 31 Ὀκτωβ. 1798 κατελήφθη ἡ νῆσος καὶ αἱ λοιπαὶ ἰόνιοι ὑπὸ τῶν συμμάχων Ρωσσίας καὶ Τουρκίας καὶ συνέστησαν τότε τὴν ἑπτανήσιον Πολιτείαν ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῆς Ῥωσσίας.

Τῇ 8 Ἰουλίου 1807 διὰ συνθήκης ὁ αὐτοκρ. τῆς Ρωσσίας Ἀλέξανδρος παρεχώρησε τὴν Ἐπτανήσον πρὸς τὸν αὐτοκρ. Ναπολέοντα καὶ οὕτως αὕτη προσετέθη εἰς τὴν γαλλικὴν αὐτοκρατορίαν.

ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ 1809—1864.

Κατὰ τὴν 20 Σεπτ. κατελήφθη ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων καὶ ἀκολούθως αἱ λοιπαὶ νῆσοι. Κατὰ δὲ τὴν 24 Νοεμβρίου 1815 διὰ συνθήκης τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἐτίθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας ὡς κράτος ἀνεξάρτητον καὶ ἐλεύθερον.

Ἡ ΖΑΚΥΝΘΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑ

μετὰ τῆς λοιπῆς ἑπτανήσου 1864 Μαΐου 21.

Μετὰ παρέλευσιν 679 ἐτῶν ἀπὸ τὴν κατάληψιν τῆς Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας ὑπὸ τοῦ Μοργαριτώνη καὶ δουλείαν 23 γενεῶν τῇ βουλήσει τῆς Θεῆς ΠΡΟΝΟΙΑΣ ἡ ἑπτανήσος εἰρηνικῶς γίνεταί

Ἐλευθερά

καὶ ἐνοῦται μετὰ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος ὑπὸ τὸ σκήπτρον τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α΄.

ΠΙΝΑΞ Α.

ἐμφαίνων εἰς πόσα μέτρα ὕψους κεῖται ἕκαστον χωρίον ἐκ τῶν κειμένων ἀνωτέρω τῶν 100 μέτρων ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ὄνομα χωρίου.	Μέτρα.	Ὄνομα χωρίου.	Μέτρα.
Γύρη	550	Γαλάρα	145
Λούχα	500	Κούκεση	145
Καλιωμένος	500	Βελοῦση	125
Βολίμαι Ἄνω	475	Δράκα	120
Βολίμαι Μέσον	424	Μουζάκη	120
Βολίμαι Κάτω	405	Λαγοπόδον	120
Ὅρθονιαί	435	Λιθανιά	110
Μαριαί	400	Πισινόνας	110
Ἅγιος Λέων	390	Κατωστάρια	90
Πλεμναρίον	345		
Ἐξωχώρα	330		
Ἄγαλας	290	Μοναί	
Κερί	170	Ἡ Μονὴ Σκοπιωτίσσης	453
Γερακαρίον Ἄνω	184	» Σπηλαιωτίσσης	370
Γερακαρίον Κάτω	120	» τοῦ Ἀγ. Γεωργίου	
Φαγιά	180	» τῶν Κρημνῶν	332
Λαγγαδάκια	175	» τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου	302
Τραγάκιον	145	» τῆς Ἀ αφωνητρίας	300
		» τοῦ Προδρόμου	156

ΠΙΝΑΞ Β'

ἐμφαίνων τὰ ὕψη τῶν ὄρεων, βουνῶν καὶ τινῶν λόφων
καὶ κοιλάδων.

*Ὄρη	Μέτρα	*Ὄρη	Μέτρα
Βραχιῶνας } Βουνί	758	Κέντρος (Σπηλαιωτ.)	480
} Λίβας	740	Παληόκαστρον (Λαγοπ.)	402
Κακὴ ράχη	680	Κακαβούλι	340
Μακρὰ ράχη	613	Κακαβάκι	260
Μεγάλο βουνό (Λιθακ.)	604		
Γαητανᾶς	584	Λόφοι	
Βολιούς	555		
Ἰθέραι	548	Καβελάρης	203
Ἰαστέρι	547	Φρούριον	202
Στρογγυλὴ κορυφή	538	Ἁγ. Νικόλαος Γερακέρων	186
Ἡμεροβίγγλι (Βολιμ.)	535		
Πύργος	510	Κοιλάδες	
Παληόκαστρον (Ὄρθον.)	504		
		Λουχιᾶς καὶ ἅγιο Θεό-	
Βουνά.		δωροι ἐπὶ τοῦ Βραχιῶνος	676
		Ἡ τοῦ Γύρη	550
Μαντραούρι	490	Ἡ τοῦ Πετρίτη (Λούχας)	500
Χαλίστρα	490	Ἡ τοῦ Μαλαθροῦ	527
Μέγα βουνό (Σπηλαιωτ.)	484	Ἡ τῆς Θ. Ὑπεραγάθου	494
Σκοπὸς (τούρλα)	483	Ἡ Στρατιά	463

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Ἐν Σελ.	44	στίχ.	6	ἀνάγνωθι	εἰς τὸ ΒΑ.
»	44	»	12	»	τῶν Ἰσραηλιτῶν
»	45	»	21	»	διευθυνομένη
»	46	»	4	»	γίνονται
»	47	»	10	»	λαίψανον
»	53	»	26	»	καλουμένου Τηλέγραφος
»	55	»	4	»	ὕδραγωγεῖον
»	55	»	19	»	Βασιλικῶ
»	56	»	5	»	ὕψουτο
»	56	»	15	»	Μεχάϊρες
»	57	»	13	»	καὶ ἔγειναν
»	81	»	30	»	τῆς νίκου
»	90	»	13	»	70 ποδῶν.
»	90	»	17	»	ἔγραψε
»	94	»	4	»	Ἄμπελες
»	95	»	25	»	Ἄμπελες
»	97	»	1	»	740 μέτ.
»	104	»	5	»	προσιταί.
»	105	»	22	»	ἡμίσεος.
»	»	»	32	Μετὰ τὸ Στρογγυλὴ κορυφὴ πρόσθετος καὶ ἡ Κακὴ ῥίχη (μ. 680).	
»	109	»	16	ἀνάγνωθι, ὑπάγονται αἱ ὑπαλληλοὶ δημοτικαὶ ἀρχαί.	
»	»	»	25	ἀνάγνωθι Ἰπουργεῖου τῶν Ἐκκλ. κλπ.	
Εἰς τὸν πίνακα τοῦ δ.				Ἀρκαδίων ἀνάγνωθι	Κῆποι.
»	»	»		Ἀρτεμισίων	Στανήλου.
»	»	»		Ναφθίων	Μιζύθραι.
»	»	»		Ἐλατίων	Δραγουνάρα.

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου